

Raftul
Denisei

„De o mare forță evocatoare, romanul de față este o bucurie.”
Financial Times

Anuradha Roy

Un atlas
al dorințelor
zadarnice

roman

HUMANITAS
fiction

Amulya Babu și-a ridicat casa impunătoare la marginea unui orașel din Bengal, în mijlocul naturii luxuriante care le oferă oamenilor locul florile parfumate amestecate și fructele dulci ca mierea. Aici începe saga familiei pe care a întemeiat-o. Rămăsă văduv după ce i se naște fiica, unul din fiii lui Amulya Babu încearcă să-și înăbușe iubirea pentru verișoara lui. Bakul, copila rămasă orfană, crește lipsită de oblăduirea unei mame, iar cel mai bun prieten îi este Mukunda, un copil din flori căruia nimeni nu îi știe casta. La ultimul cat al casei, bunica își pierde mințile, dar nu într-atât încât să nu-și salveze prietena depunând mărturie mincinoasă după ce asistă, fără vrerea ei, la comiterea unei crime pasionale. Când afecțiunea dintre Bakul și Mukunda amenință să se transforme în iubire, adolescentul este trimis la Calcutta. Aici, prefacerile care zguduie din temelii India, de-abia desprinsă din Imperiul Britanic, îi vor schimba viața pentru totdeauna. Orfanul fără nume, avere sau castă se transformă într-un tânăr proprietar, întreprinzător și tată de familie. Cu toate acestea, Mukunda știe că trebuie să se întoarcă în casa înconjurată de livezi de mango.

**Raftul
Denisei**

Colecție coordonată de
DENISA COMĂNESCU

ANURADHA ROY

Un atlas al dorințelor zadarnice

Traducere din engleză și note de
IRINA BOJIN

HUMANITAS
fiction

Redactor
RALUCA POPESCU

Coperta
ANGELA ROTARU

ANURADHA ROY
AN ATLAS OF IMPOSSIBLE LONGING
Copyright © Anuradha Roy, 2008
Published by arrangement with MacLehose Press,
an imprint of Quercus Publishing PLC (UK)
All rights reserved

© HUMANITAS FICTION, 2011, pentru prezenta versiune românească

EDITURA HUMANITAS FICTION
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi CARTE PRIN POȘTĂ: tel./fax 021/311 23 30
C.P.C.E. – CP 14, București
e-mail: cpp@humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro

ISBN 978-973-689-411-4
Descrierea CIP este disponibilă
la Biblioteca Națională a României.

Pentru Baba, care îmi e încă alături

Prolog

În fotografie, casa plutește pe un râu de culoarea inofensivă a pozelor sepia de pe vremuri.

Casa e o construcție extravagantă în stil roman, cu coloane din ce în ce mai subțiri spre vârf, acolo unde ating acoperișul boltit. De o parte și de alta, palmierii înalți, înghesuiți unul în altul, ating cerul cu creștetul. Vârtejurile de apă, imortalizate de aparat, se întind până la pilaștrii verandei lungi.

Râul s-a tot sucit când încolo, când încoace, oriunde numai în vechea albie nu, flămând de pământuri noi. De ani buni, locuitorii orașelului (îi spun oraș, măcar că n-are decât vreo două, trei case de cărămidă, pierdute printre câmpuri și case cu acoperișuri de trestie), sau mai bine zis de când se știu, locuitorii au făcut glume pe seama nehotărârii râului. Acum își dau seama că râul e tot mai îndrăzneț cu fiecare muson și se apropie de casă pas cu pas, nu abia băgat de seamă, ca mai-nainte. În fotografia pe care o am eu e încă departe, ținut la respect de zidul de piatră; nu poate decât să se izbească plescăind de lespede acoperită de mazăgă pe care calcă femeile când se duc să se îmbăieze.

După ceva vreme, râul cafeniu din fotografie începe să se umfle, treptele care duc la casă devin și ele râu, ca și veranda toată. Apa se ridică până acoperă ferestrele verandei. Văd oameni înotând în spatele ferestrelor înecate, oameni rămași ostatici în camerele inundate ca într-o Atlantidă abandonată. Văd cum se prăbușesc palmierii, sfărâmând acoperișul bogat decorat. În timp ce casa se topește în apă, arborele *bakul* înflorit din partea stângă a pozei plutește ca o barcă pe unde, pornit într-o călătorie fără sfârșit.

Partea întâi
CASA ÎNECATĂ

La lumina caldă a focurilor aprinse în băătura dintre colibele de pământ acoperite cu stuf, cupele din frunze, pline cu vin de palmier, zburau din mână-n mână. Bărbații, doar cu o fâșie de pânză legată în jurul șoldurilor, și femeile în sari dansau în picioarele goale, stârnind praful. Fumul focurilor unde se gătea mâncarea și fumul pipelor se înălțau răsucindu-se în aer. Tobe, vaieturi monotone al unui instrument cu coarde și vocile puternice ale cântăreților înăbușeau zgomotele pădurii.

Un bărbat cu fața prelungă, brăzdată de crețuri, cu fruntea încununată de părul negru, pieptănat pe spate, stătea nemișcat ca o stană de piatră în mijlocul lor, pe un scaun care mai avea încă brațe, dar nu și spătar. Nasul lung ieșea ca un vârf de săgeată de sub ochii adânciți în orbite. Toată seara trăsesese din pipă și, politicos, se prefăcuse a sorbi din cupa cu vin de palmier care îi fusese oferită. Era îmbrăcat în *kurta* și *dhoti* de un alb auster, iar pe deasupra avea o vestă neagră, așa cum poartă avocații.

Părea că nu-i aude pe cântăreți, dar ținea ochii ațintiți asupra dansatorilor. Fata în sari roșu nu era oare cea care venise la fabrica lui cu un coș plin de hibiscus pe care le aruncase nepăsătoare într-un colț? Iar bărbatul care dansa ținând-o de mijloc nu era unul din culegătorii lui de miere? Era greu de spus văzându-i cum dansau la lumina focului, îmbrăcați cu sariuri și *dhoti* noi, cu flori în păr, la gât cu șiraguri de mărgelă care săltau în aer odată cu ei. Bărbatul se aplecă înainte, încercând să își dea seama pe care din fețele lucind de sudoare o mai întâlnise în mica lui echipă.

Bărbatul în costum cafeniu, care stătea cocoțat ca o broască pe scăunelul de alături, îl împunse în coaste.

— Fetele astea din trib au un ce al lor, nu-i așa, Amulya Babu? Până și bărbaților însurați de multă vreme le vin gânduri necurate! Și să știi, se culcă cu oricâți bărbați poftesc!

Goli cupa de vin și se linsc pe buze, zicând:

— Ce tare e! Ar trebui să vând și eu d-ăsta în prăvălia mea!

Un sătean gol până la brâu îi umplu din nou ceașca și îl invită:

— Hai să dansezi cu noi, Cowasjee sahib¹! Iar dumneata, Amulya Babu, nu te-ai atins de băutură! E prima oară că-i avem pe oamenii junglei ca oaspeți la sărbătoarea noastră. Și numai fiindcă am stăruit eu. Le-am spus că lui Cowasjee sahib și Amulya Babu le datorăm pâinea și sarea! Se cade să-i răsplătim în felul nostru umil!

Un bărbat înalt, musculos, aflat în apropiere, trăgea cu urechea și privea cu un rânjet disprețuitor cum ruda lui se învârtea pe lângă cei patru sau cinci prieteni aduși de Cowasjee, nemai-ținând cu temenelele în timp ce le umplea cupele. Dincolo de cercul de lumină, de mirosul mâncărilor și de gălăgie se întindeau umbrele întunecate ale pădurii. De undeva se auzi mugetul trist, înăbușit, al unui bivol. Tobe începură să răpăie mai iute, fetele își înlănțuiră brațele la spate, legănându-se în ritmul muzicii, iar bărbații începură să cânte:

*O fată cu mijlocel atât de subțire
Că îl pot cuprinde cu degetul,
Se duce la fântână să ia apă
Legănând din șolduri.*

*Viața mea tremură de dorință.
Patul meu e vopsit în roșu.
Păturile mele sunt roșii.
Aceste patru luni de ploaie și fericire
Rămâi, rămâi cu mine.*

¹ Sahib – domn.

*Fără tine nu pot să mănânc,
Fără tine nu pot să beau.
Nimic nu îmi aduce bucurie.
Așa că rămâi, rămâi în lunile cu ploaie
Și de fericire cu mine.*

Una dintre dansatoare ieși dintre celelalte. Remarcase expresia preocupată a lui Amulya și se întreba cum de poate un bărbat să rămână nesimțitor la muzică, să nu bea din vinul lor. Se apropie zâmbind, zornăind din mărgele și brățări, cu umerii goi lucind în lumina focului și sariul portocaliu strâns înfășurat pe trupul tânăr. Când se aplecă spre Amulya simți cum i se învâрте capul din cauza vinului băut. El încercă să se ferească, dar fata îl mângâie pe obraz:

— Sărmane *babuji*, și tu tânjești după cineva?

Se dădu mai aproape și îi șopti la ureche:

— De ce nu vii să dansezi? Îți ia necazul cu mâna.

Amulya ridică ochii spre fețișoara ei de copil, încadrată de bucle care miroseau îmbătător a ulei dulce și privi floarea de un purpuriu strălucitor pe care o avea prinsă în coc. Floarea avea un rând de petale mai deschise la culoare în interior și un mănunchi de stamine, înfipite în mijloc ca acele într-o perniță de broderie. *Passiflora*, desigur. Bineînțeles că *Passiflora*, dar ce specie?

În ciuda aburului de alcool care îi făcea ochii să alunece de colo-colo, fata băgă de seamă că privirea bărbatului nu era ațintită spre fața ei, ci spre floarea din păr. O desfăcu și i-o întinse. O gropiță i se adânci în obraz. Tobele răpăiră iarăși, începu un cântec nou și fata se întoarse repede la prietenele ei, nu fără să mai arunce o privire peste umăr.

— Hei, Amulya Babu, fata te place! strigă Cowasjee și îl plesni peste coapsă. Poți să refuzi mâncarea și băutura, dar cum poți refuza o femeie care te dorește? Du-te, dansează cu ea! Așa se face prin părțile astea!

Amulya se ridică în picioare, ferindu-se de atingerea lui Cowasjee.

— Trebuie să plec, spuse pe un ton care nu suferea contradicere. În mână stângă strângea floarea purpurie iar cu cealaltă își căuta umbrela pe pipăite.

Amulya își dădea seama că nu se poartă normal. Pe vremea când era nou-venit în orașul de la marginea junglei încercase să-și găsească un loc în societatea locală mergând la câteva petreceri. La rândul lor, bogătașii din Songarh așteptau multe de la el: poate că era un dandy din capitală, sursă de povești și bârfe despre marile oraș, familiarizat cu tot ce e mai nou, oricând cu o replică spirituală pe buze, pe scurt, o boare înviorătoare pentru gusturile lor obosite de provinciali. Se grăbiseră să îi trimită invitații.

După ce se dusese la câteva petreceri, unde refuzase să bea whisky sau cocktail de gin și așteptase, fără să vorbească prea mult cu ceilalți, ca masa să fie servită și serata să ia sfârșit, începu să își dea seama că poate prezența lui acolo era lipsită de rost. Oare chiar devenea un *bona fide* local luând parte la aceste petreceri când se vedea foarte bine că o face din obligație?

Astăzi se gândise că la sărbătoarea din satul unde locuiau lucrătorii lui va fi poate altfel. De această dată chiar dorise să vină. Nu-i văzuse pe oamenii din trib decât la muncă — dar oare cum erau când se distrau, cum arătau casele lor? I se părea păcat să rateze un asemenea prilej. Însă Cowasjee, pe care fetele cu umerii goi îl făcuseră parcă și mai spurcat la gură, avusese grijă ca și această seară să fie la fel ca celelalte.

Amulya căută în jur cu ochii o persoană căreia să îi mulțumească, dar oriunde își întorcea privirea nu vedea decât oameni care beau așezați pe jos sau dansau, fiecare prizonier al propriului extaz. Ritmul tobelor se întetise, instrumentul cu coarde de-abia mai putea ține pasul. Oare unde era umbrela? Și servieta de serviciu? Oare *tonga* îl aștepta, așa cum poruncise? Mai era cineva îndeajuns de treaz ca să-i lumineze calea până la *tonga*?

— Da' stai jos, stai jos, Amulya Babu, repeta Cowasjee, trăgându-l de mânecă. Nu poți pleca fără să mănânci, o să creadă că mâncarea lor e prea sărăcăcioasă pentru dumneata și se vor simți jigniți. Noaptea abia a început și mai avem povești de spus unul altuia! Pe asta o știi? chicotea Cowasjee înainte să fi spus poanta.

Amulya se așeză fără prea multă convingere. Era atât de iritat, că abia izbuti să schițeze un zâmbet crispat atunci când ceilalți se apucară să discute chicotind zgomotos despre cum se face că cele două găuri ale femeii miros diferit, cu toate că sunt atât de aproape una de alta.

— E la fel ca ceaiurile de Darjeeling și Assam! zbieră unul din prietenii lui Cowasjee. Amândouă vin din dealurile din estul Indiei, dar cât de diferită le e aroma!

Altul zise:

— Ia mai taci, nătângule! Zi mai bine că miros ca un canal de scurgere față de un izvor!

Își dădură coate arătând cu degetul spre fetele care dansau în jurul focului.

— Aia e pentru domnia voastră, chicoti unul. Ce-ar fi să o luați acasă și să vedeți cum e cu teoria despre Darjeeling și Assam?

Săteanul cel vânjos ieși din umbră, cu mâna încleștată pe un băț lung de bambus. Din doi pași fu lângă ei, cu bățul ridicat amenințător. Cowasjee se făcu mic pe scăunel. Săteanul cel slugarnic înțelese primejdia și ieși repede dintr-un colț. Spuse ceva peste umăr toboșarului, apoi unei femei care păzea ceaunul cu mâncare. Tobele tăcură pe dată. Dansatorii rămaseră cu un picior în aer, nemaiînțelegând nimic. Femeia strigă cât putu de tare:

— Haideți să mâncăm, până nu o iau puii la fugă afară din oala cu orez!

Instrumentul cu coarde se auzi mai departe – cântărețul era prea vrăjit de sunetul lui ca să se oprească. Bărbatul cu bățul de bambus se trase deoparte, dar nu-și dezlipi ochii lipsiți de expresie de la Cowasjee.

*

Kananbala auzea zgomotul slab al tobelor pulsând departe, în noapte. Încă o noapte de așteptare. La nouă și jumătate se auzi mașina vecinilor. Ușile trântite. Strigătele către paznic. Zece. Hârâitul orologiului care își aduna puterile ca să bată de atâtea ori. Scârțâitul copacilor. Cârâitul unei ciori zăpăcite de lumina lunii.

O ușă trântită de vânt. Zece și jumătate. Țipetele bufnițelor, chemându-se. Lătratul vulpilor în depărtare. Apoi zgomot slab de copite, departe. Apoi mai aproape, însoțit de hurelul roților pe pavaj, plesnetul biciului. O înjurătură de birjar. Vocea lui Amulya zicând: „Ajunge, aici e“. Vorbea prea tare.

Lăsă jos exemplarul cam ferfenițit din *Ramayana* pe care îl citea și se duse la fereastră. Îl văzu pe soțul ei aplecându-se ca să iasă de sub coviltirul trăsurii, prea scund pentru el. Se răsuci pe călcăie și se întoarse în pat. Luă din nou cartea. Când Amulya intră în cameră și se apucă să își caute papucii, nu îi spuse că îi așezase sub masă. Când o întrebă dacă a mâncat se prefăcu absorbită de carte. Când spuse: „Copiii dorm?“ răspunse: „Cum de nu. E așa târziu“.

— Au servit masa la zece. Nu m-au lăsat să plec fără să mănânc. Ce puteam face?

— Nimic, zise Kananbala. Știu... Atenția îi fu atrasă de ceva și se opri.

— Ce e aia?

— Ce? Aia? A, o floare.

Vocea lui Amulya era înăbușită de *kurta* pe care o scotea peste cap. Sub flanela de corp i se vedeau coastele și stomacul supt. Femeia privi din nou spre floarea purpuriu-închis, acum veștejită. O pusese pe noptieră. La lumina veiozei zări un fir de păr lung, negru, lipit de codiță.

— Văd că e o floare, spuse. De ce ai adus-o acasă?

— Voiam să o identific... răspunse el ieșind din cameră.

Îl mai întrebaseră de multe ori dacă la petrecerile la care se ducea veneau și femei. Soția gazdei? Prietenele ei sau rudele? Pentru ce ea, Kananbala, nu putea niciodată să vină? De fiecare dată, Amulya râdea condescendent sau replica, exasperat: „N-am întâlnit nici o femeie la aceste petreceri, nici nu-mi doresc“. Dar azi, la sărbătoarea tribului, n-ar fi putut să o ia cu el? Dacă ar fi făcut și ea parte dintr-un trib n-ar fi avut nevoie de permisiunea nimănui.

Amulya se întoarse în cameră aducând o carte mare, cartonată. Se așeză lângă lampă, deschise cartea și își puse ochelarii cu rame

negre. Luă floarea în mână și începu să dea foile, privind când la floare, când la pagină și murmurând în același timp:

— *Passiflora*, desigur, dar *incarnata*? N-am mai văzut nicio dată soiul ăsta în Songarh.

Kananbala întoarse capul, se sprijini de pernă și închise ochii. Auzea foșnetul paginilor și murmurul lui Amulya. O cuprinse o dorință greu de stăpânit de a-i călca în picioare ochelarii, de a-i face țândări.

Amulya puse floarea alături de o ilustrație din carte și murmură:

— *Incarnata*, da, e *incarnata*. Roxburgh are probabil dreptate.

Prin 1907, când venise din Calcutta la Songarh, Amulya mai putea încă să vadă cum fusese smuls orașul atât pădurii, cât și stâncilor, cu vreo sută de ani mai înainte. Orașul era cocoțat pe un platou de piatră la marginea căruia vedea, chiar și din casa lui, liziera întunecată a pădurii și siluetele neregulate ale dealurilor albăstrui profilate în spate. Ceva mai departe se înălțau ziduri medievale de piatră, acum ruinate – *garh*, fortul năruit de la care își luase numele orașul. Printre dărâmături se mai zăreau câteva ziduri și un turn de pază cu acoperișul rotunjit, îndeajuns cât să alimenteze fantezia lui Amulya. În față se afla un bazin puțin adânc, ale cărui margini erau decorate cu mozaic de piatră. Dincolo de fort se găsea albia demult secată a unui râu care îl despărțea în vechime de pădure și coline. Oamenii spuneau că, într-o zi, un oraș întreg avea să fie scos la lumină împrejurul fortului. Unii susțineau că Songarh fusese pe vremuri un centru de învățătură budistă și că Buddha însuși, în cursul unei călătorii, se odihnise acolo, sub un copac. Când mersese prima oară să viziteze fortul, Amulya găsisese într-adevăr un *banyan* enorm, el însuși o mică junglă de rădăcini aeriene, cenușii ca pietrele. Pe trunchiul principal, copacul avea un nod care, dacă îl priveai într-o anumită lumină, semăna cu figura unui om adâncit în gânduri.

Atunci când Amulya își adusese familia aici, Songarh nu mai era un centru de învățătură, în schimb căpătase o nouă importanță

după ce geologii imperiali descoperiseră zăcăminte de mică. Ba, sub pădurile aflate ceva mai departe, se găseau și zăcăminte mai profitabile – cărbune. În mijlocul câmpiilor plantate cu mei și legume prinsese rădăcini o micuță colonie de britanici care aveau grijă de minele de cărbune și de mică, profitând de climatul sănătos, îndeajuns de rece ca să fie nevoie să aprinzi focul iarna. În scurtă vreme, lângă fort apărură o colonie de albi unde locuiau vreo duzină de mineri, o comunitate distinctă de restul orașului.

Odată cu trecerea anilor, Songarh se îmbogățise cu o stradă principală și câteva prăvălii. Dintre acestea, una din primele, Finlays, era condusă de un parsi¹ întreprinzător, care satisfacea gusturile exotice ale expatriaților: cafea, fructe, conserve de pește, dantelă și lenjerie, melasă și seu, țigări și brânză. Indienii veneau la prăvălie să cumpere țeșături și nasturi, medicamente și cosmetice, și plecau cu conserve de piersici, întrebându-se la ce le-ar putea folosi.

Pădurea era neîncetat la pândă. Se știa prea bine că potecile ei tainice erau patrulate de leopardzi. Oamenii povesteau despre tigri și șacali care se adăpau împreună din pâraiele care curgeau peste pietrele rotunde, cafenii și cenușii. Din când în când dispărea câte o vacă sau o capră, uneori chiar un câine. N-ar fi avut nici un rost să le caute cineva rămășițele. Până când nu se deschiseră minele și, odată cu ele, până când nu se mări numărul oamenilor, dându-le siguranță, nimeni din oraș nu era atât de nechibzuit încât să se aventureze în ținutul sălbatic de lângă casele lor, un teritoriu verde, întunecat, întins pe mile întregi, care nu se oprea decât acolo unde începeau minele de cărbune.

Iar pădurea era încă domeniul triburilor. Oameni cu pielea întunecată și lucioasă, asemenea pietrelor ude, și cu trupuri drepte, vânoase. Femeile își prindeau în părul negru flori cu petale ca de dantelă. Erau sărmani. Privindu-i, ai fi zis despre mulți dintre ei că mor de foame. Și cu toate astea se îndârjeau să stea în pădure și nu se aventurau decât rareori afară, în grupuri. Unii fură forțați să se mute la oraș atunci când minele le mâncară porțiuni din

1 Membru al uneia din cele două secte religioase zoroastriene din India.

pădure. Trăiau în colibe improvizate, lucrând pe unde găseau. Mulți erau angajații lui Amulya.

Auzise de Songarh pe când locuia în Calcutta, venise să vadă locul, se plimbase prin micul oraș și prin împrejurimi și certitudinea că se va stabili acolo coborâse asupra lui ca o binecuvântare. Intocmai așa cum unii oameni îți vorbesc din prima clipă, fără să pronunțe nici un cuvânt, dar îi simți apropiați, ca și cum te-ar ține de mână, Amulya se simți de la început legat de Songarh. Era convins că dacă nu s-ar întoarce acolo nu se va mai putea gândi niciodată la altceva și viața lui s-ar risipi, lipsită de miez.

În Songarh, printre oameni a căror limbă nu o vorbea, puse bazele unei fabricuțe unde producea medicamente și parfumuri din plante sălbatice, flori și frunze. Oamenii pădurii știau unde se găsesc flori de hibiscus sălbatic din care el scotea un ulei roșu, puternic parfumat, flori de noapte cu mireasmă îmbătătoare și ierburi mărunte din care producea paste verzi, cu miros neplăcut, dar care făceau chiar și cele mai încăpățânate furuncule să se spargă peste noapte, fără durere. Cu o stăruință de care nu se credea în stare, Amulya învăța limba santhalilor¹, dar și hindi, și învăța îndeajuns despre plante de la acești oameni cât să poată lărgi gama de produse.

Rudele lui din Calcutta îl priveau cu nedumerire amuzată, ba chiar cu oarecare iritare. Nu făcuse vreun lucru de care ar fi trebuit să fugă, atunci de ce se exilase singur, plecând dintr-o mare metropolă în sălbăcie? Era oare pe lume ceva ce nu putea fi găsit în Calcutta? Când vorbeau despre el ghiceai că interpretau plecarea lui ca o formă de dispreț la adresa modului lor de trai, o redefinire a unui model care atinsese deja perfecțiunea.

Casa pe care Amulya o construisese în Songarh părea că nu-și are locul acolo. Era o casă de oraș înaltă, cu multe ferestre, una

¹ Cea mai numeroasă comunitate tribală din India.

din foarte puținele ridicate în mijlocul câmpurilor și al terenurilor acoperite de lăstăriș. Făcuse planurile cu ajutorul unui arhitect anglo-indian școlit la Glasgow, ale cărui desene păreau a fi găsit calea judicioasă de a amesteca Orientul cu Occidentul. Casa urma să aibă fațada îndreptată spre sud, cu spatele la drum. De-a lungul fațadei aveau să fie verande, pe când latura dinspre nord urma să aibă doar șiruri de ferestre. Înspre vest aveau să fie balcoane și terase care să lase soarele să intre. De la balcoane se va vedea curtea de lângă bucătărie, aflată la parter. Laturile de sud și de vest vor fi mărginite de o grădină cu arbori și arbuști cu flori. Spre deosebire de alți oameni, care dădeau caselor nume pompoase, Amulya îi dădu un număr casei lui. Cu toate că pe strada aceea nu se mai afla decât o casă în afară de a lui, el înfipse pe terenul gol o plăcuță pe care era scris Str. Dulganj nr. 3, cu litere mari, negre. Cifra 3 se referea la el și la cei doi fii ai săi.

O casă mare, „în care să poată trăi o familie întreagă”, spusese arhitectul mulțumit, atunci când terminase desenele. În ciuda ferestrelor și a balcoanelor, până la urmă, după ce fu transpusă în cărămidă și mortar, se dovedi a fi o casă mai degrabă închisă. Nimeni nu venea pe nepusă masă la ușa din față a casei de la numărul 3 pe strada Dulganj, spunând: „Ne-am gândit să trecem pe la voi”. Latura de nord, care privea spre drum, cu rândurile de ferestre oblonite, părea să spună posibililor musafiri că stăpânilor le-ar face mai multă plăcere să stea sus și să-i vadă plecând decât să îi întâmpine la intrare.

Singura casă din imediata vecinătate se afla chiar vizavi. Era de fapt unul dintre bunglourile construite de compania minieră pentru personalul administrativ. Pe plăcuța de la poartă scria Digby Barnum. Domnul Barnum era scump la vedere. Casa avea la intrare un portal impresionant, la adăpostul căruia Barnum se urca în fiecare dimineață în mașina care îl ducea la locul unde lucra. Pleca exact la ora nouă și jumătate, fără să se uite nici la dreapta, nici la stânga în timp ce mașina demara în viteză pe poartă. Nici o persoană care locuia prin apropiere nu îi atrăsese niciodată atenția.

Amulya îl văzuse prima oară pe Barnum când, nou-venit la Songarh, își petrecea mare parte din timp afară, la soare, supra-

veghindu-i pe lucrătorii care îi construiau casa. Într-una din acele zile, mașina lui Barnum, abia ieșită de sub portal, bolborosise de câteva ori și rămăsese nemișcată. Amulya, care era în mijlocul drumului, așteptând un transport de materiale de construcții, văzuse cum din mașină coboară un bărbat care murmură înjurături în engleză.

— Fir-ar al naibii, strigase Barnum și trăsesse un pumn în capotă, după care încrucișase brațele și întorsese foaia. Te rog, rablă blestemată, doar de data asta...

La lumina vie a soarelui, pielea i se înroșea văzând cu ochii. Șuvițele de păr, ude de sudoare, i se lipiseră de chelie. Obrajii îi străluceau din cauza căldurii, ceafa îi era îmbrăcată în colăcei roz de grăsime.

Deși ar fi vrut să îl privească mai îndelung, Amulya întorse-se capul.

Șoferul dispăruse sub capotă, iar Barnum se așezase la volan, încercând să pornească motorul. Fără succes însă. Șoferul scosese o coarbă, o înfipsese în botul mașinii și începuse să o răsucească în timp ce Barnum călca pe accelerație. Mașina horcăise de câteva ori, și nimic mai mult.

Barnum se dăduse jos din mașină și aruncase o privire supărată spre drumul pustiu. Nu dădea nici un semn că ar fi remarcat prezența lui Amulya. Acesta, știind că birourile companiei miniere se aflau la câteva mile distanță, la celălalt capăt al orașului, surâdea în sinea lui.

Deodată, Barnum ridicase privirea: de undeva venea un zgomot.

Din depărtare ajungea până la ei păcănit de copite.

Amulya se uitase pe furiș la chipul lui Barnum, pe care se citea bucuria, și se distrase văzându-l cum se schimbă la față constatând ceea ce el știa deja. Caii ale căror copite le auziseră nu trăgeau o trăsură, ci o cărucioară care abia se ținea, încărcată cu cărămizi. Barnum așteptase ca muncitorii să descarce cărămizile, lucrând într-o stare vecină cu letargia, pe care izbuteau totuși să o disimuleze. Șoferul renunțase să mai dea la manivelă și stătea pleoștit la umbra unei bougainvillea portocalii.

Barnum se repezise până în casă și ieșise tot în fugă. Nu privise spre Amulya, dar aruncase o privire exasperată la muncitorii care nu se grăbeau câtuși de puțin și la calul slăbănog care ronțăia din desaga atârnată de cap. De undeva se auzea clopotul unei vaci, pașnic, în totală discordanță cu figura contorsionată a lui Barnum și gesturile lui enervate.

— *Juldi karo*, țipase el la muncitori. Mișcați-vă mai repede, adormiților. Goliți odată cotiga asta de doi bani. *Juldi karo*.

În cele din urmă cărucioara fusese golită și lucrătorii se trăseseră deoparte. Se cocoșaseră pe câte o porțiune de zid și își aprinseseră niște țigări de mahorcă oftând de parcă stăteau să-și dea duhul. De data asta Amulya nu le aruncase nici măcar o privire muncitorilor care se prefăceau sleiți de puteri, fascinat de eforturile pe care le făcea Barnum ca să se cocoșe în partea din spate a cărucioarei. Era nevoit să se așeze pe platforma prăfuită unde fuseseră cărămizile, cu spatele la căruțaș, cu picioarele îmbrăcate în pantaloni eleganți și pantofi lucitori atârând peste marginea cărucioarei. Era cu fața spre Amulya și lucrători, dar reușise să nu își încrucișeze privirea cu nici unul din ei. Cărucioara întorsese și pornise încet spre oraș.

Câteva zile mai târziu, pe când Amulya supraveghea lucrătorii care săpau un puț pe locul care urma să devină grădină, un servitor ieșise din casa lui Barnum și strigase tare, ca să acopere bufnițurile barosului și corul lucrătorilor care se îndemnau la muncă.

— Sahib a interzis!

— Ce? făcuse Amulya, străduindu-se să audă pe deasupra vacarmului. Stați! Opriți-vă! strigase la muncitori.

— Sahib zice nu zgomot după masă. Vine acasă pentru mâncat și somn. Nu lucrări de la unu la patru după-masa.

Umflându-se în pene cu autoritatea lui britanică de împrumut, servitorul îi mai privise o dată pe Amulya în chip de încheiere și plecase înainte ca acesta să se dezmeticească. Amulya clocotea de furie neputincioasă, știind că va trebui să se supună.

Când în cele din urmă se mutaseră în casa cea nouă și Kananbala se întreba cu glas tare într-o zi dacă nu cumva era nepoliticos

să nu faci măcar o vizită de curtoazie vecinilor, Amulya se răstise la ea.

— Nu e nicidecum nevoie. Ce idee! Ai uitat că sunt britanici? Pentru ei suntem abia coborâți din copac.

Amulya era singurul indian care își clădise casa în partea locului, într-o zonă sălbatică, lângă locuințele minerilor și vizuinile vulpilor, departe de agitația pieței mari, de tobele care băteau de Ram Navami, sărbătoarea nașterii lui Rama, de discursurile și tam-tamul patrioților, de strigătele nazale ale preoților musulmani, *maulvi*, de izbucnirile stridente ale trompetelor la ceremoniile nuptiale, de artificii și pocnitorile aprinse de Diwali, Sărbătoarea luminilor. Erau zgomote pe care le auzea cât era ziua de lungă, la fabrică. Dar seara, pe când trăsura îl ducea spre casă trâncănind pe pietre, aștepta cu nerăbdare clipa miraculoasă când zarva orașului se va topi în spatele lui, înlocuită de copacii întunecați și de o tăcere copleșitoare, întreruptă doar la apus de țipetele venite din pădure și cântecul păsărilor.

Numai că, de câteva luni, pe cerul senin al mulțumirii lui apăruseră norișori. Începuse să-și dea seama că e considerat un străin chiar în locuința lui de pe strada Dulganj și era conștient de faptul că, dacă dorința lui de singurătate era un motiv suficient ca să accepte să rămână un străin, lucrurile stăteau cu totul altfel cu soția lui.

Tăcerea care însemna totul pentru el era pentru Kananbala un fel de închisoare de sticlă în care se sufoca. Chiar din prima clipă nu se simțise bine în casa mare, cu încăperi răsunătoare, în grădina sălbatică, uriașă, unde frunzele foșneau și unde creșteau tot felul de fructe necunoscute ei. Suferea că nu aveau musafiri, că nu mergeau la spectacole de teatru și la serbări. Singurele sunete erau clinchetele clopotelor atârinate la gâtul vacilor, când și când tropăitul copitelor și în depărtare, ca o părere, bubuitul tobelor tribale. După ploaie, orăcăitul asurzitor al broaștelor, iar noaptea, zgomotele misterioase ale pădurii. La Calcutta, în casa

cu coridoare întortocheate a familiei, în care se înghesuiau frați, unchi și mătuși, găseai oricând o persoană cu care să stai la taclale. Pe lângă asta se auzeau tot felul de sunete liniștitoare: râsete în camera de alături, șoaptele bârfitoarelor, zăngănitul vaselor în bucătărie, ciorovăielile nurorilor, clinchetul clopoșeilor de la ricșe, larma bazarului situat ceva mai departe, strigătele negustorilor ambulănți, murmurul vocii unui aurar decrepit care îi vizita după-amiaza, aducând cutii pline de mici bijuterii și un cântar mic de argint ca să le prețaluiască.

În primele luni după ce se stabiliseră la Songarh, tăcerea locului — o tăcere în care își auzea respirația, auzea picăturile de sudoare cum i se preling pe față, auzea cum cad frunzele și florile își deschid petalele —, o tăcere plină de ecouri, o făcuse vorbăreață, lucru la care nu se aștepta nici ea.

Din păcate, nu avea cu cine să stea de vorbă. Vecinii erau britanici cu toții și, chiar dacă n-ar fi fost, Kananbala, care nu vorbea decât bengali, nu s-ar fi putut înțelege cu ei. Aveau trei servitori bengali care veniseră cu ei din Calcutta, între care o fată în casă care îi masa Kananbalei pielea capului în timp ce ea picotea după prânz. Kananbala sporovăia fără încetare cu fata și nu a renunțat decât când a auzit-o chicotind împreună cu grădinarul pe seama a ceva spus de ea. După această întâmplare și-a luat obiceiu să îl aștepte pe Amulya să se întoarcă de la lucru. În clipa când auzea zăvorul porții de la intrare, cobora scara în goană, le poruncea servitorilor să pregătească ceaiul și apoi se repezea în curte turuind ca o moară stricată:

— Ce-a fost azi? Am primit ceva scrisori de acasă? Ce crezi că avem la cină? Stai să-ți spun ce i-a zis Gouranga lui Anubha astăzi, când spăla rufe!

Și tot așa, până când într-o zi Amulya se răstise la ea, scos din fire:

— Da' mai lasă-mă în pace, chiar nu poți să mă slăbești câteva clipe? Doar câteva clipe!

În noaptea aceea, când o mângâiasă pe păr și o trăsese spre el, păruse că a uitat ceea ce îi spusese mai devreme. Ea însă nu uitase. Întorsese puțin capul, ca să nu o poată săruta pe buze. Când el

îi spusese „Lasă-mă în pace!” simțise cum se strânge și se răsucesc ceva în ea; ceva se schimbaseră pentru totdeauna. A doua zi fu tăcută, retrasă, lucru care nu îi stătea în fire, atât de adâncită în gânduri, că i-ar fi fost greu să le exprime în cuvinte. Apoi, în tăcerea după-amiezii, căută cheile apartamentului ei din Calcutta — acum nelocuit —, chei pe care le păstrase și cu speranță, dar și cu drag și, ținându-le strâns în mână, se îndreptă spre puț. Se opri, trase aer adânc în piept și le aruncă în adâncul întunecat.

După aceea anii trecură mai repede. Fiul cel mare, Kamal, se căsătorii, Nirmal, cel mic, trecu de pragul stânenitor dintre copilărie și bărbăție, iar trupul ei micuț dobândi rotunjimile incomode ale vârstei de mijloc. Ar fi trebuit să fie cât se poate de mulțumită. Dar acum, la douăzeci de ani după ce emigraseră la Songarh, o pândeau un nou atac de limbuție, amenințând să spulbere toate stavilele ridicate de ea.

Amulya își petrecea din ce în ce mai mult timp la fabrică. În ultima vreme pleca dimineața devreme și nu se întorcea decât după ce se întuneca. Bombănea supărat pe imitatorii care îi făceau concurență. La cea mai mică scăpare în aprovizionarea prăvăliilor, altcineva i-ar fi luat locul.

— Chiar și așa, îl întrebă ea într-o seară, după ce se băgaseră în pat, n-ai putea să vii un pic mai devreme seara?

— Astea sunt copilării, Kanan, răspunsese Amulya. Știi că nu-mi place să stau degeaba acolo. Am de lucru. La *puja* viitoare, când va trebui să trimitem familiei tale cele douăzeci și cinci de sariuri cuvenite, de unde crezi că vom lua banii?

— Nu asta am vrut să spun, se bâlbâi Kananbala. Îmi aduc aminte că, atunci când am venit aici, veneai acasă și în fiecare seară ne beam ceaiul stând la fereastră.

— Au trecut douăzeci și cinci de ani de la ceaiul acela, răspunse Amulya și se întoarse pe o parte. Fabrica era mai mică și aveam mai puține de făcut.

— Mi-e așa urât! Nirmal e la colegiu, Kamal e plecat cu tine toată ziua. Nu că fiii ar putea ține companie unei mame. Ce n-ai da să am o fiică, oftă ea.

Amulya răspunse, cu vocea înăbușită de pernă:

— Dacă ai avea o fată ar sta cu soțul ei, nu cu tine, să te țină de mână. De ce nu vorbești cu nora ta? Manjula are multe de spus.

— Nu e totuna.

Așteptă un răspuns, după care își luă inima în dinți:

— Trăiam mai bine la Calcutta. Eram cu toți ai mei și casa era întotdeauna plină de viață.

Aici se opri, mai puțin sigură pe sine acum, că-și auzea vocea. Amulya zâmbi.

— Dacă ar fi după tine, n-ar mai exista nici America, nici Australia. N-ar mai pleca nimeni cu vaporul spre locuri îndepărtate. Ar sta cu toții cuibăriți în poala mamei, pe viață. Mai ai puțină răbdare și ai să vezi că, în câțiva ani, n-o să mai avem loc aici de oameni veniți din Calcutta.

Amulya se așeză mai bine sub pătură, respirând aerul rece al nopții și răsfirându-și degetele de la picioare, acum încălzite.

— De ce nu m-ai întrebat și pe mine înainte să ne mutăm aici? continuă Kananbala, aproape în șoaptă. De ce nu mi-ai cerut și mie părerea când ai construit casa? Mi-ar fi plăcut să stau mai aproape de rudele mele. Te-ai gândit vreodată la asta?

Kananbala repetase de multe ori cuvintele acestea și ar fi vrut să se oprească, dar nu putea.

— Dormi? întrebă în șoaptă. Ai auzit bufnița?

Auzi un sforăit ușor urmat de un şuierat.

Noaptea scârțâia și foșnea. Boarea rece a nopții îi aduse chelălăitul speriat al unei vulpi. Alte vulpi îi răspunseră și lătrăturile lor înconjurară casa, întocmai ca niște valuri de sunete. Vulpile ajunseseră să-i țină tovărășie în lungile nopți când somnul nu se lipea de ea. Își aduse aminte cum îl priviseră toți pe Amulya, fără să le vină să creadă, atunci când îi anunțase că vrea să se mute în Songarh. Tatăl Kananbalei izbucnise în râs:

— *Arre*, n-ai să auzi decât vulpile acolo, Amulya.

Dar nu erau doar vulpi, ar fi vrut să-i spună tatălui ei după o vreme. În orele când nu avea somn și stătea singură la fereastră auzise în pădure răgetul unui animal despre care ea credea că este un leu.

Răgetul leului era un secret pe care nu îl putea împărtăși nimănui. Ceilalți dormeau liniștiți, fără să aibă habar de viața care pulsa fără oprire în junglă. Uneori i se părea că se uită la casă de afară, scrutând-o cu privirea impersonală a unui șacal, alteori se apropia de ferestre, coborând în zbor ca o pasăre de noapte. Îl vedea pe soțul ei întins pe pat, pe Kamal și soția lui dormind îmbrățișați într-un colț al patului lor dublu, pe Nirmal, adormit cu gura deschisă în camera lui de la mansardă, cu țigările ascunse în fundul unui sertar unde, credea el, nu umblă nimeni. Doar la fereastra lui Nirmal adăsta puțin, după care se îndepărta repede, bătând puternic din aripi.

Într-o bună zi chiar avea să dispară printre copaci, chiar așa, și nimeni nu o va mai vedea vreodată.

— Mi-e urât aici, șopti Kananbala pe întuneric și apoi, stânjenită de sunetul vocii ei, se răsuci și privi pe fereastra lungă de lângă pat. Prin plasa de țânțari, în cadrul ferestrei, se vedea nedeslușit un copac *neem* luminat de lună.

Era în anul 1927, pe la începutul verii. Amulya se trezise la patru și jumătate, ca de obicei, și plecase să se plimbe când încă nu se luminase bine de ziua și mai toți erau adormiți. Așa fusese dintotdeauna la Songarh, dar își amintea că, pe vremea când trăia în Calcutta, nici nu-i venea să ridice capul de pe pernă. Acum era ora când pădurea, aerul proaspăt, cerul purpuriu erau ale lui și doar ale lui. Privi linia joasă a colinelor din spatele ruinelor, părând mai întâi o cocoasă întunecată, apoi, pe măsură ce culoarea cerului pălea, așteptând soarele, arătându-se acoperită de vârfuri ascuțite de copaci, ca țepii pe spinarea unui animal. Într-adevăr, în unele zile, linia colinelor părea a fi cu totul altceva, semănând mai degrabă cu rămășițele unui animal preistoric pe care doar el

le putea zări. Pe când cerul pălea tot mai tare, se întoarse acasă, unde îl aștepta ceașca aburindă de ceai galben ca paiul și două felii de pâine prăjită unse cu unt. La opt și jumătate era deja plecat de acasă, în *tonga* trasă de cai. Avea să ajungă la birou cu o oră înaintea tuturor, ca să verifice registrele și să inspecteze fabrica în liniște, singur.

În acea dimineață, nici nu apucă să coboare din *tonga* că un bărbat apăru ca din pământ, se aruncă pe burtă în praf și înșfăcă o gleznă a lui Amulya de parcă era pe marginea unei prăpastii. În timp ce își trăgea piciorul, simțind că șoseta neagră îi alunecă pe pulpă, Amulya lăsă privirea în jos. Însă, atâta vreme cât bărbatul stătea cu fața lipită de pantofii lui negri, lustruiți, nu putea să-și dea seama cu cine are de-a face.

— Dă-mi drumul, *arre baba*, dă-mi drumul, se burzului Amulya. Ce s-a întâmplat? Da' ridică-te odată!

— Ești tatăl și mama mea, sa'ab, ești tot ce am pe lume! Nu mai am pe nimeni altcineva!

În cele din urmă, lui Amulya i se păru că, printre lacrimi și suspine, recunoaște vocea bărbatului. Cu doar câteva zile înainte, pe când intra în camera de îmbuteliere a fabricii, auzise aceeași voce spunând printre râsete înfundate:

— Afurisitul n-a mai venit să dea cu nasul pe aici azi. Crezi că a murit?

Bărbatul care vorbea se scărpină pe sub *dhoti*.

— Sfrijiiții ăștia nu mor cu una, cu două, zisese tovarășul lui.

— Păi atunci prindem și noi suta, nu crezi? chicotise primul.

Tăcuseră atunci când intrase Amulya. Acesta nici măcar nu zâmbise. Îi era peste mână să intre în vorbă cu lucrătorii. Nu ar fi putut spune nici în ruptul capului:

— *Arre*, Ramcharan, ce mai face fiul tău? Și soția, tot plecată în satul ei de baștină? Nu cumva îți fug ochii după fete acum că nevasta e departe?

Amulya reuși să-și elibereze piciorul din mâinile lui Ramcharan.

— Ce te-a apucat, Ramcharan? spuse cu voce aspră. Termină cu plânsul și văitatul.

Băgă cele trei chei în cele trei lacăte Aligarh de pe ușa fabricii, intră, își atârnă umbrela în cuiul unde o punea întotdeauna și apoi, întorcându-se spre Ramcharan, băgă pentru prima oară de seamă că nu erau singuri.

Ceva mai departe de ușă stătea o femeie. Galbenul sariului murdar îi scotea în evidență pielea negricioasă, iar din coc îi atârnavu șuvițe decolorate de soare. Era tânără și slăbuță, ai fi zis o adolescentă. Pe buze avea un zâmbet care părea să se topească de cum se uita Amulya înspre ea. O recunoscu. Nu avea cum să uite figura fetei care, cu doi ani în urmă, la sărbătoarea recoltei din satul ei, îi oferise floarea purpurie a pasiunii pe care o avea prinsă în păr. Dar unde erau vioiciunea care îi rămăsese în minte, strălucirea obrazilor cu gropițe, râsul șăgalnic? Femeia din fața lui părea lihnită de foame, așa cum par cățelele vagaboande care alăptează. În brațe avea o legăturică, pe care abia o ținea, de ziceai că o va scăpa dintr-o clipă în alta. Ceva se mișcă înăuntru și Amulya își dădu seama că era un copil.

— Zice că fiul meu a lăsat-o grea, sa'ab, și a sosit în dimineața asta cu copilul... nu poate fi adevărat... băiatul meu e însurat, e un om bun, are copiii lui, dar lașul nici n-a vrut să audă să vină la noi acasă și s-o dea pe ușă afară... ce să mă fac, sa'ab? Dacă o trimit înapoi în pădure oamenii junglei ne vor măcelări cu secerile... pe ea n-o s-o mai primească printre ei fiindcă a fost cu un străin... zice că trebuie să avem grijă de copil... dar cum, sa'ab, suntem oameni sărmani, avem opt guri de hrănit și un singur salariu, iar pe deasupra, ce-o să zică rubedeniile?

Vocea lui Ramcharan se ridica, tot mai puternică, până când Amulya țipă la el:

— Taci! Să nu mai spui o vorbă!

Ramcharan se ghemui într-un colț al încăperii, își îngropă fața între genunchi și începu să geamă:

— O să ne omoare... o să ne omoare dacă trimitem copilul înapoi.

Amulya răsfoi registrul de comenzi și apoi jurnalul personal. Era limpede că nu avea scăpare, că ziua era pierdută. Scrise în grabă un bilet cu instrucțiuni pentru contabil și apoi, după ce

femeia și Ramcharan se înghesuiră pe bancheta din față, lângă *songawallah*, se urcă și el în spate și rămase tăcut, privind cum se pierde drumul printre câmpii și apoi printre crânguri în timp ce trăsura îi ducea troncănind spre orfelinatul misiunii creștine, aflat dincolo de orașul Songarh.

În seara aceea se întoarse acasă mult după apusul soarelui. Se frecă îndelung, ca să scape de mirosul de transpirație adunat după o zi de alergătură, turnând cană după cană pe trupul subțire, cu pielea măslinie, și oftând de plăcere. Înainte să iasă din baie se îmbracă într-un *dhoti* și o *kurta* neapretate și simți că în sfârșit se elibera. Știa că nora îi lăsase, ca de obicei, o ceașcă mare de ceai și ceva de mâncare. Mănă singur, cu ochii ațintiți la celălalt capăt al încăperii, la o fereastră cu vitralii, înaltă cât camera, o fereastră care dădea spre răsărit fiindcă așa dorise el. Era așezat la o masă rotundă, cu labe de leu din alamă la capătul picioarelor, o masă pe care o cumpăraseră de el la o licitație. În timp ce mesteca, gheara din stomac păru să îi dea drumul și tulburarea acelei zile să se ostoiască.

După ce goli ceașca de ceai ieși în grădină. Acolo unde odinioară nu vedeai decât buruieni și *bathua* creștea acum un covor moale de iarbă *doob*. Grădina de legume era întunecată de uriașele fructe verzui de *Artocarpus*, crescute direct pe trunchiurile copacilor înalți. Sus, mult deasupra lor, creșteau ciorchini de nuci de cocos, și ele verzi. Când și când, tăcerea după-amiezii era ruptă de zgomotul ca de explozie pe care îl făceau căzând. Lăstarii păreau firavi atunci când îi plantase. Cine ar fi crezut că nuielele cu câte patru sau cinci frunze vor avea puterea să se înalțe până la aproape zece metri! Ramurile se luptau acum pentru spațiu, iar cerul de-abia se mai zărea prin coroana de frunze.

La umbra copacilor, atârnat de o creangă, se afla un leagăn. Aici veni Amulya în seara aceea, ca și în toate celelalte, după ce termină plimbarea prin grădină. Cerceta fiecare copac în parte, luând seama la fiecare mugure abia mijit, la fiecare lăstar care, îngălbenit, renunțase să mai lupte, fiecare butaș care începuse să țină capul sus. Îi privea cu duioșie, abținându-se cu greu să nu îi mângâie și să îi bată cu palma ca pe niște animale de casă. Crease

o grădină într-un loc altădată pustiu. Stârpise buruienile, plantase pomi fructiferi, arbuști cu flori și plante agățătoare. Desigur, nu la întâmplare. Disprețuia rozul țipător al *kachnar*-ului și portocaliul intens al tufelor de *teca*. În schimb, plantase în grădina lui flori albe, care să sclicească în întuneric și să parfumeze aerul nopții. Singura concesie pe care o făcuse culorii erau tufișurile joase de *Franciscea hopeana*, floarea celor trei zile, pe care o găsisese cu multă bătaie de cap. Florile, la început purpurii, deveneau albe în decursul a trei zile, înmiresmând aerul. În restul grădinii nu vedeai decât alburi pure: tufe mari de *Magnolia grandiflora*, cu petale crem, frumos puse în evidență de frunzele verzi lucioase, bobocii albi ca neaua de *Jasminum pubescens* care invadau zona din jurul fântânii, și un *Jasminum sambac*, care oferea flori și parfum pentru zeii Kananbalei. Câteva gardenii. Două *shefalika*, despre care credea că sunt *Nyctanthes arbortristis*, care risipeau o ploaie de floricele parfumate, e drept, cu codiță portocalie, dar această fugară apariție de culoare pe sub petalele albe era scuzabilă, un fel de licență poetică. Lângă perete plantase *Cestrum nocturnum*, în care se zicea că își fac șerpilor culcuș, dar Amulya era gata să își asume riscul de a fi mușcat de dragul jerbilor sale de flori albe.

Cu toate astea, în seara aceea nu băgă de seamă că bobocii de *gandaraj* stăteau să se deschidă și că arborele de mango avea să înflorească în scurtă vreme. Nu putea să-și ia gândul de la micuțul copil din flori înfășurat într-un sari zdrențuit, cafeniu, și de la mama lui, care îl făcuse să se oprească din plâns înfășurându-l în sariul ei și punându-i gura la sân cu o ușurință născută parcă din săptămâni, nu din zile de practică. Femeia stătuse apatică, într-o stare de somnolență, până când venise momentul despărțirii. Atunci începuse să scoată vaiete ascuțite, ținând gura deschisă, parcă se sufoca. Țipase tot drumul de întoarcere de la orfelinatul îndepărtat până în oraș. Până și acum, după atâtea ore, vaietele ei îi răsunau în urechi, acoperind trilarile păsărilor. Hurducăit de *tonga*, se încăpățănase să privească doar drumul, în timp ce Ramcharan șuiera: „Lasă plânsul, femeie proastă!” Birjarul nu se adresase decât calului, fără să dea nici cea mai mică atenție pasagerilor, poate în semn de dezaprobare față de fapta lor nelegiuită.

„Va trebui să am grijă de copil“, își spuse Amulya după ce se așeză pe banca din grădină, își scoase pipa și se căută în buzunar de chibrituri. „Altcum nu se poate. Taxele...“ Să țină minte să-i spună contabilului să plătească la zi sumele convenite. După aceea se gândi dacă n-ar fi bine să înscrie și chestiunea cu taxele în testament, specificând că vor trebui plătite atâta timp cât e nevoie. Da, așa va face, așa e cel mai bine. Pe de altă parte, nu era necesar să spună nimănui despre copil, nici măcar lui Kamal. Nu avea rost să-i expună unei situații atât de neplăcute.

De pe veranda de sus, Kananbala zărca albul *kurtei* de bum-bac, pătat parcă de umbrele înserării. Nu îi întrerupea niciodată momentele de singurătate în grădină, dar în ziua aceea, dintr-o pornire pe care nici ea nu și-o putea explica, coborî în picioarele goale și se apropie de el prin iarba grădinii. El nu o văzu până când nu ajunsese în fața lui și îl întrebă:

— La ce te gândești?

Ridică privirea, uimit parcă de faptul că ea se afla acolo. Tre-sări, ca și cum s-ar fi trezit față în față cu un străin, și avu nevoie de câteva clipe ca să își dea seama cine este. Abia atunci răspunse:

— A, tu erai. Ce s-a întâmplat?

Apoi, fiindcă ea nu spuse nimic, se întoarse cu gândul la aranjamentele financiare în favoarea orfanului. Trăgea din pipă, iar prin fața ochilor i se perindau coloanele registrului contabil.

Kananbala rămase nemișcată un minut sau două și apoi se întoarse spre casă, dorindu-și ca Amulya să o cheme înapoi, sperând cumva că așa va fi. Dar el nu o strigă. Kananbala întoarse capul și privi silueta lui ascuțită, nemișcată, o umbră așezată pe banca din grădină, la care nu putea ajunge. Ar fi putut la fel de bine să fie un copac, gândea Kananbala îndepărtându-se. Cele câteva zeci de metri care despărțeau veranda de sus de banca din grădină deveniră o prăpastie imposibil de trecut.

În luna octombrie a acelui an întâmpinară primii oaspeți după o pauză de șapte ani. Erau rude venite din Calcutta pentru

ceremonia *puja*: vărul lui Amulya cu soția și cei trei copii. Kananbala, neobișnuită să aibă musafiri, petrecuse toată luna septembrie făcând planuri pentru această vizită. Era mai degrabă neliniștită decât nerăbdătoare, după cum își dădu seama singură, dar n-ar fi recunoscut nici în ruptul capului față de altcineva. Amulya ar fi dojenit-o:

— Întotdeauna te plângi. Ba zici că te plictisești singură, ba n-ai chef de musafiri.

Drept urmare, Kananbala își păstra nemulțumirea pentru ea însăși. I se întâmpla din ce în ce mai des să-și găsească mângâierea vorbind singură. Își dădu seama că, fără nici cel mai mic efort, putea să se preschimbe în două persoane și să poarte discuții care durau uneori o după-amiază întreagă.

Mai era și alt motiv de îngrijorare. Rudele veneau cu o propunere de căsătorie. Nirmal avea acum douăzeci și patru de ani și tocmai își găsisese o slujbă ca profesor de istorie la colegiul distric-tual. Leafa nu era mare, dar era un colegiu de stat și, pe deasupra Nirmal era fiul unui om destul de bogat, ceea ce îl transforma într-o partidă demnă de luat în seamă.

— De ce să amâni ceva care oricum trebuie făcut? Nu mai e un copil. Ce mai aștepți? Ascultă-mă pe mine, Amulya, fetele su-puse, sfioase, cuminți sunt la fel de greu de găsit ca... – vărul lui Amulya sfârâma cu furculița peștele din farfurie – ca peștele de apă dulce în Songarh! Râse de propria lui glumă, dar, văzând că nimeni nu zâmbise, explică pe un ton împăciuitor: *Boudi* gătește minunat, dar ce poți face cu peștele pe care îl găsești aici? Pur și simplu nu e la fel ca...

— Da, nu e la fel ca peștele din Gange, interveni Amulya, încercând să nu pară supărat; vizita se apropia de sfârșit și auzise deja de câteva ori comentarii cu privire la pește.

— Nepoata lui Nihar... îl mai ții minte pe Nihar, nu?

— Da, mi-l amintesc.

— Ei, nepoata lui Nihar ... cum o cheamă, Shanti sau Malati? Shanti, da, Shanti... are șaisprezece ani și, din câte mi s-a spus, e o fată liniștită, devotată ideii de cămin. Am văzut-o acum câțiva ani, o fată drăguță. Și ce casă are tatăl ei, pe malul fluviului... O

frumusețe! Vorbim de o familie bună, înstărită, din aceeași castă cu noi, bineînțeles. Mai bine decât atât pentru Nirmal... sosul ăsta de roșii e bun, dar nu se poate compara...

— Cu cel făcut din mango verzi de Calcutta? Sunt de acord cu tine, îl întrerupse Amulya.

Vărul păru descumpănit, dar își reveni repede.

— Dacă vrei, când mă întorc la Calcutta pot să fac niște cercetări discrete. Ce zici? Îți scriu de cum aflu ce părere au ei. Apoi Nirmal se poate duce să vadă fata. Pot să merg cu el, la urma urmei e vorba de nunta lui!

Satisfăcut, vărul dădu pe gât un pahar de apă și se ridică.

— Locul ăsta unde trăiți voi, îi mărturisi Kananbalei cumnata ei în seara aceea, apucând o *shingara* și mușcând crusta fierbinte, nu știu, eu n-aș putea trăi aici — în Songarh, vreau să zic. Într-adevăr, e curat și aerisit, pe când în Calcutta e murdărie și aglomerație și gălăgie. Dar gălăgia și aglomerația mă distrează! Aici e atâta tăcere, că la un moment dat mi s-a părut că am surzit! Și mi se pare că nici ție nu-ți prea priește, adăugă privind spre cumnata ei.

— Ce să zic? răspunse Kananbala, luată pe nepregătite, ca să evite o discuție despre starea ei de sănătate. Știu că acum poți cumpăra *shingara* în mai toate magazinele din Calcutta, pe când aici nu. Dacă eram în Shyambazaar aș fi trimis servitoarea până la colț și doar cu dulciurile din prăvăliile de pe stradă aș fi putut alcătui un festin. Aici le pregătesc împreună cu Manjula.

— Nu-i nimic, răspunse cumnata ei mulțumită. Sunt delicioase, iar lucrurile făcute în casă sunt întotdeauna mai bune, nu-i așa? Să știi de la mine, de cumpărat poți să cumperi orice, dar încearcă tu să vezi dacă fratele tău primește să mănânce o *shingara* sau un cotlet de la prăvălie. Simte de la o poștă dacă ceva nu e proaspăt.

Kananbala nu mai știa ce să creadă: se simțea și pusă la punct, și complimentată în același timp. Se ridică și își aranjă sariul.

— Manjula, strigă ea din capul scărilor înspre bucătărie. Mai adu niște *shingara* dacă ai terminat de prăjit.

Vizitatorii veniseră deja de douăsprezece zile. Ruinele de lângă Songarh, declaraseră ei, nu se pot compara cu Monumentul Reginei Victoria din Calcutta, după cum nici pădurea nu putea sta alături

de magnifica Grădină Botanică. Colinele erau prea departe ca să mergi pe jos acolo. La magazinul universal se distrară pe seama mărfurilor provinciale.

— Ce-ar zice proprietarul dacă ar nimeri în Hogg Market? o întrebase vărul lui Amulya pe soția sa și apoi se adresase vânzătorului care îi privea nedumerit:

— N-ai auzit niciodată de brânză *bandel*? B-a-n-d-e-l? Niciodată?

În scurtă vreme nu mai găsiră nimic de făcut și își petreceau timpul claustrați în casa de pe strada Dulganj, unde epuizară până și rezerva de bârfe pe seama rudelor. Pusă față în față cu plictisul și disprețul musafirilor, Kananbala începu, culmea, să tânjească după liniștea și singurătatea vieții ei de zi cu zi.

Până la urmă cele două săptămâni se scurseră și vizitatorii se pregăteau de plecare. Chemaseră două *tonga* pentru ora patru. Amulya și Kamal aveau să meargă la gară împreună cu un servitor care ducea un coș cu mâncare pentru călătoria care avea să dureze până a doua zi: cina și micul dejun, plus un ulcior cu apă rece. Se iscă o oarecare agitație atunci când băgară de seamă că unul din cai șchiopăta și fu trimis un servitor cu cealaltă trăsură ca să aducă un cal sănătos.

În timp ce așteptau, vărul lui Amulya îi spuse Kananbalei:

— *Boudi*, am să-ți trimit o fotografie a fetei de cum ajung la Calcutta. Pun rămășag că o să-ți placă. Cunosoc familia ta și îmi dau seama că va fi o noră perfectă. O cheamă Shanti, sunt sigur... cântă frumos, gătește bine și a dus o viață retrasă. Absolut nepătată. Nu ca fetele din Calcutta. Cât despre hoțomanul ăsta, zise el râzând pe înfundate, cu ochii la Nirmal care se încăpățâna să privească drumul, de parcă așa *tonga* ar fi revenit mai repede, apoi el are nevoie de cineva care să-l țină din scurt. Mă ocup eu de toate!

După ce plecă *tonga*, Kananbala se retrase sus și rămase la fereastră. Încă mai avea pe buze zâmbetul de rămas-bun. Când în cele din urmă se întoarse își zări silueta reflectată în ușile lucioase de tec ale dulapului. Capul nu i se vedea din cauza sculpturilor complicate care acopereau jumătatea de sus. Corpul fără cap i se păru străin, grotesc din cauza gâlmelor din care era format: un piept mare – ba nu, uriaș –, o umflătură aproape tot atât de mare

dedesubt – stomacul – și dedesubt două picioare subțiri sub sariul de bumbac.

Kananbala se examinează în oglinda de lângă dulap. Oare când căpătase bărbia dublă? Și de când îi ieșiseră două fire de păr pe bărbie? Iar pielea, când devenise tutunic? Rămase cu ochii la imaginea ei din oglindă, simțind că i se taie respirația și se sufocă.

Musafirii, așa cum face orice musafir, analizaseră în amănunt felul cum arătau.

— Ai început deja să te îngrași, Kamal. Ai făcut burtică. Asta-i primul semn de bogăție și bunăstare! ziseseră către unul și apoi, către celălalt: Vai de mine, Amulya! Te-a ars soarele atât de tare, că nici nu te mai vezi pe întuneric!

Dar pentru Amulya doar comentariile despre soția lui atinseră o coardă sensibilă. Într-o zi o auzise pe cumnata lor spunându-i Kananbalei:

— *Didi*, auzisem eu ceva cum că nu prea te simți bine... dar uită-te și tu la tine! Zici că ai o sută de ani, nu cincizeci! Sigur, dintotdeauna ai avut pielea măslinie, n-ai fost niciodată albă la față ca maică-ta, dar nici așa! Obrazul ți-e ca pielea uscată, iar printre firele de păr... mi se pare mie sau chiar ți se vede pielea capului? Apa din Songarh e rea, știam dinainte, dar acum văd că, doar în două săptămâni petrecute aici, mi-a căzut jumătate din păr! Hai cu mine la Calcutta, o să am grijă de tine, promit. Masaje cu ulei, creme și făină pentru față, băi cu apă de trandafiri... Când o să te întorci, Amulya Babu va zice că are o soție nouă!

Amulya își aminti de vremea când Kananbala era o femeiușcă drăguță, cu plete cârlionțate care refuzau să se lase prinse în agrafe, cu pleoape grele și ochi strălucitori, desenați cu *kajal* ziua, ca și noaptea. Pe când erau la Shyambazaar urca scările în fugă, câte două odată – și acelea erau scări vechi, abrupte, întunecoase și șerpuite – ținând în mâini farfurii grele de bronz, pline cu mâncare. O dată a cărat singură chiar și un armoniu, fiindcă nu avea răbdare să aștepte după servitori. Pe vremea aceea ieșea afară pe terasă și

îl privea cum se apropie de casă pe alea îngustă, iar când sosea îl întreba cu sufletul la gură: „Ai ținut minte să-mi aduci dantela?”

Iar acum? Înțelese pe loc ce voiau să spună rubedeniile. Vorbele lor îi răsunară în minte zile în șir după ce plecaseră. Își dădu seama că în ultimele două luni remarcase și el unele schimbări la ea, și nu doar în felul cum arăta. În toți acești ani, ani de muncă intensă, când pusese bazele fabricii, construisese casa, plantase grădina, nu uitase, desigur, de Kananbala. „Cum aș putea să o uit, se gândea, când am trăit alături de ea fiecare zi a vieții mele, de pe vremea când eu aveam nouăsprezece ani și ea șaisprezece?” Pe de altă parte recunoștea și el că tot așa cum atingi tot timpul cu vârful limbii un dinte care te doare mai degrabă decât unul sănătos, acum, când Kananbala părea că nu se simte prea bine, gândul îi fugea la ea toată ziua, chiar și atunci când era la fabrică.

Începu să scrie în jurnal, zicându-și că poate va înțelege mai bine ce se întâmplă dacă și-ar sistematiza puțin observațiile. Alese o pagină rezervată pentru ziua de duminică, deci unde nu avea de scris nimic referitor la serviciu și notă cu scrisul lui ascuțit, nervos:

K mai mult își târăște picioarele decât pășește. Văzut ieri cum ținut de perete când coborât scara în bucătărie. Întrebat ce întâmplă. Răspuns amestecată, nesigură pe picioare, genunchi moi. Pare sănătoasă, dar se plânge că bolnavă.

Sariuri mototolite sau pătate de curcuma etc. Neplăcut. Spus aseară și ea răspuns „Miros?”.

Observat buze mișcând când crede că nimeni în preajmă. Vorbește singură? Îngrijorător. De asemenea, degetele se mișcă neîncetat, pe mobilă, corpul propriu etc. chiar și când i te adresezi, de parcă scrie ceva tot timpul. Incercat descifrat dar imposibil. Se plânge mai puțin dar mai tăcută. A observat și altcineva? Cum să întreb?

Pagina de duminică era plină de notițe de acest fel. Pe pagina următoare scria: *Comandat ulei de cocos, 25 galoane; plătit Salim; cerut registru la zi, plata orfelinat făcută pe luna aceasta. Și tot așa. Pe pagina pentru ziua de miercuri era scris doar un cuvânt, cu litere foarte mari: Doctor.*

Amulya chema doctorul, care verifica tensiunea Kananbalei și o întreabă dacă e constipată sau are gaze. Îi pipăi genunchii și o puse să meargă în linie dreaptă. În cele din urmă se întoarse spre Amulya și îi spuse:

— Nu am găsit nimic, domnule, absolut nimic. Totul e în minte. Doamnele se plictisesc în orașe mici. Doamna are nevoie de distracții.

— Poate ar trebui să-ți găsești o ocupație, remarcă Amulya încruntat în timp ce trăsura doctorului se îndepărta. Toate acestea sunt din cauză că ai prea mult timp liber.

— Ba nu, muncesc toată ziua, îl contrazise Kananbala. Ai idee câte trebuie să fac pentru casă?

— Nu e de-ajuns, zise Amulya. Ar trebui să faci și altceva. De ce nu-ți găsești o preocupare? Să brodezi, să tricotezi? Să desenezi? Ia uită-te cum fac femeile brahmo¹: citesc, cântă la pian, vorbesc despre câte în soare și în lună, la fel ca bărbații.

— Vrei să spui că m-ai lăsa să fac tot ce fac femeile brahmo? Tu nu îmi dai voie nici măcar să merg singură la Calcutta. Trebuie să vină cu mine Kamal, ori măcar Nirmal. Iar ei nu vor nicio dată să mă însoțească.

— Nu te-ai descurca singură. Îi trimit pentru siguranța ta, zise Amulya încălțându-și papucii. Spune-mi, continuă el pe un ton mai indulgent, crezi că e vreun loc în care te-ai descurca? Oi fi având tu cincizeci de ani, dar tot te-ai pierde ca o fetiță pe străzile unui oraș mare, ca să nu mai vorbim de Shyambazaar unde, ca să ajungi, trebuie să traversezi gara Howrah. Hai, lasă, mai bine zi-i Manjulei să-mi aducă o ceașcă de ceai.

La o lună după ce plecaseră rudele sosi un plic mai gros și mai țepăn decât de obicei. Înăuntru erau două foi de hârtie albastră,

¹ Adept al brahmoismului, mișcare religioasă apărută în Bengal în secolul al XVIII-lea, care a dat naștere, între altele, mișcării pentru independența Indiei.

acoperite cu un scris mărunț, și o fotografie. Amulya îi întinse Kananbalei fotografia și se apucă să citească scrisoarea. În timp ce ea își căuta ochelarii, cu care nu se obișnuise încă, el exclamă:

— Ce coincidență, tatăl fetei a fost avocatul unchiului meu până s-a retras din activitate! L-a ajutat în cazul Pukurbari.

Kananbala trase poza posibilei mirese a lui Nirmal în cercul mișcător al luminii lămpii. Întinse mâna, ridică puțin fitilul și își puse ochelarii.

Amulya zise:

— Pe cât se pare, casa lor din Manoharpur¹, pe malul fluviului, e un adevărat palat, iar fata, Shanti, e singurul copil. Nu are mamă, nici frați sau surori. Este bine atunci când o fată nu are prea multe rude.

Făcu o mică pauză și continuă, mulțumit că găsisse cuvintele potrivite:

— Fără complicații.

Kananbala cercetă atent fotografia la lumina lămpii. O față ovală care ar fi putut fi mai puțin osoasă. Părul fetei era împletit într-o coadă care se încolăcea după gât și ajungea pe umăr, odihnindu-se pe sariul simplu, cu bordură subțire. Nu e ultima modă nici ca pieptănătură, nici ca îmbrăcăminte, își zise Kananbala, deși, își urmă ea gândul, nici eu nu mai am habar ce mai e la modă. Figura nu avea nimic deosebit, în afară de expresia gânditoare și de ochii care păreau a avea o culoare ciudată, luminoasă, pe care n-ar fi putut-o descrie. Irișii erau neobișnuit de mari, aproape cât ochii, genele mult prea lungi. Privirea era oarecum neliniștitoare, din cauza sprâncenelor drepte, groase, care apăsau asupra ochilor. Kananbala se întrebă dacă nu cumva fotografia fusese retușată.

Cu aproape opt ani mai tânăr decât fratele lui, Nirmal era un boboc răsărit toamna și cu atât mai drag Kananbalei. Încă se mai surprindea examinându-i fiecare trăsătură cu tot atâta dragoste ca atunci când era bebeluș. Pe când Kamal nu avea nimic ieșit din comun, era deseori prost-dispus sau abătut și deja avea gușă, figura lui Nirmal, mișcările lui iuți, aerul lui nepăsător și râsul

¹ Orășel în Bengalul Occidental.

lui zgomotos, stârnit din te miri ce, care îi făcea ochii să joace, o convinseseră pe Kananbala că nu era părtinitoare atunci când gândea că s-a făcut un bărbat chipeș. Știa că nu se cade ca o mamă să prefere unul din copii, dar Nirmal era acela care, atunci când se întorcea de la școală, venea mai întâi în camera ei, ca să-i povestească ce se întâmplase în cursul zilei. La fel făcuse pe când era la colegiu, la fel făcea și acum, când venea de la lucru. Nu întreprindea nimic fără să-i ceară mai întâi ei părerea. Kananbala era convinsă că depindeau în mod absolut unul de celălalt.

Privi din nou fotografia din mâna ei, imaginea femeii căreia îi va aparține Nirmal. Se simțea însă prea obosită ca să se gândească la ce avea să fie.

— Ia să vedem fotografia, spuse Amulya întinzând mâna. Ce zici? Cred că ar trebui să-l trimitem pe Nirmal să vadă fata. Presimt că o să iasă bine.

„Așa ai crezut și despre Songarh“, îi răspunse Kananbala în gând.

Nirmal se căsătorii cu Shanti în martie 1928. Nunta a avut loc la Manoharpur. Se povestea că tatăl miresei revenise la viață după ani de izolare și invitasese toate rudele de care uitase demult, ba până și sătenii din împrejurimi. Malul râului era luminat de o sută și una de lămpi. Cu o săptămână mai înainte, muzicanții așezați în *machan*, adăposturi de bambus, suflau neostoit în *shehnai*. Bikash Babu nu putea suferi vaietele oboaielor de lemn, dar era hotărât să satisfacă orice așteptări la care familia mirelui ar fi fost îndrituită în virtutea tradiției. Familia mirelui – Amulya, Nirmal, Kamal și Manjula – plecă din Songarh la Calcutta cu trenul de noapte. Urmau să se întâlnească cu celelalte rude acolo și apoi să ia trenul spre Manoharpur împreună, formând un grup vesel, pregătit de sărbătoare.

Superba casă a viitoarei sale nurori, cu scara de lemn, oglinzile și candelabrele, priveliștea râului și splendida grădină aveau să rămână doar o poveste pentru Kananbala. Cu toate că unele femei disprețuiau astfel de superstiții, ea, ca o mamă bună ce era,

știa că prezența ei la nuntă i-ar fi adus ghinion lui Nirmal. Drept urmare se supusese tradiției și rămăsese acasă, la Songarh, doar cu doi servitori și trei bucătari sezonieri, resemnată, fiindcă așa era obiceiul din străbuni, dar nerăbdătoare și emoționată, pregătindu-se pentru întoarcerea celor plecați la nuntă. În cele două săptămâni cât ceilalți fură plecați, nu făcu nimic decât să pună servitorii la treabă, cerându-le să pregătească tot felul de bunătăți și să aranjeze casa cu o energie pe care nu o mai avusese de când era tânără. Se trezea devreme, iar seara, când se ducea la culcare, era stoarsă de puteri. Turtițele dulci *rossogulla* trebuiau să fie atât de cremoase, încât să se topească pe limbă, uscățelele sărate – atât de crocante, cât să se audă din camera de alături. Totul trebuia produs în cantități uriașe. Bucătarii *oriya*¹ aduși anume din Calcutta primiseră ordin să gătească cei mai gustoși homari din câți pregătiseră vreodată. Peștii urmau să fie aduși din Calcutta cu trenul de noapte, înveliți în gheață. Kananbala făcu liste cu lucrurile pe care trebuia să le țină minte.

În clipele de tihnă, seara, după ce servitorii zăvorăseră ușile, iar ea rămănea doar cu slujnica pe jumătate adormită, scotea cassetă cu giuvaiere și se apuca să pună deoparte bijuteriile din propriul ei trusou pe care avea să le ofere miresei. Acum privi îndelung brășările grele de aur cu cap de șarpe, care îi erau atât de dragi; îi plăcea senzația de siguranță pe care i-o dădeau și o încântau ochii verzi de smarald ai șerpilor. Le cântări în palmă și le puse la încheieturi o ultimă dată, după care le așeză deoparte.

În noaptea dinainte de întoarcerea rudelor de la nuntă, era în pat, pe jumătate adormită, când strigătul unei bufnițe o scoase din starea de toropeală. Se trezi cu suflarea tăiată, cu gâtul uscat, înfășurată în cearșafuri. Afară era întuneric, dar ceva o chema parcă să iasă din casă și să meargă în pădure.

Cu mișcări de somnambul, Kananbala se ridică din pat, trecu peste slujnica adormită pe podea, deschise ușa dormitorului și coborî scările. La ușa din față dădu de un lacăt greu, cu lanț. Înțins în prag dormea sforăind servitorul cel bătrân, Gouranga.

¹ Grup etnic din estul Indiei.

Uitase cât de strașnic era zăvorâtă ușa la venirea nopții. Încercă să-și aducă aminte unde se afla cheia — la brâul servitorului, desigur. Atunci își aminti de ușa lateralnică și aproape că alergă până acolo, dar și aceasta era încuiată.

Linuștea nopții, punctată doar de țipătul bufniței, fu tulburată de un răget: leul! Leul pe care nimeni altcineva nu îl auzea. Urcă scările în goană, fără să se sinchisească de zgomot, și ieși pe acoperiș.

În sfârșit, ieșise la aer, în noaptea neagră, sub secera subțire a lunii. La picioarele ei — întunecimea informă a junglei. Leul scoase încă un răget. Nici bufnița, nici vulpea nu răspunseră. Kananbala rămase acolo, cu mintea atât de plină de gânduri, că nu putea de fapt cugeta la nimic, până când la orizont se ivi o lumină palidă și se auzi primul cântec de pasăre.

Nirmal și Shanti primiră o cameră la capătul terasei de la ultimul etaj, singura de pe acea parte a acoperișului. Patul în care își petrecuă prima noapte împreună era acoperit, după cum cerea tradiția, cu flori care îi înțepară și umeziră așternuturile cu sucule lor. Chiar înainte să se crape de ziuă, în ceasul când e cel mai frig, Nirmal, doar pe jumătate treaz, văzu că el și proaspăta lui soție se ghemuiseră unul lângă altul ca să se încălzească. Își luă inima în dinți și o sărută pe frunte. Shanti nu se trezi.

La scurtă vreme după aceea, niște bubuituri în ușă îl făcură pe Nirmal să arunce deoparte brațul lui Shanti și să se repeadă la ușă. Shanti se ridică în capul oaselor, frecându-se pe furiș la ochi ca să alunge somnul. Când Nirmal deschise ușa, mama lui se năpusti înăuntru.

— Hai, că e târziu, exclamă ea. Nu vezi că soarele e sus pe cer? Tatăl tău se va întoarce din clipă în clipă de la plimbare.

— Mamă, e doar... Nirmal aruncă o privire la ceasul de perete... cinci și jumătate!

— Nu vreau să aud nimic, îl luă Kananbala la rost. Casa e plină de rude. În curând se vor trezi. Vrei să te găsească sforăind? Sunt atâtea de făcut!

Nirmal privea înmărmurit cum umblă încoace și încolo prin cameră, făcând ordine. O văzu ridicând și împăturind sariul pe care Shanti îl lăsase să cadă pe un scaun cu o scară înainte. Alături, pe podca, zăceau hainele pe care le purtase el, o *kurta* de mătase și un *dhoti*, răsucite și aruncate într-un colț, ca și cum abia așteptase să scape de ele. Stânjenit, privi spre patul cu așternuturi mototolite și cele două perne lipite una de alta, purtând încă urma capetelor și apoi roti ochii prin camera plină de flori zdrobite care începuseră să miroasă a putred. Nu putu să o privească pe Shanti, dar cu coada ochiului văzu că făcea eforturi, zadarnice de altfel, de a face ordine alături de soacra ei.

Aproape fără voia lui, se trezi că spune:

— Nu e nevoie, mamă, tu nu faci niciodată ordine în camera mea. Lasă totul așa cum e! Fac eu ordine mai târziu.

Ar fi avut poftă să o dea pe maică-sa afară și să trântască ușa în urma ei. Ce bine ar fi fost să se afle pe o insulă, departe de familie, de părinți, de privirile viclene ale verișorilor care îi așteptau jos.

— Ce băiat mare am, de-abia s-a însurat ieri și azi îmi și spune ce să fac și ce nu, zise Kananbala cu un zâmbet batjocoritor. Se întoarse spre Shanti, care se apucase să netezească cearșaful și să dea florile jos: noră Shanti, du-te și îmbăiază-te, apa e fierbinte. Servitoarea nu o poate încălzi de nu știu câte ori.

Apoi se întoarse spre Nirmal.

— Du-te și tu să te speli, în baia de jos. Și trimite-o pe Manjula sus. Manjula o să-ți arate unde sunt toate cele, Shanti. Are să te conducă jos, la micul dejun, după ce ai terminat.

Kananbala rămase la ușă ca un străjer, privind-o pe Shanti care nu se descurca cu cheile de la noul ei dulap. Într-o clipă de confuzie, când i se păru că își recapătă cunoștința sau că iese dintr-o apă adâncă și ia o gură de aer, înțelese disperarea lui Shanti: se afla într-o casă necunoscută, printre oameni necunoscuți, cu un bărbat necunoscut, soțul ei, departe de tatăl ei și de lucrurile știute, și nici măcar nu izbutea să găsească o cheie. Privind-o pe Shanti se revăzu pe ea, la vârsta de șaisprezece ani, în dimineața când se trezise alături de Amulya, un bărbat slăbănog, necunoscut, devenit peste noapte soțul ei, un bărbat pe care îl zărise prin voal

în seara dinainte, la cununie. O cuprinse mila și zâmbetul disprețuitor îi dispăru de pe față. Se apropie de Shanti, luă cheile și o alese pe cea care îi trebuia. I se adresă cu glasul blând cu care vorbea doar copiilor:

— Ai să înveți în scurtă vreme să te descurci și atunci lucrurile nu-ți vor mai părea străine.

Shanti se ținuse tare tot timpul, chiar și când își luase rămas-bun de la tatăl ei și de la camera cu priveliște spre râu. Dar văzând blândețea neașteptată a Kananbalei simți că buzele încep să-i tremure. Nu se putu stăpâni: își îngropa fața în sariul mototolit în care dormise și izbucni în plâns.

La două săptămâni după aceea, Kananbala îl aștepta pe Nirmal, ca de obicei, cu ceaiul de seară. Musafirii veniți la nuntă pleaseră, cu excepția unuia, o rubedenie. Lucrurile păreau că reintră pe făgașul lor obișnuit, dar Kananbala știa că nu era așa. Nirmal începuse să vină acasă mai devreme, cu toate că avea o slujbă nouă. Ce or crede studenții, se gândea ea, când îl văd că pleacă pe furiș cu o jumătate de oră sau chiar o oră întregă mai devreme? Mai mult ca sigur că băieții cărora le preda, tineri isteți nu foarte îndepărtați ca vârstă de el, făceau glume pe seama profesorului care se grăbea să se întoarcă acasă, la tânăra lui soție.

Așa cum făcea în fiecare seară, Nirmal veni mai întâi în camera mamei lui și stătu de vorbă cu ea. Ea își dădea seama însă că gândul nu îi era la ceea ce povestea, la cele întâmplate în ziua aceea. Stătea pe marginea scaunului, ca și cum, dacă s-ar fi așezat ca lumea, ar fi fost nevoit să stea mai mult timp. Trăgea cu coada ochiului la orologiul din colț, iar la un moment dat se ridică pe jumătate și spuse:

— Sunt obosit, mi-ar prinde bine o baie, după care plecă glonț în camera lui.

Kananbala știa că, așa cum se întâmplase și în serile dinainte, nu aveau să-l mai vadă până la cină.

În scara aceea terasa părea mai întunecată și mai pustie. Kananbala se duse până la capăt și se lipi de parapet. De unde era, putea privi fără opreliști în casa lui Barnum; la fiecare fereastră ardeau lumini, iar peluza din față se umplea, se golea și se umplea iarăși de oameni cu pahare în mâini. Dincolo de casă, în pușina lumină care mai rămăsese, puteai distinge ruinele fortului, dacă știai că se află acolo. Se întoarse pe terasă spre camera unde stăteau Nirmal și Shanti. Avea uși de sticlă în loc de ferestre, toate patru dând spre terasă. Obloanele erau bine închise, întocmai ca pleoapele peste niște ochi adormiți.

Kananbala împinse ușa și intră. În casa lor nu se ciocănea la ușă. Pe deasupra, era doar șapte și jumătate, nu venise încă vremea când se încuie ușile.

Nirmal era întins în pat, cu capul pe genunchii lui Shanti. Ea îi cânta, jucându-se cu degetele în părul lui, cu fața aplecată peste a lui. Sariul îi alunecase de pe umăr.

Când Kananbala intră o priviră uluiți, apoi se îndepărtară iute unul de altul, ca și cum ar fi vrut să arate că nu se atinseseră deloc. Shanti se opri în mijlocul unui cuvânt. Cu ochii mari de uimire, se ridică îndată de pe pat, tulburată, și se întoarse cu spatele, făcându-se că aranjează ceva pe măsuța de toaletă.

— Mamă, rosti Nirmal după o scurtă pauză, tocmai ne pregăteam să coborâm.

— Tu n-ai nevoie să cobori, răspunse Kananbala. Dar tu, Shanti, da. A venit vremea să ne ajuți la pregătirea cinei.

A doua zi dimineața Kananbala se trezi simțindu-și picioarele grele. Pe de altă parte, avea senzația că e goală pe dinăuntru, un gol întunecat. Abia dacă se putu ridica din pat, epuizată de luptele pe care le ducea noaptea. Tavanul, cu grinzile de fier, coborâse peste ea, apăsând-o; apoi, stâlpii răsuciți ai patului, întocmai ca niște șerpi de carne, o încolăciseră și încercaseră să o înăbușe. Se trezise speriată, gâfâind, cu inima bătând să-i sară din piept. Aruncă o privire spre cealaltă parte a patului și atunci își dădu seama că nu era noapte, fiindcă locul lui Amulya era gol. Plecase la plimbare, așa că trebuie că veniseră zorile.

Se întoarce cu gândul la rubedenia care rămăsese după nuntă – un văr pe nume Chotu-da. Nu le fusese ușor să se descotorosească de el, cu toate că era doctor și ei credeau că nu își vede capul de treburi. Corpulent și limbut, își petrecea timpul fie așteptând mesele, fie dormind. Kananbala se hotărî să lase deoparte aversiunea pe care i-o provoca vărul și îi relată câteva simptome.

Chotu-da o împunse cu stetoscopul în piept, admirând din nou moliciunea pieptului ei amplu.

— Doar palpitații, normale la vârsta asta, declară el după ce îi examină plămânii și inima inexplicabil de multă vreme – așa i se păru Kananbalei. Poate și oarece gaze. Spune-i lui Amulya să-ți aducă săruri de fructe. Sau poate ceva din celebra lui fabrică, doar are un leac pentru orice, pe cât se spune! râse Chotu-da.

Fața lui rotundă, blajină, strălucea de sudoare, ochii îi erau bulbucați în spatele lentilelor groase ale ochelarilor. Se întreba de ce îi e foame, fiindcă nu trecuse mult de când luase micul dejun.

— Poate... zise el pe un ton care se voia indiferent... poate că Manjula ar putea să-mi dea niște sorbet și... e un aer atât de curat aici... La Calcutta nu e niciodată așa.

— Până și orezul are gust mai bun, nu-i așa, Chotu-da? Nu te mai sature de el! spuse Kananbala într-o izbucnire de obraznicie, cum i se întâmpla adesea pe vremuri; nici ea nu credea că i-a mai rămas ceva din vechea ei personalitate.

Doctorul o privi bănuitor, dar își zise că poate nu a auzit bine: femeia părea sincer preocupată, așa cum era întotdeauna. Se ridică. Avea de gând să aștepte pe verandă să i se aducă sorbetul, poate și cu încă ceva alături.

— Ar cam trebui să plec, îi zise Kananbalei. Negreșit că îmi duc lipsa la cabinet. Dar voi nu m-ați lăsat să plec! Și copilul ăsta! se întoarce râzând spre fiul lui, un copil, care stătea la o masă din grădină, aplecat peste o carte. S-a legat atât de tare de voi!

Îi arată inelul cu topaz băiatului și spuse mârâit, așa cum vorbea mereu când îndeplinea acest mic ritual:

— Uite, ăsta e ochiul tigrului pe care l-am vânat și ucis în pădure azi-noapte. Celălalt ochi e încă în capul tigrului. Amândoi ochii pot încă să vadă și îi vor găsi pe băieții neascultători!

Băiatul, care avea nouă ani și nu mai credea în basme, îl privi disprețuitor.

Sufrageria de la etaj avea un perete întreg de ferestre prin care se revărsa lumina încă rece a dimineții. Era în dimineața de după plecarea lui Chotu-da. Kananbala se îmbăiașe și își pusese un sari nou. Se îndreptă spre scară, sprijinindu-se de pereți și de scaune, apoi de balustradă. Coborî cele treisprezece trepte până la primul palier, apoi următoarele cincisprezece. Zidurile păreau că se apleacă spre ea ca să o înăbușe. Ajunsă pe palier, se opri gâfâind. Privea fără să vadă afară, pe fereastra scârilor care încadra, ca o ramă de tablou, copacul plecat peste mica terasă de la primul etaj. Din bucătărie răzbătea până la ea vocea lui Shanti, care cânta. Era o fată micuță, cu glas dulce, care se preschimba neașteptat atunci când cânta, devenind o voce joasă, plină, ivită parcă dintr-un trup mult mai mare. Cânta despre zilele de sărbătoare, despre norii de pe cer.

Kananbala se apropie de bucătărie târând picioarele și se opri în fața ușii ca să își tragă sufletul. O auzi pe Manjula, care tăia legumele:

— A, da, și eu cântam cântecul ăsta cu mult timp în urmă, pe vremea când mai aveam voce. Ia mai cântă unul. Cel puțin acum avem un pic de distracție în casa asta veche și mohorâtă. O să-ți dai seama în scurtă vreme cât de înăbușitoare poate fi viața într-un orașel hindus. Mi-e atât de dor de ai mei! Nu ajung să-i văd decât poate o dată la trei ani.

Shanti răspunse cu vocea ei cuminte:

— Sunt obișnuită cu așezările mărunte. Oriunde mergeam în Calcutta, abia așteptam să mă întorc în satul meu de pe malul fluviului.

— Las' că vezi tu! Acum ești fericită fiindcă de-abia te-ai căsătorit. Nirmal vine acasă cât poate de repede de dragul tău, stă cu tine, vorbești și cine știe ce mai faceți... hm?

— Ba nu! chicoti Shanti.

— Da' stai să vezi cum o să fie peste câțiva ani. Atunci o să-ți dai seama cu adevărat cum e locul ăsta.

O vreme tăcură amândouă. Kananbala auzea piatra râșniței frecându-se de piatra de dedesubt, un sunet blând, ca și cum ar fi zdrobit ceva umed. Trebuie că e muștarul pentru pește, își zise ea și se întrebă, cu mintea încețoșată, dacă tăiaseră peștele. Prin fașa ochilor i se perindă ritualul zilnic. Gouranga venea dimineața devreme cu peștele pe care îl cumpărase – în Songarh se găsea de obicei doar crap – și i-l arăta Manjulei pentru ca aceasta să-și dea acordul. Manjula se ținea departe, ca să nu-și murdărească sariul curat, îmbrăcat după baic. Strâmba din buze, nemulțumită, și zicea:

— Iarăși *rui*! N-ai putut măcar să găsești unul mai mic, Gouranga? Sau mai puțin mort? Nu? Ia zi-mi: lasă peștii ăștia să moară de foame și apoi ți-i vând ție? Sau le sug sângele mai întâi? Of, ce n-aș da să văd un pește viu, care înoată în găleată și sângerează de-adevăratelea când îl tai!

Kananbala se clătină, îngreșată de ritualul zilnic al tăierii peștelui. Se prinse cu mâna de ușă ca să-și recapete echilibrul. De îndată ce căpătase o noră îi încredințase ei treaba. Mirosul de pește crud și carnea alunecoasă îi făcuseră dintotdeauna rău. Nu izbutise niciodată să spele sau să gătească peștele, cu toate că îl mânca – în afară de cap – cu îngăduință, dacă nu chiar cu plăcere.

Acum, retrăind senzația veche că își scoate capul din apă ca să tragă aer în plămâni, respiră adânc și își dădu seama că nurorile ei vorbeau din nou.

— Hai, mai cântă ceva, zicea Manjula.

Vocea joasă, răgușită, răzbătu iarăși din bucătărie. De data asta era un cântec melancolic. Kananbala se trase mai aproape. Shanti cânta în timp ce tăia un fruct de *durian*, din acelea de care te murdărești din cap până-n picioare. Părea să nu dea atenție nici faptului că are mâinile murdare până la cot de zeamă, dar nici celorlalți care se aflau cu ea în bucătărie. Kananbala se apropie și mai tare. În jurul ei zăceau traiste din pânză de sac din care se revărsau legumele. Dintr-una ieșeau, ca o coadă de cal, frunzele cepelor verzi, alături de câteva căpățâni alburii de conopidă. Shanti

cânta de parcă uitase unde se află, cu bărbia sprijinită de genunchiul ridicat, cu ochii la fructul pe care îl tăia, dar cu mintea de parte de Songarh și de Manjula, care tăia cartofii alături de ea. Afară, în curte, Shibu măcina mirodeniile, străduindu-se să facă mai puțin zgomot decât de obicei.

Kananbala se opri în prag, frecându-și genunchiul, cu ochii la scena pașnică din bucătărie.

— Ce voce, zise ea. O târfa ca tine ar trebui să-și facă meseria pe străzi!

Manjula scăpă din mână cuțitul, care căzu zăngănind pe daiele de piatră. Shibu veni în fugă din curte și se opri în prag, cu gura căscată. Cântecul lui Shanti se preschimbă într-un geamăt îngrozit. Fata sări în sus și ieși în fugă, mânjind sariul nou cu mâinile unse de zeama fructului.

— Ați tăiat *durian*? Ia să văd ce mirodenii ai măcinat, Shibu. De ce sunt toate cu susu-n jos azi? continuă Kananbala, ca și cum nu spusese nimic neobișnuit.

A doua zi, în timp ce Amulya se îmbrăca, pregătindu-se să plece la fabrică, Kananbala îl întrebă:

— Hei, fustangiule, cui îi mai faci felul în ultima vreme? O fi vreo femeie brahmo cu sari străveziu?

Se întoarse și, până ce soțul ei, amușit de uimire, să apuce să scoată o vorbă, ieși pe verandă. Amulya se repezi după ea. La celălalt capăt al verandei, așezat la o masă, stătea Nirmal; alături zăcea, dat deoparte, un număr din *Statesman* deschis la pagina cu cuvinte încrucișate, din care nu completase nimic, ca de obicei.

— Ți dai seama ce-ai zis?

Amulya o privea ca pe un monstru căruia îi crescuseră patru capete în loc de două.

Nirmal se ridică atât de iute de pe scaun, că aproape îl răsturnă și cu greu reuși să îl țină.

— *Baba*, spuse cu voce tremurată, n-am spus nimic.

Fără să îi dea vreo atenție, Amulya o apucă pe Kananbala de braț. Nirmal îi privea și nu-i venea să creadă. În douăzeci și patru de ani nu-și văzuse părinții atingându-se decât o dată, în copilărie, când intrase în fugă în dormitorul lor urmărind o bilă de sticlă.

Amulya o zgâlțâia pe Kananbala.

— Îți dai seama ce-ai zis? repeta el, cu fața schimonosită, aproape lipită de a ei. Câteva șuvițe de păr dat cu briantină îi rămăseseră ridicate în vârful capului.

— Te-am întrebat doar când te întorci, răspunse Kananbala uluită. De ce te agiți atât? Vii târziu?

— Nu asta ai spus! urlă Amulya.

— De ce țiți? Ce-am spus?

— Ce-ai spus? Nu mai ai rușine? Cum să repet ce-ai spus în fața altor persoane?

— Dar nu mai e nimeni aici, zise ea. Doar Nirmal. Avem secrete față de copiii noștri?

Shanti nu mai cânta.

Se mai oprise din cântat o dată, atunci când murise mama ei. La vremea aceea credea că nu va mai dori nici măcar să zâmbească vreodată, darămite să cânte.

Dar cântecele se întorseseră, încet, încet. O convinsese tatăl ei, de îndată ce se simțise și el în stare.

— Am nevoie să te aud cântând, îi spunea. Și așa mi-e greu fără mama ta. Acum să fiu lipsit și de cântecele tale?

La început vocea o trăda doar după câteva cuvinte, dar se încăpățănase și exersase în fiecare după-amiază, plimbându-se pe malul fluviului. Fără să-și dea seama, începuse să murmure în surdină în timp ce făcea treburile casnice. Într-o zi văzuse că tatăl ei o privea stăruitor și se întorsese cu spatele, rușinată că e din nou fericită.

„Soacra mea m-a făcut târfă.“ Mintea ei întorcea gândul pe o parte și alta. „M-a găsit cântându-i fiului ei, a intrat pe nepusă masă în camera noastră, nu o dată, ci de două ori, și a doua zi m-a făcut târfă. Ce-o zice servitorul? Soacra ta să-ți spună în fața tuturor că ești o târfă. Iar Nirmal... cum aș putea să-i spun? Oare m-ar crede? Își adoră mama. Iar pe mine abia dacă mă cunoaște. Și eu? Nu-l cunosc deloc. În ciuda lucrurilor pe care mi le spune și pe care le facem, suntem străini unul de altul. În ce fel de casă

am intrat? Ce fac eu aici, fără măcar un prieten alături? Măcar o zi să pot fugi înapoi la Manoharpur, să-i văd pe cei dragi și să intru în camera mea! Or fi schimbat ceva acolo? Și Mala, Khuku, Bini, oare se mai gândesc la mine? Și-or fi găsit o nouă prietenă? Or mai face plimbări pe malul fluviului, râzând pe scama tuturor cunoscuților din Manoharpur? Să-i povestesc lui *baba* despre cele întâmplate? Ba nu, și-ar face griji de pomană. Tot singur o fi? Oare ce face atâta vreme singur? Iar Kripa și-o aduce aminte că îi plăceau lămâile murate pe care le făceam? Și puieții de mango? Oare îi mai măsoară în fiecare săptămână cu rigla?”

Se trânti pe pat și își lăsă capul pe brațul îndoit, istovită.

Se scurseră zece zile fără ca soția lui să mai spună vreo grozăvie și Amulya începu să creadă că visase doar cele spuse de soția lui în dimineața aceea. Oare chiar pronunțase cuvintele „faci felul”? Era oare cu puțință?

Era cu puțință ca el să-și fi închipuit totul, un fel de vis cu ochii deschiși? Adevărul e că memoria îi cam jucase feste în ultima vreme. Uneori, lucruri de care avea nevoie să-și aducă aminte treceau pe lângă el ca ceața dimineții: le vedea, lua aminte la ele – la amănuntul, fraza, cuvântul sau numele care îi trebuia – dar, atunci când încerca să le spună, dispăreau cu totul. Cu doar două săptămâni în urmă îi spusese lui Shrikant, contabilul:

— Am făcut plata lunară la orfelinat. Unde e factura?

Amulya avea grijă să plătească la timp orfelinatului suma convenită, așa încât copilul să fie bine îngrijit.

— Nu ați făcut plata, răspunse Shrikant fără să ridice ochii de la coloanele de cifre pe care le aduna.

— Aiurea, am scris cecul aici, la masa asta. Țin minte că l-am completat odată cu cecurile de salarii.

— Domnule, zise Shrikant cu voce șovăielnică, ați spus că îl completați, dar era târziu și l-ați lăsat...

— Adu-mi carnetul de cecuri, să-ți arăt, făcu Amulya.

Shrikant avea dreptate. Amulya nu scrisese cecul.

În seara aceea, pe când se plimba prin grădină, Amulya era atât de îngrijorat de memoria care dădea semne că îl lasă încât nu văzu nimic, nici măcar micuțele fructe de mango care apăruseră în locul florilor. Era așa de tulburat de întâmplarea aceea, că rămase tăcut, închis în el însuși tot timpul cât dură cina, timp în care fiecare membru al familiei își bătu capul să-și aducă aminte cu ce îl supăraseră.

După ce se gândi bine, își dădu seama că soția lui rostise acele vorbe spurcate chiar a doua zi după ce se contrazisese el cu Shrikant cu privire la cec. De atunci Kananbala nu mai spusese nimic nelalocul lui. Lui Amulya îi era tot mai greu să creadă că soția lui rostise într-adevăr acele vorbe, așa cum i se păruse lui atunci. Poate că era de vină imaginația lui, așa cum se întâmplase și cu cecul. Haosul părea că se retrage în colțurile întunecate ale tavanului, pline de pânze de păianjen. Asemenea tuturor secretelor, și acesta avea puterea de a se ascunde; casa absorbise grozăviile pronunțate de Kananbala, tăinuind totul de lumea aflată dincolo de ziduri.

Dar, desigur, lucrurile nu aveau să se oprească aici, își zicea Amulya. Memoria se dovedea a fi foarte precisă tocmai când îți doreai să te lase.

Două săptămâni mai târziu, Shanti auzi cu urechile ei cum soacra îl făcea pe Kamal măgar sifilitic.

A doua zi, Kananbala îi spuse Manjulei:

— Piele albă ca laptele, hm, ca o vacă de marmură. Cât ai căuta, nu mai găsești în Songarh o îngâmfată mai mare decât târfa asta plângăcioasă!

După o săptămână, pe când erau așezați la cină, Kananbala îi spuse zâmbind soțului ei:

— Dacă ți-aș crăpa capul cu toporul, pun rămășag că n-aș găsi înăuntru decât balegă de vacă.

La vremea aceea nu mai era un secret. Amulya era sigur că cele două tinere, nurorile lui, își povesteau una alteia cele auzite. Mai mult decât pentru Manjula, era îngrijorat pentru Shanti. Și-o închipuia dezamăgită, tulburată – cum altfel? – și se simțea vinovat. Adusese o mireasă tânără în casă... și fusese insultată în așa hal... Plus că mai erau și servitorii. Puțin probabil că pentru

ei discreția și loialitatea contau mai mult decât dorința cât se poate de omenească de a spune o poveste savuroasă, și asta cu atât mai mult în Songarh, unde nu se întâmpla niciodată nimic și de aceea boala vacii vecinului sau o ciorovăială între rude ofereau subiect de discuție pentru multe zile.

— Știi ce a zis azi? îi spuse Manjula în șoaptă lui Shanti într-o după-amiază după ce se așeză pe pat și se apucă să împăturească frunze de betel, mestecând *paan*.

Shanti simțea mirosul tutunului din *paan*. Apucă o pernă mare și o puse în poală, ca să stea mai confortabil.

— Ce? întrebă, dar pentru moment Manjula nu putu decât să mormăie, cu gura plină de *paan*.

— Am auzit-o spunându-i tatălui lui Kamal că are testicule de țap! Apoi a coborât în curte și l-a mângâiat pe Shibu pe cap. Poți să-ți închipui? L-a mângâiat pe un servitor! Și a zis...

— Da, știu. Am auzit-o, îi tăie Shanti vorba, nemaivoind să audă încă o dată cuvintele acelea.

— ...că e singurul ei copil adevărat, singurul căruia îi pasă! Ceilalți fii sunt bastarzi, făcuți cu birjari!

Tulburată, Shanti ridică privirea spre fața veselă a Manjulei.

— Nu ți-e teamă? Ce o să se întâmple acum?

— Asta-i bună! Ce să se întâmple? N-o să se întâmple nimic. Bătrâna își pierde mințile. Cu toți se întâmplă la fel, răspunse Manjula. Va trebui să avem grijă de ea multă vreme, stai să vezi, îi vine și ei rândul. Am auzit că a muncit ca o sclavă pentru soacra ei, care era complet senilă la cincizeci și cinci de ani. Mânjea pereții cu rahat și soacra noastră trebuia să curețe. Nici nu-i de mirare că a luat-o razna acum, ba chiar mai devreme decât cealaltă, fiindcă nu are decât cincizeci de ani.

Manjula îndesă încă o bucată de *paan* în gură și vorbi cu gura plină:

— Știi cum zice proverbul, nu?

Shanti nu știa nici unul dintre proverbele Manjulei și rareori își dădea seama ce însemnau. Era convinsă că Manjula le născocea, pur și simplu.

— Ce proverb?

— Când mușii vor prinde glas, arborele de mango va face fructe iarna.

„Nu e nebună, nu e cu puțință”, își repeta Amulya înfuriat în după-amiaza aceea, în timp ce traversa câmpia brăzdată de roțile carelor, îndreptându-se spre pădure. Era chiar la vremea când Shanti și Manjula se pusese pe bârfit, așezate pe patul Manjulei. În ziua aceea Amulya nu izbutise să se liniștească și să lucreze ceva la fabrică, așa că se ridicase, își luase umbrela, chemase o *tonga* și plecase, lăsându-l pe Shrikant cu gura căscată.

Acum se îndrepta spre fortul ruinat. Îi făcea bine să stea tăcut printre zidurile prăbușite, fără să se gândească la nimic în special, așteptând liniștea să coboare peste el. Fortul era turnul lui de fildeş. Se ducea acolo ori de câte ori avea nevoie să cugete în tihnă. Poate că îl inspira umbra imperiilor demult dispărute, pietrele seculare care se sfărâmau sub tălpile lui sau poate amintirea oamenilor care trăiseră o viață la fel de reală ca a lui în camerele acum ruinate și coridoarele întunecate. Sau poate că era din cauza scoarței încrețite pe trunchiul noduros al unui copac anume, care închipuia figura lui Buddha.

Ajunse la zidurile fortului și se așeză pe un bloc de piatră prăbușit. Rămase nemișcat, o siluetă înaltă, colțuroasă, îmbătrânită, cu ochii așintiți asupra unui pescăruș albastru împestrițat cu cafeniu care se năpustea ca o săgeată în iazul întins de lângă ziduri, unde în această perioadă din an se mai găsea ceva apă. Pliurile *dhoti*-ului se răsfirau pe piatră ca încrețiturile pe suprafața apei, mișcându-se ușor în bătaia vântului și stârnind norișori de praf. Amulya nu băga de seamă. Cam într-o oră, soarele avea să apună. Păsările știau deja și începuseră să strige una către alta.

Amulya încercă să asculte doar păsările, fără să se gândească la nimic altceva. Cu toate astea simțea cum i se strânge stomacul de dorul lui Kanan cea pe care o cunoscuse el odinioară și pe care și-o dorea și acum alături. Cum de o lăsase să se îndepărteze de el? Pentru el, Kananbala era tot adolescenta cu care se însurase,

fața cu bărbie ascuțită și gropițe în obraji, cu șira spinării accentuându-i linia spatelui atunci când se apleca, cu privire nesigură atunci când el făcea o glumă, și râsul zglobiu izbucnit cu o clipă mai târziu, atunci când înțelegea.

„A devenit femeie și apoi mamă sub ochii mei. A fost întotdeauna atât de cumpătată, de cuviincioasă și blândă. Nici nu-mi aduc aminte să se fi certat vreodată cu mine și n-a spus o răutate nici măcar când îi certa pe copii. Sau poate nu mi-am dat cu seama, n-am văzut semnele...”

Se străduia să înțeleagă ce se întâmplase cu ea, se învinovăța, își găsea scuze, punca totul pe seama vârstei, a greutăților pe care soția lui le avusese de înfruntat în viață, își spunea că ar fi trebuit să petreacă mai mult timp cu ea, să nu o ducă atât de departe de familia ei și de Calcutta.

După o bucată de vreme se ridică și își întinse spatele înțepenit. Porni spre casă. Se hotărâse: nu îi va mai da voie să umble prin casă. Nu va permite ca soția lui să ajungă ținta batjocurii localnicilor.

Nirmal scria o cerere adresată Institutului Arheologic al Indiei. „Stimați domni...” începu și se opri, cu degetele deasupra clapelor mașinii de scris. „Fac apel la indulgența dumneavoastră cu privire la cererea mea de angajare pe postul de...” Tăie totul cu o linie și reluă cererea de la capăt. „Stimați domni, am onoarea de...” Se opri și începu din nou. „Sunt lector de istorie la Colegiul Superior din Songarh...”

Cu cinci ani în urmă John Marshall publicase în presă articole despre descoperirea vestigiilor unor civilizații antice la Mohenjodaro și Harappa. Nirmal decupase și păstrase articolul publicat de Marshall în *Statesman*. După aceea adunase articole pe acest subiect ori de câte ori găsisese vreunul, cu toate că la Songarh ajungeau foarte puține ziare. Cel mai greu îi fusese să găsească numărul din *Illustrated London News* în care Marshall publicase primul său articol consacrat descoperirii din 1924. Până la urmă îl rugase pe un prieten de-al lui Amulya care cunoștea pe cineva în administrația publică și obținuse un exemplar al ziarului, cu minunatele fotografii ale sigiliilor descoperite pe valea Indului și ale gorganelor uriașe de acolo.

În pachetul trimis lui Nirmal, înaltul funcționar pusese și o notă scrisă cu câțiva ani în urmă de un britanic, persoană oficială. Erau descrise acolo gorganele care împânzeau partea de nord a Indiei, gorgane atât de asemănătoare cu niște coline, că oamenii credeau că asta și sunt, când, de fapt, erau vestigii ale unor străvechi civilizații.

„Pe vremea când pe locul unde se ridică azi catedralele Notre Dame și San Pietro urlau lupii, scria britanicul, când nici nu se auzise de Atena și Roma, pe meleagurile acestea trăiau și trudeau strămoșii sătenilor de azi. Drept urmare, occidentalul *parvenu*¹ ar trebui să vadă aceste vestigii ale unor mari orașe și să-și dea seama că de-abia a venit pe lume.“

În anii care urmară Nirmal se minuna cum de un text atât de scurt putuse declanșa un adevărat apocalips conceptual în mintea lui. Îl citise o dată, se uitase la fotografiile din *Illustrated London News* cu sigilii, oale și cărămizi lucind pe un fundal întunecat, apoi se întorsese la notă și o recitise iar și iar. Voința lui fusese ca și anihilată – căci viitorul îi fusese hotărât în acele clipe – și simțise cum se umple de o energie necunoscută până atunci. În cei trei ani care urmară făcu explorări de unul singur, modelându-și tehnicile de lucru în funcție de ce mai citea ici și colo, prin câte un articol de revistă. Se duse la ruinele din Songarh și privi colinele de dincolo de ele cu alți ochi, ca și cum până atunci vederea îi fusese încețoșată. Când vorbea de ele le spunea gorgane în loc de coline și visa la ziua când avea să înceapă săpăturile ca să vadă ce se ascunde sub ele. Merse la periferia orașului, unde se aflau temple antice și ruine împrăștiate ici și colo, se apucă să scurme pământul cu un *khurpi* și să facă măsurători cu o ruletă până când se trezi înconjurat de grupuri de copii din sat, care sporvăiau și se hlizeau pe seama lui.

Citise de curând că, după descoperirile de la Mohenjodaro și Harappa, fondurile Institutului Arheologic fuseseră suplimentate ca să poată fi continuate excavațiile pe Valea Indului. Dacă aveau bani, își zisese Nirmal, atunci s-ar putea să accepte ucenici. Experiență nu avea deloc, dar era absolvent al Facultății de Istorie. Pe de altă parte, de ce l-ar fi angajat pe el, un profesoraș de liceu, când trebuie că erau cunoscători de sanscrită, experți în numismatică și tot felul de învățați care își doreau cu ardoare să participe la studierea istoriei de trei ori milenare a văii Indului?

¹ Parvenit (fr.).

„Ar putea să-mi dea să fac ceva, chiar fără legătură cu Indul, se gândea el. Apoi, încetul cu încetul...” Gândul că cei de la Institut l-ar putea refuza îl făcu să se întunece la față. Aprinse o țigară și învărti tabachera între degete. Căscă și privi părul lui Shanti, răspândit ca o cascadă întunecată pe cearșaf și perne. Soția lui era aproape adormită. Nirmal trase cu sete din țigare, dădu fumul afară pe nas și se uită înciudat la mașina de scris. O împinse deoparte și se apropie de Shanti.

— Nu crezi, zise mângâind-o pe păr, că orice poate deveni o obișnuință?

— Cum adică? mormăi ea cu voce somnoroasă.

— Uite, noi, de pildă, spuse. Acum un an și jumătate nici nu ne cunoșteam, iar acum nu pot nici măcar să scriu o scrisoare, fiindcă atunci când te privesc...

— Du-te și termină scrisoarea, zise Shanti ridicând capul. Hai, du-te, un arheolog trebuie să fie stăruitor. Cum crezi că ai să dezgropi ruine dacă nu ești stăruitor?

— Când e vorba de lucruri pe care mi le doresc sunt stăruitor, răspunse Nirmal. Băgă mâna pe sub sariul ei și îi pipăi pântecul. Acum să zicem că ăsta e gorganul de la Harappa; cum să fac să găsesc drumul spre...

Shanti îl plesni peste mână.

— Dacă te poți obișnui cu orice, poți să te obișnuiești și fără asta! chicoti ea și își afundă fața în pernă. Apoi ridică privirea spre el, cu obrazul încă ascuns în pernă: Nici nu cred că mai e bine acum, când vine copilașul.

— Numai gândește-te, zise Nirmal, sprijinindu-se de spătar și luând țigara din scrumieră. Acum un an și jumătate nici măcar nu eram însurat, iar acum am să fiu tată peste câteva luni. Acum un an și jumătate nici nu te cunoșteam. Acum un an și jumătate mama era normală, iar acum... de un an și jumătate n-a ieșit din camera ei. Parcă așa a fost de când lumea. Sunt chiar fericit, uit de ea, de faptul că e închisă în cameră. Eu mă simt ca la închisoare dacă stau doar o zi în casă, dar uit că ea nu poate ieși nici odată, nu poate vedea oameni sau lucruri noi.

Shanti simți cum i se răsucește ceva în stomac văzând că atenția lui Nirmal trece de la ea la mama lui. Zâmbi forțat și îl atinse pe mână:

— Taci, hai să vorbim de altceva, zise. Nu știi că bebelușii aud chiar și când sunt în burta mamei? Vrei ca al nostru să audă lucruri neplăcute? Eu vreau ca bebelușul nostru să nu audă decât muzică și râsete. Hai, vino lângă mine.

Un etaj mai jos, Kananbala se învârtea prin cameră așteptând să apară soții Barnum. La fiecare sfârșit de săptămână, Digby Barnum pleca undeva împreună cu soția lui. Kananbala, care era trează aproape noapte de noapte, căpătase obiceiul de a sta la fereastră, privind cum se îndepărtează mașina vecinilor, îndreptându-se spre o destinație misterioasă, plină de promisiuni, pe care ea nici măcar nu și-o putea închipui. Se întorceau foarte târziu și claxonau în fața porții până când venea paznicul și le deschidea.

În noaptea aceea paznicul nu veni la poartă, cu toate că șoferul claxonase insistent. Barnum coborî din mașină, șoferul sări jos și se luă după el. Kananbala nu îl mai văzuse până atunci. Făcu ochii mari, nevenindu-i să creadă: până atunci nu mai văzuse pe cineva beat.

— Șterge-o de aici! urlă Barnum la șofer. Șterge-o de aici, cioară, dormi la volan!

Îl împinse pe șoferul care se dădu îndărăt, nesigur pe picioare, privindu-și stăpânul cum se apropie clătinându-se de poarta de lemn, înaltă ca un zid, și se apucă să izbească în ea cu pumnii, înjurând cât îl ținea gura.

Kananbala privea vrăjită, măcar că nu înțelegea o boabă. Amulya se mișcă prin somn și își trase perna peste cap. Kananbala abia aștepta să îl vadă că se cufundă din nou în somn, ca ea să rămână singură și să poată petrece noaptea așa cum făcea întotdeauna, plutind într-o lume necunoscută celorlalți.

Și atunci o văzu pentru prima oară pe soția lui Digby Barnum, o femeie înaltă și subțire ca o frunză de eucalipt și tot atât de

palidă. Purta o rochie de mătase care părea că se prelinge peste formele ei, sclipind la lumina farurilor. Era încălțată cu pantofi cu tocuri înalte care țacăneau pe pietre când mergea. Se apropie în grabă de soțul ei, spunându-i ceva ce nu ajunsese la urechile Kananbalci.

Se apropie de soțul ei și îl trase de mânecă, vrând să-l împiedice să mai bată cu pumnii în poartă.

El întinse brațul și o izbi peste față.

Kananbala duse mâna la obraz, de parcă ea era cea lovită.

Femeia se dădu înapoi, ținându-se cu mâna de falcă. Șoferul, înspăimântat, se făcu mic lângă mașină.

— Totdeauna ai fost bărbat, zise doamna Barnum, cu o voce care răsună limpede ca zgomotul unei lingurițe lovite de pahar.

Barnum nu îi dădu nici o atenție și se întoarse spre poarta încuiată.

— Ramlal, nenorocitul, deschide poarta! Ești concediat, auzi?

Doamna Barnum se plimba agale pe drum ca și cum nici nu i-ar fi păsat. Soțul ei zbiera mai departe. Amulya mormăi:

— Ai naibii sahibi, se cred stăpâni peste toată țara.

Kananbala ar fi vrut să-i răspundă: „Păi chiar așa și e“, dar se stăpâni. Aproape că nici nu mai respiră, așteptând ca el să adoarmă la loc. Amulya se întoarse pe o parte și un minut mai târziu începu să sforăie.

Poarta se deschise scârțâind. Barnum îl îmbrânci pe portarul slăbănog cu atâta putere că îl trânti și intră urmat de nevastă-sa. Mașina veni după ei. Paznicul se ridică, căscă și se scutură de praf.

— Nemernicule, șuieră el în hindi. Bețivanule, mai adăugă și închise poarta.

Pentru Kananbala, lumea se reducea la ceea ce vedea pe fereastră. Dacă traversa camera, se întorcea și privea prin toate trei ferestrele deodată, putea vedea capătul drumului cum se răsucesce în ambele părți. Kananbala stătea la fereastră toată ziua și adesea și cea mai mare parte din noapte.

Cu puțin înaintea zorilor, când aerul încă mai ținea minte răcoarea nopții, Kananbala aștepta până când culoarea vântată a cerului se schimba într-un albastru mai deschis și mai luminos. Atunci când cerul devenea chiar albastru sosea omul care promisese că aduce papaya din Rabchi; după el își făcea apariția *bhuttawala*, purtând pe cap un coș din care ieșeau firele aurii de mătase ale știuleților de porumb. La început, când ei de-abia se mutaseră în Songarh, negustorii ambulanți nu veneau niciodată până la casa lor. Acum, pe cât auzise, ceva mai încolo apăruse un pâlc de case locuite de indieni, funcționari și profesori, și aceștia cumpărau de la vânzătorii veniți cu căruțele.

Kananbala știa ce oră e auzind strigătele acestor precupeți: vânzătorul de flori chiar când se crăpa de ziuă, dimineața, apoi țaranul cu legumele și, la ceva timp după el, negustorii de fructe. Un băiat de la brutăria din piață aducea pâinea într-o cutie de tablă sudată pe bicicleta scârțâitoare. Marchitanul se oprea uneori la poartă cu cărucioara lui vopsită în roșu și auriu și striga timp de câteva minute bune, fiindcă vedea femeia așezată la fereastră și mirosea că e rost de un chilipir.

Dar ea știa prea bine că nu are voie să se ducă la poartă ca să cumpere mărunțișurile pe care le vindea el.

Nu mai plecase de acasă de la nunta lui Nirmal, și nici măcar din camera ei nu mai ieșise prea des. Știa că spusese lucruri care nu se cădeau. Nu-și dădea seama cum de îi veniseră cuvintele pe buze și nu-și amintea ce anume zisese, dar, judecând după fețele celor din jur, înțelegea că spusese din nou ceva nepotrivit. Membrii familiei nu mai păreau atât de îngroziți, cu toate acestea nu îi dădeau voie să se vadă cu nimeni din afara casei. Nici pe acoperiș nu mai avea voie. Le era teamă că va sări de acolo, așa cum îi amenințase o dată.

În fiecare zi, Amulya venea de la fabrică la amiază, stătea cu ea cât mânca de prânz și pleca înapoi la lucru în arșița după-amiezii, după ce o pusese în pat ca să-și facă siesta. În fiecare seară, după ce pleca grădinarul, cobora cu ea în grădină și o puneă să meargă patruzeci și trei de pași dus și tot atâția la întors, timp de cel puțin o jumătate de oră. Kananbala obosea, respira greu,

genunchii o lăsau, așa că de multe ori era nevoit să o susțină în ultima parte a plimbării. Ca să-i mai dea curaj îi tot repeta:

— Trebuie, fa un efort, altminteri o să-ți putrezească mușchii.

— Da' de ce? întreba ea cu glas rugător. De ce trebuie să mă plimb pe căldura asta? Nu merg nicăieri. De ce să mă plimb?

— Într-o zi n-ai să te mai poți scula din pat, îi răspundea el.

Uncori, înfuriată din cauza oboselii, se oprea și șuiera la el:

— Vacă buboasă ce ești! Hienă împuțită!

Amulya se strâmba, dar o împingea să meargă mai departe.

După ce trecea jumătatea de oră o așeza pe leagăn și își aprindea o pipă. Se apuca să-i povestească ce se întâmplase în ziua aceea, despre cele două case construite de curând în apropiere. Una din case era într-adevăr locuită de o familie de indieni, nu de englezi, îi povestise odată. Un cuplu de pensionari fără copii.

— Vezi, ți-am spus eu că am făcut bine să ne construim casa aici, spusese scoțând un norișor de fum pe nas. Stai să vezi cum o să se schimbe toată zona.

Ea îl asculta, uneori comenta cele auzite, alteori scuipa câte un „fiu de măgar“ sau „coadă de șobolan“ sau „broască râioasă“, cuvinte pe care mintea ei le producea spontan. Când o auzea, Amulya o strângea de mână ca să o facă să tacă. Simțind strânsoarea mâinii lui, Kananbala înțelegea că spusese ceva necuvenit și se străduia să își stăpânească pornirea de a vorbi. Se gândea adesea cât de nepotrivită este această afecțiune tardivă, dar nu îl întrebă niciodată care îi era pricina.

Văzându-i în fiecare zi pe banca din grădină, Manjula îi zise lui Shanti:

— Ia uite, bătrâna s-a văzut cu sacii în căruță. Suntem la dispoziția ei zi și noapte, iar bărbatu-său a descoperit dragostea la bătrânețe. Of, ce n-aș da să fiu în locul ei! Știi cum e vorba: Fructele coapte stau în coșulețe căptușite cu bumbac.

Numai că acum Shanti se gândea la cu totul alte lucruri atunci când Manjula își vărsa năduful în vorbe înveninate la adresa soacrei. Peste două luni Nirmal avea să o ducă la Manoharpur și se va putea plimba pe malul fluviului, așteptând venirea copilului. Până atunci își astupa urechile, îngâna cântecele din copilărie și

își ferea pântelele cu palmele, ca și cum ar fi vrut să astupe și urechile copilului încă nenăscut. În burta ei, sub pielea întinsă, simțea o inimă micuță bătând în galop și o gurișă încă neformată încercând să rostească vorbe adresate ei.

Din când în când familia Barnum dădea o petrecere la sfârșit de săptămână. În serile acelea sosea camioneta cu alimente de la Finlays, apoi electricianul care aranja luminile și apoi începeau să se simtă aburii mâncărilor necunoscute. După ce se lăsa întunericul, pe pajiște se aprindeau luminițe și puteai întrezări formele nelămurite, sclipitoare, ale prietenilor lui Barnum. Veneau și plecau în mașini care nu opreau niciodată în fața porții, ci doar sub acoperișul acesteia, așa că nu îi vedeai niciodată bine. Kananbala stătea la pândă, așteptând răbdătoare să vadă pe cineva sau ceva.

De la o vreme nu îl mai vedea decât pe domnul Barnum. Soția lui își luase obiceiul de a coborî iute din mașină atunci când se întorceau de la petreceri și rămânea la poartă, în așteptarea paznicului. Apoi mergea pe alee, ba chiar făcea un ocol pe pajiște înainte să accepte să intre în casă. Trena lungă a rochiei de mătase se târa prin iarbă și umerii ei albi luceau în întuneric. Kananbala o privea cu invidie.

O dată la câteva luni, Digby Barnum pleca pentru o săptămână sau două, poate la minele din interiorul țării. Cât lipsea el, doamna Barnum pleca singură de acasă după-amiaza și se întorcea cu o altă mașină, lungă, condusă de un tânăr care părea a fi tibetan. Într-una din nopți, Kananbala o văzu pe doamna Barnum aplecându-se la fereastra mașinii ca să mai spună ceva tânărului necunoscut înainte să intre în casă. În timp ce vorbea ridică privirea și zări la o fereastră a casei de peste drumul cufundat în întuneric o femeie indiană care o sorbea din ochi.

— Nemaipomenit, mormăi ea și, cu toate astea, poate din cauză că era doar pe jumătate englezoaică – cealaltă jumătate nu se știe ce – ridică din nou privirea și flutură mâna spre silueta neagră, împietrită în cadrul ferestrei.

De când se ştia, Kananbala nu facuse niciodată semn cu mâna cuiva. Nu prea ştia cum să procedeze. Parcă nici mâna n-o asculta. Cu toate astea, se grăbi să scoată braţul printre gratii şi flutură şi ea din mână cu un gest stângace, ca un copil aflat în autobuz care face semne celor rămaşi jos.

A doua zi, când se întoarce cu tânărul necunoscut, i-o arată pe Kananbala. Tânărul privi în sus şi flutură şi el din mână, zâmbind atât de larg, că făcu creţuri la coada ochilor. El şi doamna Barnum se priviră şi doamna Barnum îi spuse ceva în engleză, râzând. Era o noapte foarte liniştită şi Kananbala putu să audă fiecare cuvânt, numai că ea nu înţelegea engleza.

Doamna Barnum zise:

— Biata de ea, Ramlal spune că e nebună de-a binelea, spune măscări celor din jur. Trebuie că e amuzant, nu, dragule? Ți-ar plăcea dacă aş face şi eu la fel?

Izbucniră amândoi în râs şi bărbatul răspunse:

— Hai, spune ceva. Ar fi grozav.

Doamna Barnum îi făcea semn Kananbalei cu mâna în fiecare noapte, când se întorcea acasă. Kananbala o aştepta la fereastră. Barnum găsea că e ciudat din partea soţiei lui să coboare din maşină în faţa porţii. Ce era în mintea ei? O dată, după ce o văzu fluturând cu mâna spre casa de peste drum, hotărî că venise vremea să dea dovadă de fermitate. Larissa întrecuse măsura. Ce or fi zicând servitorii văzând-o pe stăpâna lor că face semne indienei nebune? Poate că, la urma urmei, oamenii aveau ceva dreptate când vorbeau de sângele amestecat. Cu cât trecea vremea, cu atât era mai convins că aşa este.

În săptămâna care urmă Barnum plecă într-una din lungile lui călătorii. Kananbala se obişnuise să o vadă pe doamna Barnum plecând în fiecare zi şi întorcându-se noaptea, la ore din ce în ce mai târzii, însoţită de acel tânăr. Pentru ea devenise un fel de joc să aştepte seară de seară ca să vadă în ce rochie nouă,

ușor sclipitoare, era îmbrăcată doamna Barnum când sosea, apoi să vadă cum ridică ochii spre ea și îi face cu mâna.

În scara asta însă lucrurile stăteau cu totul altfel. În scara asta Kananbala, cu gâtul strâns de încordare, cu inima zbătându-i-se în piept, cu degetele reci ca gheața, văzu cum se întorc doamna Barnum și tânărul în mașina acestuia din urmă.

Să fi fost ora unu dimineața. Era o noapte luminoasă, cu o lună care palpita pe cer asemenea unui gălbenuș uriaș, înălțată deasupra copacilor legănați de un vânt ușor. Kananbala se aplecă peste pervaz atât cât îi permitea trupul ei umflat și flutură din amândouă mâinile când mașina se opri și ei coborâră, la câțiva metri de casa lui Barnum. Știa că trebuie să-i oprească cu orice chip.

Kananbala îl văzuse pe domnul Barnum în acea după-amiază. Se întorsese mai devreme decât de obicei și nu o găsisese pe doamna Barnum acasă. Kananbala îl văzuse plecând cu mașina la puțină vreme după ce sosise, poate în căutarea soției lui, și apoi întorcându-se fără ea. La puțină vreme după miezul nopții, Barnum se postase afară, lângă poartă, ascuns sub o tufă de bougainvillea. Din felul cum se ascunsese, Kananbala își dădu seama că avea intenția să o prindă pe soția lui cu iubitul ei și apoi... ce să facă? Nu-și putea desprinde ochii de la locul în care se ascunsese.

Doamna Barnum se miră că indianca flutură amândouă brațele. Râse încântată și ridică și ea ambele brațe. Iubitul ei ieși repede din mașină și veni lângă ea. Kananbala îi văzu dinții albi sclipind când zâmbea. Umbrele celor doi se desenau clar pe drumul inundat de lumina lunii. Doamna Barnum râdea înăbușit și se prefăcea că îl împinge într-o parte pe tânărul care se agăța de ea. Tocurile ei înalte țcăneau pe pietrele drumului.

Ajunseră la poartă. Tânărul sărută vârfurile degetelor doamnei Barnum și murmură ceva, niște cuvinte pe care, îi păru Kananbalei, vântul le purtă către ea. Însălmântată, privi spre silueta fortului desenată în depărtare pe cer și la masa întunecată a pădurii, dorindu-și ca, printr-o minune, să nu se întâmple ceea ce ea știa că va urma.

Barnum ieși dintre frunze și florile portocalii.

Doamna Barnum se răsuci spre el și exclamă bălbâindu-se:

— Dragule... s-a întâmplat ceva? Petrecerea de la Munby... a durat atât de mult...

Domnul Barnum scoase mâna din buzunar, înfipse țeava revolverului în obrazul ei și mârâi:

— Ține-ți gura.

Doamna Barnum se dădu înapoi, cu un geamăt de durere. Înainte ca Barnum să poată întoarce pistolul, amantul se năpusti asupra lui. Doamna Barnum scoase un țipăt și i se alătură. Îngrozită, Kananbala închise ochii și îi deschise o clipă mai târziu, chiar atunci când tânărul sărea înapoi în mașină și pleca în trombă. Barnum zăcea pe pământ, cu sângele șiroindu-i din gât. Alături de el, Kananbala zări lama curbată a unui cuțit sclipind în lumina lunii.

Doamna Barnum privi în jur. Fața ei avea o paloare spectrală. Scoase din ureche unul din cerceii lungi și îl privi cu un fel de uimire. Ținând cercelul strâns în pumn, îngenunche o clipă alături de Barnum, după care se repezi la poartă și intră în fugă în curte.

„Ce noroc că nu îl lasă pe paznic să încuie poarta în serile când pleacă de acasă“, se gândi Kananbala.

Victima zăcea pe drum, într-o băltoacă neagră, lucioasă, care se lățea văzând cu ochii. Bufnițele își reluară conversațiile nocturne cu glasuri catifelate.

Kananbala se întinse pe patul lat cât putu mai departe de Amulya, străduindu-se să își stăpânească gâfâitul ca să nu-l trezească. În mintea ei începu să țeasă o poveste.

*

A doua zi dimineața Amulya era așezat la masa din dormitor și bea prima ceașcă de ceai pe ziua aceea. Tocmai deschisese ziarul când Nirmal intră precipitat.

Amulya ridică privirea, încruntat.

— Ce e cu tine, Nirmal, ai uitat să mergi? Chiar trebuie să alergi întordeauna? Nu s-ar zice că mai ai puțin și devii tată!

Sorbi din ceai și se strâmbă.

— Cine a făcut ceaiul? L-a fiert prea mult, e amar.

— Știi, *baba*, zise Nirmal cu vocea întretăiată, în casa de peste drum s-a comis o crimă. Lumea spune că femeia și-a ucis soțul. A zăcut mort pe drum toată noaptea, iar ea era în casă, își peria părul ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

— Cum? Barnum? exclamă Amulya. Nu se poate!

— Ba da, *baba*, continuă Nirmal. E adevărat. Nu te-ai uitat pe fereastră în dimineața asta? E o tevatură afară... Am văzut că a intrat un șef de la poliție. Alți trei polițiști sunt în casă, caută arma crimei.

— Armă? Cum a fost ucis? întrebă Amulya și se ridică să meargă la fereastră, nemaiputându-și stăpâni curiozitatea.

— Cu un cuțit, răspunse Nirmal cu un fel de satisfacție. Înjunghiat în stomac și între coaste, se pare. Au dus-o pe doamnă la postul de poliție ca să o ancheteze. Susține că a fost plecată de acasă aseară, iar când s-a întors s-a dus direct în camera ei și n-are habar de nimic. Din câte știa ea, bărbatu-său trebuia să se întoarcă de-abia peste o săptămână.

Nirmal se duse la cealaltă fereastră și privi afară. În lumina soarelui, trupul lui înalt se desena pe sub *kurta* subțire în care dormise. Kananbala se duse lângă el. Băgă se seamă că nu ajungea cu capul nici măcar la umărul fiului ei și privi în sus spre el plină de mândrie și îngăduință.

— Nu-i mare pagubă că a murit. Era un nemernic, șopti de parcă îi împărtășea un secret.

— Așa și părea, pufni Amulya. Un englez rău în minus! Poate că acum femeia va pleca din casă și...

— Mai mult ca sigur că o vor băga la închisoare. Sau o vor trimite pe Insulele Andaman, zise Nirmal. Britanicii au închisori chiar și pentru femeile asasin... iar doamna Barnum e doar anglo... de fapt, ei îi urăsc pe anglo-indieni, nu?

— Într-adevăr, au închisori speciale, încuviință Amulya. Cred că au închisori pentru criminalii britanici... în garnizoanele de pe dealuri.

— Ca ucigașii să nu sufere de căldură? râse Nirmal.

Amulya îi aruncă o privire dezaprobatore și întoarce ochii către casa vecină. După câteva clipe, își puse la loc ochelarii și se întoarce la ziarul lui.

Nirmal se trase de la fereastră:

— Polițiștii vin la noi! zise.

— Vreau să mă văd cu polițiștii, îi anunță Kananbala.

Amulya trânti ochelarii pe masă și lăsă din mână ziarul. Pașinile începură să zboare prin cameră, răsfirate de vânt. Se întoarce la fereastra în cadrul căreia se profila casa de vizavi. Nimic nu părea să se fi schimbat, doar că poarta era deschisă și oamenii intrau și ieșeau fără încetare. Pe drum, lângă poartă, părea să fie o pată întunecată. În jurul ei fusese desenat un cerc alb. Un *havalдар* în uniformă ponosită stătea la umbra tufei de bougainvillea în floare și trăgea dintr-o *beedi*. Privind florile portocalii care se iveau în jurul capului polițistului ca și cum acesta, dintr-un motiv de neînțeles, și le prinsese în păr, Amulya își aduse aminte de o altă floare din părul unei fete – cea care îl îmbiase să danseze în luminișul din pădure. Zâmbi în sinea lui, gândindu-se la ciudățeniile memoriei, la faptul că timpul nu are nici o putere asupra unor amintiri.

Reveni la realitate tresărind: poarta casei lor tocmai se deschidea, iar cel care o împingea era un polițist.

— Nimeni nu are voie să o tulbure pe mama ta, îi spuse lui Nirmal. Să nu vorbești cu nimeni, m-ai înțeles? spuse după aceea soției lui. Ei, și acum, e gata apa pentru baie? Ce-i cu voi azi? Ați rămas cu toții lipiți de fereastră?

Fiindcă nu primi răspuns nici de la Nirmal, nici de la Kananbala, ieși până în capul scării și strigă:

— Shibu! E cineva în casă? Adu-mi apa. Ce adunătură de proști: se întâmplă ceva unui străin și ei uită de toate.

Kananbala privea cu atâta intensitate spre fereastra de sus a casei de peste drum, că Nirmal o întrebă:

— Te simți bine?

— Babu, a venit poliția, se auzi la scurtă vreme vocea lui Shibu, subțire, tremurătoare.

Amulya își luă gândul de la baie. Își netezi hainele și coborî în salon.

Polițistul îi luase pe toți la întrebări, până și pe Gouranga, care repetase bâlbâindu-se că în fiecare seară el dormea buștean la nouă și jumătate și nu văzuse nimic. Impacientat, polițistul bătu cu degetul în brațul scaunului, refuză o a doua ceașcă de ceai cu un aer preocupat, dar apoi îl chemă înapoi pe servitor și îi spuse:

— Bine, mai adu-mi o ceașcă, mi s-a uscat gâtul de atâta vorbit. Se întoarce spre Amulya, trecându-și mâinile prin părul ud de sudoare: Asta e tot? Mai e cineva în casă?

— Doar soția mea, dar pe ea nu e nevoie să o tulburăm, nu-i așa, sahib inspector? răspunse Amulya. De fapt, nici unul din noi nu are nimic de-a face cu oamenii aceia.

— Întocmai, Amulya Babu, întocmai! se învioră polițistul. Doamna nu iese niciodată afară și ai spus că dormitorul dumneavoastră este față în față cu casa de vizavi. Prin urmare, ce este doamna?

— Ce? făcu Amulya nedumerit.

— Un martor. Ar fi putut vedea totul de sus. Martorul ideal. Trebuie neapărat să o întrebăm dacă a văzut ceva.

— Dar nu se simte bine, insistă Amulya, începând să se enerveze.

— Nu vă faceți griji, Amulya Babu, zise polițistul împăciuitor. Oameni suntem. Dați-ne o șansă. Suntem slujitori ai statului, ne facem doar meseria.

Kananbala făcu ochii mari când intră în salon. Nu mai fusese acolo de vreun an. Încăperea era întunecoasă și mirosea puțin a mușgai. Părea să aibă mai multe scaune tapisate, ale căror brațe bogat sculptate ieșeau de sub cearșafurile cu care erau învelite. Oare de ce erau acoperite? se întrebă. Chiar nu mai venea nimeni în vizită? Camera nu mai era deloc folosită?

— Pentru ce sunt cearșafurile? Întrebă în șoaptă.

Amulya îi răspunse:

— E praf.

Abia atunci observă că tăbliile lustruite ale meselor erau acoperite de praf. Ce păzeau nurorile?

Kamal o apucă de cot și o conduse spre un scaun. Fața Kananbalci era umbrită de colțul sariului. Când trecu pe lângă polițist îi aruncă o scurtă privire pe sub *aanchal*.

— Carevasăzică, *mataji*, începu inspectorul. Ați văzut ceva? Povestiți-ne totul. Chiar dacă vi se pare un lucru neînsemnat. De fapt, mai ales dacă ceva vi se pare lipsit de însemnătate. Se întoarce spre Amulya și Kamal: Anii lungi de experiență te învață că martorii lasă adesea deoparte amănunte cruciale. Nu au de unde să știe ce este cu adevărat important într-o anchetă polițienească.

— Desigur, desigur, încuviință Kamal trecându-și degetele mari pe sub bretelele vărgate ale pantalonilor. Martorii nu își dau seama de valoarea unor indicii.

Kananbala încerca să își stăpânească bătăile inimii. După ce stătuse atâta vreme izolată, era pusă acum să vorbească în fața unui străin, și încă despre ceva atât de important, ceva care putea salva viața prietenei sale. Precis că va greși undeva. Trase adânc aer în piept și spuse:

— De ce să mintă o femeie în vârstă? Da, am văzut ceva.

— Spuneți, *mataji*, o îndemnă polițistul și îl privi pe Amulya pe sub sprâncene.

— Bietul de el abia venise. Trebuie că era ostenit, britaniciiăștia se spetesc muncind. Fusese plecat câteva zile.

— Câte zile? Întrebă polițistul, se întoarce spre adjunctul lui și se răsti la el: Notezi tot, m-ai înțeles?

— Trei sau patru, cred.

— Spuneți mai departe.

— În fața porții așteptau niște pădureni. Paznicul nu era acolo. Era destul de târziu, pe drum era întuneric. L-au înconjurat, strigau și dădeau din mâini. Unul din bărbați era foarte înalt, avea păr lung, negru.

— Ați auzit ce spuneau, *mataji*? o întrebă polițistul. Avea vreunul cuțit? L-ați văzut fețele? I-ați recunoaște?

Kananbala păru că se încovoiaie sub avalanșa de întrebări. Scoase câteva sunete incoerente și Amulya, alarmat, dădu să se ridice și să o scoată din cameră. Polițistul îi făcu semn să stea jos și se întoarse spre soția lui.

— Ați văzut vreo armă?

— Bărbatul cel înalt avea ceva la brâu. Dar nu pot spune ce anume. Era întuneric, eu nu văd prea bine. Ochii mei... doctorul a zis că am nevoie de alți ochelari, dar pentru asta trebuie să fac un examen la ochi și... Sc certau; era vorba de mina din pădure, despre bani... Sunt oameni sărmani, care locuiesc în pădure...

— Și ce s-a întâmplat după aceea, *mataji*? o îndemnă polițistul cu blândețe; doamnele în vârstă trebuie tratate cu grijă.

— Apoi a fost o îmbulzeală, o învălmășeală, n-am văzut ce s-a petrecut în mijlocul grupului. Dar au plecat cu toții repede, au fugit. Iar bărbatul era întins pe jos.

— Doamna Barnum unde era? Paznicul spune că ieșise în oraș și lui i-a dat liber, așa cum făcea întotdeauna când soțul ei era plecat. Se întoarse spre Amulya și comentă: Ciudat, nu credeți? Ai fi zis că tocmai când e plecat soțul ei are mai multă nevoie de paznic.

— După ce s-a întors n-a mai ieșit din casă. Am văzut-o când a venit din oraș. Cred că era destul de devreme – nu luasem încă masa de seară. Apoi s-a dus sus, continuă Kananbala, după ce făcu o scurtă pauză, ca și cum ar fi încercat să-și aducă aminte. O văd bine de la fereastra dormitorului meu atunci când e lumina aprinsă. Uită deseori să tragă perdeaua. Stătea la fereastră și... a, da! A cântat puțin la pian. N-ai auzit-o? îl întrebă pe Amulya.

Amulya o privi și repetă:

— La pian?

Ar fi vrut să-i spună să nu vorbească atât. Cine știe când dădea drumul la vreo obscenitate. Ce s-ar fi întâmplat dacă l-ar fi făcut pe polițist tâmpit încornorat, așa cum îi spusese grădinarului chiar înainte să plece?

— Păi... cântă la ceva în fiecare seară și Nirmal mi-a spus că e un pian. Nu mă pricep eu la lucruri de-astea.

— Ați văzut-o pe doamna Barnum coborând?

— Cred că nu și-a dat seama că soțul ei se întorsese. Biata de ea! Poate că n-a auzit mașina din cauza pianului! răspunse Kananbala. Când te gândești că a stat toată noaptea în camera ei, fără să știe că soțul se stingeă afară, într-o baltă de sânge. Poate că l-ar fi putut salva. Cât trebuie să o chinuie gândul ăsta! oftă Kananbala.

Polițistul notă ceva în carnet și se întoarse spre Amulya.

— Va trebui să depună mărturie.

— Peste poate, făcu Amulya.

Trecu o lună, apoi încă două săptămâni. Crima de la casa Barnum începu să se șteargă din amintirea oamenilor. În lipsa unor martori de încredere, ancheta bătu pasul pe loc; dosarele fură plimbate de la un birou la altul, colo se pierdu o filă, colo alta. Paginile se ferfenițiră și se pătară de la ceștile de ceai. Era o afacere dubioasă și nici companiei miniere nu-i convenea să se facă cercetări prea amănunțite. Firea arțăgoasă și accesele de furie ale lui Digby Barnum nu-i atrăseseră prea mulți prieteni la locul de muncă. Pe lângă asta, mai erau și alte lucruri neplăcute care ar fi putut ieși la iveală în cursul anchetei, punând anumite persoane într-o situație stânjenitoare. Bărbatul despre care se vorbea că ar fi amantul doamnei Barnum plecă din oraș. Poliția îi pierdu urma în Calcutta, de unde se zvonea că plecase la Sydney. Casa de peste drum de numărul 3, din strada Dulganj parcă se izolase de oraș. Nu se mai dădeau petreceri, iar doamna Barnum nu ieșea aproape deloc. Oamenii nu mai vorbiră despre omor.

Viața își reluu cursul de zi cu zi. Amulya încheie un târg profitabil cu un mare magazin din orașul Lucknow. Nirmal se duse la Manoharpur și o lăsă pe Shanti la tatăl ei, ca să nască acolo. Tradiția cerea ca primul copil să vadă lumina zilei în casa unde copilarise mama lui, însă Nirmal nu era de acord, spunând că Manoharpur nu era un loc potrivit. Nu avea spital, și singurul la care se putea apela se afla în orașul cel mai apropiat, care era totuși foarte departe.

Kananbala uitase de bebeluș. Se gândea dacă doamna Barnum aflase ce povestise ea poliției. Poate că îi îngreunase situația. Poate

că versiunile lor asupra celor întâmplate nu se potriveau. Își făcea atâtea griji, că o vreme uită să mai spună măscări. Când o scotea la plimbare după-amiaza, Amulya vedea că e cu gândul în altă parte, că nu-i dă nici o atenție. Dacă tăcea și aprindea pipa, soția lui nici nu băga de seamă.

În anul acela musonul întârzia să vină la Songarh. Căldura pârjolise totul. Dar, cu toate că lumina era orbitoare după-amiaza, seara se făcea simțită o boare venită parcă din altă lume, o boare care îi făcea pe oameni să viseze la ploaie și să tânjească după lucruri imposibile.

În casa de la numărul 3 din strada Dulganj atmosfera era parcă și mai încărcată. Cu toții așteptau primul copil. Și chiar primul era, căci Manjula nu avusese niciodată copii. După trei ani de căsnicie căpătase convingerea că era stearpă fiindcă, fără știerea ei, îl nemulțumise cumva pe un zeu. Se străduise să își răscumpere vina. Îi ceruse lui Kamal să o ducă prin țară, ca să lege sfori de trunchiul copacilor din altarele sufiste și clopoței de alarmă în templele zeităților hinduse cocoțate pe dealuri. Ținuse post și se rugase, căpătase binecuvântarea a tot felul de asceți. Toate în zadar.

Acum, când așteptau venirea copilășului, Manjula ofta din când în când și parcă nu se mai grăbea atât cu treburile. Se mira ea singură că gândurile îi umblau razna, că, stând pe terasă, se oprea din treabă și rămânea cu ochii la norii mijiți pe cer. Apoi își spunea că are de tăiat pânze vechi în bucăți mai mici. Va trebui să facă și o pernă umplută cu semințe de muștar negru, pe care căpșorul moale al copilului să se rotunjească în voie. După masă se ducea ostenită să tragă un pui de somn, gândindu-se că trebuie să găsească sariuri vechi din care să coasă *kanthas*, plăpumioare pentru copil. Dar oare va putea o singură femeie să țină în mână o casă atât de mare? bombănea adesea. Halal bunică, soacră-mea! Nu mișcă un deget pentru bebeluș.

Nirmal se tot privea în oglindă în timp ce se bărbiera. Oare semăna mai mult a tată? Poate că așa va fi după ce va vedea copilul. Oare va fi băiat? Nu avea nici o însemnătate dacă era băiat sau fată. Dar dacă ar fi băiat! L-ar lua cu el în călătorii, ar urca împreună pe munte, ar scormoni prin ruine. Gândul îl făcu să tremure de nerăbdare. Își pieptănă părul pe spate, scoțând în evidență fruntea înaltă moștenită de la tatăl lui, și ieși pe terasă ca să fumeze a doua țigară din dimineața aceea. Privind în zare observă că deasupra ruinelor și a liniei dealurilor apăruseră nori cenușii, iar restul cerului, cu toate că rămăsese albastru, părea puțin întunecat de o armată de norișori albi ca laptele covăsit. Lumina era mai blândă acum și briza dimineții îi mângâia obraji.

Nirmal oftă de plăcere, se așeză pe parapet și aprinse o țigară. Shanti nu era cu el să strâmbe din nas și să spună:

— Ce miros îngrozitor! Cum poți fuma așa ceva?

Trăsese și ea un fum, apoi încă unul și, spre surprinderea ei, îi plăcuse. Nirmal fusese și scandalizat, dar și amuzat de încercarea ei de a fuma. De fapt, după ce își revenise din șoc, pufnise în râs.

— Am să-ți fac o poză, o tachinase, și am să i-o arăt lui *baba*. Are să te trimită la teatrul Star din Calcutta, să te faci actriță.

— Mda, mama ta îmi spune deja că sunt o târfă... îi întorsese Shanti vorba.

— Știi prea bine că habar n-are ce vorbește.

— Oricum, nu e plăcut să auzi astfel de lucruri, continuase Shanti. Cât am trăit la Manoharpur n-am auzit niciodată așa ceva.

— Nu avem întotdeauna ceea ce dorim, spusese Nirmal iritat, ferindu-și privirea. Și pe mine mă doare să văd că mama nu știe ce face.

— Dar pe tine nu te insultă niciodată.

Ajunseseră să se certe. Până atunci nu se mai certaseră decât în glumă, așa că fură luați amândoi prin surprindere. Acum, când fuma pe terasă, Nirmal simți că îl cuprinde un dor nestăpânit de Shanti. Își dorea să o aibă alături, chiar și numai ca să se certe cu

ea. Urma să meargă la Manoharpur peste trei săptămâni, atunci când se naștea copilul. Nu știa cum să-și ocupe timpul până atunci. Poate că se va duce mai devreme. Poate că tatăl lui îi va da voie să plece mai devreme, iar șeful de catedră de la colegiu va fi de acord. Unui viitor tată i se permite orice. Începu să își facă un plan despre cum să îl convingă pe tatăl lui.

Simți pe față primele picături de ploaie. Ridică privirea spre cer și lăsă ploaia să îi șiroiască pe față, umezind țigara pe care o ținea între degete.

Ploaia care cădea răpăind peste Songarh nu ajunsese încă în îndepărtatul Manoharpur. Aerul zăcea peste oraș ca o pătură groasă, nemișcată. Arșița colorase fructele de mango în culorile focului; fructele tinere, cu carnea tare, se rotunjiseră, deveniseră roșu-gălbui și acum umpleau aerul greu cu parfumul lor. Nimeni nu-și aducea aminte să mai fi văzut vreodată asemenea fructe. Atârnavă câte două, trei, îndoind copacii sub greutatea lor, și erau atât de multe, că nimeni nu se mai sinchisea să le păzească. Cocoțați pe ramuri, băieții le mâncau direct din pom și aruncau cu sâmburii tari în trecătorii neatenți.

Shanti privea gânditoare grădina și râul. Fără să ia în seamă sfatul celorlalți în legătură cu starea ei, se îndrepta, cu pasul sigur al cuiva care nu prea știe unde se duce, spre malul apei. Ce aproape pare râul, își zise, râul copilăriei. În fiecare an părea să vină mai aproape. Cât ar fi vrut ea însăși să nu se ia în serios, Shanti era încredințată că soarta ei este legată de panglica aceea de apă. Treptele pe care își amintea că stătea la soare cu prietenele ei dispăruseră sub unde. Dacă privea de pe verandă în apa cafenie, murdară, i se părea că le vede pe cele trei prietene plutind în adânc asemenea unor umbre, înfășurate în ierburi unduitoare. Privi în jos și își văzu propria față la câteva picioare sub apă, cu părul despletit, cu pielea acoperită de noroi și șerpi care intrau și ieșeau din urechile ei. Ținându-se cu mâinile de burtă, alergă cât de repede putu în camera de rugăciune și se rugă ca imaginea să i se șteargă din minte, ca bebelușul să se nască și Nirmal să ajungă la timp când ea avea să nască.

La parter, pe una din largile verande ale casei, stătea Bikash Babu, tatăl lui Shanti, împreună cu Ashwin Mullick, celălalt bogătaş din sat. Potol Babu, învățătorul, al treilea membru al clubului datorită faptului că era școlit, că făcea parte din casta superioară și că venea din Calcutta, își dorea să își facă apariția vreo veche cunoștință ca să le povestească celor de acasă, din Baghbazar, în ce companie selectă se afla.

Bikash Babu se simțea cam nesigur în fața lui Ashwin Mullick. Banii familiei lui, bani cu care fuseseră ridicați pilaștrii și arcul roman, bani cu care fusese construit impunătorul *ghat*, se împuținau de la an la an. Ashwin Mullick, pe de altă parte, fusese ținta ironiilor atunci când începuse afacerea cu ulei de cocos. Lumea spunea că o afacere cu ulei e tocmai ce îi trebuia unui om alunecos. Dar acum nimeni n-ar fi putut tăgădui că avea toate motivele să fie mulțumit. Nu doar că dădea bani cu împrumut prietenilor, refuzând orice ofertă de dobândă cu o ridicare din umeri care arăta că nu asta e important, dar casa lui se afla pe un teren mai înălțat și el privea înaintarea râului cu o complezență amuzată. Casa lui Bikash Babu, patriarhală, pitorească prin faptul că era izolată, singură în fața apei, înconjurată de câmpuri de orez de un verde crud, era mult mai vulnerabilă.

— Păcat de arborii de mango, spunea Ashwin Mullick. Era un experiment care te interesa, pe cât îmi amintesc.

— Mda, răspunse Bikash Babu. Voiam să cultiv *dusseri*¹ în grădinița mea bengaleză. Copacilor le mergea destul de bine până când râul a inundat capătul grădinii.

Potol Babu oftă.

— Ce ironie a sorții, spuse el în engleză. Apa, care ne salvează, poate atât de ușor să ne și distrugă. Într-adevăr, zeul Shiva...

— Ce s-a întâmplat cu proiectul tău, Bikash? îi tăie Ashwin Mullick vorba. Parcă voiai să construiești un stăvilar, ori poate un șanț? continuă trăgând din pipă; fuma tutun parfumat, de import.

— Cine-și închipuie că poate opri marele Gange? se vaită Potol Babu, încercând iar să se bage în vorbă. Eu zic să...

¹ Varietate de mango foarte apreciată.

— A venit un inginer de la Braithwaite & Sons, răspunse Bikash Babu. A zis...

— Au trimis un sahib sau un localnic? Întrebă Ashwin Mullick, cu toate că ştia răspunsul.

— L-au trimis pe dr. Mitra, un inginer strălucit, zise Bikash Babu repede, conştient că Braithwaite nu îi acordaseră atenţia cuvenită şi nu consideraseră necesar să-l trimită pe inginerul-şef, un scoţian.

Bikash Babu mai simţea şi acum usturimea ironiilor spuse la adresa lui. Când se răspândise zvonul că Bikash Babu angajase o firmă englezească, o grămadă de lume venise să-l vadă pe inginer. Numai că omul arăta cam la fel ca ei. Era scund şi rotofei. Chelia îi strălucea în soare. Nici măcar nu purta costum, ci un *dhoti*, ca toţi ceilalţi.

— Şi-a luat diploma în Scoţia, le spuse Bikash Babu scepticilor lui ascultători. Au o părere foarte bună despre el. A stat aici câteva zile şi a studiat situaţia. Se ducea pe malul râului la ore ciudate, înarmat cu instrumente complicate. Credea că un fluviu atât de mare nu poate fi oprit să-şi schimbe cursul. Dar mai spunea şi că, judecând după felul în care înaintează acum...

— Inginerii ăştia, rânji Ashwin Mullick dispreţuitor. Acum se pricepe şi la geologie?

— ... nu va pune în pericol casa timp de încă două generaţii.

— Ce casă frumoasă, zise Potol Babu văzând că Bikash Babu se înnegurează la faţă. O casă splendidă, pe care generaţiile viitoare o vor vedea şi admira. Scara centrală din tec de Burma, minunatele coloane romane, oglinzile belgiene, sala de biliard! Nu-şi are pereche în Manoharpur... cu excepţia superbeii case a lui Ashwin Babu, desigur.

Tăcură cu toţii, fiecare dintr-un motiv doar al lui, dar pe care nu şi-l puteau lămuri pe dată. Ashwin Babu se temea că e privit cu uşor dispreţ, deoarece casa lui era mai nouă şi avea o scară doar din cărămidă şi marmură, nu din tec de Burma, din cauza unei porniri nefericite de a economisi. Bikash Babu ştia că oamenii îl cred un bătrân excentric, care trebuie pus la locul lui. Iar Potol Babu se gândea că poate păruse linguşitor, când de fapt el admira sincer arhitectura ambelor case.

Cerul după-amiezii se lăsa și mai jos peste ei, aerul cald și umed îi cuprinsese într-o îmbrățișare înăbușitoare. O muscă grasă, albăstruie, își găsi moartea în ceaiul rămas într-o ceașcă.

Mirosul de porumb copt pe jăratice umplea aerul în după-amiaza aceea. Femeile care trudeau pe câmpurile de orez, copiii care se ciorovăiau în curtea școlii, profesorul lor care îi amenința cu bastonul, egretele care ciuguleau în căutarea hranei, cu toții se opriră și ridicară ochii spre cer. În fiecare zi cerul cobora mai jos. Astăzi nemărginirea albastră de deasupra capetelor se umflase și se întunecase la culoare. Se făcuse și mai cald, aerul nemișcat se îngroșase și mirosea a mușgai.

Shanti stătea în pat și privea afară, dusă pe gânduri, mângâindu-și pântecul. Din când în când lua un *jamun* din bolul de argint lucios în care boabele purpurii se oglindeau părând de două ori mai multe. Pe fereastră vedea câțiva *bulbul* moțați, ciripind în ramurile copacului *bakul*. Copacul crescuse și ajunsese la fereastră de la etajul întâi. Ce mic fusese, își aminti Shanti, pe vremea când, o fetiță care colinda prin grădina lăsată în paragină în căutarea unor buruieni frumoase, îi puneă zilnic apă la rădăcină. Atinse cu degetele boabele de *jamun* și alese una mare, lucioasă. Gâtul i se strânse deja, anticipând gustul acrișor.

Bikash Babu era în camera lui de la parter, cu o carte pe genunchi. Nu privea paginile, ci liniile subțiri, albe, apărute pe pardoseala roșie și bine lustruită a biroului. Păreau a fi inofensive, ca liniile desenate de un copil neastâmpărat, care nu le mai ștersese după aceea. De fapt, știa că sunt firicele de apă. Apa umpluse pământul, se aburcase pe rădăcinile casei, adânc înfipse în pământ, și acum lăsa dăre umede pe pardoseala roșie. Pe marginile încăperii apa dăduse naștere la pete întunecate, cu forme neregulate, care urcau pe pereți și umflau tencuiala, ca și cum ceva aflat dedesubt încerca să își croiască drum la lumină. Bikash Babu nu avea nevoie să atingă petele ca să știe că erau lipicioase, ca fruntea unui bolnav, și reci ca obrazul unui mort.

Pe la începutul serii copacii începură să se aplece și să se le-gene, o briză răcoroasă cu miros de mare și alge, de pământ și locuri îndepărtate, răvăși hârtiile de pe biroul lui Bikash Babu, se mișcă asemenea unei stafii printre draperiile nemișcate, flutură câteva șuvițe de păr pe fruntea lui Shanti, care adormise, și trânti cu zgomot ușa verandei.

Kripa, fata în casă, stătea pe verandă și mesteca *paan*. Tocmai mâncase și acum privea cu ochii pe jumătate închiși cerul plum-buriu de deasupra fluviului. În depărtare zări un nor care se lățea văzând cu ochii, devenind tot mai întunecat. Venea drept spre casă și, pe măsură ce se apropia, se mișca tot mai repede, mai amenințător. Nici nu apucase tutunul din *paan* să-și facă efectul, că norul acoperi cerul. Suprafața netedă a râului aruncă mii de sclipiri și se sparse în mii de cioburi, izbită de apa căzută de sus. Vântul se înteeți. Cocotierii de pe lângă casă se aplecau ca niște femei nebune, măturând pământul cu părul lor. În apropiere se auzi ceva trosnind și căzând la pământ.

Servitorul se repezi sus, urcând două trepte odată, ca să ia sa-riurile puse la uscat pe sfoara întinsă de la un capăt la altul al te-rasei. Le trase jos, le strânse și le puse grămadă pe umeri. Nu opri decât ca să se aplece peste parapet și să strige către Kripa:

— Ce ploaie!

Cât coborî el scările, ploaia se înteeți. Acum o singură picătură căzută pe o floare o făcea să se cutremure și o doboră. Cerul și râul erau una.

După trei zile de ploaie neîntreruptă, oamenii începură să se îngrijoreze: prea ploua cu putere, și de atâtea zile în șir, nu era firesc. Acoperișurile de stuf ale colibelor de chirpici fuseseră luate de vânt, iar fulgerele care cădeau peste câmpuri carbonizaseră un pâlc întreg de copaci *supari*.

Bikash Babu îi chemă pe servitor și pe grădinar pe verandă. Fața lui, de obicei blândă, era schimonosită de mânie.

— Chiar nu băgați de seamă nimic? urlă el. Nu vedeți că fo-toliile stau în apă?

Cei doi își priviră picioarele.

— Ce stați și vă holbați la podca? Luați fotoliile! Duceți-le înăuntru! O să le putrezească picioarele! Hai, spuse și puse el însuși mâna pe un scaun ca să-l ridice, dar nu prea reuși.

— Nu, nu, Babu, ce faceți? exclamă grădinarul, se repezi la fotolii și strigă și el la servitor: Hai odată, băiete, că nu s-or mișca singure!

Fotoliile erau mari și grele. Spătarul se lăsa pe spate, ca să-ți poți face siesta cât mai confortabil. Servitorii abia le puteau mișca.

La sfârșitul săptămânii fură nevoiți să strângă covoarele sul și să le ducă la etaj. Bikash Babu își ridică *dhoti*-ul cu o palmă, lăsând să se vadă o bucată din gamba subțire, cu piele fină. Shanti se strădui să nu-l privească insistent atunci când veni sus și se așeză pe un scaun, lângă ea, adâncit în gândurile lui.

O vreme priviră pe fereastră, apoi, așa cum fac oamenii, vorbiră unul cu altul.

Bikash Babu spunea:

— Cum te simți? Dacă ar trăi mama ta nu mi-aș face griji.

Shanti spunea:

— *Baba*, nu crezi că e în primejdie casa?

— De ce-ar fi? Ce, e făcută din lut? întrebă Bikash Babu, pe un ton mai aspru decât ar fi vrut. N-ai văzut cu ochii tăi cât de solidă e? Nu mai ții minte că, atunci când au venit muncitorii să dărâme peretele vechii bucătăriei, li s-au rupt uneltele grele de fier?

— Mă gândeam, făcu Shanti timidă, că poate ne-am putea muta la...

— N-ai la ce să te gândești, îi tăie Bikash Babu vorba. De fiecare dată când vine musonul se întâmplă bazaconia asta. Li s-a întâmplat și tatei, și bunicului meu. Peste o săptămână sau două o să mai slăbească ploaia și apa o să se retragă. Câteva zile fără ploaie sunt de ajuns.

Bikash Babu se ridică, împinse scaunul în spate și plecă să ia masa de prânz. Shanti își afundă fața în pernă. În primele luni de sarcină stătuse în picioare toată ziua. Acum suferea de migrene care păreau să-i despice țeasta în două, atât de violente, că ar fi vrut să-și rupă capul de pe umeri. Pielea îi era întinsă ca o tobă, subțire și lucioasă, parcă stăvilea un val. Era convinsă că, dacă s-ar înțepa cu un ac, măruntaiele i s-ar scurge din trup. Noaptea

avea vise atât de urâte, că îi era frică să mai adoarmă. În unele nopți, brășările cu cap de șarpe datorite de soacra ei i se înfășurau în jurul gâtului, strangulând-o. Se trezea cu inima bătând să-i iasă din piept, cu vocea soacrei răsunându-i în urechi; îi vedea rânetul disprețuitor în timp ce repeta iar și iar acel cuvânt. „Târfa“, spunea cu dușmănie, schimonosită la față, „târfa, du-te și cântă pe străzi.“ În altă noapte îl văzu pe Nirmal cum se scufunda încet, încet în fluviu și o striga disperat. „Scoate-mă de aici“, țipa el. „Ajută-mă, cheamă pe cineva.“ Privea rugător spre ea, dar ea nu putea face nici o mișcare; stătea și privea cum apa urcă până peste capul lui, cum curge peste el, cum curge dincolo de casă purtând un hibiscus roșu.

Shanti făcu un efort să ridice pleoapele și să privească *bulbul*-ii din *bakul*, speriați și ei la fel ca ea. Ar fi vrut să-și golească mintea de imaginile care o asaltau.

În sufragerie, Kripa îi adusese prânzul lui Bikash Babu. Era cu câțiva ani mai în vârstă decât el și de aceea încredințată că are dreptul să spună orice dorește.

— Peste câteva zile nu va mai fi nevoie să cumpărați pește. Peștii o să vină înot direct în farfurie.

Fiindcă nu primi nici un răspuns continuă:

— Am fost nevoită să pun cărămizi sub plită, ca să o ridic deasupra apei. Tai și toc toate cele pe masă, nu mai am cum să mă așez pe jos. Credeți că la vârsta mea pot să mai stau atâta timp în picioare?

Bikash Babu era mohorât.

— La ce bun atâta boscorodeală? zise. Ce vrei să fac eu? Doar nu plouă fiindcă așa e voia mea. Și unde ai vrea să plecăm, lăsând casa de izbeliște? În câteva săptămâni se va termina.

— Peste câteva săptămâni, răspunse Kripa, o să-mi crească aripioare și solzi. Să știți că nu am rămas aici decât pentru biata fetiță, plâpândă ca o floare, și orfană pe deasupra. Dacă ar fi fost aici mama ei...

Plecă înapoi spre bucătărie. Picioarele ei stârneau mici valuri în apa de pe pardoseală. Se întoarse ca să mai arunce o privire către Bikash Babu și mormăi:

— Cum o putea să mănânce ca o barză? Ciugulește din mâncare cu apa până la glezne.

Ploaia nu se oprea.

Pe deasupra ropotului ploii Kripa auzi un țipăt și numele ei în acel țipăt. Alergă sus, de unde veneau țipete sugrumate.

— Kripa! Kripa!

La etaj o găsi pe Shanti ținându-se cu mâna de masă ca să nu cadă, cu ochii ațintiți la o băltoacă formată între picioarele ei, cu sariul ud.

— Ce e asta? gemu ea. Ce se scurge din mine?

Kripa strigă la servitor:

— Unde ești, băiete? Fugi și adu-o pe mama lui Jonaki!

Băiatul își sumese *dhoti*-ul. Mama lui Jonaki, moașa satului, locuia dincolo de câmpurile de orez și iazul din sat, o distanță greu de parcurs sub torențele de apă. Dădu fuga să ia o umbrelă. Nu că i-ar fi fost de vreun folos sub perdeaua de apă care cădea din cer, dar mai bine să o aibă la el.

Kripa se duse iute în birou, crezând că Bikash Babu e acolo. Nu-l găsi, dar rămase împietrită în prag. Rafturile de jos ale bibliotecii de-abia se mai vedeau din apa măloasă care părea să înghită cărțile văzând cu ochii. O foaie de hârtie alunecă pe lângă ea. Literele părură să tremure câteva clipe, apoi se dizolvă, devenind un norișor albăstrui. O frunză alunecă printre picioarele unui fotoliu. Pe masă erau două fotografii, una a lui Shanti, cealaltă a mamei sale. Priveau apa zâmbind, senine. Kripa înșfacă fotografiile și ieși deznădăjduită, abia mișcându-și picioarele prin apa îngroșată.

La piciorul scării dădu de servitor și îl privi îngrozită.

— Tot aici ești, nesăbuitule? Cum crezi că o să se nască copilul dacă tu stai aici? Fugi și adu-o pe mama lui Jonaki!

— Dar râul... îngăimă băiatul. A rupt malurile. Dacă ies afară apa îmi ajunge până la gât. Catul de jos trebuie că e acoperit de apă acum.

Kripa alergă iarăși sus, gâfâind. O dureau genunchii. La mijlocul scării genunchiul drept îi înțepeni. Durerea fu atât de vio-

lentă că se opri strângând din dinți și așteptă să o lase. Îl găsi pe Bikash Babu pe veranda de sus. Stătea sprijinit de un stâlp și privea râul umflat. Ochii i se duseseră în fundul capului. Pielea din jurul lor parcă se acoperise de negi. Kripa nu băgă de seamă nimic. În acea clipă uită că toată viața încercase să fie respectuoasă față de stăpânul ei.

— Uite unde ne-ai adus! țipă ea, incapabilă să se stăpânească. Te-ai înțepenit ca o vacă în mijlocul drumului! Acu' ce ne facem? Nu ți-am spus să plecăm de aici? Acu' uite ce prăpăd e afară și copilășul e pe drum!

— Copilul... repetă Bikash Babu.

— Nici măcar nu ai habar că pe sărmana Shanti au apucat-o durerile facerii? Cu o lună mai devreme! Bagi vreodată de seamă ceva? Nimeni nu poate ieși să o aducă pe moașă. Crezi că eu mai țin minte cum să moșesc un copil?

Bikash Babu îi întoarse spatele și privi din nou afară. Prin *kurta* subțire de bumbac, acum străvezie, i se vedea pielea, mai lucioasă în locurile unde țesătura se lipise de corp.

— Astăzi râul va acoperi casa. A rupt malurile, caută o albie nouă, murmură el; vocea lui abia răzbătea până la ea prin răpăitul ploii. Auzi cum mugește? Îi simți puterea?

Kripa dădu să zică ceva, apoi renunță și se întoarse șontâc-șontâc la Shanti.

— Râul va lua casa în stăpânire. Ce sunt casele astea mari decât deșertăciune? Bunicul meu se mândrea cu marmura italienească. Acum marmura va fi albia râului. Peștii vor trece înot printre rafturile de tec fin și vor mușca statuetele de fildeș. Broaștele vor depune ouă în ceștile de porțelan, șerpii se vor încolăci pe pilaștri. Ferestrele vor cădea și vor fi purtate până în mare. Bustul bunicului meu va privi pădurea de ierburi, cerneala înscrisurilor noastre va înnegri apa, mușchiul va răsări prin așternuturile sfâșiate, paturile și scaunele vor ieși din casă plutind precum niște bărci. În camerele rămase goale se vor înmulți peștii.

Rafale puternice de ploaie izbiră veranda. Apa îi udă hainele și fața împietrită. Buzele i se mișcă, dar nu se auzi nici un sunet.

— Deșertăciune, șopti el. Deșertăciune.

Norii care se adunaseră și își vărsaseră mânia asupra Manohar-purului cu două săptămâni înainte abia dacă se opriseră peste Songarh. Plouase îndeajuns cât să umple iazul puțin adânc din fort, să spele praful de pe copaci și să facă pământul să respire, o respirație caldă, umedă. După ce ploaia se opri Nirmal se duse la colegiu, iar Kamal și Amulya la fabrică.

Casa se cufundă în tăcere, ca întotdeauna după ce bărbații plecau la lucru. Alergătura după apă caldă, pregătirea micului dejun, călcatul în ultimul minut al hainelor deja călcate... Când se golea, casa parcă ofta ușurată. Liniștea domnea o vreme înainte să înceapă măcinatul, prăjitul și alte munci legate de pregătirea mesei. Se auzea cum grădinarul scoate apă din puț pentru plantele care se ofileau în arșița sfârșitului de vară. Frânghia scârțâia și pârlăia într-un fel anume când găleata cobora și altfel atunci când se ridica, plină de apă. Fata în casă se ciorovăia cu una din servitoare într-un colț al grădinii. Manjula puse capăt discuției în contradictoriu pe care o avea zilnic cu Gouranga cu privire la prospețimea peștelui, după care intră în bucătărie bombănind.

— Nu mai am pe nimeni să mă ajute la tăiatul legumelor. Shanti a plecat, alții sunt bolnavi... cap sec, pisează muștarul împreună cu ardeiul iute, *împreună cu ardeiul iute!*

În scurtă vreme legumele și peștele se prăjeau în uleiul care sâsâia și bolborosea. Mai trecu ceva vreme. Un *bael* căzu cu o bufnitură în grădină. Gouranga se duse clătinându-se și îl luă în bucătărie. Aveau să facă sorbet din carnea lui portocalie, aromată.

Manjula sfârși în cele din urmă să se dea pe față cu cremă și făină și se duse să facă a doua baie.

Se auzi clopoțelul de la intrare.

Gouranga deschise ușa și sări în lături. În prag stătea Larissa Barnum și în spatele ei *khansama*, îmbrăcat într-o uniformă gri cu butoni de alamă înnegrită și cu șapca pe cap.

— Întrebă-l! ordonă doamna Barnum.

Khansama i se adresă lui Gouranga:

— Unde este *mataji*? Memsahib vrea să o vadă.

Servitorul se bâlbâi:

— Sus, dar...

— Ce spune? întrebă doamna Barnum nerăbdătoare.

— ...nu primește pe nimeni.

Khansama traduse.

— Prostii, exclamă doamna Barnum. Trebuie să o vad. Dacă e sus, mă duc la ea.

Și așa s-a făcut că la numărul 3 de pe strada Dulganj veni primul vizitator britanic, un vizitator care ajunsese în dormitoarele de la etaj. Doamna Barnum arunca priviri curioase în jur, aceasta fiind prima casă indiană în care intrase până atunci. Urcă scara întunecoasă care dădea în veranda închisă cu vitralii de unde se ajungea în dormitor. Tocurile ei păcăneau pe pardoseala rece de piatră. Aflată în baie, Manjula auzi zgomotul pe deasupra plesăitului apei, se minună și scoase încă o cană de apă fierbinte din găleata de fier.

Doamna Barnum intră cu pas sigur în camera Kananbalei și exclamă pe un ton voios:

— Aha, iată-te. Până la urmă ne-am întâlnit.

Kananbala, luată pe neașteptate, sări în picioare și strigă:

— Vai de mine, ce e asta?

— Spune-i, îi ordonă doamna Barnum lui *khansama* care ră-măsese afară, în fața ușii.

— Memsahib dorește să veniți cu ea puțin, vă rog, spuse *khansama* în hindi. Nu va dura mult.

Kananbala înțelegea hindi, cu toate că ea nu vorbea decât bengali. Îi privi pe *khansama* și pe doamna Barnum atât de uluită,

că nu putu scoate nici un cuvânt. Nu mai ieșise din casă de o veșnicie, după cum i se părea ei, ce să mai vorbim de plecat în tovărășia unor străini. Era peste poate. Așa și spuse.

— E absurd, chiar absurd, spuse doamna Barnum și se apropie de Kananbala.

O apucă ferm de braț și încercă să o scoată din cameră.

— Nu-ți face griji, spunea cu voce liniștitoare. E doar peste drum, nu ai de ce să-ți faci griji. Până să-și dea cineva seama te-ai și întors. Nu te gândești că ne știm de o viață și încă nu am făcut cunoștință?

Kananbala privi în sus, aproape dând capul pe spate, fața doamnei Barnum, zâmbitoare, sigură pe ea. Ce ciudățenie! Hainele, culoarea pielii, felul în care mergea, cu umerii trași înapoi. Observă că doamna Barnum avea lobi lungi, împodobiți cu pietre verzi, că dinții din față erau pătați cu galben, că mirosea a trandafiri și a tutun. O privise în atâtea seri și nopți, despărțită de drum, de drugii de la fereastră și de distanță, că apropierea de acum o uluia pur și simplu. Dintr-o pornire inexplicabilă, Kananbala simți că nu mai poate sta în camera ei. Se simțea în stare de orice, de absolut orice, ca să iasă din casă. Privi în jos, spre sariul cu care era îmbrăcată. Nu era unul dintre cele cu care ar fi ieșit din casă, așa că îl netezi, murmurând „Ar trebui să mă schimb...“, dar nimeni nu luă în seamă vorbele ei.

Doamna Barnum dădu drumul brațului Kananbalei și se duse la fereastră, aceeași fereastră la care o văzuse pe Kananbala în fiecare noapte, privind afară și făcându-i semne cu mâna. Examină cu atenție priveliștea: casa ei de peste drum, bougainvillea de la poartă, fereastra de sus cu perdelele trase, poarta de la intrare. Oare ce văzuse Kananbala în noaptea aceea? se întrebă. Cât de diferite păreau toate de aici, de sus. Apoi auzi un murmur de voci în spatele ei și strigă la servitor:

— Pantofii, adu-i pantofii, *joota, joota!*

Kananbala ghici ce așteaptă de la ea. Se duse și vârî picioarele în papucii de catifea de culoarea vinului cumpărați de Amulya pentru ea de la magazinul Whiteways din Calcutta. Nu îi purtase niciodată. Traversă veranda, coborî scările, ieși pe poartă și apoi

pe drum, covârșită de un sentiment de irealitate care o făcea să se clatine pe picioare. Lumina era prea puternică, arborii prea înalți, drumul prea lung și neted. Erau luni de zile de când nu mai ieșise din casă înainte de lăsatul serii. De luni de zile nu mai văzuse lumea decât de la fereastră sau în lumina serii, când Amulya o scotea la plimbare prin grădină. Făcu un pas și se poticni din nou. Doamna Barnum o apucă de cot și îi spuse:

— Nu te teme, doar la început ți se pare ciudat. Ce nemernici, să te închidă în casă!

Khansama își făcu socoteala că nu era bine să traducă chiar tot.

Mașina era parcată în fața porții. *Khansama* se așeză pe locul șoferului, iar cele două femei se așezară pe bancheta din spate. Pe Kananbala o cuprinse spaima. Întoarse spre doamna Barnum ochii larg deschiși, întrebători.

— Unde mergem? întrebă cu voce tremurată.

Doamna Barnum înțelese întrebarea cu toate că nu știa bengali. Râse bucuroasă:

— Surpriză, e o surpriză!

Khansama traduse imediat și porni motorul.

Mașina porni troncănind și prinse viteză. Mergea mult prea repede, îi părea Kananbalei, care privea uimită afară, cu inima bătând de emoția noutății și a vitezei. Nici nu apuca să se uite bine la un copac, o clădire sau un pâlc de arbuști, că și deveneau o parte a trecutului. Vântul sufla în părul ei și îi desprindea șuvițe din cocul bine strâns. *Aanchal*-ul îi alunecă de pe cap; nu mai avea cum să-l țină. Cu capul gol, cu părul fluturând în vânt, întoarse fața spre curentul de aer care îi făcea ochii să lăcrimeze. O cuprinse o bucurie fără margini, un sentiment copleșitor cum nu-și mai amintea să fi încercat după ce se căsătorise.

Amulya se întoarse acasă la prânz, așa cum făcea întotdeauna. Se așeză pe banca de lângă ușa de la intrare, își scoase pantofii și strigă:

— *Arre o Gouranga*, unde ești? Adu-mi niște apă!

Se ridică, încălță papucii și urcă la etaj. Ajuns în verandă se opri să admire lumina filtrată prin vitralii, o lumină blândă, așa cum era în perioada musonului. Bucuros că vor avea cel puțin o lună de ploaie, întinse mâna și apucă paharul adus de Gouranga.

— Unde e toată lumea? întrebă. Casa e așa tăcută, ce s-a întâmplat?

— N... nn... niic, Babu, făcu Gouranga și, aproape smulgându-i paharul gol din mână, ieși în goană, de parcă îl urmărea cineva.

Amulya îl petrecu din ochi și murmură pentru sine:

— Nerodul... cincisprezece ani și tot nu s-a prins nimic de el... din coadă de câine nu faci sită de mătase.

Se îndreptă spre dormitor strigând:

— Aici ești? M-am întors.

Intră.

— Ești aici? repetă și aruncă o privire după draperia care separa acea parte a camerei unde Kananbala își ținea hainele și se îmbrăca.

Rămase nedumerit, încruntat, întrebându-se unde ar putea fi. Apoi, zicându-și că poate se dusesese în camera Manjulei – ceea ce nu-i stătea oricum în obicei – luă un ziar și se apucă să-l citească, așteptând ca nora lui să-l cheme la masă. Deschise la pagina cu articole de fond și se apucă să citească. Tăcerea nu era întreruptă decât de foșnetul paginilor și de clinchetul monoton al tălăngilor.

Astfel se scurse o bună bucată de vreme, judecând după senzația de foame din stomac. Dădu ziarul la o parte, ca și cum nu găsisese în el decât baliverne, și se ridică. Ieși pe coridor și strigă după nora mai în vârstă, care nu se mai arăta:

— *Bouma!*

Manjula își făcu apariția, ștergându-și palmele de sari. Era trasă de față de supărare. Ca toți cei din casă, era îngrozită de accesele de mânie ale lui Amulya.

— *Ma* e plecată, răspunse bâlbâind la întrebarea lui. Eu făceam baie... doamna Barnum...

Amulya rămase împietrit un moment, apoi îi întoarse spatele fără un cuvânt. Nu putea să accepte gândul că soția lui plecase

de acasă, sfidându-l — chiar și în starea ei actuală, știa foarte bine ce are voie și ce nu — și că se dădea în spectacol în fața unui străin, ca să nu mai vorbim că acea persoană era o criminală anglo-indiană! Minteă lui nu putea cuprinde toate aceste lucruri. Îl chemă pe Gouranga și îl trimise peste drum să o cheme acasă. Gouranga se întoarse după zece minute, mut de spaimă.

Servitorii doamnei Barnum nu știau unde se află Kananbala. Doamna Barnum plecase cu ea într-o mașină condusă de *khansama*.

Amulya se așază în fotoliul de lângă fereastră și rămase cu ochii la peretele din față, înlemnit de furie și uimire. De întors la fabrică nici nu mai putea fi vorba. De unde să înceapă să o caute pe soția lui? Ce avea femeia aceea de gând cu ea? Poate că ancheta poliției scosese la lumină lucruri noi și doamna Barnum se gândea să închidă gura Kananbalei? Ori poate că poliția o mințise, spunându-i că soția lui avea să depună mărturie împotriva ei? De la o femeie care își omorâse bărbatul de dragul amantului te puteai aștepta la orice.

Stătea cu spatele drept, fără să scoată un cuvânt, incapabil să-și pună ordine în gânduri. Manjula aruncă o privire pe ușă, îi văzu expresia preocupată, trupul înțepenit, și plecă repede în vârful picioarelor. Se duse în camera ei și ronțai ceva luat pe furiș din bucătărie. Prânzul fusese dat uitării, iar de somnul de după-amiază nici nu mai putea fi vorba. Dacă o chema socrul ei?

— Câte necazuri ne face femeia asta, bombăni ea în șoaptă. Ce naiba o mai pune la cale acum?

Mașina merse mai repede pe drumul bine bătătorit, apoi încetini când intră pe un drumeag cu hârtoape. De o parte și de alta se întindeau miriști. Pământul umed respira aburi, iarba răsărea aproape sub ochii lor după ultima ploaie. Casele rămăseseră în urmă și acum nu se mai vedeau clădiri, ci doar câte o colibă de țaran sau ghereta vreunui paznic. Mașina sălta și se legăna din ce în ce mai tare, până când trecură întâi prin umbra foșnitoare a unor eucalipti, apoi traversară o porțiune de câmp deschis și atunci

Kananbala își clădu seama unde se aflau, măcar că îi venia greu să creadă.

Acolo, la linia orizontului, se vedea culmea dealurilor și dealurile însele, mai aproape decât le văzuse vreodată. Atât de aproape, încât vedea copacii și arbuștii de pe versanți. Copacii coborau chiar până la câmpie, unde deveneau pădure și ajungeau la albia secată a unui râu. Era pădurea pe care o vedea de la fereastră, pădurea unde hălăduia leul ei.

Mașina se răsuci pe drumul de pământ și coti brusc. Doamna Barnum exclamă:

— Am ajuns! Ai mai fost aici vreodată?

În fața lor se aflau ruinele fortului. Mașina se opri. Kananbala, fără să dea atenție doamnei Barnum, care o ajuta să iasă din mașină, porni, întâi șovăielnic, apoi cu pași mari, spre vechile ziduri de piatră. Atinse pietrele cu mâna, minunându-se, și privi în jur. Văzu bătrânul *banyan*, acum enorm. Copacul trimisese în aer sute de rădăcini care coborâseră până la pământ. Privind în sus, Kananbala păși printre brațele arcuite, o pădure formată de un singur copac. Băgă de seamă că scoarța trunchiului celui mai gros era încrețită și arăta neobișnuit, așa că se apropie să vadă mai bine.

— Oamenii cred că e chipul lui Buddha, spuse *khansama* traducând vorbele doamnei Barnum. Se spune că a stat și a meditat aici. Despre copac se crede că aduce liniște sufletească. Mie, cel puțin, îmi aduce! spuse și izbucni în râs. Vrei să mergem mai încolo sau să ne oprim aici?

— Aici! zise Kananbala.

— Bine! *Khansama*, te rog adu coșul și pătura.

Doamna Barnum mai făcu câțiva pași.

— Hai, mai e ceva de văzut! strigă către Kananbala.

O apucă iarăși de mână și aproape că o trase după ea. Kananbala privi cum culoarea roșu-închis a încălțărilor de catifea se schimbă în cafeniu, culoarea noroiului. Pe neașteptate fața i se luminează de un zâmbet fericit, zâmbetul omului scăpat de necazuri. Apoi văzu un iaz puțin adânc, înconjurat de arabescuri decolorate. Aproape că alergă spre apă, cu mișcări greoaie, legănându-se, împiedicându-se în sari. Doamna Barnum o lăasă și rămase în urmă.

Apa iazului era răcoroasă după ultima ploaie și nu mai adâncă decât o băltoacă mai mare, însă Kananbala, uitând că era o femeie de cincizeci și ceva de ani, aruncă papucii din picioare ca un copil, se așază pe mal și își muie degetele, apoi labele picioarelor, cutremurându-se la atingerea apei.

Doamna Barnum luase coșul. *Khansama* întinse pe iarbă un *duree* vârgat, în culori vii, și deasupra, în mijloc, o față de masă. Scoase din coș câteva cutii și o sticlă. Așază furculițele și șervetele. Apoi se dădu înapoi și spuse în engleză:

— Să aștept în mașină?

— Da, cred că da... făcu doamna Barnum nehotărâtă la început. Ba da, du-te la mașină. Dacă am nevoie te chem, mulțumesc.

Kananbala văzu cum doamna Barnum se așază lângă ea. Rochia lungă, de un albastru tare, ca penele păunului, se târa prin praf. Ținea în mână o sticlă și o bucată de sfoară.

— Așa, vorbea singură. Ia să vedem... mm... mda.

Legă sfoara de gâtul sticlei și puse sticla în iaz. Apoi legă sfoara de rădăcina unui copac. Își frecă mâinile mulțumită și exclamă:

— Acum putem începe picnicul!

Când liniștea după-amiezii se lăsă cu totul auziră pe cineva la ușa de la numărul 3, din strada Dulganj. Un servitor urcă în camera lui Amulya, urmat de un necunoscut. Era un bărbat slab, cu chelie, îmbrăcat într-un *dhoti* mototolit, murdar și pătat de sudoare. Ținea sub braț o umbrelă lungă, neagră, cu mâner de lemn. În cealaltă mână avea o trăistuță de pânză, ponosită, de felul celor cu care se duc oamenii la piață să cumpere legume. Intră în cameră și rămase tăcut câteva minute. Deschidea gura, dădea să spună ceva, apoi o închidea. După ce făcu de mai multe ori astfel, Amulya îi spuse:

— Stai jos. De unde vii?

Omul rămase în picioare.

— Te rog să ieși loc! repetă Amulya începând să-și piardă răbdarea. Ce s-a întâmplat?

Pe cât își făcea el părere, omul nu era din Songarh. Judecând după haine, venea dintr-un sat din Bengal. Îl cuprinse o presimțire rea.

Omul începu să vorbească.

După câteva minute sfârși ce avea de spus și plecă din cameră. Spatele lui Amulya, de obicei drept, se încovoiasă de tot, iar fața lui suptă parcă era a unui schelet. Își acoperi ochii cu mâna, ca și cum nu mai suporta lumina zilei.

Gouranga, care se învărtea prin fața ușii, auzi un oftat greu, deznădăjduit, ceva între geamăt și vaiet. Se dădu înapoi câțiva pași, uimit. Oare ce făcuse Kananbala, se întrebă, de îl adusese pe Amulya Babu în starea asta? Oare unde era?

*

Se așezară pe *duree*, la umbra bătrânului *banyan*. Cea mai mare parte a lucrurilor pe care le scoase doamna Barnum din coș erau necunoscute Kananbalei: sendvișuri tăiate subțire, învelite în tifon umed; cutii de biscuiți cu cremă și ecleruri cu ciocolată; o cutie plină de prăjiturile cu stafide rubinii. Doamna Barnum scoase o bucată de brânză și un cuțit. Deschise o cutie de lapte condensat și muie un deget în ea.

— Ia încearcă, e delicios! o îndemnă pe Kananbala și muie din nou degetul în lapte.

Kananbala se înfioră. Cum să mănânce ceva pângărit de scuipatul altcuiva? Zâmbi forțat și luă un biscuit. Dar dacă între felile de pâine era carne? Sau dacă în prăjitură era ou? Pe de altă parte, dacă nu mânca, nu s-ar fi supărat doamna Barnum?

De supărare începu să mormăie:

— Târfa, curvă, fiică a iadului, găină sifilitică.

— Ce păcat că nu ne putem înțelege, spuse doamna Barnum. Ne-am distra așa de bine!

Kananbala mușcă din biscuit. Mesteca și spunea alte și alte grozăvii.

— Cred că vinul s-a răcit un pic. Ia să vedem, spuse doamna Barnum.

Scoase sticla din apă și o atinse cu palma.

— Da, e de ajuns.

Scoase din coș un tirbușon și deschise sticla sub ochii uimiți ai Kananbalei. Turnă licoarea roșu-închis în două pahare de cristal și întinse unul Kananbalei cu un gest ceremonios.

— Noroc, zise. Hai, gustă, nu e nimeni să te vadă.

Kananbala știa despre paharele de vin. Văzuse în reviste gravuri cu bărbați degenerați care beau din astfel de pahare. Despre actrițele din teatrele din Calcutta, femei voluptuoase, de moravuri ușoare, se spunea că beau din astfel de pahare. Clătină din cap.

— Nu te speria, zâmbi doamna Barnum cu blândețe. E doar vin, nu tărie. *Teek hai!* spuse ea, în speranța că o va liniști pe Kananbala.

Aceasta, fără să înțeleagă, clătină din cap și întoarce privirea spre iaz.

— Ar fi trebuit să aduc limonadă, zise doamna Barnum mahnită. Sunt așa de neroadă uneori. Digby avea dreptate: nu gândesc, nu mă duce mintea. Ești proastă, ești tâmpită, îmi tot spunea. Una, două îmi aducea aminte că am sânge amestecat, că nu sunt de familie bună, că sunt proastă.

Doamna Barnum vorbea mai mult pentru ea. Sorbea des din paharul cu vin, dar nu se atingea de mâncare.

Kananbala ridică privirea spre femeia de lângă ea. „Pare tânără, de treizeci de ani și ceva, poate chiar un pic mai mult. Poate că roșul din obraji e fard“, zicea în sine ei.

Doamna Barnum avea fața frumos desenată. Gâtul lung ieșea din decolteul rochiei ca o tulpină de floare. Când vorbea, un nod din gât apărea din când în când la suprafața pielii fine. Strângea paharul prea tare între degete și dădea din cap când vorbea. Uneori tăcea, apoi se apuca din nou să vorbească. Kananbala o privea fascinată. Nu avea nici o însemnătate că nu înțelegea o iotă. Înțelegea că doamna Barnum spunea ceva ce nu-i putea mărturisi decât ei, Kananbalei.

Un pescăruș albastru se cufundă ca o săgeată în iaz după ce stătuse nemișcat pe o creangă preț de câteva minute. Albastrul aripilor lui era același ca al rochiei doamnei Barnum și Kananbala,

brusc înviorată, o trase de rochie și arătă cu degetul spre pasăre. Femeia tresări și coborî ochii spre bătrână, ca și cum de-abia atunci își dădea seama că nu e singură. Apoi, crezând că înțelege ce îi spune Kananbala, surâse aprobator:

— Da, Digby chiar credea că sunt o pasăre care se ține țațoșă fără motiv. Cred că avea dreptate.

Luă o înghițitură de vin și oftă:

— În ce încurcătură sunt! Doamne, ce încurcătură!

Tăcu o vreme, ascultând cântecul păsărilor. Apoi începu să vorbească și vorbi, vorbi fără să se mai oprească. Un sentiment neașteptat de ușurare puse stăpânire pe ea. Poate fiindcă cealaltă nu înțelegea nimic, simțea că se face înțeleasă întru totul. Se adresa ruinelor și Kananbalei, oprindu-se doar ca să își ude gâtulejul. Vorbi despre copilăria ei, despre cum o curtase Digby, despre cum o bătea cu o curea și, o dată, cum a izbit-o cu fața de o ușă. Vorbi despre iubitul ei, despre lucrurile pe care el le făcea, și Martin nu. Spuse cuvinte pe care nu credea că le va rosti vreodată. Vorbi despre ușurința cu care intrase cuțitul în soțul ei, întâi în stomac, apoi în altă parte, nu știa unde. Vorbi de sânge, de rezistența opusă de piele și apoi de oase, de durerea din inimă, dintre picioare și din stomac, de dorul după iubitul ei care fusese nevoit să fugă.

Kananbala asculta.

În cele din urmă, istovită, doamna Barnum încolăci brațele pe după genunchi și își ascunse fața în ei.

Privind capul ei plecat, Kananbala luă o hotărâre. Apucă ușurel paharul de picior și luă o gură de vin, strâmbându-se din cauza gustului. Simți în piept o senzație de căldură neîncercată până atunci și trase adânc aer în piept. Auzind-o, doamna Barnum ridică privirea. Kananbala se strâmbă din nou și doamna Barnum îi zâmbi, nevenindu-i să creadă. Kananbala sorbi iarăși din vin, o înghițitură mare, și îi aruncă doamnei Barnum o privire în care se amestecau teama și triumful.

Doamna Barnum zâmbi și mai larg, cu ochii sclipind din cauza vinului și a soarelui ascuns între nori. Se aplecă, apropie buzele pătate de vin de obrazul Kananbalei și o sărută ușor.

Chiar în momentul când Kananbala lua prima înghițitură de vin, Amulya ieșea din camera lui. Își recăpătase stăpânirea de sine și stătea drept, ca de obicei.

— Vino încoace, îi spuse lui Gouranga, care rămăsese lângă ușă. Trimite pe cineva la colegiul lui Nirmal. Să meargă în goană, iar dacă găsește o *tonga*, spune-i să o ia și să-l aducă pe Nirmal acasă. Dacă Nirmal e la oră și predă, spune-i să intre în clasă. Să-l aducă acasă fără întârziere. Ai priceput?

Gouranga dădu din cap și coborî șontâc-șontâc scările, cât de repede îl lăsau genunchii artritici. Știa că vizitatorul străin trebuie să fie la parter. Avea să-l găsească și să afle de la el ce se întâmplase.

Întocmai cum își închipuise, omul era în bucătărie, în mână cu un pahar de ceva. În fața lui stăteau muți Shibu, grădinarul și fata în casă. Gouranga năvăli în cameră și strigă:

— *Arre o*, mișcă-te, băiete, ai treabă de făcut!

După ce îl trimisese pe Shibu la colegiu după Nirmal și arătase cine e șef în bucătărie, se așază cu un oftat lângă străin.

— Ei, acum spune, ce vești ai adus? Nimic bun, după câte văd, nimic bun, zise și își aprinse o *beedi*.

Acum, după ce povestise de mai multe ori, străinul își venise în fire. Întâmplările, cât se poate de reale cu cinci zile în urmă, aproape prea reale ca să le cuprindă cu mintea, parcă deveniseră o poveste, ceva trăit de oamenii dintr-o carte. Își prinse capul în mâini, simulând din nou disperarea pe care o simțise în primele zile și, cu un oftat greu — o imitație inconștientă a actorului principal dintr-o *jatra* văzută cu ceva vreme în urmă —, începu să povestească din nou.

Când Nirmal ajunsese în cele din urmă acasă și se repezi sus, în camera tatălui său, acesta, spre deosebire de străin, nu era încă în stare să pună în cuvinte ceea ce auzise. Dacă ar fi izbutit să povestească ar fi însemnat că înțelegea cele întâmplate, că le pătrundea sensul, că le cuprindea cu mintea și chiar că le accepta

într-o oarecare măsură. Își dresе vocea, îi spuse fiului său să se așeze, se duse până la fereastră și se întoarse. Până la urmă, pentru prima oară în viața lui, Nirmal îl luă la rost pe tatăl lui:

— Ce este? Poți să-mi spui ce s-a întâmplat? Ce e cu tine?

În Manoharpur fluviul ieșise din matcă, spuse vocea tatălui lui Nirmal. Intrase în casă și o izolase. Pe Shanti o apucaseră durerile facerii prea devreme, cu o lună mai devreme. N-a putut nimeni să iasă din casă și să aducă un doctor. Servitoarea, care avea oarece experiență ca moașă, făcuse tot ce știa numai că... doar copilașul putuse fi salvat. Shanti nu. Un copil sănătos, dar cu ce preț? Shanti murise la naștere. Nirmal trebuia să se ducă la Manoharpur fără întârziere, deși era prea târziu ca să mai vadă măcar rămășițele pământești ale lui Shanti. Apa acoperise toată câmpia, nu se putuse ajunge la orașul cel mai apropiat, unde erau trei telefoane... o telegramă sau o scrisoare... nu se putuse face nimic.

Rămânea însă copilul. Trebuia să se ducă și să-l aducă. O fetiță, numită Bakul, așa cum își dorise Shanti dintotdeauna.

Cam la o oră după aceea, pe la patru după-amiaza, se auzi zgomotul ușilor de mașină trântite. Apoi, după o bună bucată de vreme, Kananbala urcă scările, abia târându-și picioarele. Intră în camera ei clătinându-se pe picioare, poticnindu-se, roșie în obraji, cu papucii de catifea plini de noroi, cu părul atârându-i, desprins din agrafe, cu sariul sucit pe ea.

Liniștea era plină de vorbe nerostite. Știa că nu o așteaptă nimic bun. N-ar fi trebuit să iasă din casă nici în ruptul capului. Să fi uitat cât de tare se putea mânia Amulya? Furia lui era mai grozavă chiar decât a lui Durvasa Muni, îndeosebi atunci când nu scotea nici un cuvânt. Aruncă o privire înspre el. Cât durase drumul de întoarcere de la picnic nu se gândise decât la figura lui. Își dorea să se bucure de ultima suflare răcoroasă a vântului intrată pe fereastra mașinii care mergea în viteză, să-și întipărească în minte peisajul înainte să fie încuiată din nou în cameră, dar, oricât se străduia să simtă iarăși bucuria încercată la venire, nu

simțea decât frică la gândul că Amulya venise acasă la prânz și nu o găsisse acolo unde îi era locul.

Amulya nu-i aruncă nici o privire. Stătea cu capul în mâini, cu ochii închiși. Nimeni nu-i dădu atenție. Gestul ei disperat de revoltă, faptul că se îmbătase, papucii năclăiți de noroi, toate trecură neobservate.

Nirmal plecă la Manoharpur chiar în noaptea aceea. Cei rămași acasă stăteau acum de veghe, în așteptarea copilei orfane.

Așteptară două săptămâni, apoi o lună. Nu se ivi nimeni.

În a treizeci și una zi, Amulya îi trimise lui Bikash Babu o scrisoare politicoasă: „Ar fi o mare ușurare pentru noi dacă ați putea afla ce intenții are Nirmal. Când a plecat din Songarh era în stare de șoc și noi, mama lui și cu mine, ne-am făcut multe griji. Desigur, știm că, atât timp cât este cu dumneavoastră, e pe mâini bune, dar, vă dați seama, ca părinți nu putem sta liniștiți. Am dori să fim și noi alături de dumneavoastră în această tragedie care a lovit amândouă familiile noastre...”

Numărarea zilele în așteptarea unui răspuns. Cinci sau șase zile ca să ajungă scrisoarea la Manoharpur... sau poate șapte ori opt, fiindcă mergea dintr-un *mofussil* în altul, apoi tot atâta timp ca să vină răspunsul. Puteau aștepta vești cam în două săptămâni.

În fiecare zi, când poștașul trecea pe strada Dulganj sunând din clopoțel, Kananbala îl aștepta la fereastră, poruncindu-i din priviri să se oprească la poarta lor. Amulya cerceta corespondența primită de cum ajungea la fabrică, înainte chiar să-și atârne umbrela în cui. Începea fiecare zi cu speranță, dar în sufletul lui era pregătit pentru o nouă dezamăgire.

Răspunsul sosi după douăzeci de zile.

„Nu știu ce să cred, sunt foarte îngrijorat“, scria Bikash Babu, uitând de urările de bine și întrebările despre sănătate cu care se începe de obicei o scrisoare.

Nirmul aproape că nu s-a putut uita la copil. Era tulburat și nu a vorbit mai deloc, iar când a spus ceva nu avea șir. A refuzat să iasă din camera unde Shanti și-a petrecut ultima zi din viața ei. Nu aveam cum să ne împotrivim. Nirmal a stat acolo toată noaptea, dar a doua zi, când ne-am trezit, plecase deja. Nu ne-a lăsat nici o vorbă. De atunci, toată luna aceasta, am presupus că s-a întors acasă, să își găsească liniștea, și că va veni să-și ia copilul atunci când se va simți în stare. Îi înțeleg durerea, și eu simt la fel, doar mi-am pierdut fiica, singurul meu copil. Doar că mâhnirea lui e mult mai adâncă fiindcă a pierdut-o pe mama copilului său, și ne doare sufletul pentru fetița care nu-și va cunoaște mama.

Bătrâna servitoare a lui Shanti, Kripa, e cea care are grijă de fetiță. Dinspre partea asta să nu aveți motiv de îngrijorare. În rest, ce mai putem spune? Nepătrunse sunt căile Domnului. Gândim că este milostiv, dar în împrejurări de acestea, când pare că nu mai ieșim la lumină, ne cuprinde îndoiala.

Nimeni nu știa unde este Nirmal, nici oamenii din Manoharpur, nici cei din Songarh. Nu îl mai văzuse nimeni de o lună.

Să anunțe poliția? Să se intereseze la spitale? La morgă? În care oraș? Să le întrebe pe rudele lor din Calcutta? Să-i caute pe colegii lui de facultate? De unde să înceapă?

Kananbala și Amulya își petrecură următoarele trei săptămâni cu ochii pironiți la drumul pustiu, așteptând cumva ca Nirmal să apară. Ridicau privirea ori de câte ori auzeau că e cineva la ușă. Amulya se strădui să meargă mai departe ca și până atunci: se duse la fabrică în fiecare zi, numai că rămânea așezat în fața biroului, uitând ce avea de gând să facă. Scotea din bibliotecă vechile volume de Roxburgh și Hooker și privea ilustrațiile cu plante, dar pagina rămânea deschisă ore în șir în același loc. Simțea că are în piept o mână înghețată, ca de mort, care îi strângea pieptul, împiedicându-l să respire. Începu să-i fie teamă să plece de acasă și în cele din urmă nu se mai duse deloc la fabrică.

Casa răsună a tăcere. Cu toții mergeau în vârful picioarelor. Servitoarea și grădinarul renunțară să se mai ciorovăiască, simțind cum tăcerea devora totul.

Într-o după-amiază nemișcarea fu spartă de un geamăt gutural venit din străfundurile trupului lui Amulya. Cu voce pierdută spuse că un leu îi sfâșie pieptul cu ghearele. Pulsul i se șterse, reveni și se șterse din nou, de data asta pentru prea multă vreme.

Când veni, doctorul bătu în pieptul lui Amulya și puse o oglinjoară în dreptul nasului. Ridică încheietura mâinii inerte și apăsă tare cu degetele, căutând pulsul. Încercă din nou să apese pieptul, apoi clătină din cap, trecu palma peste ochii lui Amulya, rămași deschiși. Se duse și puse stetoscopul în geantă.

Kananbala aruncă ochii pe fereastră și exclamă râzând fericită: — Vine cineva pe drum. N-o fi chiar Nirmal?

Dar Nirmal nu se întoarse.

Partea a doua
FORTUL NĂRUIT

Un băiat ciufulit, îmbrăcat într-un pulover subțire și pantaloni scurți mult prea largi intră în camera de *puja* înarmat cu un teu și o cârpă de spălat pe jos. Pe o latură a camerei în formă de L se înșiruiau statuete și imagini ale zeilor și zeițelor. Pe cealaltă latură stătea un preot. Căuta în traista de pânză și scotea cărți de mantre, una mai ferfenițită decât alta, pe care le stivuia alături. Pe pieptul costeliv îi puteai număra coastele, scoase și mai mult în evidență de cordonul sacru, acum murdar de atâta purtare. Avea buze groase și o gură atât de mare, că i-ar fi încăput o banană întreagă de-a latul. La vederea băiatului gura i se strâmbă într-o expresie de scârbă. Se ridică și ieși iute pe terasa camerei de *puja*.

Băiatul îl auzi murmurând „*Hari, Hari*” și văzu cu colțul ochiului cum se stropește cu *Gangajal*. Rânji și scoase capul pe ușă, strigând:

— Sunt sigur că te-am atins, *purohitmoshai*. Acum o să fii nevoit să te îmbăiezi, nu-i așa? Și n-a mai rămas nici un pic de apă fierbinte!

Preotul îi aruncă o privire înveninată și se răsti la el:

— Ia mai taci, netrebnicule! Te învăț eu minte!

Băiatul râse și se întoarse în camera de *puja*, unde șterse po-deaua cu cârpa mirosind a pește putred. Apoi se duse pe terasă și așteptă. Era încă devreme; contururile clădirii din față nu se distingeau prea bine; în depărtare, șirul de dealuri împădurite erau învăluite în ceață. Soarele, alb și palid ca o lună, se străduia să iasă dintre cețuri, dar nu avea putere să usuce iarba încă udă de rouă. Băiatul suflă ca să vadă dacă scoate aburi pe gură. Scotea.

Se opri auzind în spate vocea unei femei. Aceasta se uită încruntată la puloverul lui și îl dojeni:

— Nu vezi ce frig e? Du-te și mai pune ceva pe tine!

Ea însăși se înfășură mai strâns în șalul cafeniu și intră în camera de *puja*. Se așază ceva mai departe de preot și zise:

— Da, *purohitmoshai*, acum putem începe.

Preotul băgă mâna în traista de pânză portocalie și scoase un carnet, și el ferfenițit. Scoase un creion bont de după urechea păroasă și rămase cu el ridicat deasupra carnetului.

— Să începem cu începutul, zise. Spune-mi numele, ca să nu fiu nevoit să te întreb la fiecare *puja*. Știu casta și *gotra*, bineînțeles, așa că putem sări peste astea.

Abia venise în casă, chiar în dimineața aceea, și nu știa care sunt membrii familiei.

— Capul familiei este Kamal Babu, începutu femeia, și...

— Mai rar, zise preotul, silabisind numele în timp ce îl scria, cu vârful limbii scos printre dinți. Kamal Kumar Mukho...

— Apoi Nirmal Babu, fratele lui mai mic, care nu va fi aici astăzi.

— Nu va fi aici? făcu preotul și ridică privirea. Nu va fi la Saraswati *puja*? Prea modern ca să mai creadă?

— Ba nu. Doar că lucrează în alt oraș.

— Bine, bine, cine vine la rând? întrebă preotul, dezamăgit de banalitatea explicației.

— Mai sunt femeile, răspunse femeia și recită repede numele. Manjula, soția lui Kamal, Kananbala, mama lui Kamal, Bakul, fiica lui Nirmal, o copiliță, n-are decât unsprezece ani.

— Bakul nu are mamă? Iar Kamal Babu nu are copii, hm? Soția e stearpă? întrebă preotul ridicând privirea din carnet.

Femeia îl privi cu răceală.

— Cred că aceștia sunt toți.

— Toți? Dar tu? Nu te numeri printre femei? Cum te numești?

O privi din cap până în picioare, văzu că are un sari alburii, că nu poartă brățări și nu are *sindoor* și zise:

— Ești văduvă, pe cât văd. Și n-ai nici copii? Ei, dar tot ce face Dumnezeu are un rost.

— Mă cheamă Meera și nu fac parte din această familie, răsunse ea cam răstit. Nu e nevoie să mă scrii pe listă.

Dădu să se ridice, dar se opri și adăugă:

— A, dar mai e Mukunda.

— Mukunda?

— Băiatul care spăla pe jos adineauri. Și el locuiește aici. Are de dat niște examene în curând, așa că nu i-ar strica binecuvântarea lui Saraswati!

Privi zâmbind spre silueta băiatului aflat pe terasă.

— Casta?

— Nu prea știu.

— Nu prea știi?

— E un copil! Ce însemnătate are? E un orfan pe care...

— I-ați dat adăpost? zise preotul închizând carnetul și întinzând mâna după traistă. De ce i-am da voie în camera de *puja*? Milostenia e de toată lauda, dar poate oare schimba casta cuiva?

Mukunda, băiețelul pe care Amulya îl dăduse la orfelinatul misionarilor, avea acum treisprezece ani. Însă orice știre despre părinții lui Mukunda dispăruse odată cu Amulya. Poziția lui în familie era neclară. Primea mâncare, dar într-o farfurie anume; locuia în casa lor, dar într-o cameră aflată în curte; îi dădeau haine, dar din cele deja purtate; avea de făcut teme, dar și de îndeplinit corvezi. Era un băiat ciudat, slăbuț, care își ieșea iute din fire. Uneori suferea din cauza situației lui. Știa că e din partea locului, poate chiar fiul unei mame din tribul santhal. În orice caz, își dădea seama că avea umerii obrajilor ascuțiți și pielea smească, întocmai ca pădurenii. Sigur însă nu putea fi. Oare într-o zi o femeie avea să iasă din pădure și să spună că e fiul ei?

Meera arunca priviri neliniștite spre terasă. Era convinsă că Mukunda îi auzea și simțea cum îi pulsează ceva la baza gâtului, senzația bine-cunoscută de mânie... știa că ar trebui să-și țină gura, altminteri...

— Te rog, spuse pe un ton răstit, fără voia ei, n-am nevoie de sfaturi în ceea ce-l privește pe Mukunda.

— Oho, ce avem aici? Un ardei iute, nici mai mult, nici mai puțin! zise preotul și adăugă strâmbând din buze: Dacă nu-i pui

la punct, oamenii de felul ăsta îți iau locul cât ai zice pește! Mă rog, asta e treaba ta. Ce vreau eu e să-l ții departe de mine și de camera de *puja*. Coborî vocea și mai spuse: Adineauri era cât pe ce să mă atingă.

Până să mai poată zice vreunul din ei ceva, membrii familiei intrară în camera de *puja* și se strânsură în fața imaginii zeiței Saraswati, care, așezată pe un lotus roz, în mijlocul valurilor turcoaz, îi privea liniștită cu ochii ei mari, fără să-și dea seama câte speranțe și doruri erau legate de grămada de tuburi de ulei pentru pictură, cărți, călimări și creioane adunate în fața ei ca să fie binecuvântate. Erau acolo cărțile și creioanele lui Bakul, fără îndoială, dar și registrele contabile ale lui Kamal, cu speranța că zeița învățaturii le-ar putea binecuvânta și pe acelea. Meera adăugase și câteva cărți de-ale ei.

Preotul deschise gura strâmbă și o întrebă pe Manjula — o femeie cu șolduri mari, voce puternică, la gât cu un lanț gros de aur, în mod evident matroana:

— Sunteți sigură că nu sunt și cărțile băiatului aici?

— Vai, *purohitmoshai*, sigur că nu, răspunse Manjula. De ce ar fi?

Preotul murmură câteva mantre cu vocea lui pe nas și se apucă din nou să rupă gălbenele și frunze de *bael* pentru *puja*. De undeva de jos se auzi o voce ascutită strigând:

— Broască râioasă, gunoi împușit!

Preotul ridică privirea, alarmat, dar strigătul încetă la fel de brusc cum izbucnise.

De pe terasă, Mukunda îi auzi cum încep să cânte imnul lui Saraswati, luându-se după preot.

— *Jaya jayo devi, chara chara shaarey, kucho jugo shobhita mukta haare, veena, ranjita, pustaka haste...*

Simți cum mânia, ca o minge de foc, îi încinge măruntaiele, o simți cum se răsucesc în trupul lui de treisprezece ani, cum crește și se înfierbântă. Se duse în colțul cel mai îndepărtat al terasei, acolo unde nu-i mai auzea, și privi în zare, spre fortul din Songarh, închipuindu-și că, în ciuda distanței, putea vedea bătrânul *banyan* de acolo. Se urcă pe parapetul acoperișului și stătu

chiar pe margine, cu brațele întinse ca niște aripi. Se simțea ușor ca un fulg, o senzație primejdioasă, între zbor și cădere. Acolo, ferit de ochii zeiței, cu soarele palid încă luptându-se să străpungă norii de ploaie din spatele lui, strânse din ochi și intonă la rândul lui.

— Nu ești zeița mea, n-ai făcut nimic pentru mine, zise Mukunda. Dar am să-ți fac în ciudă și am să ajung mai bine decât ci. Într-o zi n-o să mai am nevoie de nici unul. Va veni o zi când eu le voi da adăpost.

În după-amiaza aceea Mukunda se furișă afară pe poartă, dorindu-și din tot sufletul ca zăvorul să nu scrâșnească, traversă strada în goană și intră în cealaltă casă, unde doar Bakul știa că se duce la acea oră din zi. Știa că după-amiezele – când lumea din casă pleca la școli, birouri și fabrici – erau numai bune pentru secrete. În orele acelea Manjula se dădea pe față cu cremă, iar Meera visa să scape. Era vremea când păsările se ciorovăiau și dudele cădeau nebăgate în seamă din copac în praful drumului. Când pisicile răscoleau nestingherite gălețile cu resturi de la prânz, în căutarea oaselor de pește.

Casa doamnei Barnum stătea lipsită de apărare în lumina neîndurătoare a soarelui. Clădirea cu etaj fusese inițial galbenă, dar în cei unsprezece ani de când murise domnul Barnum nu mai fusese văruiată și acum pereții se cojeau, dând la iveală mucegaiul negru. Din poarta de lemn lipseau scânduri și prin găurile care nu fuseseră reparate se vedea acea *porte-cochere* sub care stătea Barnum ca să nu aștepte în stradă. Prin crăpăturile mai mari sau mai mici ale zidurilor prinseseră rădăcini *peepal*, smochini pitici. Nu mai era multă vreme până când aveau să spargă zidurile și să dărâme casa.

Mukunda nu observă nimic din toate acestea. Intră pe ușa din față, care era deschisă, și urcă scara sărind câte două trepte odată, așa cum îi era obiceiul. Împinse ușa camerei de zi, acum goală, și se duse drept la un raft de cărți aflat într-un colț întunecos, lângă

cămin. Scoase o carte, a treia din stânga, o carte cu cotorul albatru, împodobit cu reliefuri aurii, se așeză la masa mare, deschise cartea la o pagină unde lăsase semn și rămase aplecat deasupra ei. Urmărea rândul cu mâna și rostea cuvintele în șoaptă.

După o vreme doamna Barnum intră în cameră și aruncă o privire peste umărul lui ca să vadă ce citește.

— Citești despre Nelson? Cum merge? întrebă cu o voce îngroșată de fumat.

Puse mâna pe umărul lui Mukunda. Își trecu degetele cu unghii lungi printre șuvițele de păr ale băiatului.

— Să cauți în dicționar ce înseamnă „artimon“. Și „gabier“, da?

— E rănit la șira spinării, spuse Mukunda. Are să moară.

— Sigur că are să moară, răsă doamna Barnum și aprinse o țigară. Altminteri cum am avea la Londra o piață cu statuia lui în mijloc?

Nelson era eroul lui Mukunda de când ajunsese la Bătălia de la Trafalgar din *Cartea de povești eroice*, însă doamna Barnum părea că râde întotdeauna de el. Mukunda își întoarse ochii la carte, încercând să uite de ironiile ei. Trebuia neapărat să termine capitolul în după-amiaza aceea și pe deasupra să mai învețe pe dinafară și poezia pentru săptămâna aceea înainte să se întoarcă pe furiș acasă și să prepare ceaiul. Nu avea nici o clipă de pierdut.

Cu doi ani mai devreme, doamna Barnum îl prinsese pe Mukunda asupra faptului: luase o carte din bibliotecă, crezând că ea nu-l vede, și se străduia să citească, dar fără succes. „Nu mergi la școală?“ îl întrebaser ea. „De ce nu poți citi cartea asta? Nu e chiar atât de grea.“

Mukunda mormăise ceva și voise să își ia tălpășița, dar doamna Barnum îl prinsese de braț: „Spune-mi la ce școală mergi, ți-am pus o întrebare și nu se cade să fii necuviincios“.

Școala lui era un șopron, răspunsese, iar clasa o tablă neagră pe care o împărțeau copii cu vârste între patru și cincisprezece ani. Era un singur profesor, care îi bătea cu bățul când avea chef, după care se ducea să bea ceai la ceainăria de după colț.

Și Bakul? voise doamna Barnum să știe. Nici ea nu știa să citească? Bakul mergea la altă școală, unde erau multe profesoare,

toate maici, răspunsese Mukunda. Avea și un profesor particular, care venea scara, din două în două zile. Încercase el să învețe trăgând cu urechea, dar nu mergea. Nu avea curaj să îi roage pe Manjula și Kamal să-i pună și lui un profesor.

Doamna Barnum nu zisese nimic, dar simțea că se înecă de furie. Ai să înveți cu mine, zisese, chiar de mâine. Ai să fii la fel de bun ca ceilalți, dacă nu chiar mai bun.

De atunci, Mukunda venise în fiecare după-amiază acasă la doamna Barnum, pe furiș, de teamă să nu fie oprit. Metoda doamnei Barnum era simplă. Îl îndemna să caute prin rafturi și să citească orice dorea, și să o întrebe dacă nu înțelege ceva. Îi arăta cum să caute în uriașul dicționar primit de soțul ei cu ani în urmă ca bonus la cumpărături. Râdea împreună cu el de lucrurile care i se păreau nostime și își ștergea o lacrimă prefăcută atunci când citeau pasaje din Dickens unde copiii mureau. Uneori scotea din bibliotecă albume mari, cu poze, și îi arăta corăbii, canguri și orașe din Europa.

Biblioteca doamnei Barnum adăpostea tot felul de cărți: cărți vechi despre exploatarea cărbunelui care aparținuseră domnului Barnum, romane de dragoste, cărți de aventuri sau polițiste, antologii ale marilor scriitori clasici, numere îngălbenite din reviste pentru femei, cu suplimente cuprinzând modele de croșetat și rețete de fripturi. Mukunda le parcurse pe toate cu aceeași sârguință. Doamna Barnum îl privea gânditoare, cu un ușor zâmbet pe buzele rozalii. Din când în când suna dintr-un clopoțel aflat pe o tavă lângă măsuța ei și îi cerea lui *khansama* să aducă sorbet de lămâie, simplu pentru Mukunda, cu un strop de gin pentru ea.

Era în anul 1940. Se împlineau unsprezece ani de la uciderea lui Barnum. Casa lui Amulya din Songarh era acum una din cele mai vechi din această parte a orașului. Trecuseră anii '20 și '30, anii de belșug când pe strada Dulganj fuseseră ridicate case mari pentru albi din companiile miniere și soțiile lor, cei care trăiau în sferele înalte și nu erau obligați să pună piciorul în minele de

cărbuni care le asigurau rezerva inepuizabilă de whisky scoțian și de cămăși albe de mătase. Apoi, în 1935, tavanul uncia dintre minele aflate la câteva mile depărtare se prăbușise. Patruzeci și opt de mineri rămăseseră îngropați sub pământ timp de cinci zile, dar, cu toate eforturile făcute, nu putuseră fi aduși la suprafață. Izbucnise un scandal. Unii considerau că, de vreme ce lucrătorii din mine erau indieni sărmani, iar administratorii minelor erau britanici expatriați care veneau și plecau, siguranța nu e o prioritate. Unul din directori, care se credea mai altfel, se simțise cuprins de milă după dezastru și se duse acasă la familia unuia din mineri cu o sumă de bani în chip de compensație. Aproape că îl linșaseră. Poliția interveni și reinstaură repede disciplina printre muncitori.

Minele, care fuseseră exploatate nerațional, mai aveau oricum puține resurse și fură închise în câțiva ani. Administratorii britanici plecară. Paragina și sărăcia cuprinseră orașul, ca o umbră întunecată. Oamenii, veniți înainte aici în căutare de lucru, începură să plece.

Strada Dulganj, care fusese dintotdeauna mai izolată, ar fi putut deveni un cartier de bogătași. Dar după ce expatriații plecară, abandonându-și casele, magazinul Finlays nu mai aduse melasă și grăsime pentru gătit, grădinile se sălbăticiră, drumul, nereparat, se umplu de gropi; după lăsarea serii cu greu găseai un *tongawallah* care să accepte să vină până acolo. După moartea lui Amulya, la numărul 3 de pe strada Dulganj grădina fu îngrijită o vreme, dar de un grădinar sezonier care trebui să fie dat afară atunci când ieși la iveală că avea o mică plantație de canabis într-un colț însorit. În scurtă vreme iarba ajunse iarăși la înălțimea genunchiului, tufe de fructe sălbatice de pe margini începură să atragă stoluri de păsări și cete gălăgioase de maimuțe.

Casa de peste drum, a doamnei Barnum, era numită casa lui Sahib Bahu, o casă stăpânită de un spirit rău și nebun și de aceea ocolită de toți. Cei din familia lui Amulya erau singurii care îi mai spuneau pe nume. Toți ceilalți care o cunoscuseră drept Larissa Barnum plecaseră din Songarh și se stabiliseră aiurea. Locuia singură, iar *khansama* era singurul ei servitor. În spate mai erau două case unde, după plecarea britanicilor, se mutaseră o

sumedenie de chiriași indieni. Unul dintre aceștia era Afsal Mian, un muzician tânăr, melancolic, care dădea lecții de canto. Se plimba prin oraș cu aerul unui conștient de faptul că talentul său se irosește în mediul filistin din Songarh. De altfel, avea și motive să se simtă astfel. În timp ce el încerca să-și convingă elevii cât de necesar este *riyaaz* și cum pot atinge perfecțiunea unei note doar exersând-o zi de zi, părinții elevelor îl întrebau atunci când îi dădeau salariul: „Câte cântece noi a învățat în luna aceasta? Câte va ști până să fie cerută în căsătorie?” Seara, îmbrăcat în *lungi*, stătea pe vechea verandă și cânta ca să-i treacă de năduf cu o voce plină, dar tristă, care se auzea până la casa lui Amulya.

Oamenii spuneau că în Songarh nu se întâmplă nimic niodată. Dacă n-ar fi avut ceasuri, nici măcar n-ar fi știut că trece vremea. Mai spuneau că, dacă vrei să realizezi ceva în viață, trebuie să pleci. Pleacă, Mukunda, îi repeta doamna Barnum după câteva pahare de sorbet special. Pleacă, până nu începi să putrezești și tu, până nu ți-ai irosit toate talentele și nu mai ești bun de nimic altundeva.

Mukunda nu-și putea închipui ce înseamnă altundeva. Songarh era singurul oraș pe care îl cunoșteau el și Bakul, orașul după care le judecau pe toate celelalte. Lumea lor era mărginită la stânga de Arunagar, un pâlc de case și câteva prăvălii, apoi vizavi de casa doamnei Barnum, în spatele căreia se profila fortul și linia dealurilor și, ceva mai departe, de magazinul Finlays și cinematograful Apsara, unde nu aveau voie să meargă singuri. Străduțele înguste șerpuiau pe colinele orașului și traversau sătucuri mărginașe. Era imposibil să delimitezi orașul de provincie; prăvăliile și casele, plecate parcă în hoinăreală, ajungeau până la câmpurile de muștar.

Bakul și Mukunda populaseră orașul cu oameni și locuri numai de ei știute. Li se părea că Songarh are o vrajă a lui al cărei sens doar ei îl puteau pătrunde. Fuseseră dintotdeauna împreună, adică de când Mukunda venise în casă; el avea șase ani, iar Bakul, patru. Căzuseră de acord că sunt amândoi orfani; la urma urmei, zicea Bakul, și ea era orfană pentru că mama ei murise, iar tatăl ei, arheolog de meserie, era plecat la excavații în alte părți ale țării, de atâția ani, că uitase și cum arată.

— E întuneric beznă. Tu erai un hoț de morminte chior și te furișai spre o piramidă din deșert. Eu veneam după tine și te prindeam, zicea Mukunda privind peste capul lui Bakul.

— Ba nu e noapte, e după-amiază, și de ce să fiu chioară? întrebă Bakul bănuitoare.

Mukunda nu o auzi. Arată cu degetul un copac de mango crescut în mijlocul grădinii. Stătea singur și nevinovat în soarele după-amiezii, adăpost pentru o familie de păsări care își luară zborul cârâind una la alta atunci când Mukunda se apropie.

— Aia e piramida, zise el emoționat. Împrejur nu e decât nisip. Uite, am adus ceva, să avem de mâncare în zilele cât trecem prin deșert, adăugă și scoase două cepe și un pumn de alune uscate.

Era duminică după-amiaza. Membrii familiei, cu stomacul plin, pluteau între somn și trezie. Cei doi copii se învăteau prin grădina cu arbori bătrâni și ierburi înalte. Hățișurile de flori sălbatice se aplecau ușor sub greutatea fluturilor care se opreau o clipă ca să se odihnească.

— Alune? făcu Bakul disprețuitoare. Hoții de pe vremuri mâncău alune?

— Habar n-am, răspunse Mukunda tulburat. Zicem și noi că sunt mâncarea hoților.

— N-ai habar? Și eu care credeam că știi tot!

— Am și treabă de făcut. Vrei să ne jucăm, sau nu?

Mukunda se simțea jignit. Aruncă cu o ceapă în Bakul și o porni cu pași mari spre puț. Era un puț mare, adânc, cu pereți de piatră. În cei treizeci de ani de când fusese săpat, la ordinul

lui Amulya, nu secase niciodată, cu toate că în lunile de vară, apa se vedea ca un cerc de lumină îndepărtat și funia se tot desfășura de pe roată de ziceai că găleata de fier nu va ajunge niciodată la fund; iar când, în cele din urmă, se auzea plescăitul apei lovite de găleată, venea foarte de departe. În perioada musonului apa din puț se ridica în ficcare zi câte puțin, până când ajungea atât de sus, că doar buza de piatră părea că o mai ține. Te puteai apleca și lua apă ca dintr-un iaz. Deasupra puțului atârna o iasomie albă ale cărei flori parfumate cădeau în apă.

Una din îndatoririle lui Mukunda era să aibă grijă ca în băi și bucătărie să fie găleți pline cu apă din puț. El era cel care scotea apă de mai multe ori pe zi. Găleata cobora zăngănind, roata gemea și scârțâia. Acum, supărat pe Bakul, aruncă găleata înăuntru și învârti roata din ce în ce mai repede, ca scârțâitul ei să acopere vocea lui Bakul.

Nici unul din ei nu auzi poarta grădinii deschizându-se.

Nici unul din ei nu văzu un bărbat cum dă bani unui *tongawallah* și apoi intră privind în jur, ca și cum nu era singur unde se află.

Era subțire, îmbrăcat cu o cămașă cu mâneci scurte mult prea largă, de parcă el intrase la apă înăuntru ei. Avea cearcăne adânci, părul zburlit, nepieptănat. Era atât de înalt că mergea puțin aplecat, sau poate că stătea așa din cauza oboselii. Într-adevăr, părea prea istovit ca să plece de lângă poartă și să străbată alea lungă, năpădită de buruieni, care ducea la casă. Rămase pe loc, între două cufere mari și un sac de dormit făcut sul, ca și cum nu știa ce să facă, nici în ce direcție să o ia. Îi văzu pe cei doi copii lângă fântână și porni spre ei, oprindu-se din când în când, ca și cum îl striga cineva.

Bakul striga, ca să acopere scârțâitul roții și zăngănitul găleții:

— De ce nu vrei să ne jucăm de-a crocodilii? Niciodată nu vrei.

— E un joc plicticos, răspunse Mukunda pe un ton sarcastic.

E un joc de copii mici.

Bakul îl privi serioasă și îi întoarse spatele.

Când se întoarse dădu nas în nas cu noul venit. Figura lui îi era cunoscută. Era sigură că-l mai văzuse undeva. Omul se aplecă

și rămase ghemuit în fața ei. Când zâmbea, umbrele negre de sub ochi se întunecau și mai tare, ochii i se aprofundau în cap și pe fiecare obraz îi apărea o cută adâncă.

— Mai ții minte cine sunt? întrebă aproape în șoaptă.

Bakul îl privea, incapabilă să scoată un cuvânt. Câteva fire de păr îi intrară în ochi și o înțepau, dar nu le dădu la o parte. O muscă se învârtea bâzâind pe lângă fața ei. Bărbatul flutură din mână și o alungă.

— Nirmal Babu, zise Mukunda.

Nirmal nu-și mai văzuse fiica de cinci ani, adică de când ea avea șase ani, și atunci doar timp de câteva săptămâni, când nu știuse ce să spună ori ce să facă. Pe unde lucrase sau călătorise purtase cu el imaginea ei, imaginea lui Bakul la vârsta de șase ani, urmărindu-l peste tot. Nu o distra nimic din ce avea el să-i spună, dar se ținea după el și era tot timpul atentă la ce făcea. Se simțea la fel de încurcat ca atunci când ea era un copil dolofan și nu scootea o vorbă. Avea în fața lui o fată subțire, cu picioare lungi, îmbrăcată într-o rochie care îi aluneca tot timpul de pe umeri, cu o bubiță chiar în vârful nasului, capul acoperit de bucle răzvrătite, o guriță solemnă și sprâncene groase, drepte, înfruntate deasupra ochilor de o culoare neobișnuită ațintiți acum asupra lui. Ținuse minte culoarea ochilor ei – culoarea ochilor lui Shanti, culoarea pe care o purtase înăuntrul lui pe unde umblase. Scoase ceva din buzunar și, apucând mâna lui Shanti îi puse ceva în palmă. Fata lăsă privirea în jos. Era o piatră.

— Este o culoare rară de cuarț, zise Nirmal. Când am găsit-o mi-am adus aminte de ochii tăi, așa că am pus să fie tăiată și șlefuită ca să ți-o aduc în dar.

Bakul strânse piatra în pumn.

— Mie mi-ai adus arma? întrebă Mukunda. Ai zis că-mi aduci o armă din epoca de piatră!

— Cred că am ceva pentru tine, zâmbi Nirmal. Dar s-ar putea să nu fie o armă preistorică. Cheamă pe cineva să mă ajute la bagaje și apoi vedem ce este.

— Prea bine, Nirmal Babu, îl auzi Bakul pe Mukunda strigând. Cât timp veți sta aici? vru să știe.

— Pentru totdeauna, răspunse Nirmal. Am venit și nu mai plec.

Bakul se îndepărtă de vocile lor și privi pietricica din palmă. Culoarea era ceva între cafeniu și gălbui, iar fațetele șlefuite reflectau razele soarelui. Pe alocuri era translucidă și putea vedea înăuntru, unde păreau a fi așchii cafenii. Dacă ținea piatra în dreptul soarelui vedea în ea un oraș cu clădiri înalte, sclipitoare, care duceau o viață tainică în inima pietrei.

Când Bakul ridică mâna deasupra capului și aruncă piatra în fântână se auzi un plescăit slab, îndepărtat.

Mai mult decât alți copii, Bakul avea motive să creadă că este un copil găsit, fără mamă și practic fără tată. Toată familia știa că tatăl ei dispăruse după nașterea ei și fusese crezut mort. Se întorsese o scurtă vreme după șapte luni și șaisprezece zile, după care plecase din nou, de data asta având o slujbă nouă, și de atunci nu se mai întorsese decât pentru scurt timp. Trimitea acasă bani în fiecare lună și așa aflau pe unde îl mai purtau săpăturile arheologice, dar asta era tot.

Nirmal adusese doi oameni noi în casă: Meera, o rudă îndepărtată, văduvă în căutarea unui adăpost, și Mukunda, care până la vârsta de șase ani trăise într-un orfelinat, fără să aibă habar de existența lui Nirmal. Kamal glumea adesea spunând că, oferindu-i lui Bakul o mamă care nu era mama ei și un frate care, la fel, nu era fratele ei, Nirmal considerase că și-a făcut datoria și poate să plece în lume.

Bakul își ținea singură companie, iar singurătatea i se părea romantică, dar și inevitabilă. Cu toate astea nu era pe de-a-ntregul singură. Îl avea pe Mukunda. Și o mai avea pe bunica ei. Încă de când era foarte mică, Bakul era convinsă că ceilalți vin și se duc, doar bunica era mereu acolo, în același loc, o cămăruță tăiată din verandă, de unde nu pleca decât ca să facă baie. Bakul nu îl cunoscuse pe bunicul ei, nici nu știa că moartea lui o schimbase pe bunica ei mai mult decât traiul împreună. Pentru ea, Kananbala fusese întotdeauna la fel: claviculele ieșite în afară,

ochii nevăzuți în spatele ochelarilor, o rețea de vinișoare verzuie șerpuiind pe sub pielea subțire ca pielea laptelui, sariurile ei albe, netivite, lucind în lumina intrată pe fereastră.

Bunica ei nu se achita de îndatoririle care revin în mod tradițional bunicilor, cum ar fi să-i spună povești sau să o învețe poezii. În schimb, Bakul învățase de la ea o sumedenie de ocări, cuvinte care îi veneau încă pe buze, deși nu le mai rostea cu nevinovăție la școală. Când Bakul era micuță, genunchii bunicei erau destul de solizi ca să o țină. Așezată pe ei, copila care abia învățase să meargă și vorbea sâsâit se întrecea în ocări cu bătrâna și chicotea încântată. Dacă Kananbala îi spunea că e o balegă de vacă, Bakul o făcea măgăriță bătrână; dacă Kananbala îi replica: „Iar tu ești o bufniță pocită“, Bakul, dintr-odată nesigură că e vorba de un joc, se temea că râde de ea și țipa: „Ba tu!“ Și tot așa, până când le auzea Manjula și o scotea iute pe Bakul din cameră, protestând și văitându-se.

Când Bakul venea la ea în cameră, Kananbala deschidea una din cele patru cutii de tablă îndoite de atâta folosire, în care ținea lucruri trimise de doamna Barnum în fiecare lună: dropsuri, nuga, biscuiți, chiar și ciocolată. Cu toate că nu se întâlniseră decât o dată, toată casa știa când își face doamna Barnum cumpărăturile la Finlays fiindcă în ziua aceea *khansama* aducea un pachet învelit în hârtie cafenie, plin cu bunătăți exotice. Pe raft, în spatele primului rând de cutii, erau multe altele, venite tot de peste drum – lapte condensat, peltea de portocale în care stăteau suspendate cojile zaharisite – cutii pe care Kananbala nu îndrăznea să le deschidă.

Bakul avea și ea o cutie de tablă, pe care o ascunsese sub un vraf de sariuri vechi, în cufărul bunicii. Deschidea cutia în zilele când era tulburată – și după-amiaza când se întoarse Nirmal era una din acelea. În cutie erau tot felul de lucrușoare pe care Bakul le dădu la o parte ca să ajungă la fund. Găsi ceea ce căuta, un plic mare, zdrențuit, și scoase din el o fotografie.

În fotografie se vedea o casă. Casa mamei ei. Poza fusese făcută de pe malul celălalt al râului sau dintr-o barcă aflată pe apă, credea Bakul, fiindcă între ea și casă era o întindere de apă. Casa

arăta întocmai ca cele despre care citise în povești: coloane înalte, verande largi, ferestre lungi, șiruri de copaci de o parte și de alta.

Arătătorul lui Bakul, cu murdărie sub unghia roasă până la carne, desenă drumul până la catul de sus. Când era mai mică și credea în basme, Kananbala îi spusese că e o poză magică și chiar o convinsese că mama ei trăia cu adevărat acolo și că putea să le vadă și să audă tot ce vorbeau. Doar Bakul nu putea să o vadă sau să-i audă vocea.

— Uite, spunea Kananbala, în spatele copacului *bakul* – de la care ți se trage numele – vezi o fereastră, greieraș?

Fereastră nu se vedea în fotografie, însă Kananbala o convinsese că e acolo.

— Mama ta e acolo, în cameră, la fereastră pe care tu n-o vezi. Ea însă te poate vedea.

Bakul știa acum că de la fereastră aceea privise mama ei săptămâni în șir, văzând cum apa urcă tot mai mult, până când n-au mai avut scăpare. Își dorea din tot sufletul să dea copacul la o parte, să deschidă fereastră și să intre în fotografie, în camera aceea. Trebuie că era acolo un pat mare în care stătea întinsă mama ei. Avea să se cuibărească alături de ea și să o asculte cum respiră.

— Mama ta avea păr cârlionțat, îi spusese Kananbala ridicând o şuviță din părul lui Bakul. Întocmai ca al tău. Și ea umbla nepieptănată. Știi cum îi spuneau profesorii la școală?

— Cum?

— *Pagli*, așa îi spuneau profesorii mamei tale. Așa îți vor spune și ție dacă ai să mai umbli ciufulită.

Mama ei avea păr cârlionțat care se răspândea ca un nor negru pe pernă. Mirosea a ulei de păr Jabakusum, a săpun Pears și a *paan* parfumat cu tutun. Și vocea? Cum era vocea ei? Ar fi vrut să o audă povestindu-i fel de fel de lucruri, spunându-i povești, ceea ce tatăl ei nu făcea niciodată, chiar când era în Songarh. Când era mai mică, Bakul îl întrebase pe Nirmal despre mama ei și despre Manoharpur, dar el schimbase întotdeauna vorba sau păruse că se îndepărtează și mai tare de ea.

Până la urmă, o remarcă făcută de doamna Barnum îi explică lui Bakul de ce mama ei era absentă și îi dădu convingerea că nu

peste multă vreme ca și mama ei se vor regăsi. În casa doamnei Barnum, deasupra căminului erau atârnate două ceasuri. Fiecare arăta altă oră. Doamna Barnum le explicase că era ora din diferite părți ale lumii. Un ceas arăta ora din Marea Britanie, celălalt ora din Songarh. Îi plăcea să știe ce mai fac englezii, spunea ea. De pildă, atunci când ea lua masa de prânz, ei de-abia se dădeau jos din pat, iar când ea cina, ei abia sorbiseră o înghițitură de ceai.

— Trecutul nostru este viitorul lor, îi plăcea ei să repete.

Pentru Bakul asta însemna un singur lucru: că în Manoharpur era încă un timp trecut, în care mama ei trăia așteptând, așteptând ca timpul să devină viitorul în care Bakul să poată veni la ea.

— Nu te mai îmbraci ca înainte. Ce e cu tine? îl întrebă Nirmal pe fratele lui.

De când devenise adult, Nirmal nu-și amintea să-l fi văzut decât în pantaloni cu bretele și cămăși cu cravate asortate.

Kamal coborî privirea spre *kurta* albă și *dhoti*-ul cu care era îmbrăcat. Chicoti și zise:

— Gandhi în sus și Gandhi în jos, știi cum e. Se vorbește atâta de naționalism, că mi-am zis că și eu, fiind fabricant de remedii tradiționale, ar trebui să arăt ca atare.

Cu toate astea nu se putuse hotărî să poarte *khadi*, țesătura aspră făcută în casă. Vara purta *kurta* și *dhoti* din cel mai fin *mulmul* și iarna din *tussar* – amândouă erau țesute în stil tradițional, argumenta el.

Astăzi *dhoti*-ul lui avea o bordură roșu-închis; o bucată de pânză de aceeași culoare ieșea din buzunarul *kurtei* care se ridica peste burta lui rotundă. Urma să plece la fabrică în scurtă vreme, își zise. Era aproape unsprezece, dar, ca aproape în oricare altă zi, nu avea nici un chef. Se săturase de pilulele și poțiuni în ambalaje sărăcicioase.

— Și ce-ai făcut cu costumele? continuă Nirmal. Le-ai aruncat și pe astea într-un foc de tabără patriotic?

— Ei, cum? facu Kamal deschizând larg ochii lui de pește mort. Ți ai pierdut mințile? Sunt costume scumpe, s-ar putea să mai am nevoie de ele. Propaganda asta *swadeshi* va lua sfârșit în scurtă vreme... și atunci ce mă fac? Nu-mi pot permite să arăt ca tine.

Nirmal privi nedumerit la cămașa de lucru și pantalonii lăbărțați.

— Dacă e să fim cinstiți, nici tu nu cred că-ți mai poți permite să arăți așa. Felul în care te îmbraci nu se potrivește nicicum cu noua ta situație.

— Dar tot mai trebuie să supraveghez lucrările, răspunse Nirmal. Nu prea cred că aş putea să îngenunchez în praf îmbrăcat în costum cu dungi.

— Ce ciudat, spuse Kamal după o scurtă pauză. Dacă Institutul Arheologic avea de gând să caute civilizații dispărute în Songarh, de ce a așteptat atâta vreme? La urma urmei, ruinele astea sunt aici de câteva secole, nu? În Europa e război și, judecând după felul cum se poartă Hitler, în curând vom fi și noi o civilizație dispărută!

— S-au dat bani abia acum fiindcă am trimis o propunere de începere a excavațiilor și a fost acceptată.

— A fost acceptată, zici? facu Kamal. Nici mai mult, nici mai puțin decât de *burra*¹ sahibii englezi, îmi închipui. Păi, atunci de ce n-ai trimis propunerea mai devreme? Ai fi putut măcar să stai aici și să ai grijă de fiica ta în loc să-ți irosești jumătate din viață umblând pe coclauri.

Kamal se ridică, mulțumit de muștruluiala pe care i-o trăsesese fratelui său, și se îndepărtă înainte ca Nirmal să se poată gândi la un răspuns, un răspuns atât pentru el, cât și pentru Kamal, poate chiar și pentru Bakul.

În cei zece ani de când lucra la Institut, unde intrase după ce își dăduse demisia de la colegiu, ocolise orașul Songarh. Vrând să dispară din nou, așa cum făcuse după moartea lui Shanti, se oferise ca voluntar pentru perioade mai lungi decât era necesar în Rajasthan, Madhya Pradesh sau Punjab, scormonind pământul în căutarea unor vieți trecute. Când avea câteva zile

¹ Mare, important.

libere și le petrecea rătăcind prin Himalaya, mergând pe jos sau călare pe măgar, pe pajiști înflorite, în păduri dese sau pe pantele golașe, acoperite de gheață, aducând frunze, pietre, fosile și pene de păsări. Avea două cufere pline de astfel de lucruri, atent catalogate. Nu se despărțea niciodată de cufere și le ținea în cort chiar și atunci când lucra pe șantiere arheologice.

Cu un an înainte, ceva îl mânase totuși să înainteze o propunere referitoare la Songarh, susținând că vestigiile fortului și gorganele din spate ascund poate un întreg oraș și că Institutul Arheologic ar fi trebuit măcar să înființeze un birou de campanie pentru a cerceta situația. Nirmal era conștient de primejdia care îl pândea: dacă propunerea era acceptată, urma să fie trimis la post în Songarh. Va fi nevoit să se întoarcă acasă.

Despre propunere se spusese că e „strălucită” și „convingătoare”. Nirmal ar fi trebuit să fie încântat, dar nu simțea decât că așa îi fusese scris. Își dorise de mulți ani să facă săpături la fortul ruinat din Songarh ca să găsească orașul pierdut la care visa, dar, în ultimă instanță, nu scrisese propunerea din interes profesional. Fusese mânat de ceva fără nici o legătură cu arheologia, o pornire greu de explicat în cuvinte. Putea oare spune că, în cursul uneia din călătoriile în Rajasthan, printre stâncile colțuroase ale dealurilor Aravalli, unde peisajul de culoarea ocrului se ropea în verdele crud al câmpurilor de muștar punctat de cascadele de flori roșu-sângeriu, se simțise în sfârșit eliberat de Shanti? Putea recunoaște față de el însuși că, fără voia lui, se simțea din nou întreg? Acolo, printre zidurile dărâmate ale forturilor din Rajput, cămilele zâmbitoare și țipetele deznădăjduite ale păunilor la căderea serii, pacea coborâse în sfârșit peste el. Putea acum să privească și să asculte fără să mai dorească să-și smulgă inima din piept și să o arunce cât colo.

Înaintase propunerea la puțină vreme după aceea. Simțea că e pregătit să se întoarcă acasă și să dea ochii cu fiica lui.

Nirmal se ducea la fort ca să facă o cercetare, deocamdată pe cont propriu. Ceruse deja doi sau trei lucrători de la Ministerul

Lucrărilor Publice ca să-l ajute la săpături. Urma să vină și doi tineri arheologi, amândoi istorici, amândoi lipsiți de experiență pe un șantier arheologic. Nu e mult, dar e un început, își spunea el îndreptându-se spre fort. În scurtă vreme va începe să adune echipamentul, atât cât îi va permite bugetul.

De cum zări zidurile năruite ale fortului și colinele din spate, Nirmal grăbi pasul, cum făcea de obicei. În ultimii șase ani fusese la post în Bikaner și Sindh și nu mai ajunsese aici. Acum, ca și altă dată, inima începu să-i bată mai tare la gândul că avea să trăiască o poveste. În tinerețe visase ani de zile la clipa asta; acum avea să afle dacă dealurile ascundeau orașe și culturi, dacă albia secată a râului era ceea ce mai rămăsese dintr-un fluviu străvechi care își schimbase cursul, forțându-i pe oamenii care sălășluiau pe malurile lui să se mute în altă parte.

Făcu înconjurul fortului apoi, încercând să se calmeze, se așeză pe malul iazului și își aprinse o țigară. Parcă mai ieri stătuse aici cu Shanti, privind lumina care pălea și contururile ascuțite ale zidurilor cum se șterg în întuneric. Tot astfel, amintirile din vremea aceea începeau să se șteargă și mici amănunte despre care nu credea că îi vor dispărea din minte alunecau în hăul uitării.

Enervat fiindcă își lăsase gândurile să se îndrepte spre altceva decât treaba pe care o avea de făcut, Nirmal scoase un creion și se apucă să noteze într-un carnețel adus anume. Făcu o listă cu uneltele, materialele și mâna de lucru necesară, apoi cărțile și articolele de care avea nevoie. După o vreme, porumbeii cenușii îl acceptară ca făcând parte din peisaj și se lăsară în jurul lui ca să ciugulească din iarbă. Fură curând urmați de papagalii gălăgioși care coborâră ca niște mici fulgere verzi, ciorovăindu-se pentru mâncare.

La un moment dat atenția îi fu atrasă de un sunet neobișnuit venit din apropiere, ceva între un chițait și un scâncet. Ridică privirea, uimit. Atunci auzi vocea unei femei:

— Asta-i tot, lasă-mă în pace.

Se lăasă liniștea, după care se auzi din nou vocea femeii:

— Ți-am spus că asta e tot. N-ai de gând să termini?

Nirmal se ridică și își scutură pantalonii de praf. Poate că cineva avea nevoie de ajutor? Vocea venea dintr-o încăpăre cu tavanul boltit, una din puținele rămase în picioare. Intră. Înăuntru era întuneric și mirosea puternic a găinaș de porumbci și a praf. În primul moment nu văzu nimic din cauza întunericului. În schimb auzi vocea unei femei, amplificată de încăpărea goală.

— Nirmal Babu, spunea vocea, vă rog, nu vă apropiați.

— Meera? zise Nirmal. Dumneata ești?

Acum, că ochii se obișnuiseră cu întunericul văzu că era într-adevăr Meera. Îl mâhni faptul că i se spusese să nu se apropie.

— Nu aveam de gând să vin mai aproape. Am auzit ceva și mi-am zis că poate are cineva nevoie de ajutor. Te las în pace, adăugă și dădu să plece.

— A nu, nu de asta e vorba, exclamă ea și se luă după el râzând. Vă rog să nu mă înțelegeți greșit. Uitați despre ce e vorba...

În urma ei venea șchiopătând un câine numai piele și oase, cu blana înspicată negru cu cafeniu, rărită până la piele pe alocuri, cu țâțele umflate atârându-i până la pământ. Împungea cu botul în palma Meerei, scâncind încetișor.

Meera încă mai ținea în mână o bucată de *roti*. I-o aruncă câinelui și spuse:

— A fâtat puii acolo și îi apără cu colții. De aceea v-am rugat să nu vă apropiați.

Nirmal se uită la câine, întrebându-se ce vedea Meera la el. Ai fi zis că are râie și, pe lângă asta, mai și mirosea foarte urât. Totuși, din politețe puse o întrebare:

— Și vii aici în fiecare zi ca să-i aduci de mâncare?

— Aproape... dar uneori e greu să plec. În zilele când nu pot veni îmi fac griji... Se opri și zâmbi stânjenită. E o prostie din partea mea, bineînțeles. Ar supraviețui și fără ajutorul meu.

— Și faci atâta drum ca să hrănești un câine? Trebuie că-ți plac foarte mult câinii.

— Nu vin doar pentru ei. Îmi place să mă plimb, altminteri m-aș simți închisă în cușcă. Uneori stau aici și desenez. Mai uit de treburile din gospodărie.

Nirmal văzu că avea o traistă de pânză pe umăr și deveni curios.

— Ce desenezi? o întrebă. Vrei să-mi arăți?

— A, nu. Nu e nimic de arătat. Sunt doar niște schițe, zise Meera și strânse traista la piept, râzând intimidată. Orice școlăriță desenează ca mine. Mă distrează și atât.

Apoi schimbă subiectul:

— Ați venit să examinați situl? Îmi închipui că acum a devenit un sit, nu mai e doar o ruină din Songarh?

— Ei, nu chiar să examinez... începui Nirmal să explice.

După vreo douăzeci de minute își dădu seama că stăteau sub același *banyan* și că el încă vorbea. Despre cum hoinărea printre ruine când era copil; cum găsisese odată o bucată lucitoare de metal și fusese convins că e o armă străveche; cum se apucase să sape acolo cu un *khurpi* după ce citise despre Marshall și Mohenjodaro; cum trimisese o cerere de angajare la Institutul Arheologic, fără să creadă că într-adevăr va primi o slujbă acolo. Se opri, stânjenit de limbușia lui:

— Nu sunt obișnuit să fac conversație. Ori nu-mi vine nimic în minte, ori turui ca o morișcă. Sunt un sălbatic.

— Ba nu, ba nu, protestă ea. V-aș fi oprit dacă mă plictiseați. Nu, nicidecum, doar că e târziu și trebuie să plec. E ora când se întoarce Bakul de la școală. Vă las să lucrați, v-am tulburat și așa destul.

Înainte ca el să mai spună ceva sau să se ofere să o însoțească, Meera se ridicase și pornise spre casă.

„Chiar că am plictisit-o“, își zise Nirmal. „De-abia aștepta să plece acasă.“

O urmări cu privirea cum se îndepărtează cu pași repezi. Se întreba dacă aceasta fusese prima discuție adevărată pe care o avusese cu ea. Se așeză din nou pe malul iazului și vru să continue cu notițele, dar, oricât se strădui, gândul i se întorcea la Meera. Avea grijă de Bakul de șase ani – ori poate de șapte? –, dar abia dacă o cunoștea. Știa că rămăsese văduvă de tânără, poate că acum nu avea mai mult de douăzeci și cinci sau șase de ani. O rudă comună prin alianță îi pomenise lui Nirmal de ea. Atunci îi scrisese Meerei, întrebând-o dacă ar vrea să locuiască în strada Dulganj și să aibă grijă de Bakul. Își aminti de cartea poștală primită, un

răspuns scurt, scris de o mână care făcea literele să semene cu trăsături de penel. Acum, gândindu-se la scrisul acela, i se părea firesc ca Meerei să-i placă să deseneze. Scrisul ei era o combinație de linii frumoase pe care le puteai admira chiar dacă nu le cunoșteai înțelesul. El însă înțelesese. Dincolo de cuvinte, scrisoarea spunea că ar veni bucuroasă la Songarh, să îngrijească de casă și de copil în schimbul unui acoperiș deasupra capului.

La un an după moartea soțului ei, Meera primise de la Nirmal o scrisoare prin care acesta o întreba dacă ar vrea să locuiască în Songarh ca membru al familiei și să aibă grijă de Bakul. Soția lui murise dând naștere fetei, iar pe el slujba îl obliga să stea departe de casă lungi perioade de timp. Femeia care o îngrijise pe Bakul în ultimii patru ani era prea bătrână și, pe lângă asta, Bakul avea nevoie de cineva care nu doar să aibă grijă de ea, ci să o și ajute la teme, cineva cu care să stea de vorbă și în care să se încreadă. Meera observă că Nirmal nu scrisese că fetița avea nevoie de afecțiune, cu toate că asta spunea scrisoarea de fapt.

Mama Meerei, ea însăși o văduvă dependentă de fiul ei, o îndemnase pe Meera să accepte propunerea lui Nirmal:

— Fata îți va fi ca o fiică. N-ai avut niciodată copii, fă-o pe fetița asta orfană copilul tău! Poate că asta e menirea ta.

Meera nu-și dorea un copil. Ce își dorea era să scape de părinții soțului ei, pentru care simplul fapt că fiul lor murise și ea trăia era o insultă. Nu-i trebuise mult timp ca să se hotărască. Două săptămâni mai târziu, după ce schimbase două trenuri, ajunsese la Songarh aducând cu ea doar o valiză.

Se împliniseră opt ani de la moartea soțului ei. Știa că ar fi trebuit să îl jalească toată viața și încerca un sentiment de vinovăție dându-și seama că se îndepărta tot mai tare de el. Și-l amintea pe bucățele, de pildă felul în care pânțelele – avea deja burtică la douăzeci și trei de ani – intra în pantaloni. Sau faptul că nu putea mânca dacă nu ronțaia și o grămăjoară de ardei iuți. Dar vocea... vocea lui nu-i mai răsună în urechi, așa ca înainte, chiar

dacă se străduia să și-o amintească. Cum era atingerea lui? Cum mirosea atunci când se trezea și se cuibărea la loc alături de ea? Amintirile, prefirate prea adesea, se veștejiseră, își pierduseră puterea vrăjită de a-l aduce înapoi.

La puțină vreme după ce venise în casa de pe strada Dulganj începuse să simtă că Nirmal, care nu era de fapt înrudit cu ea decât prin alianță, era un suflet-pereche. Nirmal nu vorbea mai cu nimeni, și cu toate astea ei doi găseau întotdeauna să-și spună câte ceva când se întâlneau din întâmplare pe scară sau în grădină. Dar cine a mai auzit ca o văduvă să se recăsătorească? Și cine mai auzise ca o văduvă să se mărite cu o rudă? Auzise mulți oameni lăudându-l pe Nirmal că i se făcuse milă de ea și o luase acasă.

Apoi, parcă anume ca să pună capăt gândurilor pe care ea și le făcea, Nirmal plecase din Songarh la alte săpături arheologice și s-ar fi zis că nu mai are de gând să se întoarcă.

Cu vremea, accesele de mânie sau de nemulțumire ale Meerei se împușinară până când începu să se simtă bine îndeplinind zilnic aceleași treburi gospodărești, chiar dacă le găsea plictisitoare. Dar de o săptămână încoace, de când Nirmal se întorsese acasă, simțise cum freamătul bine-cunoscut se trezește iarăși înlăuntrul ei, cum se aprinde o flăcăruie care, își dădea prea bine seama, ar putea pustii totul dacă nu ar fi stinsă la timp.

Meera se întinse ca să scape de furnicăturile dintre umeri. Intră grăbită în grădină, unde o găsi pe Bakul cocoțată pe o ramură a copacului de mango.

— De ce mă obligi să-ți spun zilnic că trebuie să mergi la lecție? Nu știi că Chaubey Sir te așteaptă? spuse pe un ton mai aspru decât ar fi vrut, văzând că Bakul nu îi dă nici o atenție.

Fără să înțeleagă de ce, o cuprinse un val de mânie ca o vâl-vătaie; simțea o greutate pe ceafă. O privi exasperată pe Bakul. Încercase din răspuțeri să se împrietenească cu ea, dar copilul se împotriva cu o înverșunare care îndepărta pe oricine. Departe de a-i arăta încredere, copila nu vorbea cu ea decât dacă era neapărat nevoie.

Acum rămase în copac îndeajuns cât să fie limpede că nu cobora fiindcă fusese dojenită, ci fiindcă asta e voia ei.

Lui Bakul îi erau nesuferite lecțiile, felul în care mustața groasă a lui Chaubey Sir se muia în ceai, felul în care firimiturile de biscuit rămâneau lipite de ea și felul în care repeta monoton:

— Dacă nu înveți tabla înmulțirii, n-ai să poți niciodată să faci lucrarea la matematică.

În clipa în care profesorul termina ora, Bakul împingea scaunul înapoi, băga picioarele în papuci și se ducea în goana mare peste drum, la doamna Barnum. Era sigură că Mukunda hăpăise deja o porție de sorbet de lămâie și citise o grămadă de cărți cu poze în timp ce ea se lupta cu tabla înmulțirii și metaforele amestecate. Pe deasupra, era din nou ziua doamnei Barnum și, dacă întârzia, nu avea să mai capete tort.

— Ai venit mai devreme, îi spuse doamna Barnum. Încă nu e cinci. Scutură clopoțelul de alamă și zise: Dacă tot ești aici, fă ceva folositor. Du-te fuga la bucătărie și adu sendvișurile.

Camera în care se aflau era spațioasă. Ferestrele cu arcade dădeau spre grădină și dincolo de ele, peste drum, se vedea casa lui Bakul. La ferestre erau draperii verzi, întotdeauna trase, ceea ce dădea camerei aerul unui acvariu supraaglomerat, scăldat într-o lumină difuză. Pe o latură era căminul, cu câteva fotolii în față. Deasupra focului, pe polița căminului, pe un stativ auriu, pătat de vreme, se afla un glob de sticlă, pe suprafața căruia vedeai continente, oceane și lanțuri muntoase, toate în relief. Alături erau alte două globuri, mai mici; într-unul se afla un Turn din Pisa miniatural, iar în celălalt o căsuță cu acoperiș roșu. Dacă le clătinai, înăuntru se stârnea o mică furtună de fulgi minusculi care învăluia cele două clădiri.

Deasupra poliței, atârnată pe zidul alb-cenușiu, sclipea lama încovoiată a unui *kukri* aurit, bogat decorat, care îi fascina pe Bakul și Mukunda. La puțină vreme de când începuseră să vină să se joace în casa doamnei Barnum, *khansama* îi avertizase cu vocea lui bine stăpânită:

— Cu acest *kukri* a fost ucis sahib. Stafia lui bântuie încă pe strada Dulganj, căutând să-și facă dreptate. Acolo unde a curs

sângele lui, pământul nu se zvântă niciodată, cât ar fi arșița de mare. Am să vă arăt odată.

Pe cealaltă latură a camerei se aflau o masă de lemn rotundă și șase scaune. Un picior al mesei, ros de termite, fusese înlocuit cu unul din lemn mai deschis la culoare, care, uscându-se, se scurtase, și de aceea masa stătea puțin aplecată. Bakul văzu că pe masă erau aranjate tacâmuri și șervete pentru șase persoane. În mijlocul mesei se înălța un platou etajat de vreo șase ori mai mare decât s-ar fi potrivit cu masa. În jurul platoului erau așezate farfurii goale, împodobite cu trandafiri și rămurele de viță.

Doamna Barnum scutură din nou clopoțelul și Mukunda își făcu apariția de sub o arcadă întunecată de la celălalt capăt al camerei.

— La mulți ani, doamnă Barnum, cântă el.

Khansama, care aștepta afară, intră, își dresе vocea și spuse:

— La mulți ani, doamnă.

— La mulți ani, doamnă Barnum, repetă Bakul, la mulți, mulți ani.

— Mersi, scumpo, mersi, zise doamna Barnum ridicându-se și netezindu-și rochia de culoarea untului. Ce drăguț din partea ta că ți-ai adus aminte! Ce drăguț din partea voastră, a tuturor, să veniți!

Khansama se apropie de tortul în care era înfiptă o singură lumânare înaltă.

— Să aprind lumânarea, doamnă?

— De ce întârzie ceilalți? exclamă doamna Barnum nemulțumită. Nu se cade să-i faci pe alții să aștepte! Se așeză și arătă lui Bakul un scaun: Stai jos, stai jos! Nu-i lăsa pe ceilalți să aștepte!

Bakul și Mukunda știau ce urma, așa că se așezară. Doamnei Barnum îi plăcea să-și serbeze ziua în fiecare lună, la o dată pe care nu o cunoșteau dinainte. Pe toate farfuriile, indiferent dacă erau sau nu musafiri, se punea tort și sendvișuri cu ou fiert, puțin cam uscate. Sorbetul de lămâie, dulce și gros, era servit în pahare de vin. În primele săptămâni, Bakul și Mukunda șovăiau, trăgeau cu ochiul ca să vadă cum procedează celălalt, neștiind cum să folosească șervetele prinse în inele, furculițele și cuțitele. Acum abia așteptau

ziua în care li se dădea să mănânce tort și sendvișuri, lucruri pe care nu le vedeau acasă. Doamna Barnum privi în jurul mesei, zâmbi cu îngăduință către scaunele goale și apoi lui Bakul și zise:

— Ce drăguț din partea voastră că v-ați adus aminte. Nici că puteam să-mi doresc o aniversare mai frumoasă!

Își aranjă smaraldele, apoi coafura și ronțai un colț de sendviș.

Când terminau de mâncat *khansama* trebuia să facă înconjurul mesei și să întrebe „Îmi dați voie?“ înainte să strângă farfuriile. După ce masa fu eliberată, doamna Barnum mută lumânarea în mijloc în timp ce Mukunda se duse în firida întunecată și luă de pe raft o tablă cu numere și litere, precum și o monedă grea de argint din vremea mogulilor. Era o monedă cu imagini în relief și margini neregulate, o monedă care părea un ban adevărat. Doamna Barnum aranjă tabla și se opri, ca și cum urma să se apuce de ceva important. Privi fețele lui Bakul și a lui Mukunda, luminate de lumânare.

— Acum răceți și concentrați-vă!

Bakul închise ochii strâns și se încruntă străduindu-se să se gândească doar la tablă și la numere. Doamna Barnum încrucișase degetele și stătea cu capul aplecat deasupra lor. Mukunda o auzea cum respiră. Aruncă pe furie o privire către Bakul și închise ochii, vinovat. După o vreme auzi o mișcare ușoară, un hârâit slab, și deschise ochii. Banul se mișca pe masă între numere și litere. Doamna Barnum urmărea mișcările și murmura pentru sine:

— Nu, nu poți spune așa ceva! Nu așa s-au petrecut lucrurile. Într-adevăr? Nu mai spune! Mă duc acolo mâine. Otravă de șobolani? Otravă de șobolani? S-ar putea. Stele căzătoare pe câmp cad iar și iar. E timpul să vină trenul, marți... ia trenul marți.

Pe măsură ce doamna Barnum murmura, banul se mișca tot mai repede, ochii ei zburau de colo-colo pe tablă, șuvițe de păr îi ieșeau din plasa care îi ținea părul. Lumânarea arunca umbre lungi. Bakul n-ar fi recunoscut că e speriată, dar întotdeauna își ferea privirea atunci când ajungeau la acest moment. Ce s-ar întâmpla dacă spiritul n-ar mai vrea să plece? Uneori doamna Barnum rămânea în transă o jumătate de oră sau chiar mai mult. Iar dacă ei întârziiau, observase Bakul în ultimele luni, Manjula

îi certa și bombănea cât dura cina că venise vremea să se pună capăt plimbărilor lui Bakul și să fie învățată să se poarte ca o domnișoară. Ținând seama de toate astea, se gândi că ar face mai bine să plece.

Îl trase pe Mukunda de încheietura mâinii pe sub masă. Se ridicară și ieșiră în vârful picioarelor. Când fu sigură că nu mai pot fi auziți, Bakul îi spuse:

— Știi că nu-ți place, așa că am vrut să plecăm. Aveai o mustră speriată.

— Eu? făcu Mukunda. Eu, speriat? Tu ești aia care moare de frică!

La câțeva vreme după plecarea lor, Larissa Barnum își scoase rochia de mătase și, rămasă doar în combinezonul vechi de mătase, tivit cu dantelă, se așeză la măsuța de toaletă. Se apucă să-și scoată acele din păr, privindu-se în oglindă cu un aer critic. O față lungă, ochi câprui înguști, pătrunzători, un nas osos, proeminent și sprâncene groase, arcuite, pline de fire albe. Pielea de pe gât arăta ca și cum cineva i-ar fi tras-o în jos, sub guler. Își atinse gâtul cu degetele, ciupi faldurile de piele, apoi scoase plasa care îi ținea părul și examinează de aproape şuvițele cenușii de la tâmples. Scoase cerceii cu smaralde de la urechi și se jucă cu ei ca și cum în curând nu mai aveau să fie ai ei. De câțeva vreme, ca să poată ține casa, îl trimitea pe *khansama* să-i amaneteze bijuteriile una câte una.

Seara, după ce *khansama* se retrăgea în camera lui, casa părea mai mare și mai goală. Doamna Barnum îmbracă o rochie de casă peste combinezonul de mătase, se duse la scrin și scoase un păhărel de cristal, ciobit de atâta folosire. Îl umplu pe jumătate cu whisky dintr-o sticlă lătareață și se duse în camera de zi, unde se așeză la pian. Se gândea să cânte ceva zgomotos, răsunător, să-și închipuie că e înconjurată de oameni, că dă o petrecere. Se apucă să răsfoiască carnetul cu partituri.

Sprijinit de parapetul acoperișului, Nirmal deschise cel de-al treilea pachet de țigări pe ziua aceea. Auzea de peste drum zdrăngănitul pianului doamnei Barnum și începu să-l încerce sentimentul timid și sigur că se întorsese acasă.

Bakul plimba o bucată de pește prin farfurie, ca și cum ar fi putut să o facă să dispară. Mukunda, căruia îi era tot timpul foame de la o vreme, întrebă dacă mai poate primi niște orez.

— Băiatul ăsta o să ne aducă la sapă de lemn! strigă Manjula.

Era duminică, la câteva săptămâni după întoarcerea lui Nirmal la Songarh. Nirmal, așezat în fața fratelui său, rămăsese la masă după ce terminase de mâncat, și privea amuzat cum Bakul se străduia pe furiș să ascundă peștele din farfurie sub o frunză de spanac.

— Vasăzică, Nirmal, spuse Kamal cu un zâmbet ironic, ți-ai făcut rost de o slujbă cum nu se poate mai comodă. Tot ce ai de făcut e să mergi în plimbare până la birou! Mi-ar plăcea și mie să trăiesc așa ușor. La fabrică ai o mulțime de probleme. Unde te întorci, dai de poțiuni ca ale noastre, dar la un preț mai mic, făcute din substanțe artificiale, dar cui îi pasă? Apoi mai e și războiul ăsta care mănâncă din bugetul guvernului, iar pe deasupra ni se mai cere și să ne luptăm cu englezii... Și parcă toate astea n-ar fi de ajuns, Salim e prea bolnav ca să mai poată lucra.

Sorbi zgomotos din apă și trânti paharul pe masă.

— Noi începem săpăturile în câteva săptămâni, spuse Nirmal. Nu tot ce se face se vede. Mai sunt de cumpărat multe unelte, trebuie organizată munca...

Lucrurile se mișcau mai încet decât și-ar fi dorit el, mult prea încet. Cei de la Institut nu se ocupau cu destulă promptitudine de solicitările lui. Toată lumea era îngrijorată de războiul din Europa. Songarh era un oraș mic și poate că, în afară de el, nimeni nu punea mare preț pe săpăturile de aici. Pe lângă asta, fiecare lucru pe care îl cerea trebuia să primească cinci aprobări, pe cât i se părea lui.

— Hai, Nirmal, nu mă lua în serios, doar n-ai să te superi pe mine, spuse Kamal împăciuitor. Vasăzică în curând nu vom mai avea ce să arătăm turiștilor? Castelul ruinat va dispărea?

— Ai să sapi la ruine? îl întrebă Bakul pe un ton acuzator. Cum poți face așa ceva?

— Nu vorbi de lucruri la care nu te pricepi, Bakul, zise Nirmal cu asprime, iritat. Și nu mai întrerupe discuțiile adulților. Am băgat de seamă că nu e prima oară.

— N-am întrerupt, se îmbufnă Bakul. Am întrebat doar.

— Îți explic mai târziu, zise Nirmal. Acum termină-ți mâncarea.

Bakul dădu farfuria la o parte și se împinse înapoi cu scaunul, dar se opri văzând-o pe Meera că se încruntă și îi face semn să stea. Așteptă, desenând cercuri în farfurie, să se ridice mai întâi unchiul ei.

— Nu te mai juca cu mâncarea, Bakul, spuse Manjula. Crocodilii care se joacă cu prada lor ajung repede să fie ei înșiși mâncați, n-ai aflat?

— N-ai aflat, făcu Kamal pe același ton, sub privirea supărată a Manjulei. N-ai aflat, Bakul, că tatăl tău e aici ca să dărâme ruinele și să vadă dacă nu sunt alte ruine dedesubt. E de necrezut pe ce se duc banii guvernului, în timp ce alții mor de foame în țara asta!

— Nu dărâmăm nimic, făcu Nirmal obosit; dăduse de nenumărate ori aceeași explicație. Nu așa se procedează.

— Și, mă rog, cum se procedează? zise Kamal pe un ton plângăcios. Ca să vezi dacă sub ceva se află altceva, nu trebuie să dai la o parte ceea ce e la suprafață? N-oi fi eu arheolog la Institutul de Arhitectură al Maiestății Sale, da' nici prost nu sunt! Și ce speri să găsești?

— Am putea găsi urmele unei civilizații mult mai vechi, despre care nu avem habar. Colinele din fața lanțului de dealuri ar putea fi gorgane sub care se ascund cetăți străvechi, cine știe?

— Și cui îi pasă?

— Dacă arheologii n-ar fi făcut săpături, n-am fi știut cât de veche e India, spuse Nirmal – un răspuns cam pompos până și după părerea lui.

Manjula sughiță zgomotos, apoi oftă:

— Nu vreți să terminați de mâncat, ca să putem mânca și noi, Meera și cu mine?

Nirmal se trase înapoi cu scaunul și dădu să se ridice. O privi pe Meera, care aștepta cu polonicul în mână, în caz că cineva mai dorea să fie servit. Era slabă, observă pentru prima oară, claviculele

îi ieșeau în afară, ochii, prea mari pentru fața ei mică, erau înconjurăți de cearcăne negre. Dietă de văduvă, își zise, posturi peste posturi și nici un pic de carne. Oare când aveau să se schimbe lucrurile astea?

Nirmal despachetă cufercele în aceeași zi, chiar după masa de prânz. Pe măsură ce scotea lucrurile și le așeza în diferite locuri se minuna el însuși de cât de ordonat este. Când era tânăr, rafturile lui arătau cu totul altfel. Era îndeajuns să deschidă dulapul, că îi cădeau în brațe, după ce fuseseră puse acolo alandala, o amestecătură de haine, cărți și unelte pentru săpat. Între timp, profesia și călătoriile îl transformaseră într-o persoană metodică. Tatăl lui îl crezuse un dezordonat iremediabil, chiar și după ce se însurase. Ce-ar zice dacă l-ar vedea acum?

Făcu o pauză și se așeză să fumeze o țigară. Gândul îi era la ceea ce îl aștepta: până acum nu mai fusese șef peste lucrări. Își aminti de câte ori cutreierase ruinele, întâi în copilărie, apoi în adolescență, când mai și fuma câte o țigară pe furiș. Se plimbase printre zidurile măcinate de vreme, crezându-se un rege din timpuri demult apuse; scurmase pământul, închipuindu-și că zărește lucirea unei monede antice. Odată găsisse o bucată îndoită de metal care arăta ca o armă. Poate chiar de bronz. Fericit, o luase acasă și numai după ce o spălă își dădu seama că era o bucată dintr-o cutie de conservă. Cu toate astea, o păstrase ani de zile.

Se ridică și stinse țigara. În cufăr erau pietre și fosile, fărâme de cremene, cioburi de ceramică, felurite lucruri adunate de pe la săpături. Le scotea din învelișul de vată și le punea pe pervaz ca să le vadă mai bine. Deodată îi veni o idee care îi întrerupse șirul ordonat al mișcărilor. Scoase capul peste balustradă, în casa scării care cobora de la acoperiș la etajul întâi și strigă:

— Bakul! Ești acolo?

După câteva clipe, enervat, strigă din nou, mai tare:

— Bakul!

Figura fiicei lui apăru la piciorul scării, întoarsă în sus, spre el.

— Ce e? Întrebă.

— Urcă până aici, zise.

— De ce?

— Nu mai pune arâtea întrebări, Bakul.

— Da' de ce? zise ea, dar o văzu că începe să urce.

— Am nevoie să mă ajuți la despachetat, îi spuse Nirmal când apăru pe acoperiș.

— Trebuie să-mi termin tema. Mai e puțin și vine Chaubey Sir.

— Nu durează mult, Bakul. Avem doar de pus câteva lucruri în dulapul de pe palier. Dacă nu mă ajuți, am să fiu nevoit să urc și să cobor de nu știu câte ori.

— Nu poți să-l aștepti pe Shibu?

— Nu poți să nu mai fii posacă, măcar de data asta? De ce nu-mi dai niciodată un răspuns limpede?

În clipa următoare regretă cele spuse și vru să o împace.

— Uite, știu că...

Dar Bakul o zbughise jos. Nirmal simți că obrazii i se încing și începe să îl doară capul. Se duse după ea până în capul scării. Trebuie să dea dovadă de fermitate. O strigă din nou și își auzi vocea aspră:

— Bakul, vino aici.

Bakul urcă din nou scara, încruntată, cu ochii la mâna cu care se ținea de balustradă.

— Atunci când îți cer să faci ceva nu ai voie să fugi. E vremea să înveți să te porți. Ai înțeleș?

Bakul nu răspunse.

— Ce-am spus? Întrebă Nirmal pe un ton autoritar. Nu auzi?

— Bine, bine, spune-mi ce să fac, fiindcă trebuie să plec.

Nirmal nu mai avea nici un chef să scoată lucrurile din cufăr și nici să i le arate lui Bakul. „Ce greșală am făcut“, își spuse. Credea că va fi un alt fel de tată, diferit de cel pe care el însuși îl avusese. Nu-și dorea să fie strict, rece și temut; visa să găsească lucruri interesante de făcut împreună cu Bakul, să fie prieteni, mai ales că nu o avea alături pe mama ei. Oare amânase prea mult acest moment și acum era prea târziu?

Bakul privi morocănoasă cufărul din tablă, de pe care vopseaua roșie se scorjise și mai abitar decât înainte. Îl văzuse de multe ori.

Venea și pleca împreună cu Nirmal. Era încă mânioasă din cauză că fusese muștruluită la masă. „Cum de-a îndrăznit, cum de-a îndrăznit să-mi facă așa ceva în fața celorlalți. Au râs cu toții de mine, cum de-a îndrăznit!“ Îi venca să scuiepe cufărul. Ei, atunci nu va scoate o vorbă, se hotărî, nu va vorbi cu nimeni.

Nirmal îngenunche lângă cufăr și îl deschise.

— Știi, Bakul, se încapățâna Nirmal să-i câștige bunăvoința, mergeam să facem săpături în locuri atât de îndepărtate. Ne îneca praful și căldura, corturile fluturau în bătaia vântului. Erau zile în care nu puneam în gură decât *roti*, ceapă și puțin *daal*. O dată am făcut o insolăție îngrozitoare. Merită însă cu prisosință, de pildă atunci când găsești un ciob de ceramică, oricât de mic. Într-o zi am să te iau cu mine pe șantier, la cel de aici.

Se aștepta să fie întrerupt de întrebări nerăbdătoare, dar Bakul se mulțumea să aranjeze teancuri, teancuri cărțile scoase din cufăr, oprindu-se doar din când în când ca să-și scarpine coaja unei bube de pe genunchi. Evita să îi întâlnească privirea. Cât și-ar fi dorit Nirmal să o ia în brațe și să o strângă la piept! Văzând-o că scoate din cufăr un album cartonat, ros la colțuri, îi spuse:

— Asta nu e un simplu registru, să știi. Deschide-l.

Bakul afișă un aer de plictiseală.

— Hai să-ți arăt. Am șapte de-astea.

Deschise unul și începu să dea paginile, dând de fiecare dată la iveală forma delicată a unei frunze presate. Pe unele pagini de-abia se ghicea culoarea frunzei, așa cum fusese când era proaspătă și vie, într-un arbore din Himalaya. Chiar și așa, uscate, unele erau stropite cu roșu, altele erau ocru-pal cu puncte negre, la altele nervurile ieșeau în evidență asemenea unui schelet pe trupul rămas fără pic de culoare. Pe fiecare pagină, Nirmal notase numele speciei și locul unde găsisse frunza. La început erau frunze de castan și stejar, urmate de comori cu greu dobândite: resturile unui mac albastru, fărâme de coajă de mesteacăn, o frunză de Brahma Kamal¹, toate din platourile înalte ale Himalayei. Notele erau de fapt

¹ *Saussurea obvallata*, plantă folosită în medicina tibetană; crește la altitudini de peste 4 500 m.

inutile; își amintea în cele mai mici amănunte de unde culesese fiecare frunză, cum o presase, ce culoare avea lumina în ziua aceea, cât de tăios era vântul și cât de pustie coasta muntelui.

Acum dădea paginile una după alta. Uitase de Bakul. Uneori punca degetul pe o frunză, parcă mângâind-o. Atinse cu blândețe una care mai avea în ea o părere de verde și roșu. Nici nu băgă de seamă că fata ieșise din cameră.

În seara aceea, Nirmal stătea în camera de pe acoperiș, rându-ită anume pentru el, și se uita la discuri. De la moartea lui Shanti nu se mai atinsese de cutia în care le ținea. Nici nu mai știa dacă patefonul funcționează. Hârâia și zgâria discurile chiar și atunci când stăteau întinși în pat, ascultând sunetele unui *sarangi*, cu ochii la cerul luminat al nopții, întretăiat de grilajul ferestrei. Acum, că deschisese cutia cu discuri, se gândi să arunce un ochi la vechiul gramofon, poate să cumpere un ac nou, să îl curețe, să ungă mecanismul și să îl întoarcă. Înainte era foarte priceput la astfel de treburi.

Își turnă ceva de băut și, învăluit în fumul țigării care plutea spre ușa deschisă a verandei, se apucă să scotocească prin vechile lui discuri. Descoperi comori de care uitase și se așeză pe scaun, cu patru discuri în mână, ca să citească notele de pe copertă.

Timpul trecu, cina fu adusă la masă, dar Nirmal nu coborî.

Mukunda fu trimis după el. Băiatul urcă pe acoperiș, aruncă o privire în camera lui Nirmal și fugi la parter, unde Manjula stătea lângă *dekchi*, căutând polonicele. Camera mirosea a *moong* prăjită în *ghee*, a foaie de dafin și pește fript. Manjulei i se făcuse foame doar privind și spera din tot sufletul ca bărbatii să mănânce repede, ca să poată începe și ea. Pe furiș, luă o bucată de cartof și o băgă în gură.

— Nirmal Babu va mânca mai târziu, îi anunță Mukunda. Acum bea.

— Poftim? rămase Manjula cu gura căscată. Bea? *Hari, Hari!* În casă?

Dădu drumul polonicului în oală, împinse scaunul înapoi, strânse sariul pe lângă ea și o porni pe scară icnind la fiecare treaptă. Meera venea în urma ei, rugându-o:

— Didi, Didi, lasă-l în pace, o să mănânce mai încolo, încălzesc eu...

— Taci! șuieră Manjula.

Ajunse la camera de pe acoperiș, se apropie cu pași mari de ușă și o deschise de perete. Voia să vadă cu ochii ei.

Nirmal, văzu ea, nu se mulțumea doar să bea. Mai și fuma! Sticla de rom, dovada compromițătoare a vinovăției lui, trona pe masă. Nici măcar nu-și bătuse capul să o țină ascundă. Cât de spre miros... pe cât își făcea ea idee, așa mirosea în casele de pierzanie. Întocmai așa își închipuia că e în locurile acelea.

— Vai de capul meu! se jelui și închise ochii de spaimă.

Apoi își luă inima în dinți, strânse bine sariul pe lângă trup și deschise din nou ușa:

— Nirmal, strigă ea fără să pășească în cameră.

Nirmal stinse țigara și se ridică în picioare, luat ca din oală de cotropitoare a lui cumnată.

— Ai uitat că în casa asta sunt copii? Copii care trebuie educați! Cum ai ajuns să faci așa ceva?

Meera se învârtea în jurul ei repetând:

— Te rog să te domolești. Hai să mergem jos.

Mukunda venise după ele pe terasă. Mai aruncă o privire în cameră, prefăcându-se că a venit să anunțe ceva:

— Kamal Babu așteaptă cu masa.

— Fugi jos și servește orezul, îi porunci Manjula. Venim și noi. Dădu să plece, dar se întoarse încă o dată spre Nirmal.

— Ce-ar zice tatăl tău, Nirmal? Asta e o casă cinstită. Dacă trebuie neapărat... să te porți astfel... măcar du-te în altă parte!

Strânse iar sariul pe lângă ea și plecă indignată, nu fără să mai arunce o ultimă privire ucigătoare înspre sticla de rom.

Nirmal se aplecă peste balustradă și privi afară, cu umerii încovoiați de supărare. Era o noapte neobișnuit de senină, lumina stelelor răzbătea prin umbrele negre ale copacilor, iar luna atârna pe cer, rotundă și umflată ca un pepene galben.

— Nu pune la inimă, se auzi vocea Meerei din întuneric. N-a vorbit cu răutate.

Uimit, Nirmal se întoarce și văzu fața ei, albă în lumina lunii. O credea plecată. Zâmbi și apoi oftă:

— Trebuie că ne crezi niște neciopliți. Cum suferi să stai cu noi? Câteva clipe tăcură, ascultând lătrăturile vulpilor în pădure.

— Ți place aici? Adică, în Songarh, zise Nirmal ca să umple tăcerea.

— Da, răspunse Meera. Sigur că da. Atâta timp cât pot să fac plimbări, m-aș simți bine oriunde.

— Ai venit aici... când?... în același an cu Mukunda, nu? Da, în același an. Eu eram aici, în Songarh, așteptând... așteptând să-mi scrii și să-mi spui dacă poți veni. Atunci m-am dus și l-am adus pe Mukunda. Eram de câteva săptămâni acasă și nu-mi găseam locul. Într-o zi, neavând altceva de făcut, m-am dus la orfelinat să văd pe cine întreține familia noastră de atâta vreme. L-am văzut, ne-am plăcut unul pe altul și l-am luat acasă. Tu ai ajuns la scurtă vreme după aceea, mi se pare.

— Ce bine că a fost luat de acolo, zise Meera.

— Bineînțeles. Chiar atunci ai sosit și tu, spuse Nirmal. L-ai întâlnit înainte să o vezi pe Bakul și ai spus: „Credeam că voi avea de îngrijit o fetiță“.

— Vă mai amintiți ce am spus? râse Meera. Eram nedumerită.

— Iar eu am plecat în Rajasthan cu inima împăcată, continuă Nirmal. Era...

Vocea lui Mukunda, șovăitoare, pluti până la ei prin întuneric:

— Se răcește mâncarea... Manjula Didi e foc de supărată, zice că o să strângă masa...

În noaptea aceea, în timp ce toată casa dormea, Meera se trezi din somn. Nu putea fi sigură, dar simțea că Bakul nu e în patul ei, la celălalt capăt al camerei. „Poate că e în baie“, își zise și se lăsă iar în voia somnului. În clipa următoare se trezi din nou. Se ridică și merse împleticindu-se până la patul lui Bakul. Poate

căzuse din pat, cum i se întâmplase odată. Cearșaful era mototolit, perna aruncată deoparte, patul gol.

„I s-o fi făcut rău?” se întrebă speriată. „De ce nu m-a trezit?”

Pe întuneric, camera părea amenințătoare. Meerei nu-i plăcuse niciodată casa. Chiar din clipa în care intrase i se păruse sumbră, aproape lugubră. Nu prea îi venea să deschidă ușa dinspre culoar, dar se apropie și o împinse puțin. Manjula și Kamal dormeau în camera alăturată. Nu voia să-i trezească, așa că ieși tiptil din cameră, fără să aprindă lampa.

Coridorul era parcă din altă lume: tavanul nu se zărea pe întuneric, pe când podeaua era scăldată în lumina lunii. Fără voia ei, arunca o privire peste umăr la fiecare scârțâit. Dinspre scară răzbăteau niște zgomote. Se duse într-acolo în vârful picioarelor. O fi adevărat că prin casă bântuia o stafie? „Nu te mai gândi la prostii, du-te și găsește fata.” Urcă scara pe orbecăite, până când ochii i se obișnuiră cu lumina lunii și atunci începu să distingă toate obiectele. Urcă un etaj și ajunse la palierul următor.

Dulapul de pe palier era deschis, Bakul stătea în genunchi pe jos, în mijlocul unui morman de hârtii rupte și bucăți de frunze. Gâfâind, cu gesturi furioase, sfâșia albumele lui Nirmal. Auzind-o pe Meera, ridică privirea. Ochii îi luceau, dar nu păru că o vede.

În dimineața următoare, înainte să plece la școală, Bakul aruncă o privire în camera Kananbalei, așa cum făcea zilnic. Bunica ei bolborosea prin somn. Perna era pătată de saliva care i se prelingea pe la colțurile gurii.

— Luați leul de aici, mormăia bătrâna. Uite-l că vine din nou, e uriaș, are colții roșii... de sânge... uitați, înfinge gheara în pieptul lui, o să-l ucidă. E cineva aici, mă aude cineva? Nu mă ascultă nimeni...

Kananbala se lupta să deschidă ochii. Își dădea seama că e trează și totuși nu se putea trezi. Vedea soarele cum pătrunde pe fereastră, îi era frig și voia să se acopere mai bine cu pătura. Simțea că Bakul e în cameră, dar mai întâi trebuia alungat leul.

Bakul se apropie de ea și o mângâie pe cap:

— Hai, *thakuma*, spuse. Trezește-te, visezi.

Kananbala mormăi și genu, iar Bakul o zgâlțâi și mai tare.

— Trezește-te, nu e nici un leu aici, sunt eu, Bakul! Scoală-te, n-am vreme, trebuie să plec la școală!

Câteva minute mai târziu, Bakul stătea în spatele Kananbalci și îi pieptăna părul alb. Pe alocuri se rărise și se vedea pielea capului.

— Cheleşti, *thakuma*.

— Doar nu mai sunt o tinerică! răspunse Kananbala cu ochii închiși de plăcere simțind pieptenul prin păr.

Ce bine era când... pieptenul se poticni în câteva fire încâlcite și o zgârie. Kananbala se chirci de durere și exclamă:

— Auuu!

— Te-a durut?

— Tu ce crezi? se răsti Kananbala la ea. Nu trage așa tare! ... Mama ta avea un păr atât de frumos, cârlionțat, zise după o vreme. Ai moștenit-o. Biata de ea. A murit înainte să apuce să se bucure de viață. Nici măcar nu te-a văzut.

Bakul, care mai auzise povestea de mai multe ori, își pierdu răbdarea: nu putea suferi ca bunica ei să-i spună aceleași lucruri de mai multe ori. Se întâmpla adesea să-i taie vorba:

— Bine, bine, mi-ai mai spus.

— Tatăl tău era cu totul altfel pe vremea aceea, continuă Kananbala; ținea ochii închiși, simțind în păr și pe umeri atingerea ușoară a degetelor lui Bakul. Un băiat vesel, fără griji. Nu mergea, ci alerga, oriunde s-ar fi dus. Ori de câte ori vorbea, ochii lui zâmbeau. Cine-ar zice că e aceeași persoană?

Bakul se întunecă la față și făcu o strâmbătură.

— N-am spus nimănui atunci, continuă Kananbala. Dar ție am să-ți spun într-o zi. Știi cine l-a omorât pe bărbatul care locuia peste drum.

— Ei, știi! râse Bakul. Zici și tu așa. Habar n-ai.

— Și apoi am mers la picnic, spuse Kananbala cu voce nostalgică. Tu n-ai să vezi niciodată așa ceva. A fost...

Pe jumătate adormită cum era, Kananbala auzi că intră cineva în cameră și se apucă să scotocească undeva, în preajma ei. Simți că patul se zgâlțâie și se leagănă și deschise ochii.

— Vai, Bakul, strigă ea cu voce tremurătoare. E cutremur, ajută-mă!

Privi speriată în jur și se apucă cu mâinile de marginea patului, care se legăna. Atunci văzu pe Nirmal ieșind de sub pat și ridicându-se în picioare. Trase afară cufărul ei și, sub privirile ei îngrozite, îl deschise și începu să arunce afară sariurile ei, fără să-i arunce măcar o privire.

— Cum? Nirmal? Ce...

Nirmal găsi sub sariuri cutia la care Bakul ținea atât de mult.

— Ce faci, Nirmal? întrebă Kananbala înspăimântată de-a binelea. Ce faci sub pat, ce cauți în cufărul meu?

— Am să-ți arăt eu ce înseamnă să pierzi ceva drag, îi spuse Nirmal găfăind lui Bakul și scoase cutia ei de aluminiu din cufăr. Ai să înveți cum să te porți cu lucrurile altora.

— Să nu mi-o iei, țipă Bakul întinzându-se după cutie. E cutia mea, să nu te atingi de ea.

Sări peste pat și încercă să smulgă cutia din mâna lui Nirmal.

— Nirmal! strigă Kananbala. Ce faci, ți-ai pierdut mințile?

— Eu mi-am pierdut mințile, mamă? E cineva întreg la cap în casa asta?

*

Nirmal își avea biroul la marginea orașului, într-o clădire mică unde, în afară de el, mai erau un funcționar mărunț și un polițist indigen care făcea comisioane în timpul liber. Cu excepția unui teanc modest de hârtii și a câteva cărți, pupitrul lui Nirmal era gol. Vecinii lui, Sharma și Negi, stăteau de vorbă la fereastră. Bârfe de birou, ghici Nirmal auzind frânturi de conversație.

— Domnul Bullock îi ține pe față partea lui Banerji, zicea unul din ei.

— *Arre bhai*, păi nu știi că Banerji i-a fost student? De asta capătă întotdeauna însărcinări ca lumea.

Nirmal sorbi o înghițitură de apă, încercând să se liniștească, cu toate că furia încă îi făcea sângele să clocotească. În câți ani adunase colecția de frunze? Doisprezece? Cincisprezece? Când începuse? Cu stejarul la umbra căruia se oprise pe când cutreiera partea apuseană a munților Himalaya. Arșarul, rododendronii, fieceare de altă culoare. Cea mai mare parte erau frunze culese din copaci crescuți la mare altitudine, în zilele când voia să scape de șantier și pleca în preumblare pe dealuri, chiar dacă pentru a ajunge acolo era nevoit să ia întâi trenul, apoi autobuzul și în final să tocmească un căruțaș.

Bakul distrusese totul.

Se dădu înapoi cu scaunul, se ridică și scaunul căzu.

— Trebuie să plec, se adresează camerei goale.

Cei doi îl priviră plecând.

— Ce om ciudat, remarcă Negi. Nu vorbește, nu caută tovărășia nimănui.

Nirmal ieși cu pas hotărât. Scoase tabachera subțire de argint, unul din rarele daruri pe care i le făcuse frate-său de ziua lui, aprinse o țigară și dădu fumul afară cu un oftat adânc. Menghina care îi încingea fruntea parcă slăbi strânsoarea. Băgă de seamă că pe marginile drumului de pământ roșu se înșirau bucăți de mica, oglinzi în care strălucea soarele de dimineață.

Ce fusese în capul lui Bakul atunci când distrusese colecția la care el ținea atât de mult? Știa prea bine ce înseamnă pentru el, doar îi spusese cu o zi înainte! Atâta răutate la un copil de unsprezece ani... sau poate doisprezece? În dimineața aceea, când Meera îi povestise ce s-a întâmplat – oare care fuseseră vorbele ei? ... „*Dada*, cred că Bakul a stricat unul sau două din albumele dumneavoastră” – simțise că îi pocnește capul. Unul sau două din albume!

Nu foarte departe de acel loc, Mukunda era așezat la masă, în casa doamnei Barnum, și se străduia să citească. Doamna Barnum nu ieșise din camera ei în după-amiaza aceea, iar el simțea că

pagina îi joacă în fața ochilor. Cuvintele erau grele, nu era obișnuit cu ele, iar fragmentul din primul volum al Bibliotecii de Literatură nu îl interesa câtuși de puțin. Gândul îi tot fugea la războiul care se iscase în casă în dimineața aceea. Îl văzuse pe Nirmal îngenunchat în fața grămezii de albume, înconjurat de o ploaic de fărâme de frunze uscate și bucățele de hârtie, purtate de vântul blând al dimineții. Mukunda se temea de mânia care avea să înăbușe întreaga casă. Ce o apucase pe Bakul de se purtase așa?

Închise cartea cu un pocnet și se duse la fereastra care dădea spre grădina doamnei Barnum. O grădină cum nu mai era alta, mai degrabă o pădure sălbatică, cu arbori falnici, care se întindea până la un iaz acoperit de nuferi. Era un iaz tainic, ascuns în spațele casei, și nu-l puteai vedea decât de la o fereastră anume, de la etaj. Astăzi, privind în jos, Mukunda văzu ceva în iaz. Coborî scara în goană și ieși în grădină, fugind cât îl țineau picioarele. Era sigur că Bakul era în iaz, măcar că nu știa să înoate. Nici el nu-și dădea seama de ce, dar era sigur că încerca să se înece fiindcă se căia pentru scandalul izbucnit din cauza ei în dimineața aceea.

Își smulse cămașa, dar când intră în apă își dădu seama că era destul de adâncă, îi trecea peste cap. Se întinse pe burtă, învelit ca într-o reacă de tăcerea neașteptată a apei. În jurul lui ierburile se legănav ca niște umbre fără trup. Când și când, ceva trecea pe lângă el – un pește, îi plăcea să creadă. O vedea pe Bakul bătând frenetic din mâini și picioare la câțiva metri mai încolo și porni către ea. Tulpinile nuferilor, groase și negre, se legănav făcându-i loc. Ajunse la ea și o apucă de mână ca să o tragă afară din apă. Bakul ieși la suprafață improșcând apă pe gură și pe nas și îl împinse deoparte.

— Ce ți-a venit? îl luă la rost. Dă-mi pace! De-abia începusem și eu să plutesc!

Se scufundă iar în apă, bătu de mai multe ori din mâini și apăru din nou, scuipând apă și înecându-se:

— Cred că am înghițit ceva.

Șuvițele de păr i se lipiseră de cap. De o ureche i se agățase o plantă de apă. O desprinse și o azvârli către Mukunda. Rochia

subțire de vară se lipise de sânii ei cât piersicile. Mukunda rămase cu ochii la sfârcurile întunecate, la rotunjimile pe care se înălțau. Aproape fără voia lui, întinse mâna să le atingă.

— Termină, zise Bakul și îl plesni peste mână. Mă gâdili. Mukunda îi pipăi sânii cu blândețe.

— Nu sunt moi, cum credeam eu, șopti.

Ajunși acasă încercară să se furișeze nebăgați de seamă, ca să scape de săpuneala pe care o meritau fiindcă erau uzi până la piele. Dar Manjula îi aștepta în curte, și Meera alături de ea.

— Aveți idee cât de târziu este? îi luă Manjula la rost. Și ce jalnic arătați amândoi? De ce v-ați udat hainele? Ce-ați făcut?

— Ai să răcești, Bakul, du-te și usucă-ți părul îndată, interveni Meera, vrând să mai îndulcească asprimea dojenii.

— Am căzut în iaz, răspunse Bakul uitându-se pieziș la Meera, și el a trebuit să vină să mă scoată.

Trecu repede pe lângă mătușa ei, care știa să tragă palme usturătoare când nici nu te așteptai. Vocea Manjulei răzbătu până la ea din grădină:

— De data asta au întrecut măsura. I-am spus lui Nirmal în mai multe rânduri că trebuie disciplinați, că nu mai sunt copilași, da' parcă mă ascultă cineva? Chiar nu înseamnă nimic?

Apoi murmură cu amărăciune pentru sine însuși:

— Nepătrunse sunt căile zeilor. Dau copii celor căroră nu le pasă de ei, pe când pe mine mă lasă fără.

A doua zi, Nirmal stătea întins pe pat în camera lui de pe acoperiș și se străduia să citească traducerea unei povestiri de Cehov, „Stepa“, însă spațiile vaste și rătăcirile personajelor pe sub apăsătorul cer rusesc îi accentuau senzația de sufocare, senzație pe care o avea ori de câte ori stătea în Songarh. Tânjea după cerul pustiu din Rajasthan, unde ochii nu puteau cuprinde linia

orizontului. Lăsa din mână cartea și se ridică, întrebându-se ce ar putea face.

Era în concediu. Vecinii lui de la birou se dădeau în vânt după vacanțe, cu toate că nu se omorau cu firea muncind. Stăteau acasă cu soțiile, își răsfățau copiii, se lăsau prinși în plasa familiilor numeroase. Viețile lui Sharma și Negi erau pline de lucruri plăcute: vizitele rubedeniilor, nunți prin vecini, cumpărături la bazar; până și o boală era prilej de emoție și subiect de bârfe. Spre deosebire de ei, se gândea Nirmal, el se ținuse întotdeauna departe. Oamenii credeau că se ține cu nasul pe sus, că e arogant, și pe el nu îl deranja părerea lor. Uneori însă tânjea după o viață agitată și o cohortă de rude, așa cum aveau ceilalți, cu toate că era absolut sigur că nu s-ar simți la largul lui.

Se învățea prin cameră cu o țigară între degete, căutând cutia de chibrituri, când ochii îi căzură pe cutia de aluminiu. Cutia lui Bakul! Rămăsese pe pervazul ferestrei, acolo unde o uitase. O ridică și auzi ceva zornăind înăuntru. O luă și se așeză pe pat ca să o examineze mai bine. Era plină de zgârieturi, cu un colț ciobit și încuietoarea strâmbă.

În cutia lui Bakul se aflau multe lucruri de care nu-și amintea cum le căpătase. Nirmal scoase un șirag de mărgele de plastic roz, câteva semințe cafenii, turtite, pe care le recunoscuse ca fiind de tamarin, o păpușă de cârpă cu figura tristă, îmbrăcată într-un sari roșu, un tramvai micuț (înăuntru, la fereastră, o fetiță zâmbitoare, cu ochii veseli și păr auriu, din gura căreia ieșeau, ca în desenele animate, cuvintele „Perkins Nougat“).

La fundul cutiei găsi trei plicuri. Spre marea lui uimire, își recunoscuse scrisul pe unul din ele. Purta ștampila poștei din Bikaner. Îl deschise și citi biletul scris cu litere de tipar: „Dragă Bakul, mă aflu într-un loc cu animale numite cămile și copaci numiți palmieri“. Alături era desenat ceva ce semăna a cămilă, stând sub un palmier.

Din plicul următor căzură trei fotografii. Cea mai mică avea colțurile răsucite și reprezenta casa lui Shanti din Manoharpur. Nu mai văzuse casa, și nici măcar o fotografie de-a ei, de doisprezece ani. Aproape uitase de ea și nici n-ar fi vrut să-și mai aducă

aminte vreodată. Dar în clipa când ochii îi căzură pe fotografie toate amintirile îi reveniră în minte, până în cel mai mic amănunt. Copacul de la fereastra lui Shanti, după care fusese numită Bakul. Veranda unde el și socrul lui stăteau de vorbă la o ceașcă de ceai; de obicei își făceau apariția și vecinii lui Bikash Babu și începeau discuții interminabile despre aceleași și aceleași lucruri: inundația care avea să vină în scurtă vreme; firma de construcții din Scoția; copacii de mango și cocotierii; modul în care progresa procesul vecinului și dacă ajunsese la judecătorul districtual.

Nirmal privi îndelung fotografia, câtă vreme, nici el nu știa. Apoi o puse deoparte și le luă pe celelalte două. Una era a lui Shanti. Era fotografia sosită odată cu propunerea de căsătorie. Nirmal privi o vreme, zâmbind, expresia îndărătnică de pe fața lui Shanti. Oare cum se simte cineva știind că i se trimite fotografia unui străin, ca să-și dea acordul? Se întrebă dacă și alți bărbați, alți posibili soți pentru Shanti, văzuseră acea fotografie. Poate că unii dintre ei o mai aveau încă, uitată prin vreun cotlon. Sau poate că femeile cu care se însuraseră între timp o aruncaseră sau o rupseseră...

În cea de-a treia poză erau ei doi, cu ochii la fotograful tocmit la nuntă. Nirmal o privi în treacăt și o puse deoparte. „Fața aceea tânără, subțire, ciuful de păr, oare acela eram eu?” Se duse la oglinda din șifonier și cercetă fața posomorâtă care îl întâmpină în oglindă. Avea părul pieptănat drept pe spate, la fel ca tatăl lui. Obrajii îi erau brăzdați de riduri adânci care coborau pe lângă nas. Fața era tot subțire, dar nu ca în fotografie. Era o față scofălcită, îmbătrânită. Fața unui om bătrân. Abia împlinise treizeci și șapte de ani și era bătrân. Cu toate astea, nu era un patriarh, ca tatăl său, nici măcar o persoană autoritară, ca fratele său.

Gândurile îi fugiră cu două zile înapoi. Auzise o bătaie la ușă și se pregătea ca Manjula să năvălească din nou peste el. De data asta era Meera. Își dădea seama că are hainele în dezordine și nu voia să o invite în dormitorul rămas în neorânduială, cu cearșafurile mototolite, deși știa că ea și nimeni alta avea să facă curat ceva mai târziu, să o pună pe servitoare să aranjeze patul și să scoată scrumierele pline de sub scaune și de sub pat. Ieșise afară

pe acoperiș, tremurând ușor din cauză că dimineața era răcoare, și o întrebase:

— S-a întâmplat ceva?

— Am...

În lumina blândă a dimineții pielea ei strălucea. Văzu că se îmbăiasă deja și că părul ud îi cădea liber pe umeri, lăsând o urmă întunecată pe sari. Picături de apă îi atârnavă din păr asemenea unor diamante. De obicei îl privea în ochi, dar acum își ferea privirea.

— De fapt, am venit să pun rufele la uscat...

Nirmal văzu că avea lângă ea o găleată mică, plină cu rufe stoarse. Așteptă, întrebându-se de ce oare îl strigase.

— ...și mi-am zis că mai bine vă spun... vă rog să nu vă mâniați pe ea, e mică și nu știe... Bakul a stricat câteva cărți...

— Cărți? Ce cărți?

— Dulapul de pe palier, cărțile de acolo...

Înainte să termine ea ceea ce avea de spus, Nirmal se năpustise jos pe scară. Cineva se apucase să pună deoparte albumele și făcuse mormane de hârtii. Nirmal îngenunchease pe jos, scormonind printre resturile de hârtie și frunze, până când tot palierul fu acoperit de bucățele de hârtie în mijlocul cărora stătea el, clocotind de furie.

Acum se simțea stânjenit când își amintea scena. Meera venise lângă el, încercase să-l liniștească și să mai salveze ce mai părea că putea fi salvat. În seara aceea, când venise acasă de la lucru, pe pervazul ferestrei găsisese trei albume, lipite la loc cu mare greutate, după cum se vedea. Nimeni în afară de Meera nu s-ar fi încumetat la așa ceva.

Oare ce părere avea despre el? Un bărbat de vârstă mijlocie care se pierdea cu firea din cauza unor frunze presate. Un bărbat necugerat care voise să-și pedepsească fiica pentru că se purtase ca un copil. Meera trebuie că muncise ziua întreagă ca să lipească la loc albumele. De ce se înhămasse la așa o muncă? Și Bakul, oare îl ura într-atât încât să recurgă la singurul mijloc prin care credea că îl poate răni?

Privi din nou fotografiile din mână și, pentru prima oară, se gândi la ce vină purta el însuși. În cutia de aluminiu, Bakul păstra toate amintirile legate de mama ei, lucrurile la care ținea cel mai mult. El ce făcuse, ca să merite aceeași afecțiune? Cum să facă să-și răscumpere anii de nepăsare? Stătea și fuma, apoi privea iarăși fotografiile și fuma din nou. Dintr-odată păru că a luat o hotărâre și se ridică de pe pat.

„Trebuie să-i arăt lui Bakul casa lui Shanti“, își zise. „E singura cale să o apropii de mama ei. Se cădea s-o fi dus acolo acum multă vreme. Bunicul ei trăiește, se cuvine să-l cunoască.“

Se simțea eliberat de o povară și parcă respira mai ușor acum. Într-o pornire de entuziasm împinse cutia la o parte și ieși pe verandă. Va cumpăra bilete de tren și vor face prima lor călătorie împreună. Îl va lua și pe Mukunda, îi va deschide ochii asupra lumii. Pe drum aveau să se oprească în Calcutta, le va arăta Monumentul Reginei Victoria, îi va arăta lui Bakul un tramvai adevărat, nu o jucărie de tablă.

Și fiindcă nu s-ar fi descurcat singur cu cei doi copii, avea să o ia cu el și pe Meera. Abia aștepta să-i spună, să o vadă cum face ochii mari și se luminează la față.

Încântat la gândul călătoriei, abia așteptând să audă țâcănitul atât de familiar al roșilor de tren, Nirmal se încălță și coborî scările. De ce să petreacă toată vacanța acasă? Cu acest gând în minte, porni iute spre Finlays, căutând din ochi o *tonga*, ca să mai câștige timp.

Meera mângâia cu degetele un sari drapat pe un manechin la Finlays. Manechinul, așezat pe un postament lângă ușa, era cu o jumătate de metru mai înalt decât Meera, avea pielea albă ca aluatul și buze roșii ca sângele. Trupul durduliu era înfășurat într-un sari portocaliu cu bordură aurie. Meera plecă privirea spre sariul ei, alb-cenușiu, așa cum se cuvenea, de această dată cu o bordură îngustă, cafenie. „Într-o zi, visa ea, am să port din nou portocaliu ca soarele la apus, verde ca un mango proaspăt și roșu-viu, ca

florile de *semul*. Poate în taină, doar pentru mine, când nu mă vede nimeni, dar am să port.“

Nirmal o urmărea de afară, fără ca ea să știe. Rămăsese ținut locului văzând-o că face ceva atât de obișnuit – se uită la un sari, un sari cum o văduvă nu ar putea niciodată să poarte. Pe lângă manechinul impunător, îmbrăcat în portocaliu și auriu, Meera părea sfrijită, șleampătă. Ținea mâna încleștată pe traista de pânză, în timp ce oamenii viermuiau în jurul ei, priveau mărfurile și le cumpărau. Vânzătorii și clienții treceau pe lângă ea fără să o bage în seamă. Le era limpede, așa cum îi era și lui Nirmal, că nu venise acolo ca să cumpere ceva. Pe neașteptate i se făcu milă de aspectul ei nepotrivit cu locul, de singurătatea ei în mijlocul mulțimii de oameni.

Intră și se apropie de ea.

— Ce surpriză!

Meera se îndepărtă iute de manechin, parcă se temea să nu se molipsească.

— Am... hm... a trebuit să duc copiii la plimbare... e zi de sărbătoare... se bâlbâi ea. Sunt chiar aici, în librărie.

Nirmal șovăi, nesigur pe el, dar apoi dădu îndoiala la o parte:

— Vrei să bei un ceai? E o prăvălioară afară.

Sub o tendă se aflau două mese de tablă și câteva scaune pliante. Meera aruncă o privire în jur, conștientă că toată lumea vedea cât de intimidată este, și se așeză pe un scaun, rugându-se în sine ei să nu i se agațe de sari sau să-i lase vreo pată de rugină pe țesătura albă. Ce-ar zice oamenii care o cunoșteau dacă ar vedea-o bând ceai în public cu tatăl lui Bakul? Ce părere și-ar putea face?

— Am adus copiii ca să le fac o bucurie. Nu prea ies din casă...

— Nu voiai și tu să mergi la librărie? Pe cât mi-aduc eu aminte, îți plăcea să citești cărțile tatei. Cu siguranță că le-ai citit pe toate în cei șase ani de când ești la noi.

Își amintise cum o găsisese odată scotocind prin dulapurile cu uși de sticlă unde tatăl lui își ținea cărțile! Meera își ascunse zâmbetul în ceașca cu ceai.

— Pe unele le-am citit de trei sau patru ori. Altele noi n-am prea cumpărat, răspunse ferindu-și privirea.

— Avea tara cărți atât de bune încât să merite a fi recitite? Ce avea în bibliotecă? Nu m-am uitat niciodată cu prea mare atenție. Mi-aduc aminte că citea o groază de cărți... despre botanică.

— A, ați fi uimit, râse Meera. Multe cărți serioase. Dar și cărți romanțioase! Chiar așa. *Jane Eyre*, *La răscruce de vânturi*... romane englezești. O carte numită *Trandafirii de mătase din Cairo*. Pe toate era scris numele lui. (Se opri, zicându-și că nu se cade.) Ar trebui să mă duc în librărie și să-i aduc, zise și se apucă să-și strângă lucrurile.

— Nu vrei o gogoasă cu cremă? o întrebă Nirmal, uimit el însuși de idee. Știai că la Finlays fac niște gogoși cu cremă grozave? Mă rog, cel puțin la fel de bune ca la Songarh.

Meera lăsă traista jos dar rămase cu mâna pe ea, ca și cum urma să se ridice în clipa următoare.

— Gogoși cu cremă? se miră. La vârsta noastră?

Mâncă totuși una și șterse crema de la colțurile buzelor cu o batistă albă, brodată cu trandafiri roz. Se întreba dacă batista e curată. Nirmal băgă de seamă că era singura pată de culoare pe care o avea asupra ei și privi cum îi atinge buzele.

Când terminară gogoșile cu cremă soarele gălbui al după-amiezii de martie se topise pe nesimțite în umbrele serii. Meera își bătea capul să născocească un răspuns pentru când va ajunge acasă și va fi întrebată unde stătuse atâta vreme. Cine avea să facă ceaiul înainte de venirea lui Kamal? Ce va zice Manjula după ce lipsise atât de mult? Și ce aveau să spună văzându-i că se întorc împreună?

Ce puteri avea întunericul de a schimba lucrurile? De când se știa, părinții, soțul și rudele îi puseseră în vedere: „Să te întorci înainte să se întunece!” Ce se întâmpla noaptea și nu se putea întâmpla ziua? De când se știa se simțise cuprinsă de teamă la apusul soarelui. Cineva trecu foarte aproape de ea. Meera se stăpâni cu greu să nu țipe. Era o siluetă înfășurată într-o broboadă de o culoare incertă.

— *Tonga, mataji?* întrebă o voce pițigăiată.

În sfârșit erau în *tonga*. Trăsurica avea două banchete de lemn, așezate spate în spate, despărțite prin spătar. Meera asculta

scârțâitul ușor al roților, ropotul iute al copitelor, clinchetul voios al clopoșcilor. Vântul îi aducea mirosul iute al calului, un amestec de balegă, sudoare și aer curat; încet, încet se liniști, legănată de *tonga*. Era așezată împreună cu Bakul pe bancheta din spate și îl auzea pe Mukunda, așezat în față cu Nirmal, vorbind cu acesta despre cai și bice. Ajunseră la colina dincolo de care începea drumul spre casă. *Tongawallah*-ul cel slab, înfășurat în broboadă, plesnea calul cu biciul. La încheieturi i se vedeau venele răsucite, ca niște pâraie capricioase. În ciuda răcorii care se lăsase, calul lugea de sudoare. *Tonga* o luă la vale, mai repede și mai repede pe măsură ce panta era mai abruptă, înainte să urce din nou. Meera trase adânc în piept aerul care se năpustea pe lângă ea și încercă să-și prindă mai bine părul în ace.

Alături de ea, despărțit doar de o scândură subțire de lemn, era așezat Nirmal. Dacă ar pleca doar un pic capul l-ar putea pune pe umărul lui.

Închise ochii o clipă și încleștă palma pe cotieră.

De când luase ceaiul împreună cu Meera, își dădu Nirmal seama, nu se mai putea concentra asupra hârtiilor din fața lui nici până după-amiaza la patru, ora când băiatul aducea ceaiul în ceștile cafenii, aburinde. Ce fel de teodolit? Să ia corturi sau nu? Găsea destui lucrători prin partea locului? Avea de completat formulare de comandă, de scris scrisori, dar gândul îi fugea la ruine, sau mai degrabă, ca să fie cinstit cu el însuși, la ideea că Meera era poate acolo, hrănind câinii sau desenând.

În cea de-a patra după-amiază renunță să se mai străduiască și plecă devreme de la birou, pretextând că se duce în inspecție la locul unde avea să facă săpături. Se duse drept la ruine, dar Meera nu părea să fie acolo. Intră pe sub cupolă, dar nu auzi decât scheunături și un mârâit amenințător. Își zise că poate s-a dus ceva mai departe și merse spre râul sec, dar nu o găsi nici acolo. Nemângâiat și pe deasupra conștient că dezamăgirea lui nu avea nici o legătură cu arheologia, se întoarse și porni spre intrarea fortului.

De data asta era acolo, mergând repede spre dom, de parcă întârziase, aruncând pe jos bucățele de *roti*. Traista de pânză se legăna și se izbea de șoldul ei la fiecare pas grăbit.

Nirmal opri și se ascunse după un zid năruit. Broboane de sudoare îi acopereau fruntea. Ce era în mintea lui? De ce venise aici? Era ridicol. Meera îi era rudă îndepărtată, și văduvă pe deasupra. Dacă și-ar fi dat seama că el o place s-ar fi simțit jignită și ar fi refuzat să-l mai vadă. Dacă cineva din familie sau din vecini ar fi aflat, ar fi ieșit o tevatură întreagă. Cu siguranță că Meera ar fi fost repudiată, poate și el la fel.

Aruncă o privire peste zid și înțelese că era într-o situație imposibilă: cum ar fi putut pleca fără ea, ea să-l vadă? Dacă nu se apăra pe loc ar fi fost nevoit să stea ascuns până când ea se sătura de desenat. Văzu că se așezase cu spatele sprijinit de *hanyan*. Câinele stătea lângă ea, când scărpinându-și urechile, când mirosindu-se sub coadă.

Trase aer în piept și se strădui să se prefacă surprins. Când îl văzu, Meera lăsă jos caietul de schițe.

— Îmi cer scuze, zise. Ar fi trebuit să-mi dau seama că aici se lucrează. Chiar că n-am ce căuta în locul ăsta.

Vorbele ei îi dădură o idee pe care se grăbi să o exprime fără măcar să o cântărească o clipă.

— N-ai ce căuta... Ba s-ar putea să faci ceva folositor!

— Cum adică?

El ajunsese deja lângă ea și se aplecase deasupra câinelui, încercând să-i câștige bunăvoința; câinele abia dacă dădu din coadă.

— Înainte să ne apucăm de lucru avem nevoie de schițe ale locului, schițe amănunțite. Crezi că mi le-ai putea face?

— N-ar fi mai bine să chemi pe cineva care se pricepe? Eu doar fac schițe, nu sunt desenator.

Nirmal se așeză lângă ea.

— Dacă îmi arăți câteva desene am să știu.

Tremurând de emoție, Meera deschise caietul și începu să dea paginile. Desenase copaci și flori, ba chiar și câinele, în câteva rânduri. Liniile erau bine conturate, fluide. Desenase și ruinele, privite din diferite unghiuri. Desenele semănau doar vag cu subiectul. De exemplu, cum arăta domul de fapt? Cât de mare era în raport cu pilastrii? Meera îndulcise unele linii, estompându-le așa cum se face la desenele în cărbune, și ascunsese unele detalii arhitecturale în spatele arborilor sau norilor desenați cu creion pastel. Nu știa cum să-i sugereze că era necesar să-și schimbe stilul ca să facă desenele de care avea el nevoie. Desigur, va aduce și un desenator de meserie și va face fotografii în fiecare zi.

În timp ce el dădea paginile, Meera îl privea. Când îl văzu că ajunge la a zecea îi luă caietul din mână.

— Am văzut ceva ce nu trebuia? făcu Nirmal oarecum ofensat.

Meera răsese nervos și zise:

— Cred că asta e tot, pe urmă nu sunt decât pagini goale.

— Sunt frumoase desenele; chiar ai surprins atmosfera acestui loc.

Meera întoarse privirea fără să-și poată ascunde un zâmbet. Desena de când venise la Songarh, dar nu și-ar fi închipuit că schițele ei vor interesa pe cineva.

— Ai putea să lucrezi mai sistematizat? o întrebă Nirmal. Desenează întâi partea din față, apoi o latură, apoi cealaltă. Fă liniile cât poți de precise și caută să păstrezi proporțiile. Desenează clădirea ca și cum ai desena o hartă.

Nu îi va cere mai mult ca să nu o sperie.

— Am să încerc, zise ea, dar am doar puțin timp în fiecare zi, așa că n-am să pot termina cât de repede ați dori.

Nirmal se ridică și își scutură pantalonii de praf.

— Puțin timp în fiecare zi e de ajuns. Pentru început.

*

În zilele care urmau Nirmal își regăsi puterea de muncă și capacitatea de concentrare de pe vremuri. Se bucura de fiecare oră de lucru și petrecea multă vreme făcând planuri pentru săpăturile din Songarh. Simțea un fel de mulțumire cum nu mai simțise de când se întorsese acasă. Rareori se simțise așa, poate doar atunci când stătea pe vârful unui munte, având la picioare văile imense și cocoșele enorme ale dealurilor, contururile creștelor estompate de ceața serii. În acele clipe se simțea parte a cerului, un grăunte de praf pe o enormă cută a pământului, și cu toate astea la fel de însemnat, la fel de legat de munți, de măcrișul roz și de copaci ca și veverițele zburătoare care se hârjoneau prin cedrii *deodar* din jurul lui.

Nirmal simțea că acum casa se obișnuise cu el, iar Bakul nu mai era atât de pornită. Uneori, seara, venea cu Mukunda pe terasa de sus și stătea acolo în timp ce Nirmal îi arăta băiatului cum să recunoască constelațiile. Băgase de seamă că uneori, atunci când îi arăta lui Mukunda cărți cu fotografii de la Acropole

și mormântul lui Tutankamon, se apropia de ei și privea peste umărul lui. Nirmal nu-i adresa nici un cuvânt, fiindcă altminteri ar fi plecat, era sigur. Pusese la loc cutia de tablă sub patul Kananbalei, dar nu uitase de plănuita excursie la Manoharpur. Într-o seară întrebă:

— Când începe vacanța de vară?

— A, mai e mult, oftă Mukunda. Nu știu la ce dată.

— Știu eu, se băgă Bakul în vorbă. La începutul anului ni se dă un calendar al evenimentelor. Începe la 10 mai și ține până la sfârșitul lui iunie!

Nirmal se ridică și se duse la calendarul de perete. Încercui cu roșu ziua de 12 mai și le zâmbi celor doi care îl priveau întrebători.

— Ce-ați zice să mergem la Calcutta? Și apoi la Manoharpur? Luăm un compartiment de clasa întâi numai pentru noi, cu patru paturi, baie și oglindă. O să vizităm Grădina Zoologică și Muzeul Indiei. O să mergem cu tramvaiul și o să ne plimbăm călare prin Maidan, cel mai mare parc din Calcutta. Ei, ce ziceți? O să ne ducem la bunicul lui Bakul și apoi facem o plimbare cu barca pe râu, la Manoharpur.

În noaptea aceea Mukunda stătea întins în pat, în camera lui din curte, dar somnul nu se lipea de el. Țânțarii se învârteau în jurul lui țiuind. Când se așezau pe el îi plesnea cu palma aproape fără să bage de seamă. În mintea lui auzea în depărtate şuieratul trenului, chemându-l spre locuri mult mai însemnate decât văzuse el vreodată. Auzise de nenumărate ori şuierul în orfelinatul care era destul de aproape de calea ferată. Cât era ziuica de lungă, auzeau trenurile trecând în sus și în jos. Se trezeau când trecea Sealdah Goods și ieșeau afară încă adormiți, mestecând crenguțe de *neem* ca să-și curețe dinții. La amiază trecea Danapur Down și, dacă trenul întârzia, întârzia și prânzul. Noaptea, când se răsuceau de pe o parte pe alta în paturile lor, înfometați, apăsându-și cu pumnii stomacurile goale, auzeau sunetul unui tren al cărui nume nu-l cunoșteau. Trecea noaptea atât de târziu că ar fi putut

fi o plăsmuire a minții lor, așa că îi spuneau Trenul Fantomelor, fiindcă asta își închipuiau că transportă prin țară.

El însuși, Mukunda, clocise un plan de cum să fugă de la orfelinat într-un tren. Îi convinsese și pe trei băieți mai mari să vină cu el; știa că n-ar fi izbutit de unul singur. Într-o dimineață, el și ceilalți trei – Birsă, Subhas și Michael – se furișaseră afară din orfelinat și coborâseră în goană cărarea din spatele clădirii. Puțin mai încolo era jungla care îi despărțea de calea ferată. Nu aveau voie în partea aceea, dar în ziua cu pricina alergară drept într-acolo, printre tufișuri și ierburi înalte, stârnind fluturii care se ridicau în aer ca niște petale și găngăniile care bâzâiau înfuriate. Străbătuseră petice de mlaștină, se întepaseră în tufe de urzici, trecuseră de la umbra deasă a copacilor la lumina orbitoare a poienitelor, agățându-se din mers de mănunchiuri de flori viu colorate pe care le trăgeau după ei și apoi le fluturau deasupra capului, țipând și râzând. În cele din urmă ajunseră la marginea pădurii și văzură un drumeag pe care îl traversa calea ferată. Nu se auzeau decât țipetele alarmate ale unei familii de maimuțe și propria lor răsuflare, gâfâită. Tocmai când se întrebau dacă o mai veni trenul auziră șinele cum zumzăie și vibrează și, în depărtare, şuieratul locomotivei. Până să-și dea seama trenul fu lângă ei, o masă nelămurită de metal care pufăia și scotea fum, iar ei țopăiau și fluturau înnebuniți din mâini ca trenul să oprească, măcar să încetinească și să se poată urca, să-și pună planul în aplicare, să fugă, să ajungă în alt oraș. Dar oamenii așezați la ferestre aveau viețile lor de călători cu trenul – unul decojea o banană, altul privea afară cu gândul aiurea, alții citeau în timp ce treceau ca vântul prin orașe și pe lângă băieți care fluturau din mâini, fără să aibă habar cu câtă nerăbdare fuseseră așteptați, cu câtă speranță fuseseră urmăriți din ochi; oameni indiferenți, aflați îndeajuns de aproape cât să poată fi văzuți de cei patru băieți, și totuși efemerii, tot mai șterși cu fiecare țcănit al roților și pufait al locomotivei. Un copil aflat în ultimul vagon le răspunse cu o fluturare de mână. După aceea numai fu decât locul gol pe unde trecuse trenul și tăcerea, spartă din nou de țipetele maimuțelor.

Mukunda ținea minte și acum bătaia cu bățul care le fusese aplicată la întoarcere și durerea de stomac din cauza foamei. Directorul îi pusese să stea la colț și să se uite la ceilalți cum ce mâncău; nu li s-a dat mâncare a doua zi și nici următoarea. Să le fie învățătură de minte!

O călătorie cu trenul! În ziua aceea Mukunda fusese sigur că va călători și va ajunge departe, foarte departe.

Cu toate că ora era târzie, Bakul nu mai avu răbdare și o înștiință pe Kananbala:

— O să mergem cu trenul să vedem casa mamei!

— Ce tot spui acolo? Cu trenul? Broscuță, cine o să te ia cu trenul? Tu nu vezi că din casa asta nu pleacă nimeni? Uită-te la mine.

— Ba nu, ești invidioasă! Habar n-ai ce-i ăla un tren! Spui așa doar fiindcă tu n-ai plecat niciodată din casa asta!

— Trenul! Am mers cu multe trenuri, dar asta a fost acum multă vreme.

În altă cameră, Manjula îi reproșa lui Kamal:

— Mai ții minte când am plecat ultima oară în vacanță? Las' că-ți spun eu! Ce zi nenorocită a fost aceea când tata s-a hotărât să mă trimită în familia asta, departe de oraș, de orice distracție! Noi de ce nu mergem niciodată nicăieri?

— Ba cum, sunt doar trei de când am mers la Varanasi. Ai și uitat? Și călătoria la Puri și Dakhshineshwar? Cine te-a dus acolo?

— Am mers acolo ca să ne rugăm de copii, nu în vacanță. Zile întregi am postit și am recitat mantră. Și nici așa rugăciunile nu ne-au fost ascultate. Nimic nu mi-a ieșit cum mi-am dorit!

— Ia nu mai bombăni, zise Kamal. Parcă m-ai scoate pe mine vinovat.

— Păi pe cine altul, dacă nu pe tine?

Întinsă în patul ei, alături de al lui Bakul, Meera rătăcea între somn și trezie. Ea și Nirmal erau împreună în *tonga*, se întorceau din oraș. Capul ei se legăna aproape de gulerul cămășii lui albastre mototolite, ochii lui priveau zâmbitori în jos, spre ea, iar ea vedea barba nerasă cum îi acoperea bărbia și adumbrea cutele pe care le făcea în obraji când râdea. Fiindcă *tonga* era strâmtă, așa cum sunt toate, șoldurile și umerii li se izbeau la fiecare groapă din drum. Calul respira greu pe porțiunile mai abrupte. Nu se auzea nici un zgomot în afară de pufăitul calului. Deasupra, petalele florilor de *semul*, roșii ca sângele, legănate de un vânticel de primăvară, se profilau pe cerul senin.

Deschise ochii și privi tavanul, acum trează de-a binelea. Tre-cuseră cam trei săptămâni. În acest răstimp terminase trei schițe ale ruinelor. Erau desene mai precise, puteau fi folosite. În fiecare după-amiază pleca pe furiș de acasă și se ducea la ruine. Cu timpul, Manjula se obișnuise cu plecările ei pe nepusă masă și chiar cu faptul că se plimba în locuri nu tocmai potrivite. Copiii fie erau la școală, fie se jucau. Aceste plimbări fuseseră dintotdeauna un răgaz doar al ei.

Meera își dădea seama că discuțiile lor nu aveau să ducă nicăieri, nici nu aveau cum să ducă undeva, decât poate doar la o dezamăgire. Însă în scurtul timp cât stăteau printre ruine, cu cățeaua și puii ei grăsuți zburdând în jurul lor, se ferea să privească spre viitor. Se mulțumea să trăiască în prezent, să inspire mirosul țiğărilor lui, mirosul lui de fum.

Mai era mult până la călătoria plănuită de Nirmal, însă Bakul avea un calendar în camera unde făcea lecții și încercuise deja data, cu două pagini mai încolo. Se apucase să bifeze zilele pe paginile dinainte, una câte una. La masă vorbea despre mâncarea pe care avea să o ia în tren sau îi povestea lui Mukunda despre minunile din Manoharpur și Calcutta. Faptul că nu avea decât o vagă idee despre ele nu îi tăia deloc avântul.

Acasă la doamna Barnum, pe polița căminului, se afla un glob din sticlă. Doamna Barnum nu le dăduse voce niciodată să-l atingă, dar de astă dată, când Bakul se rugă de ea „Vreau să văd unde e Manoharpur, vă rog, doamnă Barnum, lăsați-mă să mă uit la glob“, zâmbi și fața i se strânse în mii de creșuri.

Globul era umplut cu un lichid și înăuntru pluteau ferigi verzi și pietricele ușoare ca fulgul. Dacă îl învârteai repede, albastrul se amesteca cu verdele, galbenul devenea cafeniu, mările se prăvăleau peste lanțurile muntoase iar Americile se uneau cu Asia. Bakul stătea aplecată peste masă și învârtea globul, când iute, când încet, ochii fugindu-i la girafele și zebrele care erau pictate pe unele părți din Africa, până ce, în sfârșit, găsi India. Mukunda o luă peste picior:

— Prostuțo, Manoharpur n-are cum să fie pe glob, aici sunt numai orașe mari!

— Ba are! răspunse Bakul îndârjită. *Thakuma* mi-a spus că e lângă Calcutta, un pic mai încolo, peste câmpuri de orez și heleșteie cu nuferi. Mai întâi trebuie să găsim Calcutta, zise și învârti iar globul.

Doamna Barnum se apropie de masă și bătu cu unghia lungă, îngălbenită, într-un punct aflat chiar lângă marea turcoaz:

— Uite, aici e Calcutta.

Se sprijini de spătarul scaunului și închise ochii. Se vedea răsucindu-se, învârtindu-se, cu rochia legănându-se.

— Dansam până dimineața, murmură ea. Când eram la Calcutta dansam până dimineața, mergeam la cinema în rochia mea verde ca marea, bărbații purtau papion, beam șampanie după aceea; nici nu atingeam pământul cu picioarele când dansam, eram întotdeauna cea mai frumoasă fată de la bal, toți bărbații ardeau de nerăbdare să danseze cu Larissa.

Mukunda ridică globul cu Turnul din Pisa și privi fulguleții de zăpadă cum cădeau înăuntru. Căderea fulgilor îl vrăjea, îl făcea să viseze locuri unde nu fusese niciodată, locuri care îl așteptau. Își închipuia că e înăuntrul globului, simțea fulgii cum îi cad pe față, urca în turnul aplecat și privea de la ferestrele mici cum se învâlvorează zăpada în jurul lui.

Era prea timid ca să-i mărturisească lui Bakul ce visa, dar de câteva ori fu cât pe ce. Ar fi vrut să-i povestească cum îl duc visele departe de Songarh, dincolo de Calcutta, peste oceane, spre aisberguri. Oare ce-ar fi zis ea? „Ia-mă cu tine! Vreau și eu să vin!“ Ar fi luat-o? Poate. Dar ce avea să facă cu o fată pe vapor? În poveștile pe care le citea el, nici unul dintre bărbații înalți și aspri nu lua cu el fete pe vapor.

În seara aceea, Manjula îl prinse pe Nirmal singur când dădea să urce scara.

— Cred că nu e o idee bună să iei copiii în călătoria asta, spuse ea pe un ton hotărât.

— Nu e o idee bună? făcu Nirmal uluit, dar fiindcă nu dorea să stârnească o discuție care i-ar fi stricat liniștea de-abia găsită, adăugă: Nu-ți face griji. Apoi spuse peste umăr în timp ce urca repede scara ca să scape de Manjula: Poate că nici n-o să plecăm.

— Țștia doi nu trebuie luați în vacanță împreună. Lipsesc cu orele, habar nu avem pe unde umblă, iar mare parte din timp și-l petrec cu femeia aia pe jumătate englezoaică; știi că ea bea și fumează. Nirmal, eu zic...

— Nu-ți face griji, se întoarse Nirmal spre ea după ce ajunse la primul etaj. Sunt copii, didi, se joacă și ei. Nu-ți face griji. Mă grăbesc, am de lucru. Acum, că se apropie începerea lucrărilor, sunt multe de făcut.

Se întoarse și plecă. Doar după ce vorbise despre excursie simțise că ostilitatea lui Bakul față de el începuse într-adevăr să se mai moaie. Ar fi vrut să-i spună Manjulei să-l lase în pace, să-și vadă de treburile ei.

— Am de lucru, îl maimuțări Manjula în șoaptă. Toți bărbații sunt la fel, cred că au lucruri importante de făcut, iar noi suntem proaste și leneșe.

A doua zi, spre sfârșitul după-amiezii, Nirmal era împreună cu Meera la ruine. Privea desenele, dar gândul îi era în altă parte.

Colegii lui de la birou simțiseră sămânță de scandal. Într-o după-amiază fusese văzut cu Meera la ruine și lumea începuse să vorbească despre disparițiile lui zilnice. Pentru moment însă lăsa acest gând deoparte. Vremea petrecută aici era ceea ce-i lipsea în fiecare zi ca să o facă împlinită.

Dădu paginile, căutând desene ale laturii stângi ale domului, dar nu găsi decât desene de păsări și câini.

Meera dădea de mâncare câinilor ceva mai încolo. Nirmal răsfoi paginile mai departe și la un moment dat izbucni în râs. Luată pe nepregătite, Meera tresări.

— A, nu, zise și se repezi la el. Ați luat alt caiet!

Nirmal trase caietul ca ea să nu-l poată apuca și chicoti.

— E foarte bună, zise, foarte, foarte bună.

Se uita la o caricatură a Manjulei, cu nări umflate, gât de taur, gușă, ochi ieșiți din orbite de mânie, urechile lungite de cerceii enormi de aur și mâinile înfipse în șoldurile late.

— Ai putea fi caricaturist, zise el privindu-l acum pe Kamal, a cărui burtă se ițea ca o pernă îndopată de sub *kurta*, în timp ce mânușele îi ieșeau din trup ca niște paie dintr-o *brinjal* umflată.

— Vă rog, Nirmal Babu, îl implora Meera. Vă rog să-mi dați...

Nirmal întoarse încă o pagină și ajunsese la un desen care îl reprezenta. Nu era o caricatură. Fruntea și obrajii fuseseră hașurate cu grijă. Părul era desenat fir cu fir. Privirea era gânditoare. Schița de pe pagina următoare îl reprezenta tot pe el, într-o altă ipostază. Citea o carte cu ochelarii pe nas, cu picioarele peste cotiera fotoliului, așa cum stătea întotdeauna când citea. Pe pagina următoare era tot un portret de-al lui, așezat sub *banyan*, printre ruine. Desenul nu era terminat. Dar acestea nu erau desene. Erau o declarație de dragoste.

Consternată, Meera nu îndrăznea să privească spre el.

Simțea că pământul îi fuge de sub picioare. O luă cu amețeală și, sigură că va cădea, se prinse cu mâna de copac.

Din depărtare ajungea până la ea vocea lui Nirmal:

— E cutremur, cred că e cutremur. Privi în jur și strigă deznădăduit: Bakul! Mama! Trebuie să mergem acasă. Fugi de lângă zid, să nu cadă, abia se mai ține! Mă duc după Bakul.

O luă la fugă pe cărare, dar se văzu nevoit să se oprească. Parcă mergea pe apă. Pământul bătătorit din jurul fântânii se mișca precum un animal care se trezește. Se ridica și cobora ca și cum animalul se preschimbase în val de mare. Din măruntaiele pământului răzbătea până la ei un hure adânc.

Manjula și Kamal, care fugiseră în grădină când casa începuse să se clatine, o văzură pe doamna Barnum peste drum. Era în curtea casei, îmbrăcată într-o cămașă de noapte lungă, albastră, cu bigudiuri în păr, și striga după *khansama*. Deschise larg poarta și veni spre ei. De când fusese la picnic împreună cu Kananbala nu mai venise niciodată în casa lor.

— E cutremur, nu? Ce spui, fetiță? întrebă zâmbind lui Bakul. E primul pe care îl prinzi?

Se apropie de ceilalți. Șuvițele de păr i se desprindeau din bigudiuri, cămașa de noapte îi cădea de pe umăr. Se întoarse spre Kamal și spuse pe un ton dezinvolt, de parcă erau la o petrecere:

— Credeți că va fi la fel de rău ca celălalt? Acela chiar a făcut prăpăd, numai că eu eram în Calcutta în ziua aceea și dansam cât să se legene podeaua și fără vreun cutremur.

— Uf! De-am avea un ghioc! exclamă Manjula cât pe ce să izbucnească în plâns. Era atât de înspăimântată, că nu luă seama la umărul dezgolit al doamnei Barnum și nici la părul ciufulit.

— Da, se spune că poți opri cutremurul dacă suflă în ghioc, zise doamna Barnum. Dar cred că nici Triton, dacă ar sufla din trâmbița lui, n-ar putea opri zdruncinătura asta.

— Dar Mukunda unde e? se alarmă Bakul. Și *Thakuma*?

O luă la fugă spre casă în timp ce doamna Barnum striga în urma ei:

— Eu, una, n-aș intra. S-ar putea să cadă pe tine!

— Radha Krishna, Radha Krishna, Radha Krishna, salvează-ne, păzește-ne de rău, Radha Krishna, murmură Manjula.

— Gata, s-a sfârșit, îi spuse Kamal Manjulei. Nu vezi? Casa e tot în picioare și nu se mai mișcă nimic.

— S-a sfârșit? Ce păcat! făcu doamna Barnum. A ținut așa puțin!

— Unde e Meera? întrebă Kamal. Și Nirmal? De ce n-au ieșit din casă? E sărbătoare și el tot lucrează! Ce-o fi cu el?

Meera se ținea de *banyan* ca să nu cadă. Capul îi vuia, îi era greață, în gură avea un gust sărat. Pământul nu se mai mișca sub picioarele ei, dar îi era groază ca nu cumva să înceapă să se zgâlțâie din nou. Îl căută din priviri pe Nirmal și îl văzu ieșind de după ruine, râzând ca un copil. În clipa în care își dăduse seama că nu e un cutremur foarte puternic uitase cu totul de Bakul și de mama lui și se repezise să vadă ce se întâmplase cu ruinele.

— Nu prea mai are ce să se dărâme, strigă el. N-o să-ți vină să crezi, dar nici măcar domul nu s-a prăbușit. Nu se vede nici o stricăciune.

Când ajunse lângă ea, cu răsuflarea tăiată, spuse:

— Copleșitor, nu ți s-a părut copleșitor? S-au mișcat plăcile pământului, continentele și-au schimbat forma, lanțurile muntoase s-au înălțat, oceanele și-au mutat locul. Ai zice că înăuntru nu e decât lichid fierbinte? Sub ocean arde focul.

Meera îl privi întrebându-se dacă nu cumva cutremurul i-a mutat și lui din loc o bucășică de creier.

— Milioane de ani, atât le-a trebuit continentelor ca să se despartă, să se îndepărteze unul de altul, spunea Nirmal. S-au oprit în locul pe care îl cunoaștem noi azi. Iar noi, oamenii? Chiar și strămoșii pe care îi studiez eu? Suntem tineri ca niște fluturi, azi ne-am născut, mâine am murit.

— Așa o fi, zise Meera. Crezi că a trecut primejdia?

— Și dacă n-ar fi trecut? o întrebă Nirmal cu ochii scânteind. Dacă ar începe din nou și am muri cu toții? Ce ți-ar plăcea să faci înainte să mori? Râse văzându-i privirea uimită și o îndemnă: Hai, spune-mi.

— Ceapă, usturoi, pește, răspunse Meera, uimită ea însăși de cuvintele care îi veneau pe buze și de limpezimea cu care le rostea.

Aș vrea să mănânc tot ce nu mi-e îngăduit. Aș vrea să mănânc din toate înainte să mor.

Mukunda stătea pe podea în camera doamnei Barnum. Alergase acolo când începuse cutremurul ca să o găsească și să o scoată din casă, departe de podeaua care îi fugea de sub picioare și de pereții care se clătinau. În cameră mirosea a whisky. O sticlă deschisă se răsturnase și făcuse o baltă pe covor. În jurul lui erau lucruri căzute de pe rafturi, din cui sau de pe mese: un tablou crăpat, o vază spartă, cărți. În mijlocul acestei harababuri, Mukunda citea. Avea în mână o hârtie fină, transparentă ca o foiță de ceapă. Scrisoarea începea așa:

„Iubita mea, îmi pare că sunt la antipozi dacă nu ești lângă mine. Sunt înconjurat de oameni ciudați, trupul meu e aici, dar mintea mea e mereu cu tine, lângă *banyan*. Muncesc pe brânci și într-o zi am să câștig îndeajuns cât să te pot lua de acolo și să fim din nou împreună“.

Mukunda simțea cum sângele îi vuieste în tâmpile mai tare decât atunci când pământul se mișcase. În cutie mai erau o pană lungă, albă, și alte două plicuri, dar biletul pe care îl citea fusese scris de o mână grăbită și, chiar dacă nu se opri la cuvinte pe care nu le înțelegea, precum „antipozi“, îi luă multă vreme ca să descifreze scrisul îmbârligat. Era conștient că totul s-ar fi terminat dacă era prins asupra faptului. La un moment dat i se păru că aude un zgomot. Împinse cutia deoparte și fugi afară. În urechi îi sunau cuvintele din scrisoare:

„Iubita mea, îmi pare că sunt la antipozi...“ O scrisoare adresată doamnei Barnum... Nu putea veni decât de la amantul ei. Poate e adevărat că ei doi îl omorâseră pe domnul Barnum și plănuiau să fugă împreună.

Nu, nu putea fi adevărat. Doamna Barnum era prea bună ca să ucidă pe cineva.

Ce să facă? Și unde era Bakul?

În spatele ruinelor din Songarh, hățișul de salcâm și *ber* se întindea până în vârful dealului, unde un templu mic, alb, străluccea în lumina după-amiezii. Deși nu era un templu străvechi, îi mersese vestea că are puteri binefăcătoare.

Meera privi în jur, văzu albinele zumzăind prin aer deasupra florilor sălbatice care împânzeau pământul. Îi veni în minte neobișnuită întrebare pe care i-o pusese Nirmal cu o zi înainte, după cutremur, și răspunsul caraghios pe care îl dăduse ea. Ce-o fi crezut? Alte întrebări nu-i mai pusese, ci doar se uitase la ea ca și cum o vedea pentru întâia oară. Iar ei i se strângea stomacul de rușine când își amintea câtă lăcomie răzbătuse din cuvintele ei.

Soarele de după-amiază ardea prea tare. Deasupra capului, cerul se întindea gol și înalt, fără nici o umbră de nor. Vara venise fulgerător, așa cum venea de fapt în fiecare an, obligându-i să se obișnuiască iar cu dogoarea. Urcă dealul împiedicându-se de pietre și bulgări de pământ, ștergându-și sudoarea de pe față cu un colț al sariului. Era drumul pe care venea întotdeauna, de ce i se părea mai greu azi? Pe sub copaci, petice verzi de umbră întrerupeau revărsarea de lumină. Aici era ceva mai răcoare și se opri. În jur erau aruncate sticle goale, pachete de chibrituri, două pachete de țigări făcute ghemotoc – nu dintre cele de care fuma Nirmal. Știa că e un loc de întâlnire foarte popular și clătină din cap. Ea nu venise aici la întâlnire, n-avea de ce să se simtă vinovată. Venise să deseneze fortul.

Ajunsa la ruine, se opri. Nirmal era deja acolo. Cățeaua era așezată lângă el iar puii se hârjoneau în jurul lui de parcă erau prieteni de când lumea.

Nirmal se străduia să nu stea cu ochii la Meera, la broboanele de nădușală care îi apăruseră pe buza de sus, la bluza lipită de spate, aproape transparentă acum din cauza sudorii, la şuvițele de păr căzute pe obraz, la sariul cu care se ștergea pe față.

— S-a lăsat arșița, nu? zise ea, brusc intimidată.

Întoarse privirea și văzu că Nirmal adusese cu el un sufertaș, chiar cel pe care i-l pregătise ea însăși dimineața. Îl privi nedumerită. Nirmal îi întinse sufertașul. Meera îl luă, deschise capacul și văzu în prima cutie două bucăți de pește prăjit, în a doua orez. Nu mai era nevoie să o deschidă și pe a treia: știa ce e înăuntru – legume.

Îl privi din nou pe Nirmal și își aduse aminte cu scârbă de pofta cu care vorbise cu o zi înainte.

— Haide, zise Nirmal. Nu te vede nimeni.

— Nu pot.

— Peștele e foarte bun, spuse cu blândețe. E foarte bine gătit. Și e un mod foarte potrivit de a înceta un post prea lung și, oricum, fără rost.

Își luă ochii de la ea și se apucă să se joace cu cățeei în timp ce ea privea fix cutia cu pește, întrebându-se dacă într-adevăr avea poftă să-l mănânce după atâția ani de post. Oare cum era carnea, cum mirosea, cum simțai în gură oscioarele transparente, ca niște spini micuți?

Rupse o bucată cu degetele, apoi întoarse capul, temându-se parcă să nu o vadă Nirmal cum mănâncă. Cu toate că el se făcea că e atent la cățeei, era sigură că o urmărește cu coada ochiului. Se fâstâci și înghiți toată bucata, fără măcar să o guste.

Râse stânjenită și zise:

— Uite! Am făcut-o și pe asta! Am gustat din fructul interzis!

Vântul blând purta frunzele uscate. Papagalii cârâiau pe ramurile copacilor. Nirmal o privi și o felicită cu un zâmbet.

De când fusese cutremurul și găsisese scrisoarea adresată doamnei Barnum, Mukunda o vedea cu alți ochi. Tăcerile ei aveau ceva înfricoșător. Țigările și băutura o arătau a fi o femeie decăzută, asemenea celor din romanele de aventuri pe care le citise el. Se trezea privindu-i unghiile lungi și întrebându-se dacă fusese nevoită să le spele de sânge. A putut într-adevăr să ucidă un om? Sau să ajute pe cineva să-l ucidă? Simțea cum i se ridică părul pe ceafa atunci când citea și ea venea în spatele lui și îl mângâia pe umeri. Și-o închipuia înfigând cuțitul prin piele, oase și inimă. Pe de altă parte, atunci când ea se așeza lângă el și îi explica pasaje din *Povestiri după piesele lui Shakespeare* de frații Lamb nu mai știa ce să creadă. Ar trebui să citească și celelalte două scrisori, își spunea, ca să afle adevărul. Poate că scrisorile nici nu îi erau adresate ei — la urma urmei, numele ei nu apărea în cea pe care o citise.

Ocazia așteptată de Mukunda se ivi la zece zile după cutremur. Băiatul nu știa cam cât timp are la dispoziție. Era așezat la masa din sufragerie și se străduia să citească începutul destul de dificil al romanului *Lord Jim*. Doamna Barnum se apropie de el:

— Citește mai departe, mă duc până la Finlays și mă întorc repede, îi spusese și plecase în mașina condusă de *khansama*.

Lui Mukunda începură să-i tremure mâinile, genunchii i se muieră, dar de îndată ce mașina dădu colțul alergă în camera ei.

Câte lucruri avea doamna Barnum în camera ei! se gândi el descumpănit. Când fusese cutremurul nu băgase de seamă. Încercă să ghicească de unde căzuse cutia. Într-un colț văzu vaza care se răsturnase în ziua aceea. Pe un perete atârna un tablou reprezentând o femeie cu fața verzuie, parcă era beată; tabloul era crăpat de sus până jos. La celălalt capăt al camerei erau două *almirah* de tec, amândouă încuiate; cutia nu putea să fi căzut de acolo. Patul era mare, acoperit cu o cuvertură de catifea purpurie. La picioarele patului era întinsă o piele de tigru. Ochii de sticlă, gura rânjită, cu colții ca niște pumnale, erau îndreptate spre pernă. Pe o etajeră atârnată lângă pat erau îngrămădite tot felul de lucruri.

Aici se hotărî Mukunda să caute. Se urcă pe un scaun și împinse deoparte câteva bibelouri prăfuite, apoi niște cărți și găsi o cutie, dar nu era cea căutată. Pe măsură ce înainta, avea grijă să așeze lucrurile la loc în aceeași ordine. Își aminti că scrisorile erau într-o cutie verde din lemn. Într-un sfârșit văzu cutia într-un colț. O trase spre el și o deschise. Înăuntru era o pană albă. Dar scrisorile? Altceva nu mai era în cutie. O scutură, nevenindu-i să creadă.

— Mulțumit, Mukunda?

Băiatul înlemni și simți că îl lasă genunchii. Scăpă din mână cutia care căzu cu un bufnet. Pana ieși pe jumătate. Mukunda se întoarse încet spre ușă.

Chiar și urcat pe scaun cum era, doamna Barnum părea mai înaltă decât el. Mukunda ar fi vrut să coboare, dar nu avea curaj. Ar fi vrut să spună ceva, dar limba nu-l asculta.

Doamna Barnum se așeză pe marginea patului și începu să mângâie capul tigrlui. Era îmbrăcată într-o rochie maro-roșcat, la fel ca blana tigrlui.

— Asta e răsplata pentru că am avut încredere în tine? întrebă cu voce mai răgușită ca de obicei.

„Voiam să dovedesc că sunteți nevinovată“, ar fi dorit Mukunda să spună. „Voiam doar să le dovedesc tuturor că s-au înșelat. Voiam să aflu adevărul.“ Știa însă că îl va podidi plânsul dacă deschide gura.

— Dă-te jos de pe scaun, îi porunci ea.

Mukunda se supuse, deși picioarele îi tremurau. Nu putea să-și ia ochii de la mâna care mângâia capul tigrlui. Pe unul din degetele cu unghii lungi era un inel cu piatră mare, verzuie.

Doamna Barnum se ridică și aprinse o țigară. Trase fumul în piept și tuși. Poate că lucrurile nu stăteau chiar atât de rău. Dacă fuma nu putea fi mânioasă, fiindcă întotdeauna spusese că fumatul o liniștește. Deschise gura ca să dea o explicație și trase în piept fumul din jur.

Ea se întoarse furioasă spre el.

— Să nu spui o vorbă, îi zise printre dinți. Nici să nu-ți treacă prin cap. Du-te, pleacă. Să nu mai vii niciodată. Ieși, pleacă!

Țipa din ce în ce mai tare, până când o înecă tusea și fu nevoită să-și ștergă lacrimile. Mukunda se trăgea îndărăt spre ușă. Când ieși pe hol o auzi strigând după el:

— Înainte să pleci, să cauți în dicționar „trădare“, m-auzi? Și „perfid“, și „fățarnic“!

La ceai, Nirmal îi anunță că în cele din urmă totul era pus la punct – administratorii și supraveghetorii, teodoliții și aparatele de fotografiat, lucrătorii, corturile, aprobările și hârțogăria – și că peste două zile vor începe săpăturile la ruine.

— Și acum ce-o să se întâmple? făcu Manjula. Poate că o să găsiți un castel sub ruine! Puțin mi-ar păsa de ruine dacă sub ele ați găsi un mare *stupa*. Măcar s-ar întâmpla ceva și în orașul ăsta adormit, ar veni oameni să viziteze.

— Nimic nu va fi distrus, chiar dacă găsim ceva, repetă Nirmal; gândul că va începe lucrul îl bucura într-atât, că refuza să se gândească la altceva. Începem cu gorganele din spatele fortului. Trebuie lucrat cu băgare de seamă, vom avea nevoie de luni de zile, poate. O să montăm câteva corturi acolo. Lucrătorii, în primul rând, nu pot să facă naveta zilnic, e prea departe.

Privi cu coada ochiului spre Meera, ca să vadă ce zice, dar ea părea adâncită în gândurile ei. Nirmal observase că, din după-amiaza când mâncase peștele adus de el, Meera se prefăcea doar că e interesată de cele ce se discutau: gândul ei era aiurea. Nu mai venea la fort și nici nu mai urca dimineața pe acoperiș ca să pună rufe la uscat. Încercase să aibă o explicație cu ea, dar nu o găsisese niciodată singură. „Nu că mi-ar datora vreo explicație, își zicea el, dar măcar să termine desenele.“

— S-a zis cu perechile de amorezi, râse Kamal cu gura până la urechi. Porumbeli nu erau singurii care se giugiuleau pe acolo.

— Da, va fi destul de multă lume la ruine, spuse Nirmal ca să umple o tăcere stânjenitoare. Nici măcar fantomele regilor și reginelor nu vor mai avea loc.

— Mai ales regii și reginele care se dezmiardau, spuse Kamal cu ochii la o pată cafenie de pe tăblia mesei.

— Liniște, sări Manjula. Nu vezi că e un copil de față?

Bakul, care citea la lumina piezișă a sfârșitului de zi, lăsă cartea din mână și se ridică brusc:

— Mukunda? Mukunda! strigă ea și ieși din cameră.

Meera se ridică și se apucă să strângă ceștile și ceainicele, înghesuindu-le pe o tavă de alamă.

— Hei, ce atâta grabă? se miră Kamal. Mai vreau o ceașcă. Se poate? Te rog să-mi mai pregătești una.

Meera se opri. Găsi pe masă o ceașcă nefolosită și turnă ceai în ea, dar vărsă o parte în farfurioară. Grăbită, mai turnă și puțin lapte.

— Of, of, făcu Kamal amărât. După atâția ani tot nu ții minte că nu-mi place să beau ceaiul cu lapte.

— Mă duc să aduc altă ceașcă, zise Meera, se întoarce și ieși din cameră.

— De ce ești așa mofturos? zise Manjula. Bea-l, și gata.

Nirmal se ridică, cu gândul să se ducă după Meera în bucătărie, unde nădăjduia să o găsească singură, dar Kamal îi tăie avântul:

— Vai, Nirmal, nu pleca tocmai când îmi beau ceaiul. Mai spune-mi despre săpături. De fapt, ce faceți acolo?

Mukunda ieși în fugă din dormitorul doamnei Barnum, coborî scările și ajunse în grădină. Nu văzu nici porțiunea întunecată unde creștea un pâlț de *Artocarpus* și unde se fereau să meargă seara, nici globul uriaș, portocaliu al soarelui brăzdat de crengile copacilor. *Khansama* era în grădină, băga păsările în coteț.

— Huș, hușș, făcea el. Hei, Mukunda, strigă când îl văzu. Ajută-mă să strâng găinile!

Mukunda avea nasul înfundat din cauza plânsului, ochii îi erau plini de lacrimi. Se șterse la nas și la ochi și încercă să spună ceva, dar nu izbuti și fugi la poartă.

— Vino diseară. Țai o găină, zise *khansama* vesel. Să vezi ce-o să râdem când îi tai capul și sare de colo colo, cu sângele curgând!

Mukunda ieși pe poarta care abia se mai ținea în balamale. Unul din panourile de lemn putrezise de tot, celălalt se mai ținea cât de cât, dar o bucată căzu chiar când băiatul ieși, trântind poarta. O luă la fugă pe drum în lumina amurgului, din ce în ce mai repede, gâfâind, deznădăjduit, fără să aibă habar încotro să se îndrepte. Acum plângea în hohote. Ieși de pe drumul principal și o luă pe un drum de pământ care traversa câmpurile aurite de lumina soarelui la apus. După cum le era obiceiul înainte de culcare, păsările se ciorovăiau pentru un loc mai bun pe ramuri, în timp ce el sărea peste șanțuri, plin din cap până-n picioare de praful stârnit cu papucii.

În cele din urmă văzu ruinele și dealurile din spate. Intră în curtea interioară, unde se afla marele bazin de piatră roșie. Arabescurile din mozaic nu se lăsaseră cu totul acoperite, ci se mai vedeau ici și colo pe sub stratul de pământ adunat în timp. Arboarele *banyan* se făcea din ce în ce mai mare în umbrele înserării.

Băiatul se trânti la picioarele lui.

Bakul era deja acolo.

— Ai auzit și tu? îl întrebă. De mâine încep să sape la ruine. N-o să mai avem unde veni.

Privi în jur la mușchii și ferigile care luaseră cu asalt pereții, la zidurile prăbușite pe care se urcaseră de atâtea ori, închipuindu-și că văd încăperi acolo unde nu mai erau decât dărâmături.

Mukunda o privi fără să înțeleagă. Nici măcar nu băgase de seamă că e și ea acolo.

— A trebuit să vină tata să le dărâme, zise Bakul. A trebuit să vină și să strice tot.

Mukunda ar fi vrut să-și pună capul între genunchi și să plângă. Și-ar fi dorit să poată da o explicație doamnei Barnum, sau măcar lui Bakul. Numai că nu putea povesti nimănui ce făcuse, nimănui, niciodată. Știa că nu avea să-și ierte niciodată faptul că pierduse încrederea doamnei Barnum și că va simți întotdeauna aceeași rușine care îl îngreșoșa. Își lăsă capul între genunchi și simți

în gură gustul sărat al lacrimilor. Nici măcar fantomele regilor și reginelor nu vor mai avea loc.

— Nici măcar fantomele regilor și reginelor nu vor mai avea loc, îl maimușări Bakul pe taică-său.

Un stol de papagali verzi trecu cârâind deasupra lor, făcându-i să ridice ochii. Pe cerul începutului de seară era doar o stea strălucitoare. Arborele *banyan* spre care se îndreptau păsările nu mai era decât o umbră neagră.

— Ei, se adresă Bakul lui Mukunda care rămăsese cu capul îngropat între genunchi, lasă, e rău, da' nu chiar atât de rău. Zi-cea că n-o să dărâme chiar tot. Apoi, îngrijorată de suspinele lui înăbușite, se ridică și îl îndemnă: Hai să mergem, e târziu.

Îi era teamă de întuneric și de formele negre din copaci, dar n-ar fi recunoscut asta față de Mukunda. Auzise că noaptea ies din pădure vulpi și leoparzi. Chiar și ea văzuse perechi de vulpi străbătând câmpia ziua în amiaza mare și se mirase că seamănă atât de bine cu câinii.

O luară la fugă pe cărarea dintre copaci înspre câmpul din vale. În lumina blândă, roșiatică, le era ușor să vadă șanțurile și să sară peste ele. Dar întunericul părea că se adună și șterge formele, făcând toate lucrurile să pară uriașe. Pe o porțiune de cărare umbrită de arbori înalți și subțiri simțiră miros puternic de eucalipt proaspăt călcat în picioare. În scurtă vreme nu mai vedeau bine unde puneau piciorul. Se țineau de mână și mergeau cât de repede puteau. Când Mukunda se împiedică, Bakul îl apucă strâns de mâneca hainei și îi spuse:

— Ai grijă, e o piatră mare acolo.

Mukunda aruncă o privire peste umăr. Îi urmărea cineva, trebuia să fugă? Nu avea în fața ochilor decât rânjetul tigrului din dormitorul doamnei Barnum. Pe deasupra găfâitului lor și lipăitului papucilor auzi ceva... ceva era pe urmele lor. O strânse pe Bakul de mână și îi șopti:

— Să nu-ți fie frică!

— Nu mi-e, răspunse ea tot în șoaptă.

Ajunseră la câmpie. Aici, la loc deschis, departe de copaci, era mai multă lumină. Bakul îl trase pe Mukunda de mânecă în timp ce alergau pe valurile de pământ care despărțeau câmpurile.

— Uite! exclamă ea. Uite sus!

Se opriră și ridicară privirile. Deasupra lor, cât vedeau cu ochii, cerul albastru întunecat era presărat cu stele, atât de multe că parcă nu mai aveau loc, măcar că cerul părea o boltă nesfârșită, sclipitoare, arcuită peste câmpia albită de luminișele lor, atât de multe că dacă lăsaî capul pe spate ca să le privești te lua cu amețea. Printre stele se închea o dără lăptoasă de lumină, și sclipitoare, cum nu mai văzuseră niciodată, care se arcuia la rândul ei și se pierdea în depărtările orizontului.

Mână în mână, rămaseră în mijlocul câmpurilor pustii, sub cerul sufocat de stele. Uitaseră cu desăvârșire de necazuri, de temeri, de drumul lung pe care îl mai aveau până acasă.

Meera stătea în bucătărie. Nu băgase de seamă că nu aprinsese lumina, că avea pielea de pe burtă și brațe înroșită de înțepăturile țânțarilor, nu se gândea că, de fapt, nici n-ar fi putut aprinde lumina fiindcă era pană de curent.

Nu se putea gândi decât la cele întâmplare pe terasă în amurg, cu zece zile în urmă. Kamal se apropiase de ea pe nesimțite, cum n-ar fi crezut că e în stare, și îi spusese:

— Prea muncești mult.

Meera zâmbise politicos.

— Nu, deloc. Iau în casă borcanele cu murături. Mi-e teamă să nu le spargă servitorii.

— Mă tot gândesc ce greu trebuie să-ți fie singură.

Ea râsese, mai degrabă uimită decât descumpănită de vorbele lui.

— M-am învățat.

— Ei, da, dar e păcat. Societatea stabilește niște reguli nemi-
loase, iar noi ne supunem orbește. Cred că ar trebui să ne răzvră-
tim oleacă, spusese Kamal scuturând praful adunat pe *kurta* când
atinsese parapetul terasei.

— Am de strâns borcanele, spusesec ca și se îndepărtase de el. Se dusesec la capătul terasei, acolo unde se înșirau borcanele cu mango, calde încă de la soarele din timpul zilei.

Când se apleca să le ridice, simți o mână pe spate, exact în locul unde bluza se ridica, dezvelind pielea. Sărise ca arsă, nevaindu-i să creadă.

— Nu te speria, o liniștise Kamal. Vreau să spun că... dacă ai nevoie de ceva, să-mi zici. Fără nici o șovăială.

Îi văzuse privirea plimbându-se peste trupul ei, ca și cum i-ar fi desfăcut sariul și nasturii de la bluză.

Kamal tăcuse o vreme, apoi ridicase ochii spre cer și spusesec: — Cred că o să plouă curând, ce zici?

Din seara aceea trecuseră zece zile. El nu mai spusesec nimic, nu mai încercase în nici un fel să o atingă, dar când o privea simțea că privește dincolo de haine. Ori de câte ori își plimba ochii peste trupul ei se cutremura, ca și cum o șopârlă i s-ar fi târât pe piele. De ce se purtase astfel? se întreba fără încetare. Locuia în casă de atâția ani, dar el nu păruse niciodată să aibă astfel de gânduri. Atunci de unde pornirea asta desfrânată? Își tot prefira în minte ce se întâmplase în ultimele două săptămâni, dar nu-și amintea nimic neobișnuit. Discuțiile lor – dacă astfel puteau fi numite – aveau loc doar la masă, când Kamal mai cerea o porție și ea îl servea.

Și dintr-odată înțelesese. Sigur că da! Trebuie că auzise ceva despre ea și fratele lui! Și se hotărâse să-și încerce și el norocul. Ideea o tulbură într-atât, că se ridică în picioare. Sigur că da! Așa gândesc bărbații: dacă ești prietenă cu un bărbat înseamnă că îi faci ochi dulci, iar dacă cochetezi cu unul înseamnă că ești o femeie ușoară, cu care se pot desfăta și alții.

Ce să facă? Singura femeie căreia i s-ar fi putut destăinui era chiar nevasta lui. Să-l învinovățească pe Kamal în fața fratelui său nici nu putea fi vorba. Dacă Nirmal i-ar fi răspuns că interpretează greșit un gest prietenesc, de compasiune? Dar dacă nu i-ar fi dat ei nici un răspuns, în schimb ar fi avut o explicație cu Kamal?

Când își dădu seama că e pană de curent aprinse o lampă, apoi scoase cutia cu orez și turnă trei căni pe o farfurie. Încet, metodic,

se apucă să alcagă pietricelele, ca să-și limpezească mintea și să hotărască încotro să o apuce.

Ceva mai târziu, când Bakul și Mukunda veniră de la fort și se furișară în casă, o văzură pe Meera aplecată deasupra farfuriei, învăluită în lumina lămpii. Umbra ei, lungită, se profila pe zidul din spate. Stătea atât de țeapănă, cu capul aplecat, că nu îndrăzniră să o întrebe ceva. Trecură tiptil pe lângă ea, știind că îi așteaptă o săpuneală pe cinste. Nu văzură însă pe nimeni, nici măcar pe veranda largă de la primul etaj, la capătul căreia era fereastra cu vitralii a camerei lui Amulya. (Un geam se spărsese și fusese înlocuit cu unul din sticlă simplă, albastră, care li se păruse potrivit.) Aici, pe terasă, își bea Kamal ceaiul în fiecare seară. La lumina lămpii lăsate acolo pânzele de păianjen din colțurile tavanului, înnegrite de funingine de-a lungul anilor, păreau și mai întunecate. Bakul și Mukunda se strânseseră unul lângă celălalt. Ieșiră în vârful picioarelor pe terasa care ducea la camera Manjulei, de unde se auzea murmur nedeslușit de voci.

— Părerea mea e că are dreptate, se auzi vocea lui Kamal. Am greșit de la bun început.

— Nu se cheamă că am greșit doar fiindcă au întârziat într-o seară, interveni Nirmal.

— Hai, lasă, Nirmal, ni se întâmplă tuturor să judecăm greșit. Îl mai ții minte pe Kundu Babu? Mai întâi și-a însurat fata cu un bărbat care s-a dovedit a fi impotent și pe deasupra mai era și chior. După ce fata s-a întors la părinți, n-au mai îndrăznit să scoată nasul din casă de rușine.

— Ce-are a face Kundu Babu cu noi? îi tăie Nirmal vorba, enervat.

— Vreau să spun că adulții fac și ei greșeli, n-ai înțeles? zise Kamal pe un ton împăciuitoare. Dacă vrei să știi, primul care a greșit a fost tata. Oricum nu suntem chiar așa bogați, ce nevoie avea să facă pe nașul?

Cineva aprinse un chibrit. Kamal spuse ceva, dar vorbi prea încet și nu auziră ce anume. Un miros slab de fum de țigară ajunsese până la ei. Undeva, departe, se auzea lătratul unei vulpi care își chema perechea. Bakul și Mukunda se așezară pe pardoseala terasei, caldă încă de la soarele din timpul zilei, și se sprijiniră cu spatele de perete. Cămășile li se lipiseră de spate din cauza transpirației.

— Trebuie să avem simț practic, Nirmal.

— Simțul practic nu e totul.

Câtăva vreme se lăsă tăcerea. Deasupra lui Bakul și a lui Mukunda, luna nouă izbutise să-și arate fața buburoasă printre cren-gile înfrunzite care adumbreau terasa. Luminile reci ale stelelor îndepărtate săgetau prin frunziș. Vulpea chemă din nou, de undeva din apropiere, și de data asta un scheunat îi răspunse. De departe îl auzeau pe Afsal Mian cum își înstrunează *tanpura*.

— Gândește-te la cheltuieli! reluă Kamal discuția. Băiatul crește, dar banii lăsați de *baba* nu se înmulțesc. În toți anii ăștia ne-a sărăcit de cât a mâncat. Ascultă-mă, Nirmal, există instituții potrivite pentru băieți ca el. Se vor ocupa de el iar pe noi n-o să ne mai doară capul... adică, poate că, până la un punct, a fost răspunderea tatei, dar cum am putea noi...

— Voi avea grijă de el, plătesc tot ce e în plus. Nu e nevoie să-l trimitem de acasă din cauza banilor, spuse Nirmal mai ferm și mai tăios decât vorbise până atunci. Nu e nevoie să-ți faci griji. Nici până acum n-ai avut motiv de îngrijorare.

— Dragule, nu ne costă doar bani, spuse Kamal.

— Gândește-te, să stai aici, să-i ții în frâu pe băiat și pe Bakul nu e de ici, de colo, Nirmal. Fata crește, el la fel! Nu-s nici două zile de când am tras o spaimă...

Era Manjula. Coborî vocea, așa că Bakul și Mukunda nu auziră cum o speriaseră. După un timp vocea se auzi din nou tare.

— Toate bune și frumoase, Nirmal, poate tu crezi că sunt copii, dar să știi că te înșeli. Uite azi, de pildă. Nu s-au întors nici până acum, e târziu, nu avem idee unde sunt sau ce fac! Așa se întâmplă zi de zi. Poate că tu nu-ți faci griji, eu însă, da!

— Nu avem de ce să ne îngrijorăm, se încăpățâna Nirmal. Sunt prieteni de când aveau patru și șase ani. Am încredere în ei, sunt ca frate și soră.

— Dar nu sunt frate și soră, Nirmal, spuse Kamal cu voce răbdătoare. Și sunt amândoi la o vârstă când...

Manjula pufni:

— Nici măcar n-o să-și dea seama ce fac. Și apoi... nenorocire. Cum o să mai putem privi pe cineva în ochi?

Cineva trânti paharul pe tavă. Mukunda și Bakul se strânseseră mai tare unul în altul. Bakul simți pe față respirația lui Mukunda, caldă, mirosind a bomboane cu malț. Vorbeau de Mukunda, voiau să-l trimită de acasă. În vocile lor se deslușea o amenințare întunecată.

— Și totuși, insista Nirmal, nu cred că fac nimic rău. E adevărat, în seara asta au întârziat. Trebuie certați serios, nimic mai mult.

— Certăți? izbucni Kamal. Băiatul merită o chelfăneală! Nu-și cunoaște locul. Dar, de vreme ce noi înșine l-am răsfățat, la ce ne putem aștepta?

Manjula îl întrerupse:

— Ascultă-mă pe mine, Nirmal, ai stat prea mult prin munți, nu te pricepi. Crezi că doar pe întuneric dai de necaz?

Nirmal nu se lăsa înduplecat:

— Mukunda face parte din familie, e singurul prieten al lui Bakul, nu putem să-l trimitem de acasă, așa, tam-nisam.

— Dacă nu faci nimic acum, va veni vremea când vei regreta, cum mă vezi și cum te văd, zise Kamal pe un ton care nu admitea contrazicere. Dar... e fiica ta.

Bakul și Mukunda auziră un scaun tras pe podea și se făcură mici în colțul întunecat al terasei, strângându-se de mână, cu palmele asudate și gheara fricii scormonindu-le stomacul.

— Mă duc să văd ce face Meera cu orezul, se auzi vocea Manjulei.

Apoi vocea melancolică a lui Afsal Mian se alătură sunetelor rănguioase de *tanpura*.

Nirmal ieși să-și dezmoțască picioarele. Fusese o seară istovitoare: mai întâi lungă discuție în contradictoriu cu fratele și cumnata lui, apoi obligația pe care și-o asumase de a-i pedepsi pe Bakul și Mukunda fiindcă plecaseră fără să spună unde. Kamal fusese de părere că băiatul merită șase lovituri de băț. Fusese nevoie de mult tact și răbdare din partea lui Nirmal ca să-l convingă să renunțe. Discuția îl epuizase.

Îmbătat de parfumul gardeniilor și reginelor-nopții plantate de tatăl său, Nirmal scoase pachetul de țigări. Nu-i nimic dacă face concurență parfumului lor, își zise. Ce n-ar fi dat să coboare și Meera în grădină! Trecuse atâta timp de când nu mai vorbisera cu adevărat, cu toate că se vedeau la fiecare masă a zilei.

Nirmal ocoli casa și ajunse în spate. În întuneric licărea un pătrat de lumină galbenă și se apropie, curios să vadă ce este acolo. Lumina venea de la fereastra unei camere aflate în colțul grădinii – camera lui Mukunda. Privind pe geam îl văzu pe Mukunda aplecat deasupra unei cărți, la lumina lumânării, urmărind rândul cu degetul și mișcând neuzit din buze. Nu avea pe el decât o pereche de pantaloni scurți. Pielea îi lucea de sudoare. La lumina lumânării umbrele de pe trupul lui tânăr, subțire, ieșeau și mai bine în evidență. Nirmal văzu cum i se umflau mușchii brațului în timp ce își făcea vânt cu un caiet. Pieptul, la fel de musculos – după atâtea găleți cu apă cărate! se gândi Nirmal –, se subția spre talie, unde se zărea o dungă subțire de fire de păr. Curbele dulci ale feței de copil aproape că se șterseseră. Umerii obrazilor se ascuțiseră, despicătura din bărbie se adâncise, liniile căpătaseră contur. Doar ochii rămăseseră la fel, cu gene lungi ca de fetiță.

Nirmal se încruntă și cu fruntea încrețită, adâncit în gânduri, porni fără nici un chef spre casă. Nu îl mai văzuse niciodată pe Mukunda de aproape. Dar astă-seară... Îi venea greu să recunoască, însă oboseala din seara aceasta se datora nu doar certei cu Kamal și Manjula, ci și cu o parte din el însuși.

Urcă în vârful picioarelor scara goală, mergând spre camera lui de pe acoperiș. Își spunea că mai merită o țigară și un rom după cină. Și poate că pe terasă o va găsi pe Meera.

Cu toate astea, când ajunse la primul etaj îi veni o idee și se întoarse spre camera unde dormea Bakul. Aruncă o privire pe ușa întredeschisă și, în semiîntunericul din cameră îi văzu forma întinsă pe pat. Dormea pe burtă, cu mâinile întinse în lături, parcă era răstignită. Razele lunii pătrundeau prin fereastra verandei și cădeau pe picioarele ei albe. Se dezvelise din cauza căldurii. Cămașa de noapte era adunată ghemotoc lângă șold, accentuându-i rotunjimea de curând căpătată. Părul ciufulit se răsfirea pe toată perna.

Nirmal plecă în vârful picioarelor.

A doua zi Meera stătea în camera Kananbalei, cu capul aplecat peste o schiță. Kalpana, slujnica, intră, și fără să țină seama de faptul că Meera era ocupată cu lucrul, îi zise:

— Dă-mi săpunul și scoate hainele care trebuie spălate. N-ai pus nimic la uscat în curte.

Kalpana era o femeie uscățivă, cu umerii căzuți. Avea o voce pătrunzătoare, coc bine strâns, sprâncene groase, drepte, și o mustață negricioasă. Se sprijini cu umărul de ușă ca să arate că o așteaptă pe Meera să termine și i se adresă Kananbalei:

— Ce mai zici, *thak'ma*, ai mai scornit vreo ocară? Ce-ai zice de măgar bălegos? Sau ticălos spurcat?

Meera inspiră adânc, dar nu spuse nimic. Șterse linia cupolei, care nu ieșise bine, și se apucă să o deseneze din nou.

— *Arre baap*, făcu Kalpana holbându-se cu prefăcută uimire la Meera. Toată lumea are treabă astăzi! Desenează lucruri pe care le știm de sute de ani. Ce ți-e și cu oamenii ăștia care își petrec vremea colindând pe la ruine și temple! Dacă o țin tot așa, n-are să mai fie nevoie să spăl haine și să îngrijesc de gospodărie.

Se șterse ostentativ pe față cu sariul și se așeză pe jos, cu ochii la Meera, al cărui creion începu să tremure sub privirea ei sarcastică.

Mukunda apără în fața ușii, cu sufletul la gură.

— Manjula te cheamă în bucătărie, zise.

Meera se încruntă la el:

— Spune-i că nu pot să vin chiar acum. Lucrez la ceva. Chiar nu pot să termin nici una din treburile mele în casa asta?

— Ooo, treburile tale! o luă Kalpana în râs. Câtă treabă pe tine de la o vreme!

Meera simți că îi zvâcnesc tâmpilele. O vedea pe servitoare cum o măsoară din cap până în picioare, spunând fără să spună ceea ce gândea toată lumea: că ea, Meera, e o servitoare ca toate celelalte, doar că mersese la școală, o servitoare care ridica privirea spre stăpân, o văduvă care visa un viitor cu neputință.

Se ridică atât de brusc, încât răsturnă scaunul. Caietul de schițe și creionul căzură pe jos, dar nu le dădu nici o atenție. Văzându-i expresia, Mukunda se trase îndărăt. Meera se îndreptă spre Kalpana, care se ridică în picioare cât putu de repede.

— Dacă nu știi să vorbești cuviincios, zise Meera, să nu îmi spui nici un cuvânt. Ai înțeles?

Înainte ca servitoarea să dea vreun răspuns, se auzi vocea tremurată a Kananbalei:

— Și tu cu cine te mai întinzi în ultima vreme, Meera? Cu cine te mai întinzi? Cu-cine-te-mai-întinzi?

Meera se întoarse spre ea, îngrozită. Ochii Kananbalei erau ascunși de ochelarii în care bătea soarele dimineții. Zâmbea binevoitoare, dezvelindu-și gingiile goale. Spunea cuvintele iar și iar, ca un fel de refren, zdrăngănind din una din cutiile de tablă trimise de doamna Barnum ca să țină ritmul. Kalpana izbucni într-un hohot de râs. Meera ieși în fugă din cameră, cu ochii în lacrimi. Nu mai putea, pur și simplu nu mai putea să trăiască în Songarh. Trebuia să plece, oriunde era mai bine decât aici. Avea să se ducă la fratele ei și să-l roage să-i dea adăpost, avea să-și caute de lucru în oraș, orice, numai să scape de coșmarul de aici.

Fugi în camera din mijloc și se așază pe marginea patului. Umerii o dureau — o senzație deja cunoscută. Viața ei se irosise întocmai ca laptele care dă în foc. „La ce puteam să mă aștept, să arunc apă peste uleiul încins și să nu mă ardă stropii săriți din tigaie?” își aminti ea una din zicalele Manjulei.

După o vreme își dădu seama că respira hârâit. „Unde mi-e cufărul?” se întreabă alarmată. „Unde e cufărul în care mi-am adus hainele când am venit aici?” Gândul o preocupa într-atât, că nu se mai putea gândi la altceva. Se ridică și căută sub pat. Urcă în podul de deasupra camerei lungi, dar printre lucrurile îngrămadite acolo nu zări culoarea gălbuie, bine-cunoscută. Din ce în ce mai tulburată, se repezi sus, la mansardă, dar nici acolo nu îl găsi. Când cobora, se trezi față în față cu Kamal, care se ducea în camera lui. Îi zâmbi cu zâmbetul nou, păstrat anume pentru ea.

Meera fugi jos pe scară, ținându-se cu mâna de balustradă. Nirmal, care urca, se dădu într-o parte ca să-i facă loc.

— Unde fugi așa? o întreabă nădăjduind să capete un răspuns, dar ea nu se opri.

La ușă zăbovi doar cât să-și pună o pereche de *chappal* și ieși. Aerul era greu, nemișcat, așa cum e întotdeauna înainte de o ploaie torențială. Meera mergea cu pași repezi. Când se îndepărtă de casă, se opri și ridică ochii spre cerul întunecat.

Dintr-odată simți pe față plesnitura vântului. Apoi vântul căpătă putere și îi umflă sariul. Luați și ei pe nepregătite, copacii înalți de la marginea câmpului se îndoiu până la pământ. Norișori galbeni de praf se năpustiră spre ea. Meera își acoperi fața cu colțul sariului și strânse pleoapele. Deasupra ei, cerul plumburiu era despicat de fulgere. Florile portocalii ale copacilor *gulmohar* prinseseră viață, strălucind în lumina puțină. Meera simți pe brațe primele picături de apă, apoi mirosul dulceag al pământului ud urcă până la ea. Picăturile cădeau din ce în ce mai repede. Meera trase la o parte *aanchal*-ul de pe față și privi în sus, oferindu-și fața ploii, apoi închise ochii ca să se ferească de puhoiul venit din cer. Câteva grupuri de oameni, adunați pe sub copaci, o priveau cu uimire.

În timp ce ploaia îi cădea pe față și pe pământul de lângă ea, murdărindu-i sariul și umplându-i papucii de noroi, un sentiment de eliberare coborî asupra ei. Va pleca în altă parte, unde nu o cunoștea nimeni, și va lua totul de la capăt. Va pleca cât de repede va putea. Se va duce într-un oraș mare, unde nu o știa nimeni. Își va găsi un loc doar al ei sub soare.

Ploaia se domolea deja, lăsând în urmă doar mirosul de pământ umed care șterse și ultima amintire a zilelor de mânie mocnită de până acum.

Abia dacă trecuseră șase luni de când Nirmal revenise la Songarh și tihna pe care credea că o găsisese în sfârșit se risipise în doar două săptămâni, lăsând în urmă o tulburare adâncă. Acum fuma a paisprezecea țigară pe ziua aceea, cu coatele sprijinite de parapetul terasei de pe acoperiș, și asculta pianul doamnei Barnum care, chiar și de la distanța aceea, suna trist și însingurat, dar năvalnic. Sunetul clapelor izbite cu putere avea ceva liniștitor – era un sunet venit dintr-un trecut îndepărtat, din copilăria lui. Își dorea să fie o fosilă supusă timpului geologic, să îmbătrânească, să se calcificeze, să împietrească, adâncindu-se tot mai tare într-o stâncă sau o albie de râu, preschimbându-se în cursul a mii de ani din carne, sânge și măduvă în piatră tare. Mai bine să fie o fosilă decât o ființă omenească, să se găsească în fiecare zi în voia unei întâmplări neașteptate și dureroase.

În anii scurși de la moartea lui Shanti se obișnuise într-atât cu singurătatea că nu mai știa – sau poate nu mai simțea nevoia – să lege o prietenie. Și iată că, pe nepusă masă, Meera îl anunțase că pleacă la fratele ei.

— Pleci... zisese Nirmal.

— Da.

— Și când te întorci?

— Știu și eu... fratele meu vrea să rămân, spune că lângă casa lui e o școală unde aș putea da lecții de desen... sau de altceva. Soției lui îi e urât singură... mama vrea să fiu lângă ea...

Se înfășurase mai strâns în sari, aruncase o ultimă privire spre fortul ruinat și întorsese spatele cățeilor care încă o mai trăgeau cu dinții de tiv, dădeau din labe cerând mâncare și se tăvăleau prin iarbă, fericiți să o revadă.

— Am venit doar ca să mai văd o dată cățeei. Măine trebuie să plec.

— Te-au așteptat în fiecare seară, îi spusese Nirmal. Nu înțelegeau de ce nu mai vii. Stăteau cu ochii la potecă, sperând să apară.

— Știu, răspunse Meera. Cum i-aș fi putut face să înțeleagă? Și eu m-am gândit la ei, dar nu am avut cum să vin.

— Dar nu înțeleg, izbucni Nirmal. Ce ți-a venit să pleci așa, deodată? N-ai mai putea sta puțin, cât să...

Meera îi tăie vorba:

— Trebuie să plec. E totul aranjat. Dădu să plece, dar se întoarse să mai adauge: Dacă ați putea să mai dați mâncare câinilor, doar până ce mai cresc puțin...

Că era treaz sau că dormea, aceleași întrebări îl urmăreau pe Nirmal. Ce se întâmplase? Făcuse el ceva și de aceea pleca Meera? Vreo aluzie nepotrivită? Poate că se simțise jignită de faptul că-i adusesse pește? Cu siguranță nu! Ori poate că îi era teamă fiindcă se apropiaseră unul de altul într-un mod atât de simplu și firesc?

Nu o avea doar pe Meera în minte. Gândul îi fugea de la ea la Mukunda și la altceva nu mai putea chibzui. Era incapabil să se desprindă de ei doi. Își amintea iar și iar cum se dusesse la orfelinatul unde se afla Mukunda, fiindcă nu avea nimic de făcut. Fusese o toamnă, într-o dimineață de iarnă – plănuia să îl vadă pe băiatul pentru care tatăl lui îi lăsase bani prin testament –, dar se întorsese acasă împreună cu băiatul, care avea pe vremea aceea șase ani.

În după-amiaza aceea de demult, Manjula deschisese ușa atunci când sosise Nirmal. În spatele lui era Mukunda. Băiatul era tras la față, avea gropiță în bărbie, păr unsuros, ochi mari, strălucind de curiozitate, și gene lungi, întoarse, ca de fată. Era îmbrăcat într-o cămașă albastră care părea să fi aparținut cuiva mult mai în vârstă decât el și o pereche de pantaloni scurți care îi coborau mult sub genunchi.

— El e Mukunda, explicase Nirmal. L-am adus acasă.

Două sau trei zile după aceea se tot contrazisese dacă să-l țină pe Mukunda sau nu. Nirmal fusese de neclintit. Băiatul era prea ager ca să stea la orfelinat. Acolo nu îi învățau aproape nimic pe copii, le dădeau să mănânce tot cam atât și îi mai și băteau dacă nu erau ascultători. La urma urmei, tatăl nostru dorea să fie

bine îngrijit. E datoria noastră să-i dăm un loc unde să trăiască, să fie el însuși.

— Cum adică, în dormitoarele noastre? protestase Manjula cu vocea tremurând de mânie. Știi din ce castă provine? Ar putea fi din orice castă, poate chiar musulman. Nu am să îngădui așa ceva. *Hari, Hari!*

— Înapoi nu îl trimit, repeta Nirmal. Poate să stea în camera mea.

— Cum? În camera ta? E chiar în mijlocul casei! Nu am să îngădui una ca asta. Nici în ruptul capului!

Până la sfârșit ajunseseră la un compromis. Băiatul putea să rămână, dar să stea într-una din anexe. Îi era teamă? Nirmal îl întrebase și Mukunda zâmbise larg:

— Mie? Nu mi-e frică de nimic!

Iar acum Mukunda trebuia să plece. Fusesse o bătălie lungă, dar Kamal și Manjula câștigaseră până la urmă.

Când îl adusese pe Mukunda în casă, Nirmal nu se gândise la viitor. Acum urma să-l îndepărteze cu la fel de multă ușurință. Sigur, avea să găsească o scuză ipocrită. Îi va spune că îl trimite la o școală bună din Calcutta. Că va avea grijă să nu-i lipsească nimic. Îi va spune că s-a gândit la binele lui, să-i lărgască orizontul, să-i asigure un viitor.

Dar cu sine însuși nu putea fi ipocrit. Adusese băiatul atunci când îi venise la îndemână, iar acum, că Bakul crescuse, nu mai avea nevoie de el.

Nirmal aprindea țigară de la țigară și se plimba încoace și încolo pe terasă. Îi era dor de vremea dinainte de a se fi întors la Songarh, când dormea în patul pliant care se legăna la fiecare mișcare, despărțit de cer doar de pânză albastră a cortului, prea ostenit după o zi de lucru în soare ca să se mai gândească sau să-și facă griji cu privire la ceva.

Își dorise să studieze cutremurele, nu să le și stârnească.

Meera era gata de plecare. Toate lucrurile îi încăpuseră în cutărul cu care venise la Songarh. Trenul pleca într-o oră și Mukunda

se dusesese să caute o *tonga* ca să o ducă la gară. Acum trecea din cameră în cameră, ca să vadă dacă nu cumva uitase ceva important.

Simți că o atinge cineva pe braț și se întoarce iute, abia ținându-se să nu țipe.

— Ce-i cu tine? zise Manjula. Vreau doar...

— A, Manjuladi, făcu Meera și se trânti pe cel mai apropiat pat. M-ai speriat.

Nu putea uita nici o clipă cum o atinsese Kamal cu mâna pe spate.

Manjula aruncă o privire peste umăr ca să se asigure că nu trage nimeni cu urechea și scoase o legăturică de la brâu. O deznodă și o întinse Meerei.

— Ce e?

— Ia-o, spuse Manjula. Nu poți ști când ai nevoie, o femeie are oricând nevoie de ceva pe care să conteze.

Meera desfăcu legăturica. Înăuntru erau un lanț gros de aur și șase brățări. Atârnavu greu în palmă și sclipeau în penumbra din cameră.

— Nu se poate, zise ea. Nu pot să le iau.

— Nu mai sta pe gânduri, șopti Manjula grăbită. Și să nu scoți o vorbă. N-am spus nimănui. Pune-le iute în cufăr. Aurul ține și de rude și de soț unei femei când n-are nici una, nici alta. Hai, că vine Mukunda, o mai îndemnă o dată și o strânse de mână în semn de despărțire.

Meera o privi cum pleacă și fu încredințată că Manjula știa. Cu siguranță. Cu siguranță că știa ce făcuse soțul ei.

Prea mult timp de gândire nu avea însă, fiindcă Mukunda venise cu o *tonga*. După ce se urcă, Meera întoarce privirea spre casă. Părea ceva mai mică, sau poate era din cauză că arborii crescuseră de când o văzuse prima oară, cu mult timp în urmă. Pe ziduri se lăteau pete negre iar la etajul de sus, lângă parapetul de care se sprijinise de atâtea ori ca să se uite la ruine, un *peepal* micuț scosese frunzele printr-o crăpătură. Oare avea să-l mai vadă vreodată? Și ce sentiment o încerca – de tristețe, de teamă sau de ușurare?

Peste drum, o fereastră se deschise scârțâind și se auzi o voce:

— La revedere, Meera, ai grijă să mai vii din când în când!

Apoi fereastra se închise cu un clămpănit și se lăsă tăcerea după-amiezii, întreruptă când și când de cotcodăcirul unei găini.

Așezată în compartiment, Meera îl privea pe Mukunda care, rămas pe peron, se lăsa de pe un picior pe altul. Nu mai voia să-i spună nimic, dar nici nu putea să se îndepărteze până nu pleca trenul. Își frământa mintea cum să facă să-l trimită de acolo, dar nu-i venea nici o idee. Gara era prea modestă ca să aibă un chioșc de ziare, iar mâncare avea cu ea de acasă. De fiecare dată când spunea: „Nu mai sta Mukunda, du-te acasă“, el răspundea zâmbind: „Ce să fac acasă, Meeradi? Măcar aici văd trenul cum pleacă“.

În jurul lui oamenii se înghesuiau și se împingeau. Băiatul părea mai plăpând aici decât acasă, sau poate că ea nu-l mai privise cu atenție în ultima vreme. Era îmbrăcat într-o cămașă albastră ponosită, mult prea mare pentru el și cârpită la umăr din câteva împunsături grosolane. Când văzu cum fusese cârpită cămașa, Meera simți cum i se strânge inima. Era o cămașă primită de po-mană pe care trebuie că o cârprise singur. Îi părea rău că nu-i cum-părase câteva haine înainte de plecare. În ultimele zile băiatul fusese mai retras, mai potolit. De când auzise că în scurtă vreme avea să plece la o școală nouă din Calcutta, nu-i mai arsese nici măcar să se joace cu Bakul.

Acum stătea lângă vagon fără să o privească, în cămașa lui cârpită, și desena cu papucul în praful de pe peron. Cât ar fi vrut să-l strângă în brațe!

— Tu și cu mine am venit aici în același an, iar acum plecăm în altă parte tot deodată. Tu o să mergi la o școală bună, o să vezi un oraș mare, ai să devii un învățat! Ne mai întâlnim noi, nu-i așa?

Scoase mâna pe geam ca să-l mângâie pe obraz, dar trenul se pusese în mișcare.

— Ai grijă de tine, Mukunda, strigă ea simțind că i se pune un nod în gât, cu ochii în lacrimi fără să știe nici ea de ce. Să vii să mă vezi, să vii curând.

Nirmal ajunsese în goană la gară, cu un minut prea târziu. Nu mai văzu decât fața Meerei, brăzdată de barele ferestrei, cum se îndepărtează și dispare.

Două săptămâni mai târziu, altă *tonga* veni la ușă, alt fel de bagaje fură încărcate, Nirmal și Mukunda plecară spre gară învâluși într-un nor de praf. După plecarea lor, Bakul se târî înapoi în casă. Se opri lângă fântână, lângă arborele de mango. Izbi o pietricică cu piciorul purtând-o până în ușa camerei lui Mukunda, dar nu putu să intre, nu putu înfrunta durerea de a vedea camera goală. Intră în casă și rătăci prin camere; știa că nu îl va mai găsi pe Mukunda și gândul o speria într-atât, că simțea că se sufocă. Când un om moare nu îl mai vezi niciodată. Pe mama ei nu o văzuse niciodată și era obișnuită cu gândul, nu suferea. Dar să știe că Mukunda nu a murit, ci e viu, dar se îndepărtează cu fiecare învârtire a roților. Să știe că trăiește, dar în altă lume decât a ei, că face lucruri pe care ea nu și le putea închipui, că leagă prietenii de care nu avea să afle niciodată. Să știe că încet, încet va uita cum arată ea. Că nu îi va mai auzi vocea în fiecare zi lângă urechea ei. Astăzi ar fi putut fi o zi ca oricare alta, s-ar fi plimbat împreună prin grădină, s-ar fi jucat și ar fi vorbit. Dar așa... dacă ar striga „Mukunda!“ cu fața întoarsă spre fântână sau spre camera lui, nu ar mai primi nici un răspuns.

Bakul trecea din cameră în cameră, încercând să înăbușe țipătul care creștea în ea. Nu, nu va plânge, nu le va da această satisfacție celor mari. Dar nici nu va mai vorbi vreodată cu tatăl ei. Nu putea să aștepte măcar până făceau excursia la Manoharpur, de mult promisă, și abia apoi să-l trimită pe Mukunda la școală?

— Nu, spusese tatăl ei în felul impersonal care era doar al lui. Au început săpăturile, nu pot să-mi iau vacanță acum. Am treabă la Calcutta săptămâna viitoare și am să-l iau numai pe Mukunda de data asta. La Manoharpur putem merge și mai încolo. Vom merge împreună, nu e ultima oară când îl vezi, Bakul, fii înțeleghătoare.

Nu era ultima oară? Ba da, era încredințată că nu îl va mai vedea niciodată. Și chiar dacă avea să-l reîntâlnească, nu va mai fi la fel. Și Mukunda credea așa, măcar că nici unul din ei nu scoase o vorbă în dimineața aceea, când stăteau întinși pe iarbă, în grădină. În rochia lui Bakul se prinseseră bucăți de stuf și țepi, scaietii încăpățânați pe care Mukunda se străluisese să-i desprindă, strâmbându-se de necaz că nu ieșeau din țesătură. Bakul se hotărâse să nu spele niciodată rochia cu care era îmbrăcată în ultima dimineață petrecută cu Mukunda. Avea să o păstreze așa cum e, ascunsă într-un colț al dulapului, și scaietii îi vor aminti de el.

În camera unde făcea lecțiile zări ceva pe pervazul ferestrei. Se apropie și găsi un fluier subțire, lung, făcut din bambus. Era fluierul lui Mukunda, îl cumpărase la *mela* din Songarh și învățase să cânte câteva melodii neobișnuite cu el. Cum de uitase să-l pună în cufărul lui nou-nouț, printre hainele noi-nouțe?

Bakul se așeză pe pervaz și mângâie fluierul, trecând cu degetele peste găuri. Îl duse la buze ca și cum ar fi vrut să cânte.

Apoi ridică fluierul și se izbi cu el peste palmă. Își privi palma și izbi din nou. Izbi iar și iar, fără să se oprească, căzută parcă în transă, până când palma se înroși, făcu bășici și pielea se crăpă.

Partea a treia
LA MALUL APEI

— Ia uitați-vă, un schelet! strigă unul dintre lucrători.

Oricât de ocupat eram și oricâte clădiri aveam de construit, eram întotdeauna de față când începeau săpăturile. În acea zi stăteam pe un scaun pliant de metal, în mijlocul șantierului, la adăpostul umbrelei mele negre, la vremea aceea atât de uzată că soarele pătrundea prin ea ca prin capacul unei solnițe. Cu o săptămână înainte curățasem terenul de ultimele resturi ale conacului dărăpănat pe care îl demolasem și acum începeam lucrul la fundația noii clădiri. Mă certam cu administratorul în legătură cu nu știu ce amănunt din registrele lui contabile când se auzi glasul unui muncitor:

— Ia uitați-vă, un schelet!

După câteva clipe de tăcere răsună vocea altuia, dezamăgită:

— Aș, e doar un câine sau o pisică. Dă-i bătaie, Nandu.

Am privit pământul răsturnat și, într-un mănunchi încălțit de rădăcini albicioase, am văzut scheletul aproape perfect păstrat al unui câine, după cât se părea. Era înfășurat în resturile mucegăite ale unei pături și avea alături un castron de aluminiu, din care probabil mâncase toată viața. M-am așezat pe un bolovan, alături de mormânt. Mă încerca o părere de rău nepotrivită pentru acest câine necunoscut, pentru familia care îl îngropase împreună cu pătura și castronul lui fiindcă nu-i lăsase inima să-l despartă de ele. Nu știu de ce, m-am gândit la copiii care trebuie că au țopăit alături de câine prin grădina conacului care nu mai era.

A fost odată o casă pe care o știam cu ochii închiși, până la ultimul copac din grădină, o casă unde treptele se tociseră de atâta folosire și ale cărei ferestre nu se închideau. Oftalmologul

m-a întrebat la un moment dat: „Vedeți vreodată corpuri străine? Puncte negre care parcă plutesc?” Iar eu în sinea mea ziceam: „Nu corpuri, ci case, și nu străine, ci crescute în sângele meu”.

— Săpăm mai departe, Babu? mă întrebase muncitorul după ce tăcuse o vreme, uimit de ceea ce vedea; nu putea crede că eram aproape așezat în praf, lângă mormântul câinelui.

Nu mă lăsa inima să arunc și câinele odată cu gunoaiile pe care le încărcam zilnic în camioane și le duceam de acolo.

În momentul de față, opt familii locuiesc în clădire, una deasupra celeilalte și toate deasupra oaselor și a castronului, pe care le-am ascuns în adâncul fundației; în apartamentele noi nu e loc pentru schelete.

În casele vechi oamenilor le e teamă de fantome. Eu știu însă că tocmai clădirile noi sunt cele bântuite, și anume de casele dărâmate pe locul cărora s-au ridicat. Casele vechi nu pleacă nicăieri. Rămân tot acolo, dărăpănate și mucezite; camerele întunecate de pânze de păianjen stau la pândă în colțurile bucătăriilor sclipitoare și ale băilor îmbrăcate în marmură; grădinile și casele scărilor de odinioară se înghesuie în puțul ascensorului.

Dacă ar fi după mine și fără să ținem seama de meseria mea, aș lăsa casele vechi întocmai așa cum mi-ar spune amintirea că au fost de la început. Termitele ar scrie istorii pe ziduri și tavane iar cărările șerpuite croite de ele ar prefigura distrugerea finală. După ce termitele vor fi măcinat casele și le vor fi redat pământului, ciclul natural se va închide.

Eu, care n-am avut niciodată un cămin, nici măcar o casă, știu totul despre ele.

Numele meu e Mukunda. Aceasta e povestea mea.

Alți oameni au istorioare despre cum și-au căpătat numele. „Bunicul mi-a zis Nachiketa, ar povesti unul, și apoi tata mi-a zis Arjun.” Eu nu am nimic asemănător de povestit. Cine mi-a dat numele? De ce e un nume hindus? Nu am răspuns la întrebările astea. Poate că Amulya Babu, cel care, pe cât mi s-a spus, m-a

adus la orfelinatul de care sunt legate primele mele amintiri, mi-a dat acest nume la nimereală, atunci când i s-a cerut să completeze un formular. Sau poate că mama mea, cine o fi fost, și-a dorit dintotdeauna ca, dacă are un băiat, să-i spună Mukunda.

Oamenii mai spun istorioare și despre trăsăturile lor fizice. Până și cei ajunși la o vârstă înaintată discută dacă au moștenit nasul tatălui sau bărbia mamei. Sunt înalți fiindcă așa era și bunicii lor? Și copiii, oare copiii vor moșteni pornirea familiei spre nebunie sau tendința spre chelire? Eu nu sunt împovărat de astfel de întrebări. Recunosc, copil fiind, mi-am petrecut mulți ani cercetând din priviri pe străinii din jurul meu și întrebându-mă dacă figura lor ar putea fi o hartă care să mă îndrume către părinții mei necunoscuți. Dar mi-a trecut repede. Pe măsură ce creșteam, am început să trăiesc un fel de sentiment de libertate în comparație cu băieții care aveau rude cunoscute. Lor le erau interzise o mie de lucruri, mie – nici unul. Puteam să fac orice cu mine. Nu eram legat de nici o castă sau religie și din această cauză nu aveam nici un motiv de necaz, așa cum avea tot restul lumii. Eram ușurat de povara obârșiei, a apartenenței, a înrudirii.

Când eram la colegiu, făceam tracțiuni pe ramura unui arbore de mango împreună cu prietenul meu Arif, eu, ca să fac umeri lași, el, ca să crească în înălțime. Arif începuse să chelească, însă îi intimida pe mulți fiindcă era foarte solid; semăna mai degrabă cu un boxer scund, ras în cap. De felul lui era însă blând, cumsecade și i se făcea rău dacă strivea un gândac sub papuc. Eram prieteni fiindcă nici unul din noi nu-și găsisese locul acolo: eu eram un provincial, fără castă și avere; el era musulman. Eram mai înalt decât Arif, așa că îmi plăcea să merg alături de el pe stradă, cu părul meu bogat legat la ceafă, mândru de cureaua mea cea nouă, cu o cataramă lucitoare în formă de inorog ridicat în două picioare. Aveam două cămăși largi de bumbac pe care le purtam cu mânecile suflecate. Hoinăream împreună prin Chowringhee¹,

¹ Cartier din Calcutta.

trăgând cu ochiul la fetele anglo-indiene care purtau fuste și bătându-ne capul cum să intrăm în vorbă cu ele. Cu toate că ne dădeam aere de orășeni, ne era rușine și chiar teamă să deschidem gura, așa că Roxanele și Lisele treceau pe lângă noi sporovăind între ele, fără să ne ia în seamă. Aprindeam țigări, simțind că privirile se întorc spre noi atunci când suflam fumul. Ne străduiam să părem blazați, dar priveam Calcutta cu gura căscată, parcă eram prima oară acolo.

Așa am ajuns amândoi la optsprezece ani, luna și ziua când se născuse el fiind cunoscute, ale mele – oricând le hotărâam. Era anul 1945 și terminasem școala. Habar n-aveam încotro să o apuc, dar ideea de a munci și de a câștiga bani îmi făcea cu ochiul. Toată viața trăisem din pomana primită de la alții. Cât stătusem la orfelinat nu prea înțelesesem ce e cu mine, dar cât locuisem la familia lui Nirmal Babu îmi dădusem seama de situația mea și sufeream ca și cum aș fi avut o bășică de care se freca marginea aspră a papucului. La vârsta de optsprezece ani am hotărât că nu voi mai depinde niciodată de nimeni. Știam că Nirmal Babu voia să îmi continui studiile, dar la fel de bine știam că eu nu doresc acest lucru. De cum mi-am găsit o slujbă, cu toate că era un post foarte prost plătit de funcționar la o tăbăcărie, nu am mai ridicat dobânda la banii depuși de Nirmal Babu la bancă. I-am scris lui Nirmal Babu o scurtă scrisoare spunându-i că îi sunt recunoscător pentru tot ceea ce făcuse, dar că nu va mai trebui să-mi trimită bani. Am renunțat la camera din căminul colegiului și am plecat fără să las adresă de corespondență.

Am rupt orice legătură cu Songarh, așa cum și el se rupsesse de mine. Eram singur, de capul meu. Nici un pilot care se ridică deasupra norilor, nici un cățărător care ajunge pe piscul cel mai semeț n-ar fi simțit ameteala și euforia care mă cuprinseseră.

*

Acum, că terminasem colegiul, m-am apucat să-mi rostuiesc o locuință și un mijloc de trai. „Găsește-ți o nevastă, una bogată“, râdeau de mine băieții de la cămin, „doar ești un mire pe cinste,

copil din flori, fără castă.“ Arif se pregătea să plece din Calcutta — căpătase un post de contabil în slujba unei rude bogate, fabricant de textile din Lahore. Cu două zile înainte de plecarea lui am făcut o lungă plimbare pe străzile Calcuttei. Mergeam cam la întâmplare, dar pretextul era că ne îndreptăm spre casa unde avea o cameră închiriată. Era o zi liniștită, aerul era nemișcat și începuseră să se adune nori negri. Din când în când un fulger brăzda cerul și după vreun minut se auzea și bubuitul tunetului. Hoinărisem pe aleile înverzite ale parcului Maidan, mâncasem o farfurie de *kabab* și *roti* pe strada Dharamtolla și o pornisem agale spre strada Colegiului. Arif se opri să se uite în vitrina unei librării, iar eu stăteam cu fața spre stradă și îl îndemnam:

— Hai mai repede, că începe să plouă.

Chiar atunci i-am văzut pe trotuarul din față: Nirmal Babu avea o traistă de pânză în mână, era mai tras la față decât îmi aminteam eu și fruntea mai dezgolită de păr. Lângă el se afla o fată care trebuie să fi fost Bakul. Arăta întocmai ca Bakul, dacă nu țineam seamă de sari — nu o văzusem niciodată îmbrăcată astfel. Dacă ar fi întors puțin capul spre stânga i-aș fi văzut fața. Priveam neputincios la șirul de mașini și de oameni. Apoi mi-am ațintit ochii asupra fetei, sperând că se va întoarce spre mine. Dacă aș fi putut traversa bulevardul viermuind de oameni și mașini aș fi fost lângă ei și le-aș fi spus: „Câtă vreme a trecut!“ Cum era cu puțință ca eu să-i văd, dar ei să nu mă vadă pe mine? Priveau în altă parte, spre celălalt capăt al străzii. Din când în când spuneau ceva și Nirmal Babu se uita la ceas.

M-am întors spre Arif:

— Tu mergi la Suleiman Chacha, eu trebuie să...

Încă mai vedeam capul lui Nirmal Babu deasupra celorlalți oameni de vizavi. Chiar deasupra lui atârna pieziș o reclamă ruginită pentru crema Cuticura, reprezentând o fată cu obraji rozalii de pe care se jupuia vopseaua. În spatele lui se înșiruiau câteva anticariate ale căror cărți ajunseseră să invadeze trotuarul. Am dat să traversez strada dar m-am oprit la mijloc fiindcă venea un tramvai. S-a oprit în fața mea și n-am mai văzut nimic. L-am blestemat pentru că se opri acolo, chiar în acel moment. Dar trebuia

să oprească, să ia pasageri, mi-am dat seama în clipa următoare. Asta era! Nirmal Babu și Bakul se uitau în partea cealaltă așteptând tramvaiul și acesta venise. Am luat-o la fugă, dar tramvaiul se pusese deja în mișcare. De afară îl vedeam pe Nirmal Babu învârtindu-se prin compartimentul bărbaților, în căutarea unui loc. În compartimentul rezervat femeilor am văzut chipul lui Bakul, la doar un metru sau doi de mine. Am deschis gura ca s-o strig și poate că am și strigat-o, fiindcă mi s-a părut că o clipă a privit afară, ca și cum căuta din ochi pe cineva, dar apoi tramvaiul a pornit, ea s-a întors cu spatele și eu m-am dat înapoi.

— Era un 23! a exclamat Arif cu ochii la tramvaiul care se îndepărta. De ce nu m-ai strigat, mergea direct la Suleiman Chacha acasă... Hei, Mukunda, mă auzi? Arăți de parcă ai văzut moartea cu ochii.

— Nu, nu-i nimic, am mormăit eu. Eram prea departe, nu l-am fi prins nici dacă am fi alergat.

Primul meu impuls fusese să mă reped spre ei, dar în clipa aceea, stând lângă tramvai, văzându-i cum nu mă văd, întrebându-mă dacă ar fi vrut să mă vadă, amărăciunea de pe vremuri mă năpădisese din nou și mi-am adus aminte de cum mă goniseră din viața lor.

Suleiman Khan era proprietarul casei unde închiriasse Arif o cameră. Noi îi spuneam Suleiman Chacha, în semn de respect pentru vârsta lui. Când am ajuns acasă după o zi de plimbare, l-am găsit citind ziarul *Statesman*, cu papagalul cocoșat pe umăr. Chiar când mă pregăteam să plec, a început să vorbească. A zis că îi va fi urât fără Arif. Dintotdeauna avuseseră un chirieș, înaintea lui Arif mai fuseseră și alții. N-aș vrea să locuiesc în camera lui Arif?

Nu era prea sigur de el. Vorbele i se desprindeau de pe buze și rămâneau între noi, amplificate de tăcere. Era aproape o obrăznicie din partea lui. Cred că eram singurul băiat de la colegiu care îl vizita pe Arif acasă și lua masa aici cu el. Era destul că veneam

în vizită, darămite să mai și locuiesc aici! Cine a mai auzit ca un hindus să locuiască în casa unui musulman, mai ales în ziua de azi, când lumea nu vorbea decât despre împărțirea țării în zona hindusă și zona musulmană, India și Pakistan. Dacă aş avea de ales, încotro aş apuca-o? Nu mă simțeam prea hindus, de fapt nu mă simțeam nimic anume, mai ales că auzisem atâtea bârfe în legătură cu originea mea. Pe de altă parte mi se oferea un acoperiș. Trebuie că începusem să zâmbesc, fiindcă l-am văzut pe Chacha răspunzându-mi cu un zâmbet, iar apoi Arif m-a bătut pe spate zicând:

— Aici nu e ca la cămin, Mukunda, trebuie să te civilizezi!

Suleiman Chacha îmi oferea un cămin chiar atunci când rămâneam pe stradă. Oare înțelesese că am nevoie de un adăpost pentru că simțea cumva că și el își va pierde în curând căminul? Știa el că de acum într-un an străzile vor fi bântuite de bandele de hoți, ieșite la prădat? Și că el va fi nevoit să se retragă acasă înainte de căderea serii? Trebuie că intuise ceva, altminteri de ce așa, pe neașteptate, ar fi oferit adăpost unui străin despre care nu știa aproape nimic?

Mi-am adus cufărul și m-am instalat în camera lui Arif. Suleiman și nevasta lui nu au vrut să-mi ia chirie, ba mi-au dat și două mese pe zi. Mi-au spus că n-au copii și se simt singuri în casa prea mare. Nici lui Arif nu-i ceruseră chirie. Am fost uluit de dărnicia lor, știind că nu voi putea răspunde niciodată pe măsură.

Suleiman Chacha era profesor de istorie. De ani de zile predă la o școală dărăpănată din Baghbazar și, cu toate că școala era vestită pentru bătaușii ei, care nu prea dădeau pe la ore, băieții se înghesuiau la orele lui Suleiman Chacha. El le povestea nu doar despre împărați, ci și despre concubine, sclave, soții și generali. Orele lui se lungeau adesea peste cele patruzeci de minute reglementare. Vorbea cu elevii despre casele, bazarele, drumurile, doctorii, școlile și țăranii din vremurile apuse. Cei mai mulți profesori erau fericiți să aibă oră după Suleiman Chacha, fiindcă

aveau de predat cu douăzeci de minute mai puțin și puteau să dea vina pe el, cu toate că unii, invidioși pe popularitatea de care se bucura în rândul elevilor, îl pârâseră directorului că nu se ține de programă și nu îi pregătește pe copii pentru examene. Dar poate că și directorul căzuse pradă farmecului acestui profesor mai puțin obișnuit și nu lua nici o măsură ca să-l strunească.

Au fost multe seri în arșița cărora am stat amândoi pe verandă, gonind țânțarii cu evantaiele. Ascultam, vrăjit la rândul meu, poveștile lui Chacha despre biblioteca lui Jahangir¹ sau despre ultima călătorie nostalgică în Burma a șahului Bahadur². Pentru Suleiman Chacha trecutul trăia întotdeauna în prezent și din acest punct de vedere îmi aducea aminte de Nirmal Babu, care măsura timpul mai degrabă în veacuri decât în minute și secunde. Dacă asculta muzică, Suleiman Chacha își amintea cum cânta Tansen³ pentru împăratul Akbar, dacă mânca frigărui povestea celor din jur despre *khansama* lordului Clive⁴, iar o bubă la picior era un prilej să istorisească râzând în hohote cum, în Evul Mediu, se întreceau în înjurături doftorii hinduși, *vaid*, cu cei islamici, *hakim*. În timp ce el vorbea, dregându-și glasul din când în când, eu nu doar vedeam întâmplările din vremuri trecute, ci puteam chiar și să le simt mirosul și să le aud. Dar când încercam eu însumi să spun altora acele povești, parcă nu mai erau aceleași.

Când dădeai ochii cu el nu-ți făcea o impresie deosebită. Era scund, de-abia îmi ajungea mie până la umăr. Chelise de tânăr și acum pielea capului strălucea de transpirație, așa cum li se întâmplă locuitorilor Calcuttei în cea mai mare parte a anului. Avea o barbă îngrijită, deși rară, iar fața prelungă, osoasă, era mărginită de urechile uriașe, ai căror lobi coborau aproape până la bărbie. Dar ceea ce îți atrăgea mai tare atenția la el erau ochii cenușii, luminoși, adumbriți de sprâncene atât de stufoase, încât compensau chelia și barba rară.

1 Împărat al Indiei (1569-1627), patron al artelor.

2 Împărat al Indiei (1775-1862), detronat de britanici după o domnie foarte scurtă și exilat în Burma.

3 Compozitor, cântăreț și muzician hindus din secolul al XVI-lea.

4 General englez (1725-1774), guvernator al Bengalului.

Se căsătorise cu Chachi la o vârstă foarte fragedă, iar la vremea când am ajuns eu să-i cunosc, ea îl trata cu un fel de exasperare stoică. Il boscorodea, ba cu voce tare, ba mormăind, pentru orice făcea: că lăsa apa din cadă să se răcească în diminețile de iarnă; că nu-i transmisese lăptarului ordinele ei precise; că umpluse casa de cărți; că musafirii lui veneau prea devreme și plecau prea târziu. Chacha o asculta cu o lucire șugubeață în ochi și, când ea tăcea, spunea doar:

— Cum se poate, Farhana Begum, de atâta vreme nu m-am mai dojenit nimeni. Oare am nimerit în altă casă?

Locuința lor, aflată pe o *gulli* plină de prăvălii, era o clădire spațioasă, cu etaj și un petic de curte unde creșteau un mango și un lămâi. Casa era moștenită de Chacha de la un unchi care nu avusese copii. Aveau puține mobile și totul era foarte curat, dar cuverturile erau tocite până la urzeală, iar draperiile erau cârpite în zeci de locuri care se vedeau atunci când soarele bătea în fereastră. Nu-și puteau permite decât un ventilator; îi dădeau drumul doar după-amiaza, iar noaptea în camera mare din mijloc.

Exista o explicație a vieții lor ascetice. Chacha avea salariu mic – ce profesor a fost bogat vreodată? –, dar, pe lângă asta, ori de câte ori avea bani, îi cheltuia pe cărți sau discuri. De câte ori venea acasă cu o carte sau un disc noi sau cumpărate de la anticariat, le ținea ascunse în haine și se furișa sus pe scară. Chachi înțelegea cum stau lucrurile după felul cum se purta soțul ei, striga după el:

— Iar? Nu te mai astâmperi odată! Ai uitat că trebuia să cumparam o *kurta* nouă luna asta? Știi că la școală râd copiii de hainele tale?

— Of, Farhana *bibi*, dar să știi că umblam după cartea asta de luni de zile. Taman când dădeam să mă sui în autobuz am ochit-o într-un maldăr de cărți, m-am dus acolo, m-am tocmi... Mi-au mai rămas ceva bani și ți-am cumpărat niște brățări frumoase de ei, dar în toată vânzoleala am pierdut autobuzul și...

— Nu mai vorbi prostii, nu vreau să mai aud nimic!

Chacha căuta atunci ajutor la mine:

— E o carte minunată, *bhai*, citește-o și spune-mi, spune-i lui Chachi...

Îmi întindea cartea ca să o admir, dar mi-o smulgea din mână după câteva clipe ca să o deschidă și să miroasă paginile. Dacă avea o gravură frumoasă pe pagina cu titlul, mi-o arăta. Scotea coperta și mângâia cu degetul literele aurite, imprimate în relief pe cotor. Când ajungea aici uitase cu totul de săpuneala pe care i-o trăsese Chachi și se ducea la ea cu cartea:

— Uite, Farhana, uite ce litere frumoase!

Chachi ieșea din cameră, dar o auzeam cum bombăne în bucătărie sau de fiecare dată când trecea pe lângă noi. În schimb, la cină, primul căruia îi dădea *roti* fierbinte era Chacha, iar seara se lăsa liniștea: el citea cartea cea nouă, ea cârpea haine, fredonând încet melodii vechi. Eu mă învârteam de colo-colo, fără chef de nimic, până când Chacha ridica privirea către mine, încruntat:

— Nu poți sta într-un loc? Ia și citește cartea pe care ți-am dat-o săptămâna trecută.

Aveam nouăsprezece ani și locuiam de vreun un an în casa lui Suleiman Chacha. Despre ziua aceea nu-mi pot aminti în ce lună sau măcar în ce anotimp era, nu-mi vin în cap decât amănunte neînsemnate. De pildă, îmi amintesc că în seara aceea am mâncat pâine cu ceai. Mâncasem doar rareori pâine, fiindcă era mai scumpă decât *roti*, dar în ziua aceea s-a întâmplat să trec pe lângă vechea mea școală, cea unde mă trimisese Nirmal Babu după ce plecasem de la Songarh. Brutăria de pe vremuri era tot acolo, iar mirosul de pâine abia scoasă din cuptor, care mă chinuise în toți anii de școală, umplea și acum strada. Nu m-am putut opri: am dat tot măruntul din buzunar pe o baghetă de pâine caldă. Când am ajuns acasă cu pâinea Suleiman Chacha a exclamat:

— Ia uite ce chiriaș bogat avem! De-acum o să-i cerem chirie. Iar Chachi:

— Dacă doreai atât de mult pâine, de ce n-ai spus? Eu credeam că-ți place *roti*, așa cum îl fac eu.

Am scos și bucata de unt galben cumpărată de la Polson — o cheltuială încă și mai extravagantă — și am prăjit pâinea pe reșoul lor. Până în ziua de azi mă ia cu amețală când simt miros de pâine prăjită. Le-am oferit feliile groase, arse pe margini, scăldate în untul galben, sărat. Chacha a muiat felia în ceai.

Chacha era încălțat cu vechea lui pereche de *chappal*, cei cu o curelușă de piele pentru degetul mare. *Kurta* care îi servea și drept pijama era desfăcută la cusături în mai multe locuri. Ne aflam cu toții pe veranda largă, așa cum stăteam în fiecare zi la sfârșitul zilei. În depărtare s-au auzit zgomote, pocnituri ca de artificii, și Chacha a zis:

— Trebuie că se sărbătorește ceva.

A aprins o țigară și a dat fumul afară cu un oftat. Simțeam mirosul plăcut de tutun, un pic înțepător. În ciuda gălăgiei, tihna a coborât peste noi, ca și cum am fi fost într-un glob de cristal în care lumea de afară nu putea pătrunde. Ceștile, farfurioarele, pictate cu flori purpurii, acum decolorate, parfumul subtil al ceaiului, până și marginile aurii ale farfuriilor, ciobite ici și colo, toate aveau un fel de perfecțiune pe care n-aș fi vrut să o ating, de teamă să nu o stric. Spre soare-apune, ultimele raze portocalii se preschimbau într-un roz luminos.

După ce am terminat pâinea și am băut ceaiul Chachi a înfășurat restul de unt în hârtie iar eu m-am dus pe acoperiș să fumez.

N-am mai apucat să aprind chibritul. În depărtare, de jur împrejur, vedeam un inel arzător de o frumusețe înfricoșătoare: orașul fusese incendiat. Flăcări portocalii se ridicau în aer, se stingeau și izbucneau în altă parte. Cerul căpătase o culoare roșie, sinistă. Din depărtare ajungea până la mine un huruit monoton, întrerupt când și când de un țipăt ascuțit. Am auzit din nou explozii și am înțeles că nu erau pocnitori, ci probabil bombe. Cerul se acoperea de un vâl gros de fum, mirosea a păr, a carne și cauciuc ars. Măcar că știam că mă aflu prea departe ca să fiu în pericol, am simțit spaima cum crește înlăuntrul meu, până când nu m-am mai putut gândi la nimic altceva. Simțeam că ceva mult mai mare decât aș fi putut eu cuprinde cu mintea se pusese în mișcare în

întinericul dintre focuri, ceva despre care instinctul îmi spunea că ne va schimba viețile pe vecie.

Eram prea absorbit de priveliștea focului și de strigătele oamenilor ca să bag de seamă că Suleiman Chacha era acum alături de mine. A scos din buzunar un pachetel de foițe subțiri de țigară și foșnetul lor m-a făcut să tresar. Cu gesturi măsurate s-a apucat să răsucescă o țigară și nu a ridicat privirea spre flăcări decât atunci când vârful aprins al țigării a început să lucească în întineric.

— Cred că va trebui să plecăm de aici o vreme, zise ca și cum vorbea de vacanța de vară.

— Să plecați? Cum adică? Unde să plecați?

— La rudele mele din Rajshahi, răspunse. De ani de zile mă roagă să le vizitez. Acum e un moment potrivit.

— Nu e nevoie să plecați nicăieri, am sărit eu. N-o să vi se întâmple nimic vouă. Au dat foc la mahalale.

— A, firește, n-are nimic de-a face cu incendiile. Cred că Chachi are nevoie să schimbe aerul. E un pic cam tristă în ultima vreme.

— Dacă vrea să schimbe aerul, de ce nu vă duceți la Darjeeling?

— Pe rudele acelea trebuie să le vizităm, a zis el râzând cu jumătate de gură. Dacă uită de noi? Și apoi, ține cont că am o cameră sau două ale mele în casa strămoșească de acolo. Nu crezi că ar trebui să-mi cer drepturile?

Știam la fel de bine ca el că nu puteam vorbi despre adevăratul motiv al plecării. Încă de când mă mutasem în casa lor simțisem că răsturnările politice și violența care ne înconjură, veștile despre revoltele din Punjab și din enclavele musulmane din nord îl îngrijorau profund, la fel ca pe oricare dintre noi. Discutam despre asta când și când, dar ca despre o amenințare care mocnea departe de noi, o flacără care ne-ar putea atinge, dar nu și arde. Nu gândeam că flacăra va ajunge vreodată atât de aproape încât să ne pună viețile în primejdie.

Dar acum primejdia era asupra noastră.

Când intram în camera unde Chacha stătea la taclale cu prietenii lui sau doar cu Chachi, se făcea liniște o clipă, după care începeau să vorbească despre un subiect inofensiv. Înainte vreme, Chacha avea obiceiul să iasă în oraș ca să se vadă cu prietenii lui

hinduși, pe când acum parcă se vedea numai cu prietenii musulmani, și asta doar acasă. Când credeau că nu-i aud, vorbeau despre cum să plece din țară. Într-o după-amiază chiar am plecat de acasă fiindcă am auzit pe cineva plângând înăbușit în camera unde tocmai voiam să intru. Mă simțeam din ce în ce mai străin în casa care devenise căminul meu.

— Nu e nevoie să plecați, repetam iar și iar, dar nici eu nu credeam ce spun.

În zilele acelea oameni pe care îi consideram cumpătați, liniștiți, vorbeau despre cum să adune sticle de acid pe care să le folosească drept arme. Dacă mulțimea dădea năvală în casă, căutându-i pe Chacha și Chachi, unde aveam să-i ascund? Cum puteam să-i salvez?

Suleiman Chacha mai trase tare din țigară, dar aceasta, așa cum se întâmplă cu cele răsucite cu mâna, se stinsese. Căută chibriturile în buzunar și aprinse din nou mukul înnegrit.

— Tu să rămâi să locuiești aici, a repetat. Chiar ar fi mai bine dacă n-am pune lacăt la plecare, cine știe ce s-ar putea întâmpla? Să ai grijă de casă până ne întoarcem noi.

— Cât timp o să fiți plecați? l-am întrebat.

— Eu sper că nu prea mult. Nu-ți bate capul și o să vezi că mă întorc mai repede decât ai zice.

— Și orele de la școală?

— Nu le spun nimic. Am să zic doar că plec pentru două luni.

— Și crezi că n-o să-și dea seama?

— Directorul e un om cumsecade. Nu mi-a pus în vedere să plec. Dar eu cred – adăugă zâmbind pe sub mustață – că o să-i pară bine dacă nu mai vin.

Știam despre casa familiei din Rajshahi. Chacha nu prea vorbea despre trecutul lui, dar Chachi era oricând dornică să povestească. Casa aceea era o veșnică pricină de ceartă între ei, mai ales când rămâneau fără bani. Chacha era al doilea din cei patru fii ai unui funcționar guvernamental din Rajshahi care lăsase

după moarte o moșie și o casă enormă. Ar fi trebuit să fie împărțită în mod egal între frați, dar Suleiman Chacha, care nu locuia în Rajshahi – și, de fapt, nu trăia în lumea materială –, fusese păcălit: frații luaseră și partea lui. Dreptul lui la moștenire încă exista în principiu, dar nu ar mai fi avut cum să-l ceară. Când se apropia sfârșitul lunii și banii din casă erau pe terminate, Chachi se simțea și mai sărăcită decât la începutul lunii. Îmi spunea de multe ori:

— Dacă am avea chiar și o optime și am vinde terenul cultivat cu orez am avea îndeajuns cât să nu ne mai facem niciodată griji. V-aș găti *phirni* și *biryani* în fiecare zi, am avea ventilatoare de tavan în fiecare cameră și n-am mai muri de cald toată vara. Dar crezi că Chacha are de gând să facă ceva? Cei ca el n-ar trebui să se însoare, ci să stea sub un copac și să facă pe Buddha.

Chacha îi tăia vorba dojenitor:

— Visuri deșarte, iar visuri deșarte. Când ai de gând să încetezi?

Dar în ultima săptămână a lunii, când scotoceau prin sertare căutând ultimii bănuți rămași, gândul le fugea la moștenirea care le-ar fi putut pica din senin.

Iar acum, pe negândite, Chacha și Chachi se vedeau nevoiți să plece spre Rajshahi, ca să ceară partea lor din casă și din moșie, partea pe care o pierduseră demult.

Dar cea mai mare încurcătură legată de plecarea lui Chacha și a lui Chachi s-a dovedit a fi nu grija casei sau a felului cum își vor câștiga traiul sau a relației cu rudele și prietenii. Cel mai mult se frământau din cauza papagalului pe care îl lăsau în grija mea. Mie, unul, nu-mi place să am păsări în preajma mea. Sunt de părere că aparțin altei lumi și acolo ar trebui să rămână. Papagalul îmi era la fel de drag ca o șopârlă pe care o găseam ascunsă în spatele noptierei. Aș fi dorit să fie amândoi cât mai departe.

Papagalul lui Suleiman Chacha se numea Noorie. Arăta ca orice papagal, cu penajul verde strălucitor și un guler roșu-purpuriu. Când stătea în colivie și privea oamenii din jur putea să facă o rotație completă cu capul, parcă nu era viu. În fiecare seară

Sulciman Chacha acoperea colivia cu o pânză și în timpul ăsta îi șoptea cuvinte liniștitoare papagalului, pe un ton rezervat doar lui. Cât era ziua de lungă, Chacha și Chachi îl îmbiau cu ardei verde și grăunțe. Colivia era mare și avea un leagăn înăuntru. O așezau pe veranda largă de la etaj, de unde se vedea pe deasupra copacilor, așa că Noorie, gândeam eu, putea să-și privească cu invidie semenii.

De fapt sunt nedrept, fiindcă pasărea zbura liberă prin casă mai toată ziua. De cum termina rugăciunea de dimineață, Sulciman Chacha se ducea la colivie și ridica pânza cu un gest teatral. Cârâia cam așa cum fac găinile iar papagalul îi răspundea clămpănind din cioc și rostind un cuvânt sau două. Chacha îl învățase să-și spună numele și încă vreo câteva cuvinte și era încântat de repertoriul papagalului. Întocmai așa cum fac părinții cu copiii lor, îl îndemna să vorbească ori de câte ori veneau oaspeți în casă.

Așa se salutau în fiecare dimineață, murmurând vorbe de alint, după care Noorie se cocoța pe o ușă sau, dacă putea, pe umărul lui Chacha și rămânea acolo cât timp acesta trebuia prin casă. Uneori se așeza și pe umărul meu, înfîșea ghearele în *kurta* mea subțire și mă gâdila cu penele în ureche. Aș fi dat orice să scap de el.

— De ce nu îl luați pe Noorie cu voi? am întrebat-o pe Chachi; n-aveam nici un chef să rămân cu el pe cap.

M-am dus după ea în bucătărie și am găsit-o stând pe jos, sprijinită de ușă, alegând orez. Se uita cu atenție la boabe și împingea pietricelele într-o parte cu degetul. Pe tavă erau două grămăjoare, una de orez, alta de pietricele și neghină, despărțite de o dungă aurie de metal. Când am intrat, Chachi n-a ridicat privirea. A glăsuț cu voce tremurată, cum i se întâmpla adesea în acele zile:

— N-avem habar unde o să putem găsi un adăpost. Cum să mai luăm și o pasăre cu noi?

— Ba aveți o casă, o să locuiți acolo și, oricum, nu e decât pentru o lună, două.

— N-am văzut niciodată casa de care vorbești. Iar acolo locuiesc de multă vreme o grămadă de rubedenii. M-aș mulțumi și cu un colțișor unde să putem dormi.

eram încredințat că nu putea fi chiar atât de rău și că Chachi vorbește așa doar fiindcă era supărată că pleacă din Calcutta fără voia ei. Supărat la rândul meu, am ridicat ochii spre Noorie care, cocoșat pe ușa de la bucătărie, cârâia și cloncănea de unul singur, fără să știe ce-l așteaptă.

Două zile mai târziu au plecat. Chachi a pregătit câteva *paratha* pentru drum și a mai pus în desagi biscuiți și *muri*. Nu lua cu ei decât un geamantan cu haine și un așternut de pat. În seara dinaintea plecării, Chacha m-a plimbat prin toată casa, mi-a arătat contorul electric și mi-a spus că facturile trebuiau plătite în fiecare lună. Mi-a arătat chiar și unde ținea facturile de impozit pe casă și mi-a dat un cec post datat pentru o plată care trebuia făcută peste patru luni.

— Dar până atunci vă întoarceți, stăruiam eu.

— Sigur că da, zicea Chacha cu voce blândă, de parcă vorbea să liniștească un copil. E bine să știi, în caz că întârziem cumva...

Chachi cumpărase ardei verde pentru o săptămână și grăunțe din cele care îi plăceau papagalului.

— Știi cum face Noorie când vrea ardei, da? m-a întrebat. Și nu uita, să aibă tot timpul apă în castron. Știu că nu e plăcut, dar va trebui să cureți în colivie destul de des.

— Așa voi face, am mormăit cu inima grea.

— Să-i vorbești în fiecare dimineață, înainte să pleci la lucru, mi-a zis Chacha. O să-i fie urât singur în casă, nu e învățat.

— Dar vă întoarceți în scurtă vreme, repetam eu.

— Bineînțeles, a zis el. Ce motiv aș avea să stau departe de casa mea?

Noorie parcă înțelesese în sfârșit că se întâmplă ceva neobișnuit, fiindcă bătea din aripi în colivie și cârâia răgușit. Înainte să plece ei am acoperit colivia cu pânza.

Nu m-au lăsat să merg la gară cu ei.

— Nu vreau să rămână Noorie singur când plecăm, a spus Chacha. Cu bagajele ne descurcăm, nu aveam prea multe.

Am rămas în prag și i-am urmărit din priviri cum se îndepărtau, aplecați într-o parte sub greutatea traistelor și a geamantanului. Aveam lacrimi în ochi și le-am șters iute, iritat și uimit de mânia pe care o încercam. Chacha și Chachi s-au îndepărtat fără să întoarcă măcar o dată capul. Am închis poarta și m-am dus să iau pâza de pe colivie.

— Ei, am rămas doar noi doi, i-am șoptit lui Noorie, așteptând un semn de consolare.

Dar papagalul rămase ghemuit într-un colț al coliviei și refuză să iasă.

A doua zi dimineață dispoziția plângăcioasă îmi trecuse. E de necrezut ce distanță pune somnul între zile! Am trecut în revistă domeniul pe care eram stăpân. Spre deosebire de celelalte dimineți, acum era tăcere. Nu-l mai auzeam pe Chacha cum își clătește gura când se spală pe dinți și cum tușește, nici pe Chachi cum strănută de mai multe ori la rând, așa cum părea când se trezea din somn. Pentru prima oară în viața mea nu mai aveam pentru cine să las scaunul liber. Puteam să pun picioarele pe masă. Puteam să fiu oricine doream, eram în casa mea, într-un oraș unde practic nimeni nu mă știa. M-a cuprins un sentiment de ușurare. Mă simțeam liber ca pasărea cerului. Am dat la o parte pâza de pe colivie și am deschis ușa.

— Sunt liber! I-am anunțat pe Noorie. Și tu la fel!

Însă Noorie nici gând să iasă din colivie.

Mie puțin îmi păsa. I-am aruncat înăuntru câțiva ardei și niște grăunțe. Când am băgat mâna în colivie să iau castronul cu apă, a bătut din aripi și m-a ciupit cu ciocul, atât de tare că mi-a dat sângele.

— Să nu mai faci așa ceva! am mârâit. De-acu' ești la mâna mea!

Mi-e rușine să recunosc, dar nu m-am gândit aproape deloc la Chacha și Chachi, la călătoria lor spre Rajshahi, înghesuiți pe bancheta de lemn din trenul aglomerat. Nu m-am gândit la cât

de obosiți și necăjiți trebuie să fi fost, neștiind ce îi așteaptă la capătul drumului.

Am locuit multă vreme în casa lui Suleiman Chacha fără să schimb nimic din obiceiurile vechi. Nu mi-am permis nici un moft. De pildă, nu m-am mutat din camera mea mică într-una spațioasă. Am hrănit papagalul în fiecare zi, cum văzusem că face Suleiman Chacha, dar pasărea lăsa adesea grăunțele neatinsse și refuza să iasă din colivie. Până atunci nu crezusem că păsările au sentimente, dar era limpede că aceasta suferea. De vreo două ori m-a ciupit tare de încheietură atunci când îi puneam mâncarea sau apa.

— Scârbă ce ești! țipam eu. Ieși tu afară și să vezi că-ți sucesc gâtul!

Încuiam papagalul în colivie și plecam la tăbăcărie. Mă întorceam acasă seara, îmi scoteam cămașa asudată în timp ce urcam scara în fugă, câte două trepte deodată. Găseam papagalul ghemuit într-un colț, întocmai cum îl lăsasem, de parcă nu se mișcase în cele nouă ore cât fusesem eu plecat. Când întindeam mâna să văd dacă are apă în castron, mă ciupea din nou și eu strigam:

— *Haraami!* Dacă n-aș ști că se întorc aș face tocană de papagal din tine.

Se scurse însă un an și ei nu se întoarseră. Nu veniră ca să vadă țara ruptă în două în 1947, să-i vadă pe englezi cum pleacă, să asculte noile discursuri și să vadă noile steaguri fluturând. N-au fost acolo când s-au petrecut cele mai groaznice măceluri și, bineînțeles, de vreme ce erau musulmani, nu m-am așteptat să-i vad printre refugiații care și-au făcut apariția în Calcutta, abia târându-și picioarele. Probabil că își găsiseră un loc în Pakistanul de Est¹ — cel puțin așa îmi închipuiam —, probabil că se stabiliseră

¹ La 15 august 1947, în urma obținerii independenței Indiei, a avut loc Separția: din teritoriul fostei colonii britanice s-au desprins Pakistanul de Vest (actualul Pakistan) și Pakistanul de Est (redenumit Bangladesh în 1971). Pakistanul de Est făcuse parte din provincia Bengal.

undeva și poate că aveau să scrie și să trimită pe cineva să ia papagalul. Nici nu voiam să mă gândesc că s-ar putea să nu fi ajuns la Rajshahi, că poate fuseseră omorâți pe drum.

La câteva luni după ce plecaseră Chacha și Chachi cu zăvoram ușile și ferestrele în fiecare scară, de teamă să nu dea cineva buzna în casă știind că aparține unui musulman. Tăman când îmi mai trecuse teama, m-am trezit într-o noapte cu o mulțime gălăgioasă care îl chema urlând pe Suleiman Khan să iasă afară dacă ține la viața lui. Când i-am auzit țipând m-am furișat afară pe ușa din spate și m-am ascuns în spatele unui rezervor de apă. Nu mă puteam gândi decât că peste câteva minute voi fi mort. Am auzit pași apropiindu-se și o voce chemându-i pe ceilalți:

— Cred că aici se ascunde *mullah-ul*¹.

Am văzut picioare călcând iarba lângă mine și cineva mi-a pus o lanternă în ochi.

— Tu ești? Ce cauți aici?

Spre norocul meu era un cunoscut din cartier, cu care stătusem deseori la taclale la băcănia din colț unde cumpăram ouă și țigări.

Am ieșit încet de după rezervor. Îmi pierise graiul. Într-o șoaptă răgușită am izbutit să spun că Suleiman Khan fugise și îmi lăsase casa.

— Ți-a lăsat casa? a exclamat el. Ce noroc chior pe tine!

Am reușit să zâmbesc cu jumătate de gură, iar casa a scăpat pentru moment.

Dar bine nu mi-a fost. Tăbăcăria unde lucram ca funcționar era proprietatea unui musulman care s-a hotărât să închidă afacerea și să plece.

Prieteni nu prea aveam. Majoritatea băieților de la colegiu se împrăștiaseră care încotro și pierdusem legătura cu ei. Singurul om care nutrea oarecare simpatie pentru mine era șeful biroului de la tăbăcărie, care, în ziua când urma să ne despărțim, m-a dus la un restaurant aflat pe marginea drumului. Ne-am așezat față în față, pe bancheta de lemn. În fața noastră, în farfurii de aluminiu,

¹ Conducător religios musulman.

aveam orez aburind și curry de pește. Barababu și-a clătit mâinile în apa din pahar, a închis ochii și a murmurat o rugăciune. Apoi a înfipt degetele în orez.

— Uită-te la mine, mi-a zis. Am nevastă și trei fiice. 'Tu n-ai nici jumătate din bătaia mea de cap. Nu-ți porți decât ție de grijă. Te invidiez, prietene.

— Mă invidiezi? Sunt un ghinionist. Când ziceam că lucrurile încep să se aranjeze, mă trezesc din nou pe stradă.

— Cum adică, pe stradă? a sărit Barababu. Ai un acoperiș deasupra capului, mănă cerească. Cât noroc mai vrei?

— Nu e casa mea. Pot să se întoarcă și mâine. Iar banii pe care mi i-au lăsat nu mai sunt. Am nevoie de bani ca să plătesc facturile și impozitele.

— Băiete, mi-a spus Barababu, străduindu-se să scoată un os din pește, nimeni din cei care au plecat nu s-a mai întors. Ai văzut tu pe cineva venind înapoi? Proprietarii tăi trebuie că au pus stăpânire pe casa unui hindus din Pakistan iar tu ai rămas cu a lor. E proprietatea dușmanului, băiete, proprietatea dușmanului! Ai avut norocul să te afli în locul potrivit la momentul potrivit.

A băgat în gură un cocoloș de orez și o bucată de pește și le-a mestecat preocupat, privind dincolo de mine. După ce a înghițit, a râs pe înfundate și a mormăit:

— Așa norocos și așa naiv!

A rânjit și a luat încă o bucată de pește. De mustață îi atârna o picătură de sos.

Mi-am dat seama că Barababu nu mă credea însă, în ciuda a ceea ce spuseseam gloatei venite să dea foc casei lui Suleiman Chacha, nu mă considerasem niciodată stăpân acolo și mă ferisem să mă port ca atare. Dar cuvintele lui parcă au deschis o fereastră în mintea mea.

— Îmi închipui că aș putea face ceva cu casa. Altminteri cum aș putea plăti facturile?

— Uite ce e, fiule – băgasem de seamă că îmi spunea tot mai des „fiule“ –, sunt zeci de oameni care au venit peste graniță, ce zic eu, sute, mii, milioane! Vorbea cu însuflețire, arătând cu mâinile spre străzile gemând de oameni. Au cu toții nevoie de locuri

unde să stea! Închiriază camerele! N-ai să mai fii nevoit să muncești niciodată. Dar, dacă totuși vrei să muncești, te prezint cu unei rude. E constructor și zice că are nevoie de un tânăr ca tine.

Barababu a stăruit să mă însoțească în după-amiaza aceea, ca să mă sfătuiască, zicea el. A aruncat o privire apreciativă în grădină în timp ce eu descuriam poarta, iar când am intrat și-a sumes *dhoti*-ul și cât ai clipi a fost sus în arborele de mango.

— Nici nu știi ce dor mi-era, mi-a spus încântat, privind în jos printre ramuri. Când eram copil, în satul meu, mă urcam în pomi și culegeam fructe. Dar unde să găsești pomi în mahalalele Calcuttei? M-am hotărât, băiete. Mă întorc în satul meu și am să cultiv peticul de pământ pe care îl am.

— Ce-ar fi să cobori? am zis. Nu cred că ramurile sunt prea zdravene, e un copac tânăr.

— Mă pricep la copaci, a răspuns și s-a dat jos cu mai multă sprinteneală decât m-aș fi așteptat la unul de vârsta lui. A venit după mine la ușa din față, mormăind: Două etaje, hm, pe... cât zici? Două sute de metri pătrați?

Când am băgat cheia în broască a căutat în traista murdară pe care o avea pe umăr și a scos o sticlă cu apă tulbure.

— Casă de musulman, hm, știi... mai bine să te ferești.

A scos dopul, a vărsat câteva picături pe prag și, ca din greșală, și pe mine, în timp ce mormăia o mantra greu de înțeles. Apoi, când a terminat ritualul de purificare, a intrat și a inspectat fiecare cameră, mormăind aprobator. Tot ce-a avut de spus a fost:

— Papagalul, trebuie să scapi de papagal. Face murdărie peste tot, nu vezi?

În zilele care au urmat am tot cugetat la sfatul dat de Barababu. Am stat ore în șir pe podul Kalighat, privind apa măloasă. La reflux albia aproape că seca și se vedea murdăria adunată pe maluri, an după an. Dar când venea fluxul albia se umplea și apa maronie curgea liniștită. Pe malul drept, cam la jumătatea distanței până sus, se afla o colibă de pământ înconjurată de cocotieri. Era parcă ruptă din altă lume, fără nici o legătură cu tramvaiele zăngănitore, îmbulzeala de pe străzi, mirosurile puturoase și gloatele de cerșetori slăbănogi care pretindeau că n-au mai mâncat de nu știu

câte zile. Cum stăteam aplecat peste balustrada podului, m-am gândit la ceva de neconceput, la faptul că aş putea să trădez încrederea lui Suleiman. Aş putea să vând casa, să o închiriez în întregime sau cameră cu cameră. Aş putea trăi ca un *zamindar*, să lucrez doar de drag. Aş putea să scriu cărţi, să compun muzică, să călătoresc. Aş putea deveni un domn.

A doua zi, când am ridicat pânza de pe colivia lui Noorie, papagalul a început să vorbească. Ceva – aş fi înfumurat dacă aş pretinde că simţise o schimbare în mine – ceva îl făcuse să vorbească din nou. Repeta ocările cu care îl împrăscasem de atâtea săptămâni.

— Netrebnicule, cârâia pasărea. Ticălos scârbavnic, nemernicule, ticălosule.

Aşa cum le rostea papagalul, pe nas, cu voce egală, vorbele păreau groteşti, cu toate că făceau parte din vocabularul meu de zi cu zi. În străfundul minţii mele vorbele trezeau amintiri pe care le voiam uitate pe veci. Îmi aduceau aminte de o bătrână pe jumătate nebună, ținută într-o cămăruţă din Songarh, o bătrână pe nume Kananbala, ale cărei ocări le foloseam când îi vorbeam papagalului, ca să mă distrez. Nu voiam să-mi aduc aminte de lumea aceea.

După această întâmplare am avut grijă cum vorbesc cu Noorie, dar papagalul învăţase deja ocările mele şi, spre nemulţumirea mea, aproape că nu mai pronunţa alte cuvinte.

Când mă gândesc la omul pentru care am lucrat, primul lucru care îmi vine în minte sunt mâinile lui. Albe, cu degete lungi care tremurau ușor. Pe fiecare deget avea cel puțin un inel și fiecare inel avea altă piatră, o piatră cu puteri magice – un topaz, un ochi de tigru, un rubin, chiar și un diamant. Douăsprezece în total. Într-o zi – lucram de un an la el și puteam intra în biroul lui fără să-i cer permisiunea – l-am găsit la pupitrul lui bine lustruit, răsucind unul dintre inele pe deget. Când am intrat, a ridicat privirea spre mine și mi-a spus:

— Știi ce sunt inelele astea? Sunt destinul meu. (A dus la piept mâna strânsă pumn.) Cu inelele astea îmi țin destinul în mână.

Obținusem postul datorită lui Barababu, după ce căutasem luni de zile în orașul plin de băieți care terminaseră colegiul și erau, ca și mine, fără slujbă. La început mă ispitise ideea unei vieți lipsite de griji, o viață de stăpân în casa lui Suleiman Chacha. Slujba oferită de Aangti Babu venise la țanc și pusese capăt visurilor mele de *zamindar*. Mi s-a făcut frică și, dornic să-i fac pe plac, am spus:

— Inelele sunt destinul dumneavoastră, iar dumneavoastră sunteți destinul nostru, domnule.

Între noi îi spuneam Aangti Babu și glumeam zicând că zece degete nu îi sunt de ajuns. Ori de câte ori pleca după-amiaza cu o afacere misterioasă, zvonul se răspândea cât ai clipi în toate birourile. Nimeni nu se gândea că se duce la o întâlnire cu o femeie, doar dacă ar fi fost vorba de o femeie. El nu mărturisea niciodată ce astrolog mai descoperise, dar noi tot aflam până la sfârșit. În

Bhowanipore, nu departe de unde locuiam, trăia un bărbat la care m-am dus și eu după ce am aflat că este ultima descoperire a lui Aangti Babu. N-am crezut niciodată în preziceri, dar eram curios să aflu ce-l atrage pe Aangti Babu acolo.

Astrologul era așezat la o masă goală, într-o cameră mică. Era bătrân și purta ochelari cu lentile groase, strălucitoare, care îi ascundeau ochii, ca și o mare parte a fețișoarei lui smochinite. N-a zâmbit în chip de bună ziua. Abia dacă a ridicat privirea când a întrebat:

— Horoscop?

Nu mă simțeam în largul meu, fiindcă ușa din spatele lui era deschisă și acoperită cu o draperie; eram sigur că cineva trage cu urechea. Cât eram de sceptic, a început să mi se pară că astrologul știe totul despre mine și nu voiam să mai aflu și altcineva.

— N-am horoscop, am murmurat.

A oftat, a deschis un sertar, a scos un creion și hârtie.

— Ora nașterii? m-a întrebat de parcă era un funcționar la ghișeu.

I-am răspuns că nu știu.

— Data nașterii? a continuat cu același glas obosit.

— Nu știu sigur.

— Nu știi sigur.

A scos un oftat, un sunet surprinzător de ascuțit care s-a preschimbat în chicot, și a luat un pahar cu apă de pe pervazul ferestrei.

— *Moshai*, eu sunt astrolog, nu magician. Am nevoie de amănunte.

A sorbit din apă ca și cum sfârșise cu mine și chiar mă așteptam să se uite peste umărul meu și să strige „Următorul!“ cu toate că nu mai aștepta nimeni la ușa lui.

— Mă gândeam că mi-ați putea citi în palmă, am zis nevrând să plec fără să aflu chiar nimic. Sau poate pe față. Sunt unii care citesc pe față.

De ce venisem? Nici eu nu mai știam. Uitasem de mult de Aangti Babu. Poate că, așa cum se întâmplă și altora care vin la ghicitori, nu voiam decât să mi se dea atenție. Eram dezamăgit, ca și cum fusesem lipsit de un dar promis.

Lentilele strălucitoare s-au întors în sus, spre mine. M-a examinat fără un cuvânt câteva clipe. Am întors privirea, stânjenit de ironia lui tăcută.

Apoi a întins mâna spre mine. L-am imitat, spunând:

— Nu știu dacă stânga sau dreapta...

Mi-a cercetat palma îndelung și am privit împreună cu el, ca și cum nu-mi mai văzusem palma niciodată. Era încrețită, dezordonată, plină de cruci și linii lungi care o despicau în două. Am văzut palme care abia dacă au două, trei linii. A mea nu era astfel, nici pe departe. Așteptam verdictul.

— O adevărată hartă, a zis el urmărind cu degetul liniile mai lungi. Ce râuri de dorință, ce munți de ambiție!

— Voiam... adică, speram...

— Vreau, vreau, sper, sper, m-a maimuțărit el. Asta spune și palma ta, *moshai*. Palma ta e un atlas al dorințelor zadarnice. A împuns cu degetul linia vieții și a adăugat: Numai și numai dorințe.

O vreme a rămas tăcut. Îmi amorțise mâna de cât o ținusem întinsă peste masă. Ceasul de lemn sculptat atârnat pe un perete arăta că a trecut o oră. Scaunul meu nu avea brațe. Astrologul stătea cu capul plecat, ochii nu i se vedeau. Mă gândeam că poate a adormit. Sau chiar a murit. Am tușit ca și cum voiam să-mi dreg vocea și am mișcat puțin scaunul. Astrologul a sărit în sus și a exclamat:

— Trenul de marți! Trenul de marți!

Apoi s-a scuturat puțin, parcă relua firul discuției, și a zis:

— Viața e făcută din cărămidă și piatră, cărămidă cu cărămidă.

— Sunt asistentul unui constructor, l-am anunțat. Lucrez aici de aproape un an. Acum șeful a început să mă trimită la negocieri.

Eram foarte mândru de mine. Cu câteva zile înainte, Aangri Babu mă trimisese să negociez cu niște posibili clienți.

— Hm, a făcut, apoi a mormăit ceva și m-a întrebat: Ai venit ca să vorbești despre tine sau ca să ascuți?

Am tăcut rușinat.

— Ei, și ce vrei să știi? Hai să-ți spun eu. Ai un trecut cețos, dar viitorul ți-e limpede. În trecut n-ai avut un cămin, dar în viitor vei avea case, se vede foarte clar. Da, te vei însura. Da, te vei

descurca foarte bine în meserie. Vei avea bani. Vei fi mult mai presus de închipuirile tale. Nu vei avea copii. Nu, nu vei călători mult. Altceva mai vrei să știi?

Eram enervat și dezamăgit totodată. Prima mea pornire a fost să-i dau o replică usturătoare, dar m-am stăpânit și am spus pe un ton umil:

— Oricum mi-ați putea spune despre viața mea ar fi...

— Nu mai e nimic de spus. Ba, ia stai.

S-a chiorât iar la palma mea, a scos o lupă și a cercetat atent un loc anume. Capul lui chel era lângă nasul meu. Firicele de păr roșcat și cenușiu îi ieșeau din chelie ca niște răsaduri dintr-un strat de flori.

— Te văd stând pe niște trepte, în fața ta e apă, dar oare te vei arunca în ea și vei înota? Sau vei rămâne pe mal?

A dat drumul palmei mele, s-a tras înapoi cu scaunul și a zis:

— E târziu, asta-i tot.

Până să apuc să-l întreb ce voia să zică, dispăruse în spatele draperiei. Ziarul lăsat pe masă s-a ridicat brusc în curentul de aer stârnit de ventilator, paginile s-au împrăștiat prin cameră iar eu m-am repezit să le prind.

Într-adevăr, Aangti Babu îmi dădea mai multă atenție. În primul an petrecut la birou am fost mai degrabă băiatul bun la toate care înregistra scrisorile primite și expediate, depozitiile și împu-ternicirile într-un catastif roșu. Îl vedeam pe Aangti Babu intrând în birou preocupat, aparent fără să ia în seamă puzderia de gesturi lingușitoare pe care le făceau șeful funcționarilor, maestrul de șan-ter și antreprenorii care se întâmpla să fie de față. Uneori, am băgat de seamă după o vreme, lăsa să-i cadă ceva din mână, doar așa, ca cel aflat cel mai aproape să se aplece și să ridice obiectul respectiv. Iar noi doream atât de tare să-i facem pe plac, încât ne repezeam cu toții laolaltă, izbindu-ne unii de alții când încercam să punem mâna pe stiloul sau agrafa căzute pe jos. Odată, când m-am aplecat împreună cu ceilalți, am remarcat că,

deși avea mâinile albe, cu unghii lungi, iar cea de pe degetul mic era vopsită în roșu, tălpile îi erau crăpate și murdare. Cu toate acestea, de *Durga puja* m-am dus la el acasă să-i ating picioarele și să primesc binecuvântarea lui.

Și-a îndreptat privirea spre mine când m-am ridicat în picioare și i-a spus bărbatului de lângă el:

— El e băiatul de care ți-am vorbit.

Am atins și picioarele acelui domn, cu inima bătându-mi nebunește. Aangti Babu îi vorbise cuiva despre mine!

— Ei, ce-ai zice de o schimbare? m-a întrebat Aangti Babu. Ești dispus să renunți la registru și să vii cu mine la șantier mâine?

Am privit în sus spre el recunoscător, dar parcă nevenindu-mi să cred.

Urma să ne întâlnim a doua zi pe un șantier din Ballygunj, o zonă mult prea prosperă ca să aibă vreo legătură cu viața mea de zi cu zi. M-am dus devreme și l-am așteptat pe Aangti Babu să vină. În mijlocul unei grădini năpădite de vegetație se vedea o clădire veche, pe jumătate dărâmată. Muncitorii nu sosiseră încă. Tot ce făcuseră până acum fusese să dea jos ferestrele de pe fațadă. Drept urmare, clădirea arăta de parcă îi fuseseră scoși ochii. Prin găurile ferestrelor se vedeau camere întunecate, unghere pline de praf, podele roșii. În spatele clădirii era o anexă sărăcăcioasă, de cel mult două camere, alături de care o cișmea stricată picura fără oprire.

Crezând că sunt singur, m-am apropiat, dar am tresărit când am văzut că iese un bătrân care abia se ținea pe picioare. Capul îi tremura, la fel și corpul și mâinile cu care se prinsese de ușă. Avea păr alb, murdar și ochi galbeni. Umerii căzuți erau acoperiți de o cămașă ponosită, fără nasturi. La gât i se vedeau oasele sub pielea îngălbenită, acoperită cu fire de păr alb, creț. O femeie tânără, slăbuță, a venit după el și a încercat să-l tragă înapoi în casă. Măcar că era tânără, avea o expresie obosită și părea mult mai bătrână decât era. Bătrânul n-a vrut să-i dea ascultare. A protestat cu voce subțire, cu ochii ațintiți la mine:

— Dă-mi pace, nu vreau să vin. Nu vreau.

M-am întors la poartă, nedumerit, dar am uitat de ei în clipa în care a apărut Aangti Babu. Îmbrăcat într-un *dhoti* alb, scrobît, și o *kurta* plisată, chiar își lua ochii sub soarele dimineții. De fapt, căldura se instalase deja. La subraț avea pete de transpirație. M-am grăbit să deschid o umbrelă ca să-l feresc de soare. De emoție, nu-mi găscam locul. Nu-l mai însoțisem niciodată pe șantier și știam că, dacă își iese din fire, e mai bine să nu te afli în calca lui. Mi-era teamă să nu fac vreo greșală. Maistrul a venit și el. Era un bărbat înalt, cu figură aspră, care spunea doar nu sau da și nu se învârtea pe lângă Aangti Babu așa cum făceam noi. Asculta dispozițiile care i se dădeau fără să pară neliniștit că ar putea uita ceva.

— Arborii ăștia de mango trebuie tăiați ca să facem loc pentru rezervorul de apă, a zis Aangti Babu când am ajuns la pâlcul de copaci din spate. Să-mi spui cât putem lua pe lemn și vezi să nu-l vinzi celui care ia ferestrele – dă un preț mic.

Aangti Babu mergea repede și explica ce trebuia făcut.

— Acolo să nivelați pământul, a zis arătând locul. Căramizile le stivuiți acolo, a ordonat, arătând cu degetul în altă parte. Puneți ferestrele una peste alta, dar mai întâi să le numărați! Cu grilajul scării cum rămâne? Trebuie să obținem un preț mai bun decât data trecută. La etaj era o balustradă sculptată, vreau să o montați la mine acasă. Ai grijă de toate, da?

Eu notam totul pe o bucășică de hârtie, neștiind care instrucțiuni erau pentru mine și care pentru maistru.

Am dat colțul și am ajuns la anexă. Ușa era închisă, dar robinetul tot picura.

— Tot mai e aici? a zis Aangti Babu, vizibil iritat. Ai grijă, da?

S-a șters pe ceafă cu o batistă umedă, soioasă, în timp ce eu mă străduiam să-i țin umbrela deasupra capului. Când plecam de pe șantier mi-a adresat primele cuvinte:

— Ai văzut ce facem. Crezi că ai să te descurci?

Data următoare când am mers acolo, terenul din jurul casei era curățat și părea mai mare. Dintr-odată se făcuse lumină acolo unde fusese grădina adumbrită de copaci și năpădită de ierburi. Copacii fuseseră tăiați, anexa demolată. Numai robinetul rămăsese ca să ude pământul din jur.

Aangti Babu cumpăra case, unele părăsite în grabă de cei care plecaseră din cauza Separației, altele fiindcă erau locuite de prea multe rubedenii care nu se înțelegeau între ele, iar altele, ocupate de chiriași pe care proprietarul nu-i mai voia. Prin urmare, le cumpăra la un preț mic. Se pricepea de minune să scape de rudele nemulțumite sau de chiriașii greu de dat afară. După aceea, dacă era vorba de un cartier bun, construia acolo o vilă și o vindea în câștig unui bogătaș. Alteori lăsa terenul în pârloagă ani întregi spunând:

— O mină de aur, ai să vezi, într-o zi va fi o mină de aur.

Văra degetul mic în ureche și, cu un ochi închis, îl răsucea înăuntru până când scotea unghia plină de ceară. În timp ce se uita la ceară repeta:

— Ai să vezi, băiete.

Locul unde lucram, într-o clădire din cartierul Bowbazar, consta în două camere. Într-una stătea Aangti Babu, în a doua noi toți ceilalți, plus un samovar și o plită care șuiera toată ziua. Strada din față era transformată în piață; n-aveai unde să calci de cojile lipicioase de legume putrezite, iar vânzătorii își îmbiau clienții strigând până seara târziu. Clădirea era în paragină, camerele erau mici, vopsite într-un liliachiu care devenise gri cu vremea — nu prea făcea cinste unui constructor. În fața camerei lui Aangti Babu era un coridor strâmt, întunecos. Acolo stăteam acum la o masă, plin de mine, cu o călimară în față, registrul, linia și planurile caselor aranjate alături. Deasupra mea, sub un abajur ieftin, de tablă, în formă de farfurie, ardea un bec care îmi crea un fel de aură.

În afară de mine mai erau un băiat bun la toate, diverși antreprenori, instalatori, electricieni și muncitori care treceau încolo și înapoi și doi bărbați pe care îi angajase Aangti Babu și care, îmi închipui, erau niște mardeiași ajunși la ananghie. Îi folosea atunci când avea de-a face cu derbedei de cartier și alții ca ei. Unul din ei, pe nume Bhim, un slăbănog veșnic încruntat, înjura și căuta ceartă din te miri ce. Celălalt, un anglo-indian numit Harold,

avea obraji supti și un nas mare, ciupit de vărsat, un nas de bețiv. La viața lui fusese rugbist și boxer și se vedea pe el că știa ce e aceea o grămadă sau un upercut. Totuși, din fire era melancolic și în ceasurile de răgaz spunea *Tatăl nostru* și o poezie învățată la școală care suna cam așa: „Ridică ochii la stele, ridică ochii, privește stelele...” O recita în fiecare zi la căderea serii și uneori chiar și când cerul se înnora și se întuneca înainte de vreme.

Nu-mi puteam închipui în ce fel îi era folositor lui Aangti Babu până într-o zi când un șoarece s-a prins în capcana din birou. Harold l-a luat, l-a ținut în palmă, și privind bietul animal speriat i-a recitat cu voce blândă: „Bate inimioara mică, / Șorice-lului i-e frică”. Iar în timp ce vorbea i-a strâns gâtul între degete până când șoarecelui i-au ieșit ochii din cap.

Credeam despre mine că sunt sentimental. Îmi amintesc că, în anumite perioade din viața mea, mă năpădeau gânduri negre, ba chiar și plângeam pe ascuns, măcar că eram băiat. Atunci când chiriașii erau dați afară, fie prin înșelăciune, fie prin forță, când trebuia să mituim pe unii și pe alții, când vedeam fețele disperate ale celor care vedeau cum le sunt dărâmate casele, îmi spuneam că asta e lumea adevărată, lumea în care trăiesc bărbații. Când Harold și Bhim intrau în scenă mă uitam în altă parte, îmi căutam scăparea gândindu-mă la fața lui Buddha închipuită de scoarța copacului de la ruinele din Songarh, singurul loc unde căutam refugiu, chiar dacă îmi închiseseam inima la orice mă lega de acel oraș. Știam că nu fac nimic ilegal: chiriașii care erau dați afară nu aveau nici un drept asupra clădirii, sora înlăcrimată care venise să mai arunce o privire la casa părintească nu avea drept la moștenire. Mila nu are ce căuta în lumea banilor, îi plăcea lui Aangti Babu să spună. Cineva trebuia să piardă, căci, altminteri, cum ar fi avut cineva de câștigat? Așa circulau banii. Dacă mă vedea șovăind îmi spunea: „Cine are dreptul legal? Nu-ți cer să faci decât ceea ce e legal”. Uneori mă gândeam la amara ironie a muncii mele: eu, care fusesem dat afară, ajunsesem să îi gonesc pe alții din casele lor.

Meseria am învățat-o repede, iar unele lucruri chiar îmi aduceau bucurie, de pildă, să văd cum desenele prind viață și devin

o clădire, să găsească soluții rapide și hotărâte la problemele de pe șantier, să impună respect muncitorilor, să trec pe lângă o casă pe care o construise seara, când luminile sunt aprinse și lucește prin perdelele galbene și roșii. Spre surprinderea mea, am găsit în mine puterea de a privi lucrurile dintr-un punct de vedere practic, în ciuda faptului că uneori nu-mi prea veneau la îndemână. Drept urmare, Aangti Babu a început să aibă tot mai multă încredere în mine. Eu îl consideram binefăcătorul meu, care mă învăța o meserie. Pe deasupra, se purta cu mine altfel decât cu ceilalți. Acum băiatul îmi aducea ceaiul la masă; nu mai stăteam pe bancă, la ușa bucătăriei, alături de muncitorii zilieri, de Harold și Bhim, așteptând să-mi vină rândul. Oamenii au început să mă privească cu teamă și respect din cauză că eram atât de apropiat de șef. După ce o viață întreagă mă plecasem în fața altora, acum alții mi se supuneau mie. Pe fețele lor vedeam vechiul meu chip.

Acasă mă duceam doar din cauza lui Noorie. Când veneam de la slujbă îi cumpăram ardei proaspeți în fiecare zi și i-i dădeam unul câte unul, timp în care îi povesteam ce se întâmplase în ziua aceea.

— Aangti Babu m-a trimis să văd un teren, dar când am ajuns acolo i-am găsit adunați pe bătaușii cartierului, îi povesteam eu.

— Nenorocitul, făcea Noorie. Ticălosul.

Înfîșea ghearele în umărul meu prin *kurta*, dar de-acum mă obișnuisem și chiar mi se părea că s-a atașat de mine.

— Îi pot chema pe Harold și Bhim. Când sunt împreună bagă spaima în oricine, nici măcar nu trebuie să ridice un deget, ziceam și îi întindeam un ardei. Ce crezi că ar zice Suleiman Chacha de meseria mea?

Chiar mă întrebam ce ar zice el de mine acum, care nu fusese în stare să-și obțină partea de moștenire. Acum aș fi putut să-l scot din încurcătură. Dar Nirmal Babu? Nu-mi făcea plăcere să mă gândesc la el, cel care nu putea lăsa ruinele să dispară în pace. Ce ar fi zis Nirmal Babu de meseria mea, el, care voia să mă îngrop în cărți și să ies după vreo douăzeci de ani, un învățat cu o bibliotecă prăfuită și început de chelie?

— *Harauami*, țipa Noorie, întrerupându-mi șirul gândurilor și înhățând ardeii. *Gaandu*.

— Nu mai e mult, Noorie, îi ziceam în zilele care mi se păreau mai grele decât de obicei. Am să strâng bani și o să-mi găsesc o altă meserie. Asta nu e pentru mine.

Papagalul cloncănea încetișor, fiindcă și eu vorbeam în șoaptă, și își băga ciocul în părul meu.

Ocările lui Noorie îmi sunau acum ca niște vorbe de alint. În lumea mea fără prieteni ea era singura ființă căreia mă adresam, iar ocările erau un fel de comunicare. Odată, într-o seară când visam cu ochii deschiși și mă distram pe seama obscenităților pe care le rostea, m-am întrebat dacă nu cumva Kananbala renăscuse sub formă de papagal. Fața ascuțită a lui Noorie semăna într-o câțva cu a bătrânei. Ce-ar fi zis Bakul dacă ar fi auzit ce bazaconii îmi treceau prin minte?

Mă feream să mă gândesc la Bakul, așa îmi impusesem. Am luat un ardei și m-am întors spre Noorie. Papagalul, și nu Bakul îmi era acum tovarăș credincios. Numai lui îi puteam mărturisi că succesul începuse să mă sperie și că mă temeam să nu mă transform într-o persoană pe care aș fi disprețuit-o înainte vreme.

*

La oarecare timp de când lucram pentru Aangti Babu și mă ocupam de multe dintre afacerile lui, Barababu, șeful slujbașilor de la fosta tăbăcărie, a trecut pe la birou să mă vadă. După ce ne-am împărtășit unul altuia neputința de a înțelege cum de poate fi atât de cald afară, s-a apucat să caute în traista veche de pânză și în cele din urmă a scos un plic alb, pătat de sos galben de turmeric la un colț.

— E nunta fetei mele, Mukunda, nici nu știi câte am pe cap. Abia aștept să se termine. Ai să vii, nu? E o nuntă țărănească, fiindcă noi suntem de la țară, dar mi-ar face mare plăcere dacă ai veni.

Am ajuns în satul lor în ziua dinaintea nunții. De-abia puseseam traistele jos și îl întrebam pe Barababu cum se simte, că văd o fată cum intră și pune pe masă, în fața mea, o farfurie cu mâncare frumos aranjată. În cealaltă mână ținea un pahar de apă din

bronz. I-am zărit fața doar o clipă, deoarece capul îi era acoperit de *aanchal*. Era însoțită de mama ei, care i-a spus indignată lui Barababu:

— Ce îndărătnică e fata asta! Avem atâta treabă și s-a pus să gătească atâtea lucruri! I-am zis, hai să trimitem pe cineva după *mishti* și *shingara*, dar ce, parcă a vrut să asculte? Nu, mamă, mi-a zis, cred că prietenul tatei, dacă stă singur, s-a săturat de mâncare de la magazin. Trebuie să-i dăm mâncare gătită în casă!

Am zâmbit politicos înspre tânăra cu fața acoperită de sari.

— Hai, Malini, i-a poruncit mama ei, s-a întors și a ieșit din cameră.

Fata a urmat-o supusă dar, când a ajuns la ușă, văzând că tatăl ei stă cu spatele, mi-a aruncat o privire lungă, aproape obraznică, în timp ce sariul îi cădea pe umeri, dezvelindu-i capul. Dacă nu mi s-ar fi părut imposibil, aș fi zis că a scos limba la mine.

În seara următoare, după nuntă și ospățul care a urmat, stăteam cu Barababu și rudele lui, amețiți de euforia petrecerii, și treceam de la unul la altul o narghilea. Barababu a zis:

— Pe lumea asta toate lucrurile au un timp al lor, băiete. Ei, pentru tine a venit vremea să fii *grihaprastha*, înțelegi?

— *Grihaprastha*, am repetat eu, somnoros din cauză că mâncasem prea mult.

— Da, *grihaprastha*. Câți ani ai? Douăzeci și unu?

— Douăzeci și unu? am râs eu. Asta era într-o altă viață. Am douăzeci și trei, m-am născut în '27.

— Tocmai asta ziceam și eu, a zis Barababu triumfător. E vremea să fii cap de familie. Să ai o nevastă și copii. Sau poate ai de gând să aștepti până îți cad dinții?

— Copii, am zis eu. Nici măcar nu am idee cine mi-ar putea fi mireasă. Iar părinți care să-mi găsească una n-am.

— Într-adevăr, poate că nu e ușor să-ți găsești o soție – ești educat, dar nu se știe cărei caste aparții, a continuat Barababu. Dar eu, unul, nu cred în poveștile astea, a spus răspicat, privind în jur la cei care îl ascultau pe jumătate adormiți. Omul trebuie judecat după faptele lui, zic eu. Și, judecând după faptele tale, aș zice... – s-a oprit și a privit din nou în jur – aș zice că ești

potrivit să-i fii soț fiicei mele, da, fiicei mele, măcar că eu sunt brahman până în vârful unghiilor.

Niciodată nu mă gândisem că aş avea nevoie de o soție și, cu toate astea, niciodată n-am fost mai mulțumit decât după ce m-am însurat cu fiica mijlocie a lui Barababu, fata care, după ce a devenit nevasta mea, mi-a mărturisit că scosese într-adevăr limba la mine în ziua aceea. După ce s-a născut fiul nostru mi se părea că nu mai am ce să-mi doresc. Soția mea râdea când vedea cum mă minunez de degețelele lui de la picioare sau de poponețul moale ca o budincă.

— Mă duc cu la pungașul ăla de astrolog. Mi-a zis că n-o să am copii. Mă duc și i-l arăt pe fiul meu!

Soția mea zâmbea și spunea:

— Poate că nu e un copil. La urma urmei, îl venerezi ca pe un zeu.

Avea dreptate. Eram fermecat de fiul meu, de faptul că am un copil. I-am dat numele Goutam, gândindu-mă la Buddha din arborele *banyan* de la Songarh. Numai că nu-i spuneam niciodată așa, ci foloseam un șir de nume de alint, toate caraghioase. Acum împlinea un an. De unsprezece luni îi sărbătorisem ziua în fiecare lună, cum îmi aminteam că făcea doamna Barnum. În a douăsprezecea zi a fiecărei luni o puneam pe soția mea să pregătească *payesh* și să aprindă o lampă cu *ghee* pentru fiul meu. La masa de seară aduceam acasă ceva deosebit – pește prăjit sau cotlete – și o prăjitură dulce pentru el.

— Niciodată nu ai parte de prea multă sărbătoare, îi răspundeam soției care mă dojenea că cheltuiesc prea mult. Noi trei o să ne petrecem viața sărbătorind, așa să știi.

Stăteam așezat pe podea și priveam în sus spre soția mea, care era întinsă pe pat, cu obrazul chiar la margine. Părul ciufulit îi atârna până pe genunchiul meu, în obraji avea gropițe fiindcă râdea. Fiul meu era și el întins pe podeaua răcoroasă; încerca să-și sugă degetul mare de la picior. Am răsucit pe deget o șuviță din

părul soției mele. Eram căsătoriți de doi ani, doi străini avându-l doar pe tatăl ei ca punte de legătură. Ea fusese crescută într-un sat și nu citise decât basme și povești pentru copii, eu eram un băiat de oraș care, în ani, citise tot ce găsisese în biblioteca lui Suleiman Chacha. În multe privințe soția mea era încă un copil, spontană, pusă pe șotii, tot atât de dornică să-mi facă pe plac pe cât era de greu să-i intri ei în voie. Începutul căsătoriei noastre nu fusese o perioadă comodă: tăceri, îmbufnări și neînțelegeri urmate de nopți de patimă în care ne ceream iertare unul altuia. Încet-încet ne obișnuiserăm unul cu altul, tovarăși în marele oraș care avea vocația singurătății. Încă mai erau multe lucruri pe care nu le puteam împărțași, dar erau și unele pe care nu le-aș fi putut împărți cu nimeni altcineva.

Am dat drumul șuviței și am mângâiat-o pe obraz. Mi-a luat degetul, l-a băgat în gură și l-a lins cu limba.

Cocoțat pe ușă, Noorie cârâia la noi ca un bătrân pustnic înțelept, supărat pe lipsa de minte a celor tineri. Singura neplăcere în tihnită noastră existență era faptul că soția mea nu-l putea suferi pe Noorie și se temea ca acesta să nu-l ciupească pe copil. Eram însă sigur că avea să scape de această temere.

Visele mele copilărești despre aventuri și iubiri romanțioase îmi păreau acum atât de caraghioase, că nici nu mă mai gândeam la ele. Această cameră, unde erau soția mea, copilul și papagalul îmi păreau tot ce mi-aș fi putut dori. Am privit în jur și mi-am zis că, dacă aș putea rupe o bucată de viață ca să o retrăiesc iar și iar, atunci clipele de acum le-aș pune bine într-un borcan, asemenea celor în care ninge dacă le scuturi, ca să fie pe veci ale mele.

Aangti Babu începuse de-acum să își extindă aria de acțiune. Vorbea de orașe din apropierea Calcuttei care se transformau: unele urmau să devină reședințe de district, altele, se zvonea, aveau să devină capitale fiindcă noua Indie independentă urma să fie organizată pe state. Pe cât îmi dădeam eu seama, Aangti Babu aduna informații despre astfel de locuri.

Într-o după-amiază m-a chemat la el în birou.

— Măine să vii cu bagajul, plecăm din oraș. () noapte, poate două.

Mai mersesem cu el în călătorie, dar pe aceasta mi-o amintesc în cele mai mici amănunte. Am luat un tren pe linie îngustă, eu în vagonul de clasa a treia, cu bagajele lui Aangti Babu, el la clasa întâi. Nu mă deranja câtuși de puțin. Mă simțeam bine în mulțimea de la clasa a treia, unde aveai de fapt sentimentul că ești singur. Sătencele stăteau pe jos, alături de coșuri încărcate cu produse agricole și, prin vântul care le bătea în față și le împiedica să vadă limpede, se uitau afară cu priviri obosite, absente. Îmi plăcea să stau pur și simplu, să privesc peisajul verde, cu iazuri și bananieri, care defila prin fața noastră, să beau ceai cu miros de pământ ud din ceașca de lut ars.

Mă simțeam înviorat și liniștit la vremea când am coborât din tren pe un peron de pământ bătătorit, despărțit de lumea de afară printr-un gard de fier și un panou pe care era scris numele stației în bengali și în engleză: Manoharpur. Am repetat numele pentru mine, sigur că îl mai rostisem și înainte. Manoharpur. Să-l fi auzit de la Suleiman Chacha? Sau poate... de la cineva de la colegiu? Eram sigur că îl mai auzisem.

N-am reușit să găsim nici o *tonga*, nici o ricșă. Se pare că la gară nu exista așa ceva. Am luat-o pe jos. Aangti Babu tuna și fulgera iar eu mormăiam „Manoharpur, Manoharpur“ la fiecare pas, încercând să-mi aduc aminte. Am trecut printr-un orașel, printr-un mic bazar și am ieșit pe un câmp. Am mers pe un drum de pământ bătătorit, printre colibe de pământ și câmpuri de orez, unde egrete albe se plimbau gânditoare printre trestii și în cele din urmă am ajuns la o impozantă poartă de fier care nu părea să-și aibă locul acolo. Am luat-o pe o alee lungă, străjuită de Artocarpus, cocotieri, gutui bengalezi și arbori de mango. Cutiile și așternuturile de pat pe care le căram mi se păreau atât de grele, că parcă umerii îmi luaseră foc. De cum am ajuns la veranda largă din fața casei am pus bagajele jos cu un oftat și mi-am șters sudoarea care șiroia de față.

Aangti Babu s-a așezat într-un fotoliu de nuielă și mi-a poruncit:

— Du-te, vezi ce e, cheamă pe cineva.

Am dat ocol casei ca să intru prin spate și acolo, spre uimirea mea, am dat peste un râu. Un râu lat, cu ape tulburi, care trecea chiar pe lângă casă. M-am apropiat de mal, nevenindu-mi să cred cât de aproape era de casă, la câteva picioare de treptele verandei din spate, care era mai largă și mai impozantă decât cea din față. Veranda era goală – nici scaune, nici vreo tavă cu cești de ceai rămasă de dimineață. Te-ai fi așteptat ca o astfel de verandă să fie locul preferat al celor care locuiau în casă, fie ca să stea de vorbă, fie ca să caute câteva clipe de singurătate, dar, pe cât se părea, nimeni nu era interesat. Pe malul celălalt se vedeau acoperișurile unor bordeie și, ici și colo, o construcție de cărămidă. Erau foarte departe. Am uitat complet de ce mă aflam acolo atunci când o barcă cu fundul plat a trecut pe lângă mine; barcagiul mânuia prăjina cu ușurință, parcă jucându-se. Dinspre râu a venit o boare de vânt care mi-a răcorit fruntea încinsă. Nici eu nu știam de ce, m-a cuprins un fel de tristețe, îmbinată cu sentimentul că mai fusesem aici cândva, într-o viață trecută, un sentiment atât de puternic încât mi s-a făcut teamă. Să fi fost o broască de râu sau un șoarece în viața dinainte? De ce venise Aangti Babu aici? m-am întrebat alarmat. Plănuia să o cumpere și să o dăruie, la fel ca pe celelalte?

Până să stârnesc mânia lui Aangti Babu pentru această întârziere – care nu-mi stătea în fire, trebuie să spun –, cineva s-a apropiat de mine și a întrebat:

— Aa, veniți de la Calcutta?

Am crezut că vom trece prin casă pentru a ajunge în față, unde aștepta Aangti Babu, dar omul m-a condus pe afară, tot pe unde venisem. Aha, mi-am zis, deci casa nu e nelocuită. Am privit cu atenție spatele omului. Avea părul cărunț tuns rotund, ca și cum îi pusese un castron în cap și apoi tăiasse cu foarfeca. Sub cercul de păr se vedea ceafa bărbierită, unde părul creștea repede la loc. Nu era înalt – capul nu îi ajungea nici până la umărul meu –, dar avea acel aer de persoană importantă, ocupată, pe care îl afișează mulți oameni scunzi ca să facă impresie. Se uita înapoi la fiecare pas ca să vadă dacă nu cumva mă rătăcisem, ca un cățel neastâmpărat. Am profitat de ocazie ca să îi studiez fața, o față

urâtă, ciupită de vărsat, cu un ochi din care i se scurgea puroi. M-am hotărât să nu-l mai privesc, de teamă să nu mă molipsesc de boala lui.

Când l-a văzut, Aangti Babu i-a zis:

— Nu ne inviți în casă după o călătorie atât de lungă?

— Așa s-ar cuveni, într-adevăr, a răspuns omulețul important, devenit acum slugarnic, dar înăuntru e atâta paragină că mi-e rușine! Mi-e rușine, *huzoor*!

— Aiurea, a zis Aangti Babu ridicându-și trupul gras din fotoliu. Insist.

— Vă rog, *huzoor*, aici putem vorbi în liniște!

— Bătrânul e în dormitor, nu-i așa? E bolnav, nu? Insist! Trebuie să văd!

Când Aangti Babu stăruia, puțini îi puteau ține piept. Știam din experiență, așa că mă apropiasem deja de ușa principală, care stătea închisă.

Înăuntru locuința era într-adevăr într-o stare vrednică de plâns. Văzusem multe case vechi, prost întreținute, dar aceasta le întrecea pe toate. Draperiile erau putrezite și miroseau a mucegai; podeaua se tocise în unele locuri și dedesubt se vedeau cărămizile; mobilele, ca niște soldați căzuți pe câmpul de bătaie, erau schilodite, unele fără picioare, altele fără brațe, multe aruncate prin colțuri ca lemne de foc. Oglinda cu ramă de aur atârna strâmb și era atât de prăfuită că nu ne vedeam fețele în ea. Unele mobile erau acoperite cu pături mâncate de molii. Pe pereți erau atârnate tablouri cu rame bogat împodobite, probabil portrete ale strămoșilor. Atât ramele cât și portretele erau acoperite de un strat gros de mucegai. Până și scara răsucită care ducea la etaj părea atât de șubredă, că ai fi zis că se va prăvăli chiar și sub greutatea unui șoarece și s-ar face praf. Singurul obiect care era relativ neatins atârna din tavan: un candelabru enorm, întunecat de sute de pânze de păianjen.

Aangti Babu a strănutat și a bombănit:

— Asta e casa pe care vrei să o cumpăr?

— Șșș, vorbiți mai încet, *huzoor*. Bărbatul care ne primise a aruncat o privire peste umăr, spre o ușă pe jumătate deschisă și

s-a milogit de noi: Cum v-am spus, aici e mult praf, ne-am simți mai bine afară...

S-a dovedit că acea casă aparținea unui domn foarte în vârstă, pe cât se pare fără urmași, care era acum grav bolnav. Cel cu care vorbeam era un om din partea locului, care izbutise să devină indispensabil proprietarului suferind. De vreun an de zile făcea pe infirmiera și administratorul pentru acesta. Acum, când starea bătrânului se înrăutățise, infirmiera voia să vândă casa înainte să-și facă apariția vreun moștenitor nedorit. De fapt, se zvonea că ar fi cineva.

— Ei, o să verificăm toată povestea, a zis Aangti Babu. Avo-cații mei vor cerceta hârtiile.

— *Huzoor*, nu e nimic în neregulă, a protestat omul și a adăugat, ca să își dea importanță: Au mai văzut și alții hârtiile casei.

— Aha, a făcut Aangti Babu. Carevasăzică mai sunt și alți cumpărători? Hm, a spus, a scos o bucată de *paan* din cutiuța de argint pe care o lua cu el în călătorii și a îndesat-o în gură strâmbându-se disprețuitor. În cazul ăsta, a zis cu gura plină, de ce n-o vinzi altora?

A mestecat puțin, apoi a scuipat o șuviță de suc roșu de betel, care a stropit peretele alb al verandei și a mânjit brațul fotoliului împletit de alături.

Pe cât mi-am dat eu seama, Aangti Babu știa că omul îl pusese pe stăpânul lui, într-un moment când se simțea rău, să renunțe în scris la proprietate, folosindu-se fie de forță, fie de un vicleșug, nici nu vreau să-mi închipui care.

— Iar cu mobilele cum rămâne? Zici că intră în preț? Trebuie să mă gândesc cum scap de ele, așa că să stabilim de acum, a spus Aangti Babu în treacăt, ca și cum abia atunci îi venise ideea.

Omul era cam abătut – până acum nu se târguise prea bine.

— De mobilă n-a fost vorba, a bombănit.

— Bine, atunci e treaba ta, pe mine nu mă privește, a zis Aangti Babu făcându-se că pleacă. Cumpărăm casa, dar vreau să fie goală. Te rog să scapi de mobile, și de bătrân, firește. Dă-mi de știre când se duce. Prea mult nu pot să aștept. Nu vreau să țin banii blocați.

Îmi dădeam seama că omul își face niște calcule în minte. Ce să facă cu un candelabru de cristal și niște mobile sculptate din epoca victoriană în orașelul acela? Nevasta lui venise și ea. Se opri în prag și îl privea deznădăduită.

— Ei, dacă ții-neți atât de mult la mobilă, a zis omul, o puteți lua, dar costă.

Am plecat după încă o tură de târguieli. În timp ce ne îndreptam spre gară, hotărâți să ne întoarcem la Calcutta în aceeași zi, Aangti Babu a râs pe sub mustață și a mai scos o bucată de *puan* din cutie.

— Se crede deștept, neghiobul, mi-a spus cu mulțumire în glas. Mi-a lăsat mobila pe un preț de nimic. La orice casă de licitație iau trei sute doar pentru unul dintre candelabre. Le-ai văzut?

— Ce anume? am întrebat; candelabrul nu-mi păruse decât o adunătură de bucăți de sticlă având o singură calitate: rămăsese neatins în toată distrugerea aceea.

— Băiete, mai ai mult de aflat și de învățat, așa că ține aproape. A zâmbit și s-a făcut că moaie ceva cu degetele încărcate de inele. Moaie un candelabru dintr-alea în râu și când ai să-l scoți ai să vezi că e de cristal. Și încă ce cristal! De Belgia, nici mai mult, nici mai puțin!

A izbucnit iar în râs și l-a apucat tusea. Sucul roșu de betel i se scurgea din gură ca lava din craterul unui vulcan.

— Ai multe de învățat, a repetat.

Am ajuns la gară. Cu toate că era binedispus, nu m-a luat cu el în compartiment, dar, în timp ce eu mă duceam spre celălalt capăt al trenului cu bagajele în mână, a strigat după mine, voios:

— Acum trebuie doar să așteptăm să moară bătrânul.

Când m-am întors acasă în noaptea aceea eram abătut, așa cum nu-mi stă în fire, și de-abia dacă am luat în seamă mângâierile nevestei mele.

— Ce ai? s-a plâns ea până la urmă.

I-am povestit despre casă și râu.

— Mă gândesc la bătrânul muribund, singur, păcălit, rămas și fără casă. De ce să-și petreacă cineva ultimele zile atât de singur?

Era într-un orașel numit Manoharpur, ai fost vreodată acolo? Un loc minunat! Să mori în mizerie înconjurat de atâta frumusețe!

Soția mea se săturase.

— Tu și melancoliile tale! Ascultă ce-ți spun eu! Mai ai mult până să îmbătrânești, dar de pe-acum vorbești ca un moșneag!

S-a întors pe o parte, scârbită de posomoreala mea și lipsa de pasiune.

Eu stăteam cu ochii în tavan. Sentimentul pe care îl aveam, și anume că mai văzusem acea casă, era o taină prea mare ca s-o împart cu soția mea. Din lipsa ei de interes am înțeles că nu avea nici o legătură cu ea, cu viața mea alături de ea. Am tăcut, cu toate că am rămas treaz încă multă vreme.

Ca să închei: a fost singura dată, după știința mea, când Aangti Babu a ieșit în pierdere. Bătrânul servitor cu care vorbisem s-a dovedit a fi făcut joc dublu. Se pare că mai luase bani pe încredere de la cinci persoane înaintea lui Aangti Babu. Tuturor le arătase documente falsificate. Când înșelăciunea a ieșit la iveală, bătrânul își luase tălpășița. Nimeni n-a putut să-l reclame la poliție deoarece cu toții încălcaseră legea încercând să cumpere casa de la el. Aangti Babu a spumegat de furie și l-a blestemat, dar era cu mâinile legate. Nici el, nici altcineva nu știa unde se află actul original, fără de care nu se putea cumpăra sau vinde nimic.

De această dată am fost încântat că fusesem trași pe sfoară și nici că-mi păsa că nu sunt credincios șefului meu. Eram bucuros când mă gândeam că acea casă avea să rămână așa cum era, liniștită și neatinsă, pe malul râului.

Câteva zile mai târziu casa a devenit una între multe altele și, în febra pregătirilor pentru altă demolare, am uitat cu totul de ea.

La câteva luni după aceea, Aangti Babu m-a chemat devreme în biroul lui. Îmi spusese cu o zi înainte că va avea nevoie de mine dimineața devreme așa că am fost gata. Însă inima îmi bătea tare și fruntea îmi era acoperită de broboane de sudoare. Am încercat să revăd cu ochii minții săptămâna de dinainte, zilele

precedente, dar nu mi-am amintit de nici o greșeală pe care să o fi făcut.

De fapt, voia să discutăm despre o afacere. M-a poftit să iau loc. Ori de câte ori intrasem în biroul lui stătusem în picioare și așa am rămas și acum, cu capul puțin aplecat, atent și respectuos. A ridicat privirea enervat și m-a apostrofat:

— De ce nu te așezi când îți spun? Mă doare ceafa să mă uit în sus și să vorbesc.

M-am lăsat pe un scaun în timp ce Aangti Babu a îndesat o bucată de *paan* între buzele crăpate, roșii de la betel.

— Ascultă-mă cu atenție. Va trebui să te descurci singur, așa că ia notițe și ține minte ce îți spun.

Am căutat în jurul meu hârtie și creion, dar pe furiș, ca să nu observe și să mă certe că nu venisem pregătit. Nu s-a sinchisit, fiindcă închisese ochii, împreunase degetele și începuse să vorbească.

— E vorba tot de o casă mare, cam la fel cu cea de pe malul râului, pe care am văzut-o acum câteva luni, a zis. Are un teren foarte mare și se află într-o localitate care va prospera, credem noi. Deocamdată orașul e mic, dar mi s-a spus că e foarte posibil să devină reședință de district de aici într-un an sau doi.

S-a oprit, a deschis ochii și mi-a pus o întrebare care m-a uimit:

— Vorbești hindi?

— Da, da, am crescut lângă...

— Bine, mi-a tăiat vorba și a închis ochii.

Nu arătase niciodată nici cel mai mic interes față de viața mea personală. Eram obișnuit și nu mă așteptam la altceva.

— Casa e proprietatea a doi frați. Nu se înțeleg, a spus zâmbind, dar cu ochii tot închiși. Întotdeauna e la fel. Altminteri din ce-am mai trăi noi? Unul din frați mi-a vândut mie casa. Avea nevoie de bani – afacerea nu-i mai mergea, avea familie numeroasă, lucrurile obișnuite. Ei, în momentul de față problema este următoarea. A deschis ochii și m-a întrebat: Mă urmărești?

— Desigur, am răspuns.

— Atunci spune ceva din când în când, m-a luat el la rost cu pleoapele lăsate înaintea să închidă ochii de tot.

M-am apucat să mormăi un răspuns după fiecare propoziție. Ventilatorul hârâia și scârțâia deasupra noastră, învârtind aerul stătut. Dimineața devenise apăsătoare. Sudoarea îmi lipea cămașa de spate și de spătarul scaunului. Priveam cu jind la paharul de apă de pe birou, dar n-am îndrăznit să-l ating. Creionul îmi aluneca din mână, atât îmi erau palmele de transpirate.

— Casa a fost a ambilor frați. Cel care a vândut-o susține că a încercat să-l convingă pe celălalt să o vândă și chiar i-a dat partea lui de bani. Ehe! Vechea poveste!

— Îhî, am încuviințat eu.

— Mă rog, nu e treaba noastră. Fratele cel mare are împu-ternicire pentru că... da' hai să nu intrăm în detalii. Fratele mai mare a vândut casa în baza împuternicirii. Deci, din punct de vedere legal, suntem în regulă.

— Atunci... am murmurat eu.

— Mezinul refuză să plece. Am mai avut situații din astea. Am luat un preț mai bun de la fratele cel mare tocmai din cauză că e o problemă. De fapt, nici nu e greu... cu fratele cel mic, vreau să spun. Nu e locatar. Și-a cedat dreptul de proprietate. Tot ce ai de făcut e să-i spui să plece, să iasă din casă... să-l convingi.

— Să-l conving? Păi, n-a încercat și fratele lui?

Aangti Babu a deschis ochii, mânios. Pungile de sub ochi se făcuseră cenușii și vase roșii de sânge șerpuiau prin albul ochilor lui.

— La vârsta pe care o ai tu eu aș fi profitat de ocazie și n-aș fi pus întrebări tâmpite, a mârâit el. Am prea multă treabă acum ca să mă ocup de chestiunea asta. Ai înțeles?

— Nu, nu, adică, da, sigur, m-am bâlbâit eu.

— Îl convingi să plece. Ai înțeles? I-am pus pe Bhim și Harold să facă ce fac ei de obicei: au bătut la ușă noaptea, au sunat și au fugit, au spart vreo două ferestre. Fără rezultat. Vreau să te duci tu acolo. Vreau să fie casa goală. Dacă e nevoie să-i tai apa și curentul... dacă e nevoie să-l bagi în sperieți... Dar fără poliție. Să nu intri la necaz cu poliția. Dă-l afară și atât.

Aangti Babu a luat un carneșel și a scris câteva rânduri. Scria trudnic, suierând printre dinți cuvintele. Am auzit ce scrie înainte să văd. Când a terminat, mâna mea, care parcă nu-mi mai aparținea, s-a întins după bucata de hârtie. Scrisul lui Aangti Babu era frumos caligrafiat, ca un scris de copil. Biletul mi-a confirmat cele auzite, dar creierul meu se încăpățâna să nu înțeleagă.

Am ieșit din biroul lui Aangti Babu simțind că picioarele îmi sunt străine. Mă aflam la birou, dar eram în altă parte. Urechile au început să-mi țiuie, parcă eram doborât de oboseală. Când băiatul cu ceaiul a trântit o ceașcă pe masa mea zicând „Ce, ai asurzit? Na ceaiul!“, am privit ceașca minute în șir, parcă nu mai știam ce înseamnă lichidul cafeniu din ea. În ziua aceea am dus la sfârșit toate treburile, dar fără să știu ce fac.

Acasă, am tresărit când soția mea mi-a atins cotul. Stăteam pe verandă, în întunericul parfumat de florile de iasomie, și mintea îmi era plecată pe alte meleaguri. La masă, când a văzut că nici nu mă atinsesem de mâncare, soția mea mi-a zis:

— Dacă așa faci când îți cade în cârcă un pic de răspundere, apoi mai bine rămâi asistent toată viața și-am trăi cu toții mai liniștiți.

Până la urmă a venit și ziua când trebuia să plec. Nu știu cum mi-am făcut bagajele sau cum am ajuns acolo, dar cândva, în timpul după-amiezii, cu mult înainte de ora când urma să plece trenul, m-am trezit în viermuiala de la podul Howrah, privind barjele care treceau scârțâind pe fluviul leneș, mâlos. Oamenii se izbeau de mine, mă înjurau și treceau mai departe, un popor de furnici pe sub arcadele uriașe ale podului. Din cauza mulțimii și a podului, tramvaiele care treceau clănțănind păreau niște jucării mecanice. Am mers de-a lungul podului privind fluviul și o barjă anume, care arborase la provă un steag zdrențuit, verde cu portocaliu. În jurul meu credincioșii făceau plecăciuni și murmurau rugăciuni către Gange.

Eu amuțisem și nu puteam să mă rog nici măcar în gând de tulburat ce eram.

La doisprezece ani după ce Nirmal Babu mă trimisese de la Songarh la Calcutta, mă întorceam la Songarh. Aangti Babu cumpărase de la Kamal casa veche care îmi fusese cămin atâția ani. Trebuia să-l dau afară pe Nirmal Babu din casa în care crescusem.

Și pe Bakul. Trebuia să o dau afară și pe Bakul.

Stăteam la fereastră, vântul îmi răvășea părul. Afară, umbrele se pierdeau în urma noastră, în noaptea luminată de o lună si-defie. Vânticelul care intra pe fereastră era cald, dar împrăștiat totuși aerul din compartimentul încins, fiindcă era din metal, ca toate vagoanele de clasa a treia. Poeții vorbesc metaforic despre inimile zdrobite, dar eu știu că așa era a mea acum. O simțisem cum se sfarmă, mă încercase o durere reală, ca atunci când îți înfige cineva un cuțit în piept, ca atunci când Nirmal Babu mi-a spus că urma să plec – o dată și apoi încă o dată, când a văzut că nu-l cred. Când, în drum spre gară, l-am întrebat de ce – o singură dată l-am întrebat –, m-a privit cu zâmbetul acela al lui despre care știam că e fals și mi-a spus că voia să capăt o educație mai bună și să nu mai fiu luat de sus de ceilalți din casă. În noaptea aceea, când aveam treisprezece ani și eram încredințat că lumea se sfârșește în timp ce trenul mă purta legănându-se departe de Bakul și de Songarh, am strâns pătura în dinți ca să nu mă audă Nirmal Babu cum plâng. Am jurat să nu mai pun piciorul la Songarh, să nu mai vorbesc niciodată cu el, fiindcă mă purtase de la orfelinat la Songarh și apoi la Calcutta, ca într-un joc de badminton în care eu eram fluturașul.

După ce mă înscriesese la școală, Nirmal Babu plătise taxele la timp, îmi scrisese de câteva ori pe an și de două ori venise și să mă vadă. Îmi aduc aminte în special prima vizită. L-am zărit pe coridor. Motilal, îngrijitorul, i-a spus „Iată-l pe băiat” iar eu priveam fără să văd cămașa lui lălâie, degetul mare care îi ieșea din sandala scâlciată, la pantalonii lăbărțați, fața lui scofâlcită, pe

care se vedea că vrea neapărat să-mi intre în voie. Ne-am plimbat pe terenul de sport, unde arșița ucisese orice mișcare, și am ieșit pe poarta școlii într-o tăcere stânjenită, întreruptă doar de câteva întrebări politicoase din partea lui. Și-a dat scama, la fel ca și mine, că, scoși din mediul din Songarh și reuniți mai mult sau mai puțin fără voie într-un loc unde nu era nevoie de conversație, eram amândoi descumpăniți. Ne-am plimbat prin Muzeul Indiei și prin fața Institutului Geologic. Sub dogoarea soarelui cimentul aleilor fumega iar noi simțeam cum ni se preling pe spate picături de sudoare. Nirmal Babu m-a întrebat dacă vreau înghețată în timp ce îmi povestea de anticul regat Gandhara și de Imperiul Kushana. Eu mă târam la câțiva pași în urma lui, abia abținându-mă să nu-i arunc în față întrebarea care mă chinuia: „De ce mi-ai oferit un cămin și apoi m-ai izgonit?”

Acum stăteam întins pe priciul tare de lemn, cu ochii deschiși pe întuneric. Eram din nou trimis la Songarh, trecuse o viață de când fusesem izgonit de acolo. Numai că acum nu mai eram un fluturaș lovit cu racheta, ci mai degrabă o săgeată trimisă din arc să rănească.

Bărbatul aflat pe priciul alăturat începu să sforăie înecându-se. Eu eram prea tulburat ca să adorm. Nu mă puteam gândi la nimic anume, dar capul îmi era atât de plin de gânduri, că parcă dădeau pe dinafară.

Doamna Barnum. Nu mă mai gândisem la ea de ani de zile. Mai era oare în viață? În clipa în care mă văzuse se și hotărâse să mă deseneze.

— Stai acolo și nu te mișca, a zis arătându-mi un scaun tapisat într-o stofă albastră, timp în care ea își căuta caietul și creionul. Ce pomeți! Cum te cheamă, băiete?

Când mi-a arătat ce desenase am văzut un băiat cu fața ascuțită, ochi mari, gropiță în bărbie și nas nițel cam lung în comparație cu fața.

„Nu seamănă defel cu mine“, mi-am zis, măcar că nu am îndrăznit să spun cu glas tare ce gândeam.

Bakul a început să râdă când a văzut desenul și a zis:

— Chiar așa arată. Ce mutră caraghioasă!

Mă întrebam dacă aveam să o văd și pe doamna Barnum. Cum ar fi întâlnirea noastră, chiar dacă trecuseră ani și ani de când mă prinsese scotocind prin dormitorul ei? Cum de putusem să-mi bag nasul în lucrurile ei, după ce ea îmi oferise o educație, dându-mi să citesc toate cărțile pe care le avea în casă, enciclopediile, revistele pentru femei și romanele de dragoste? Îmi amintesc de prima dată când sărbătorise cu noi ziua ei de naștere (așa cum făcuse apoi în fiecare lună). Erau niște ceremonii bizare, la care convoca spiritele și ne prezicea viitorul. Era îmbrăcată festiv, în rochie lungă de dantelă și tiară, și umbla repede de colo colo, mângâindu-mă pe obraz când trecea pe lângă mine. La un moment dat a bătut din palme.

— Muzică! a exclamat. Voi, copiii, trebuie să aveți muzică!

A luat clopoțelul și l-a scuturat îndelung. După vreo cinci minute l-am auzit pe *khansama* urcând scările și râsuflând din greu.

— Da, doamnă? a spus cu o slugărnicie bătătoare la ochi.

— Vrem să ascultăm muzică, pune un disc, discul ăla! a zis ea și s-a lăsat pe spate în scaun, cu ochii închiși.

Khansama s-a dus târându-și picioarele până la arcada întunecoasă de la celălalt capăt al camerei, unde trona un gramofon cu pâlnie de alamă. Pe platan era deja pus un disc, un disc negru pe care îl vedeam de unde eram așezați. *Khansama* l-a șters de praf cu marginea cămășii, a răsucit maneta gramofonului și, când discul a început să se rotească, a pus pe el un ac mare, greu.

Noi stăteam nemișcați, ascultând sunetele care ieșeau din gramofon. Mie nu-mi suna deloc a muzică. A început cu un zgomot înfiorător, cum ar face un copac când se prăbușește sau o corabie când se izbește de gheață. După aceea nu s-a mai auzit nimic. Dacă n-aș fi avut auzul ascuțit aș fi zis că muzica s-a sfârșit, dar apoi s-a auzit iarăși, puternică și amenințătoare, un amestec de sunete discordante care creștea și se retrăgea. Eu tot așteptam să începă cineva să cânte, dar nu s-a auzit nici o voce omenească. Ascultând muzica îmi închipuiam piscurile semețe, acoperite de zăpadă, de care îmi vorbise Nirmal Babu, spații deschise, uriașe

și pâraie repezi. Muzica umplea camera, se domolea... O dată sau de două ori m-am ridicat de pe scaun crezând că s-a terminat, dar a reînceput. Aruncam priviri spre Bakul, sperând să primesc ajutor de la ea. Doamna Barnum stătea cu ochii închiși; un zâmbet îi juca pe buze. Dintr-odată muzica s-a stins. Preț de câteva clipe m-am bucurat că s-a sfârșit.

De astă dată liniștea a fost întreruptă de sunetul subțire al unui fluier. Recunoșteam fluierule. Când eram la orfelinat cântam din fluier și chiar aveam unul al meu, cumpărat de la bălci. Numai că sunetul acestui fluier era cu totul diferit. Doar după ce l-am cunoscut pe Suleiman Chacha și i-am fluierat melodia am aflat că era muzică dintr-o țară îndepărtată: se numea *Finlandia* și fusese compusă de Sibelius.

Mai târziu, ori de câte ori mă gândeam la Bakul în dormitorul școlii de la Calcutta, întins în patul de funii împletite, plesnind cântării care zumzăiau în jurul meu, mi-o închipuiam împreună cu muzica aceea, în casa aceea, lângă iazul cu nuferi unde înotasem împreună, unde îi simțisem buzele apăsate peste ale mele, simțisem sâni ca niște piersici prin pânza subțire a rochiei de vară, gura ei se lipise de a mea și apoi se îndepărtase, mâinile ei mi se strecuraseră sub cămașă și apoi în pantalonii scurți care parcă prinseseră viață. În clipele de visare îmi imaginam că plec împreună cu ea pe o corabie, că străbătem mări întunecate și trecem printre aisberguri sclipitoare și că ajungem la capătul lumii. În urechi îmi suna muzica fluierului care domolea valurile înghețate și mă întrebam dacă și Bakul aude acea muzică.

Trenul gonia spre Songarh. De când plecasem de acasă nu mă gândisem la soția sau la fiul meu. Dar nici la asta nu m-am gândit. Când îmi venea în minte adevăratul motiv al călătoriei mele, îl împingeam înapoi în străfunduri.

Atâtea se schimbaseră în Songarh de când plecasem eu, că nu mai recunoșteam locurile și, pe drumul de la hotel spre strada Dulganj, eram tot mai nesigur pe mine. Toate îmi păreau mai

mici, mai meschine. Eram obișnuit cu Howrah, care era, după mine, cea mai mare, mai impunătoare și mai aglomerată gară din câte or exista; gara din Songarh, cu cele două peroane ale ei, îmi amintea de orașele *mofussil* unde mă duceam împreună cu Aangti Babu. Magazinul Finlays avea zidurile scorojite, o firmă atârna strâmb, manechinele din vitrină erau țepene, cu sâni ascuțiți. Prăvăliile înșirate pe strada mare vindeau lucruri ieftine, de prost-gust. Apăruseră câteva străzi și clădiri pe care nu le știam, așa că l-am îndrumat greșit pe *tongawallah* de câteva ori. Ne-am certat când a venit vorba de plată și așa s-a făcut că era trecut de cinci când am ajuns la numărul 3 de pe strada Dulganj. Aici fusese odată casa mea.

Când eram în tren îmi închipuisem cum am să o găsesc singură, dar Bakul nu era în grădină, nici lângă fântână. Am tras aer în piept, mi-am trecut degetele prin părul oricum pieptănat și am întins mâna după ciocănelul de alamă, pe care-l știam atât de bine. Am constatat cu surprindere că nu mai e acolo. În schimb, pe zidul de lângă ușa am găsit butonul unei sonerii electrice. Când l-am apăsat am auzit înăuntru un țârâit, urmat de lătratul unui câine.

Inima îmi bătea tare. Am încercat să respir mai rar, să fiu calm și coerent. Ca să mă liniștesc am întors capul și am privit grădina. Unul dintre ziduri era acoperit de o *madhabilata* înflorică. Nu era acolo pe vremea mea – un intrus rozaliu într-o grădină de flori albe. Arborii de mango crescuseră mult și, chiar de la distanță, vedeam fructele verzi pe ramuri. În înaltul albastru al cerului soarele era încă arzător.

Ușa tot nu se deschisese, deși trecuse ceva timp, așa că am apăsat încă o dată butonul soneriei.

De îndată ce a sunat soneria, am auzit o voce nesigură pe deasupra lătratului furios al câinelui. Cineva stătea chiar în spatele ușii.

— Cine e? a întrebat un glas de băiat.

Era cât pe ce să zic „Eu“, așa cum făceam cu ani în urmă, dar mi-am amintit și am zis:

— Sunt... mă cheamă Mukunda.

— Nu pot deschide ușa. Nu știu cine ești.

— Uite ce e, trebuie să mă văd cu...

— Ți-am spus, nu pot să deschid.

Simțeam sudoarea cum îmi iese prin pielea capului și se prelinge pe frunte. Cămașa mea albastră, îmbrăcată special pentru acea ocazie, mi se lipea de spate. Înervat că eram nevoit să vorbesc prin ușă și că mă lătra câinele am strigat:

— Uite ce e, trebuie să îl văd pe Nirmal Babu și nu plec până nu vorbesc cu el. Unde e? Dacă nu-mi deschizi, am să sar zidul curții.

Câinele a amuțit câteva clipe. Apoi vocea, care tremura ușor de data asta, mi-a răspuns:

— Să știi că nu mă sperii. Și nu poți să sari peste zid. Ușa nu ți-o deschid. Iar câinele mușcă.

Am privit exasperat ușa – o bucată de lemn pe care o mai văzusem de nenumărate ori. M-am dat înapoi și m-am uitat în jur, neștiind ce să fac. În dreapta, lângă fântână, era o ușă lateralnică ce ducea în curte și la camera mea, dar acum era închisă cu un lacăt. Cu toate că amenințasem că voi sări zidul, chiar dacă aș fi putut, mi se părea un gest caraghios. M-am apropiat iar de ușă și am strigat:

— Mai ești aici?

N-am primit nici un răspuns.

— Vreau doar să-l văd pe Nirmal Babu. Sunt... un vechi prieten de-al lui. Spune-i că a venit Mukunda. Sau spune-i lui Bakul că a venit Mukunda.

Am așteptat. După câteva clipe, vocea, parcă un pic mai pașnică acum, mi-a spus:

— Trebuie să aștepți afară, nu pot să deschid ușa. Vor veni în curând.

M-am întors în grădină. Am rupt o frunză parfumată de mango și m-am apucat să o fărâmițez. M-am apropiat de fântână și m-am aplecat peste ghizduri, care îmi păreau mult mai joase decât țineam eu minte. Iasomia era tot acolo; își lăsa florile să cadă în apă. Departe, oglindit în cercul lucitor de apă de pe fundul puțului, mi-am zărit capul. Am aruncat o piatră înăuntru. Plescăitul a venit de departe, cercul lucitor a tremurat și s-a spart, apoi s-a liniștit. Câtă apă scosesem de aici! Câte găleți mai umplusem!

Mă plimbam prin grădină, plictisit de propriile mele gânduri, obosit de așteptare. Prea multe nu știu despre plante și copaci, dar îmi dădeam seama acum că e o grădină frumoasă, plină de pomii fructiferi pe care îi știam, de arbuști și plante agățătoare înmiresmate, ca să nu mai spun de puieții legați de țărui. Cu toate că în jurul meu era atâta verdeață, ba chiar și o fântână, nu aveam cum să beau nici o picătură de apă. Căldura îmi uscască gâtul într-atât, că nu mă mai puteam gândi la nimic altceva, nici măcar la ciudata purtare a băiatului. Până la urmă m-am așezat în vechiul leagăn, prea amărât și obosit ca să-mi mai pese că hainele se motoleau, muiate de sudoare.

Probabil că am așipit. Stăteau cu toții în jurul meu și mă priveau, încrunțați și curioși. A fost ca în povestea cu fetița găsită de urși, mi-a spus Bakul mai târziu. Se însera. Le vedeam siluetele profilate în lumina acum împușinată. Am clipit ca să alung somnul și am dat să mă ridic. Leagănul a venit în față și m-a izbit peste picioare. Am căzut înapoi.

Bakul a izbucnit în râs, apoi și-a acoperit gura cu palma. Eu am izbutit să mă ridic din leagăn.

— Așteptați de multă vreme? m-a întrebat Nirmal Babu. Nu cred că ne-am mai întâlnit, a spus prudent.

— Vai, *baba*, nu vezi că-i Mukunda?

Nu m-am mirat că mă recunoscuse. Mă așteptam. Și eu aș fi recunoscut-o, oriunde aș fi văzut-o. Se schimbase foarte puțin la față. Se împlinise în obraji, iar părul era lung până la brâu. Îl purta legat la spate, dar șuvițele din jurul feței nu se sinchiseau de agrafe sau uleiul de păr cu care se dăduse ca să le netezească. Mai mulți cârlionți se eliberaseră și îi adumbreau fruntea și ceafa. Culoarea ochilor era aceeași, doar privirea era altfel, amuzată și curioasă, pe când înainte fusese atentă și posomorâtă. În lumina amurgului sariul ei, de culoarea florilor de muștar, strălucea alături de bluza albă care nu i se potrivea și căzuse într-o parte, dând

la iveală un lănșor de aur. Sariul scotea la iveală curbe la care ar fi trebuit să mă aștept, dar care mă uimeau totuși.

Am privit în lături.

— Chiar tu ești, Mukunda? a întrebat Nirmal Babu.

Și-a pus ochelarii ca să mă vadă mai bine. Până atunci nu-l văzusem purtând ochelari.

— Sigur că da! a zis. Mi s-a părut mic că te știu de undeva. Ce prostie din partea mea! Cum am putut... Ce păcat, băiatul te-a ținut afară. Dar nu avea de unde să știe.

Am urcat scara mângâind balustrada cu mâna, așa cum făceam când locuiam în acea casă și alergam în sus și în jos cu treburi. Parcă le și auzeam pe Manjula și Meera chemându-mă:

— Mukunda! Unde e băiatul ăla? Iar se ascunde!

Culoarul de la capătul scărilor era la fel, dar tencuiala de pe tavan începuse să se desprindă. Acum, cu ochi de profesionist, am văzut crăpăturile, cărămizile dezgolite, petele de mucegai de lângă băi, barele de fier ruginite pe care se sprijinea acoperișul, pereții nevăruiți de multă vreme, pătratele de geam mătuite și crăpate ici, colo. Interioarele neglijate contrastau cu grădina, unde fiecare plantă și fiecare copac părea îngrijit cu atenție.

Lângă fereastră era o masă, mai mică decât cea care o știam eu, la care ne-am așezat Nirmal Babu și cu mine. La picioarele lui s-a întins o corcitură de câine cu blana înspicată cafeniu cu negru și s-a apucat să-și spele labele cu limba, după care s-a frecat la ochi, și-a scărpinat urechile, și-a curățat blana de pe coadă cu dinții. Când a terminat, a pus capul între labele din față, a închis ochii și a oftat adânc. Nirmal Babu l-a privit zâmbind și mi-a spus:

— O ții minte pe Meera, desigur.

— Desigur.

— Își luase obiceiul să hrănească niște câini vagabonzi oploșiți în vechiul fort. După ce ea a plecat, m-am dus eu să-i hrănesc și am adus un cățel acasă. Uite-l, are doisprezece ani acum.

— Acum doisprezece ani am plecat, și eu, și Meera *didi*, am spus, fără intenția de a-i face un reproș. Ce mai face Meera *didi*? am întrebat ca să rup tăcerea stânjenitoare care se lăsase între noi. Mai știi ceva de ea?

— A, da, a răspuns, cam nesigur pe el. O mai văd... din când în când. Predă desenul la o școală din Darjeeling... pe acolo sunt niște dealuri numai bune pentru plimbări... știi că-i plăcea să se plimbe... pictează și desenează. De fapt — s-a ridicat și a luat de pe perete un tablou reprezentând case și copaci pe o pantă abruptă —, ăsta e pictat de ea.

Am luat tabloul și l-am privit admirativ. Simțeam cât de abruptă e panta, simțeam energia copacilor și a dealurilor — era un tablou ieșit din comun, într-adevăr. Nirmal Babu l-a luat și l-a pus la loc pe perete după ce l-a privit zâmbind.

— Da, poteca e foarte abruptă, ai nevoie de un baston și de pantofi solizi ca să poți coborî. Dar găsești orhidee frumoase, ferigi și un rododendron cu totul deosebit. Apoi și-a adus aminte de mine: Întreabă deseori de tine, i-ai fost întotdeauna foarte drag.

Să fi fost ceva adevărat din bârfele care circulau în Songarh în anul dinaintea plecării mele? Tăcerea se lăsase iarăși între noi.

Nirmal Babu a aruncat o privire spre scară și a zis:

— Dar Bakul ce face? Îți pregătește un festin?

Mi-am închipuit-o pe Bakul în bucătărie, spunându-i servitoarei să facă ceai, căutând lucruri bune de mâncare. Ea una nu se dăduse niciodată în vânt după gătit. În cele din urmă a urcat, urmată de un băiat de vreo doisprezece ani care aducea o tavă cu mâncare, apă și ceai. Era îmbrăcat în niște pantaloni scurți care îi fluturau deasupra genunchilor și o *kurta* cenușie care îi atârna lă-lâie. Avea urechi mari, ca niște mânere de care ai fi putut să-i apuci capul. Păreau și mai mari din cauză că era runs foarte scurt. A pus tava pe masă, nu înainte de a-mi arunca o privire piezișă. Tava era aceeași pe care o știam, o tavă de alamă, și aș fi putut jura că și serviciul de porțelan era tot cel pe care îl spălam eu uneori.

— El e Ajay, a spus Bakul. Să nu te superi că nu ți-a dat drumul înăuntru, dar noi i-am spus să țină ușile încuiate. *Baba* și cu mine nu plecăm decât arareori împreună, iar când plecăm...

— Chiar că n-ai de ce să-ți faci griji, i-am răspuns.

Când a avut în față o ceașcă de ceai fierbinte și a aprins o țigară, Nirmal Babu parcă a mai prins curaj:

— Ce plăcere să te revăd, Mukunda, zău așa. M-am tot întrebat dacă ai terminat colegiul și dacă o să ne mai vedem. Spune-mi ce mai faci. Te-ai căsătorit? Ai copii?

A ascultat răbdător tot ce i-am spus, iar când i-am povestit lucruri care mie îmi păreau amuzante, în mare parte despre copilul meu, a zâmbit, dar nu a mai râs ca înainte, un râs plin, zgomotos, care se termina invariabil cu o tuse de fumător. Părea altul. Ochelarii îi schimbau complet fața. Atunci nu m-am mirat că are părul alb, cu toate că acum, când mă gândesc, trebuie că nu avea mai mult de cincizeci de ani. Nu doar vârsta era de vină. Era mai mohorât la față și avea cearcăne adânci în jurul ochilor. Arăta ca un om care nu doarme îndeajuns și nici bine. Era tot timpul agitat, așa cum nu-mi amintesc să-l fi văzut înainte. Slăbise mult și de aceea se cocoșase.

M-au cuprins remușcările. De ce rupsesem orice legătură cu el? De ce nu venisem să-l văd? De ce îl învinuiam pe el pentru anii aceia, pentru faptul că Manjula îmi dădea porțiile cele mai mici, că rareori apropia lingura de farfuria mea? Pentru că soțul ei, Kamal, îmi găsea tot timpul câte ceva de făcut; pentru camera plină de șobolani în care dormeam; pentru că nu eram așezat decât în coada mesei? De ce mă înverșunasem într-atât? Și de ce răutatea mea se îndrepta numai asupra lui? Acum, când stăteam față în față, nu mai simțeam nimic din mânia de altădată – sau poate îl priveam cu generozitatea triumfătoare a celui puternic față de cel slab?

Când Nirmal Babu a plecat pentru scurtă vreme din cameră Bakul mi-a spus:

— *Baba* a ieșit la pensie mai devreme fiindcă a avut o criză de inimă. Pe deasupra, mai are și diabet. Dar e atât de încăpățânat! Știu sigur că mănâncă tot felul de lucruri interzise când nu sunt eu de față.

— Tu... înger păzitor! am exclamat. Nu prea te văd veghind asupra tatălui tău cu o carte de regimuri și un teanc de rețete medicale.

Bakul scărpină câinele după ureche și a ridicat spre mine o privire șireată:

— Nici eu nu te văd însurat și cu copii.

S-a oprit fiindcă tocmai atunci s-a întors Nirmal Babu.

— Ce faci, Mukunda? m-a întrebat. N-ai vrut să mergi la colegiu? Parcă îți doreai să urci munți înalți și să treci mări adânci, îți doreai să devii explorator. Sau greșesc cumva?

— Da, am zis. Ce vise își fac copiii! Și uite ce-am ajuns: funcționar în biroul unui arhitect, închis în birou mai toată ziua.

N-am mers mai departe. Aangti Babnu nu era arhitect iar eu nu mai eram de mult un funcționar nevinovat. N-am scos o vorbă despre natura muncii mele. Ar fi trebuit să-i mărturisesc pe loc de ce venisem, dar sigur că nu aveam cum.

— Pot să mă plimb pe afară? am întrebat ca să schimb vorba. Doar cât să văd...

— Nu e nevoie să ceri permisiunea, a răspuns Nirmal Babu. Aici ai fost întotdeauna acasă. Sper să stai la noi cât timp ești în Songarh.

Bakul a venit după mine în camera de la mijloc, cea care dădea în coridorul mare. Acum nu mai era decât un pat acolo, în loc de două, așa cum erau când Meera dormea în cameră cu ea. Am privit-o întrebător.

— M-am mutat în camera din față ca să mă pot uita pe fereastră.

În cămăruța de alături nu era decât o grămadă de cutii și vechituri. Patul îngust în care stătea ghemuită Kananbala, înfășurată într-un cearșaf alb, nu mai era acolo.

— A murit, mi-a spus Bakul înainte să pun întrebarea. La vreo doi ani după ce ai plecat tu. Am găsit-o într-o dimineață pe jos, lângă pat. Poate că a țipat în timpul nopții, dar n-a auzit-o nimeni. Eu dormeam în camera de alături, dar n-am auzit nimic. Poate că dacă o auzeam... Hai să mergem afară, a zis și a trântit ușa.

Am deschis gura ca să-i povestesc lui Bakul de Noorie, de ocările ei care îmi aminteau de Kananbala, dar n-am știut cum să încep, așa că am renunțat.

Nirmal Babu ne aștepta în grădină. Ne-a explicat mândru că în curând pomii vor fi plini de mere și grapefruit. Lângă poartă

mi-a arătat cincisprezece răsaduri de guave și lămâi despre care spunea că vor face flori și fructe în câțiva ani.

— *Baba* stă aici în fiecare scară și vorbește copacilor, a spus Bakul. Zice că nu are timp de plante anuale. În grădina lui vrea copaci, legume și plante agățătoare parfumate. Crede că vrea și să se apuce din nou de săpături, dar pe mine nu mă interesează câtuși de puțin.

Am zâmbit. Da, știam, grădinile sunt locuri pline de magie și dramatism doar pentru grădinari. Eu nici în ziua de azi nu recunosc decât câțiva copaci, dintre cei pe care îi vezi peste tot. Dacă aș vrea o grădină frumoasă, aș angaja un grădinar.

Nirmal Babu și-a aprins o țigară.

— În tinerețe nu mă interesau deloc grădinile. Tata era atât de dezamăgit că nimeni din familie nu se interesa de grădină! Ne prefăceam doar, ca să-i fim pe plac.

— Dar noi nu ne prefacem, așa-i, Mukunda? a spus Bakul zâmbind.

Am privit-o speriat. Poate că simțise ceva, așa cum simțea întotdeauna când era vorba de mine. Adevăratul motiv al venirii mele la Songarh mi-a venit în minte și am simțit cum inima îmi stă în loc.

Acasă la doamna Barnum, copăceii piperniciți care creșteau odată în crăpăturile pereților deveniseră acum copaci puternici, sălbaticiți. Cât despre casă, era acoperită de un strat atât de gros de funingine și mucegai, că n-ai fi putut spune că a fost vreodată vopsită în galben. Ușa din față era deschisă și dinăuntru venea mirosul cunoscut al casei – cărți vechi, covoare, zahăr ars și fum de lemne. Am urcat scara de lemn și am intrat în salonul pe care-l știam atât de bine. N-aș fi vrut să vin în vizită. Încă îmi răsunau în urechi cuvintele doamnei Barnum: „Ieși! Să nu mai vii niciodată! Înainte să pleci, să cauți în dicționar «trădare», m-auzi? Și «perfid», și «fățarnic»!“, dar nu-i puteam mărturisi lui Bakul. Era singurul secret pe care nu i-l împărtășisem.

— A păstrat totul la fel ca înainte, nu cred că ai să vezi vreă schimbare, mi-a șoptit Bakul. Doar *khansama* nu mai e — a plecat în satul lui, era prea bătrân să mai poată munci.

Privind-o cum urcă scara în fugă, m-am simțit dintr-odată prins fără scăpare de tristețe, ca de nisipurile mișcătoare. Cu cât mă zbăteam mai mult să fiu bine dispus, să uit de situația mea, cu atât mă afundam mai tare. Cât despre mine și Bakul, eram ca pe vremuri, nu simțeam nevoia nici unei explicații. Dacă îmi arunca o privire simțeam că știu la ce se gândește. Puteam spune, fără să o privesc, care dinte îi era strâmb de când căzuse și se izbise cu gura de o piatră. Eram sigur că la sfârșitul zilei pulpele o dureau la fel ca înainte, când mă ruga: „Mukunda, te rog masează-mi nițel picioarele și eu am să-ți fac mâine tema la engleză înainte să vină profesorul“.

Cum de putusem uita toate astea, cum de nu venisem să o văd? Nici nu voiam să mă gândesc cât de diferite ar fi fost viețile noastre dacă m-aș fi întors.

Doamna Barnum a ridicat ochii de pe carte când ne-a auzit intrând și a exclamat:

— A, Bakul, punctuală ca de obicei.

Apoi m-a văzut pe mine, și-a scos ochelarii și m-a privit cu ochii mijiți. Abia m-am stăpânit să nu o iau la fugă. Trecuse atâta vreme, dar eu tot o vedeam cum mângâie pielea de tigru, cum aprinde o țigară, ridică privirea spre mine, cocoțat pe scaun cum eram și îi citeam hoțeste scrisorile.

După câteva clipe a zis:

— E băiatul acela, nu? Băiatul al cărui portret l-am desenat? Mukunda! De ce n-ai mai venit de atâta vreme? Ai fost plecat undeva?

— Da, doamnă Barnum, a intervenit Bakul, a fost plecat la studii în Calcutta. Apoi a uitat cu totul de noi, n-a scris și nici n-a venit să ne vadă.

M-am apropiat de doamna Barnum și am îngenuncheat lângă ea. M-a privit ca și cum nu credea că aș putea face cuiva rău vreodată. M-a mângâiat pe obraji, și-a plimbat degetele peste pomeții mei.

— A, ce obraji, a spus ştrengăreşte. Dacă aş fi mai tânără, băiete!

A arătat cu degetul în spate, peste capul ei şi atunci am văzut, atârnat pe perete, într-o ramă de lemn, portretul pe care mi-l făcuse ea când aveam treisprezece ani.

Doamna Barnum era toată numai zâmbet.

— E ca pe vremuri! Trebuie să sărbătorim! Ce vă plăcea vouă să mâncaţi când eraţi copii? Sendvişuri şi sorbet de lămâie? Aducem imediat!

Întinse mâna, luă clopoţelul de pe o măsuţă şi sună îndelung. Apoi se întoarse spre mine:

— Tinere, stai jos, nu mă face să-mi sucesc gâtul!

M-am aşezat, simţind că acea parte din mine care putrezise în după-amiaza aceea îndepărtată, în dormitorul ei, când mă găsisese scotocind prin scrisori, fusese amputată, iar eu, ca printr-o minune, eram sănătos din nou.

Bakul a ieşit din cameră. Doamna Barnum m-a bătut uşor pe braţ, s-a aplecat spre mine şi m-a întrebat:

— Ei, şi acum spune-mi, cum arăt?

A strâns din buzele vopsite în roz închis cu o mână tremurătoare. Pe obrajii albi ca hârtia avea două cercuri de fard de culoarea rujului. Pe lângă urechi îi atârnavu şuviţe slinoase de păr cărunt. Ea, care îmi părea înaltă pe vremuri, era acum împuţinată.

— Frumoasă, am spus cu înfocare. Nu v-aţi schimbat câtuşi de puţin.

S-a aplecat spre mine şi mi-a şoptit cu un zâmbet maliţios:

— Nu mai vrei să faci percheziţie în dormitorul meu, să descoperi secrete, să scotoceşti de sus până jos?

Nu uitase şi nu mă iertase. Venirea mea fusese o greşală. Eram gata să mă ridic şi să plec.

Doamna Barnum a izbucnit în râs, un râs atât de puternic încât a dat într-o tuse hârâită. Se plesnea peste şoldul slab pe sub rochia de mătase şi tot spunea ceva ce nu puteam înţelege, din cauză că tuşea.

— Faţa ta! mi s-a părut că zice. Ce faţă ai făcut, băiete!

Apoi s-a aplecat și mai mult spre mine. Avea buzele crăpate, respirația îi mirosea a mâl stătut. Încându-se de râs și de tuse mi-a spus cam așa:

— Îți spun o taină: cu l-am omorât. l-am înfipt un *kukri* în stomac, l-am răsucit de câteva ori... ducă-se.

A scuipat într-o batistă și a dat să-mi mai spună ceva, dar toc mai atunci a intrat Bakul, aducând o tavă cu pahare și o farfurie cu sendvișuri. Doamna Barnum s-a așezat mai bine pe scaun și a aprins o țigară, de parcă nu scosese nici un cuvânt până atunci.

— De ce ai stat atât de mult? a întrebat-o pe Bakul. Și cine e cu tine? Nu cumva...

Un bărbat. Un tânăr. Un tânăr cu mers elegant, cu mișcări molatice, fruntea înaltă, încadrată de părul bogat. A ținut draperia ca să poată trece Bakul cu tava – alături de el, Bakul părea mică, aproape ca un copil – și a intrat în cameră ca și cum el era stăpân acolo. Purta un costum gri închis și o cravată bleu-gri, puțin desfăcută, ca și cum nu mai suporta constrângerea. Barbișonul pieptănat și pomădat stătea aproape în unghi drept față de bărbie, dând feței lui, altminteri frumoase, un aer ușor comic. A atins-o pe doamna Barnum pe umăr când a trecut pe lângă ea, s-a lăsat să cadă într-un fotoliu și a oftat:

— Ce z-zii! S-să vină cât mai multe sendviș-șuri! N-aș refuz-za nici niș-ște căpșuni cu friș-șcă.

Vorbea englezește ca un englez, dar sâsâia.

— În Songarh nu sunt căpșuni, l-a pus Bakul la punct.

— Ba sunt, dacă ai imaginație, a intervenit doamna Barnum imediat. Țsta e necazul, nimeni nu are imaginație!... Mukunda, dânsul este nepotul meu, Tommy. Tommy, Mukunda a fost tovarășul de joacă al lui Bakul în copilărie. Ce ne-am mai distrat toți trei!

— Toți trei? Mătuș-șică, dumneata erai a treia? Totdeauna ai fost o copilă! Vă j-jucați de-a mama și-tata? S-sau de-a v-ați as-scunselea?

Tommy îi vorbea doamnei Barnum cu un zâmbet îngăduitor, de parcă aceasta era un copil răsfățat. A întins mâna, a luat un sendviș și m-a privit ridicând din sprânceană:

— Ia și tu câteva, bătrâne, mi-a zis.

Eu vorbesc englezește, dar când mă aflu față în față cu cineva care vorbește atât de bine, am impresia că am călți în gură și nu pot rosti un cuvânt ca lumea. M-am apucat să mestec un sendviș ca să evit să vorbesc.

— Eș-ști rudă cu Bakul? a vrut să știe Tommy și a privit-o zâmbind. Nu e prea vorbăreată, mie nu mi-a s-spus niciodată de frații ei de mult pierduți.

— A, nu dragule, a sărit doamna Barnum. Mukunda a fost un copil orfan pe care l-au crescut la ei în casă. Mai târziu s-a dus la Calcutta să studieze. Acum trebuie că e persoană importantă, nu-i așa, Mukunda?

Bakul a întins tava spre mine și a vorbit așa încât doar eu o puteam auzi:

— Nu bei sorbetul de lămâie? O să se încălzească.

Tommy a ridicat iar din sprânceană. Apoi, ca și cum nu mai prezentam interes pentru el, s-a întors spre un vraf de reviste aflat pe o masă din colț. S-a așezat confortabil pe fotoliu, a întins picioarele pe scaunul din față și a zis:

— Nu vreau să vă țin din discuție. Aș-ștept cu plăcere s-să ascult ce aveți de pove-stit.

S-a apucat să răsfoiască revistele.

— Ei, dar să vedeți ce povești știe Tommy, a spus doamna Barnum. Despre cluburile din Bombay, despre curse și serate dansante. Nu cred un cuvânt, Tommy, nici un cuvîntel!

— Ai nevoie doar de imaginație, mătuș-șică, i-a adresat Tommy un zâmbet șăgalnic și a apucat-o de mîna zbârcită. N-ai s-spus chiar dumneata aș-șa? Cum ar fi s-să dansezi la Clubul de yachting? S-sunt sigur că ai face furori chiar ș-și acum.

— Da, sigur, a încuviințat Bakul plină de entuziasm. Doamna Barnum poate să danseze foxtrot. M-a învățat pe mine.

— Atunci e mus-sai să dans-săm, Bakul, a tachinat-o Tommy. Acum, pe loc!

Conversația decurgea pe alături de mine, atât persoanele cât și întâmplările îmi erau străine. Râdeam când râdeau și ei, dar de înțeles nu le înțelegeam glumele. Când unul dintre ei, de obicei nepotul, se oprea și spunea cu politețe ostentivă: „Chiar că vorbim prea mult. Nu l-am lăs-sat pe Mukunda Babu s-să ne spună

nimic despre el“, eu nu găseam nimic de spus ca să umplu scurta tăcere care se lăsa. Sendvișurile nu semănau deloc la gust cu cele pe care le făcea *khansama*. Pâinea era uscată, unsă cu atât de puțin unt, că cele două felii nu se lipeau una de alta și marginile se răsuceau în sus. Nu-mi mai era foame, dar am mâncat unul. Nu înțelegeam nici cu de ce, dar mă îngrijora faptul că doamna Barnum suna din clopoțel ca să cheme un servitor care nu exista. Mă feream să o privesc pe Bakul cum stă cu ochii la Tommy, râdea de glumele lui și îmi arunca când și când o privire parcă spunând: „Nu-i așa că e grozav?“ Apropierea dintre noi, de-abia scoasă la lumină, era din nou îngropată, acum chiar de-a binelea.

Apoi Tommy s-a ridicat, și-a plimbat degetele pe clapele pianului, stând în picioare ca un semn uriaș de întrebare aplecat deasupra instrumentului. A oftat teatral, și-a plimbat privirile prin cameră și a exclamat:

— S-strauss! Ah, ce n-aș da s-să mă învârtesc prin cameră în ritm de vals-s! Știi s-să cânti, Mukunda Babu, s-sau preferi să dansezi? Mi-ar face plăcere s-să vă cânt!

M-am ridicat de pe scaun.

— N-am fost niciodată un bun dansator și, oricum, trebuie să plec.

— Vai, Mukunda Babu, dar n-am vrut s-să te s-sperii. Te rog, s-stai jos, a zis Tommy cu voce plângăcioasă.

— Trebuie să plec, am zis și m-am întors spre doamna Barnum ca să-mi iau rămas-bun.

Tommy s-a așezat pe taburet și s-a apucat să cânte, cu ochii închiși de parcă nu mai era nimic în cameră în afară de muzica lui. Doamna Barnum stătea în fața lui, lumina serii care pătrundea pe fereastră îi cădea pe față iar ea avea o expresie fascinată, ca și cum privea un zeu.

Erau într-o lume doar a lor.

Cina luase sfârșit. Nirmal Babu refuzase să mă lase să merg la hotel ca să măănânc. Curentul se întrerupsese, așa că stăteam

în grădină, fiindcă aerul din casă era prea înăbușitor. Nu mișca nimic, afară doar de un vânticel care adia din când în când prin plantele agățătoare, stârnind parfumul florilor albe care luceau pe întuneric. Sunt sigur că acum doisprezece ani nu luasem în seamă mireasma florilor, dar acum se dovedi a fi cheia care descuie toate amintirile. Și, ca și cum n-ar fi fost de ajuns, lângă mine stătea Bakul, care parfuma noaptea cu un amestec amețitor de săpun, pudră de talc și încă o aromă pe care n-o recunoșteam.

În jurul nostru, umbrele negre ale copacilor stăteau parcă la pândă. Singura luminiță era vârful țigării lui Nirmal Babu și, ceva mai departe, o lumină gălbuie care tremura la fereastra camerei de sus în casa doamnei Barnum. Ceva mai jos, pe drum, se distingeau formele întunecate ale caselor noi sau vechi. Îi adusesem un scaun lui Nirmal Babu, iar Bakul și cu mine stăteam pe scara din fața ușii de la intrare. Bakul flutura un evantai semi-circular împletit din frunze de palmier și își ștergea transpirația cu sariul dacă i se prelingea pe gât. Voia să ne facă amândurora vânt odată, așa că se așezase îndeajuns de aproape de mine ca să îi simt atingerea din când în când. Fiindcă era întuneric nu-mi puteam da seama dacă Nirmal Babu o vede pe Bakul stând lângă mine. De spus nu spunea nimic.

Mă întrebam dacă era într-adevăr nevoie să stea atât de aproape. În timpul mesei mă atinsese de mai multe ori – din întâmplare, crezusem eu – când se întinsese să-mi pună mâncarea în farfurie. Fie îmi atinsese urechea cu brațul, fie mă împinsese cu șoldul când se întorsese cu polonicul spre tatăl ei.

Acum, pe întuneric, în timp ce ea făcea vânt pentru amândoi cu evantaiul, simțeam că fiecare părticică din trupul meu are o viață separată. Eram conștient de fiecare mișcare pe care o făcea Bakul, cât de mică ar fi fost, de fiecare atingere întâmplătoare a umărului, șoldului sau încheieturii mâinii ei. În mintea mea parcă nu mai era loc de gânduri, ci doar de senzațiile pe care mi le stârnea atingerea ei. Ascultam vocea lui Nirmal Babu vorbind despre *stupa* descoperită în apropierea ruinelor din Songarh, despre oamenii care veneau în număr impresionant să o vadă și care își scrijelcau numele pe piatra străveche. Aproape că-i părea rău că o

scosese la lumină. Ne-a vorbit despre încercările de a escalada live restul, despre propriile lui călătorii. Câinele a început să scheaune încet prin somn. L-a mângâiat pe urechi ca să-l liniștească și s-a apucat să ne spună despre fosilele recent descoperite în Himalaya.

În tot acest timp trupul meu aștepta atingerea lui Bakul. Genușii îmi tremurau, atât mă sforșam să nu mă dau mai aproape de ea.

La un moment dat o piatră a venit din întuneric și a căzut la mică depărtare de noi. Câinele a sărit în sus lătrând furios, Bakul a oftat și a zis:

— E vremea să intrăm în casă.

Încă o piatră căzu, de astă dată într-un tufiș de lângă poartă. După un scurt moment de tăcere se auzi un plânset neobișnuit, ca de bebeluș sau pisică.

— Ce se întâmplă? am exclamat, sărind în sus și îndreptându-mă spre locul de unde venea zgomotul. Cine-i acolo? am strigat. Ieși să te văd, lașule!

— Stai jos, Mukunda, a spus Nirmal Babu cu voce resemnată, fără să pară deloc surprins. N-au cum să ajungă la noi. N-o să intre dacă știu că stăm afară. Și poate cred că avem un ciobănesc alsacian uriaș.

— Cum adică? Ies eu afară și dau de ei. Ce se întâmplă?

Și atunci, chiar înainte să-mi explice Nirmal Babu, am înțeles. Erau oamenii lui Aangti Babu, colegii mei Bhim și Harold. Știind de ce erau în stare, îmi dădeam seama că ce făceau acum era doar o joacă pentru ei și că nu-și arătasera cu adevărat colții. Parcă îi și vedeam privind-mă peste zid, bucurându-se că eram la ananghie.

— Am sperat să te pot scuti de amănunte neplăcute, s-a auzit din întuneric vocea lui Nirmal Babu pe același ton resemnat, însă cred că... stai jos, Mukunda, n-are rost să te plimbi de colo-colo.

Mi-am reluat locul lângă Bakul, dar tot mai aruncam câte o privire spre zidul înconjurător, întrebându-mă când va cădea următoarea piatră. Aveam în fața ochilor figura cadaverică a lui Harold declamând: „Ridică ochii la stele, ridică ochii la stele“, în timp ce căuta pietre și le arunca peste zid, în grădină.

— De asta nu putea Ajay să-ți dea drumul în casă, spunea Nirmal Babu. Acum câteva zile, când Bakul m-a însoțit la doctor ca să-mi ia tensiunea, au venit doi indivizi care spuneau că sunt din partea companiei de electricitate. Ajay i-a lăsat să intre, iar ei s-au dus la coloana principală și ne-au tăiat curentul electric. Când ne-am întors, casa era cufundată în întuneric. A muncit un electrician două zile ca să repare stricăciunea. De asta l-am învățat pe Ajay să nu dea drumul nimănui înăuntru, fiindcă e prea tânăr ca să judece oamenii.

Nirmal Babu a căutat iar chibriturile. Vârful roșu al Țigării s-a aprins în întuneric.

— Nu i-ai văzut pe Kamal și Manjula pentru că au plecat din Songarh. Afacerea lor a mers prost, Kamal era înglodat în datorii, chiar dacă vânduse tot, până și fabrica și terenurile pe care cultiva plantele medicinale. Aveau nevoie de altceva. Kamal s-a gândit să-și găsească o slujbă, iar Manjula n-a fost niciodată fericită aici.

Nirmal Babu s-a oprit, ca și cum îi era greu să spună mai departe.

— *Baba!* Nu le căuta scuză! a exclamat Bakul. S-au purtat îngrozitor, a spus ea pe un ton mușcător. Într-o bună zi am aflat că vânduseră casa fără știrea noastră, folosindu-se de niște procuri pe care le făcuse *baba* pe vremea când era mai tot timpul plecat. Nu ne-au spus absolut nimic, doar că va trebui să ne mutăm, și ne-au oferit o sumă ridicolă, crezând că ne pot cumpăra.

— N-au vrut să ne cumpere, a intervenit Nirmal Babu, ne-au dat partea noastră, în chip de compensație.

Încă o piatră a aterizat cu o bufnitură în curte. O mână de pietriș a duruit pe acoperișul de tablă al gheretei de lângă poartă. Ajay a venit și a luat câinele care parcă turbase.

— Sunt sigură că am fi putut contesta în justiție, dar *baba*...

— Nu vreau să-mi irosesc viața prin tribunale, i-a tăiat Nirmal Babu vorba cu asprime, ca și cum mai avuseseră discuția asta de multe ori. Am alte lucruri la care să cuget și pe care să le fac.

Bakul se hotărâse să nu înceapă o ceartă. A tras aer pe nas cu putere, dar nu a zis nimic.

— Nu văd nici o cale de a ieși din situația asta, Mukunda, mi-a mărturisit Nirmal Babu. Nu vreau să-mi irosesc viața prin

tribunale, și cu atât mai puțin judecându-mă cu fratele meu. Vreau s-o văd pe Bakul măritată și apoi mă mut într-o casă mică.

Bakul a pufnit, dar încet, ca să n-o audă tatăl ei.

— Tu știi, Mukunda, că nu mi-am dat niciodată în vânt după rude, a spus Nirmal Babu cu un zâmbet forțat. Numai că acum chiar sunt nevoit să îi curtez ca să găsesc un băiat potrivit pentru Bakul. Ia spune, știi pe cineva care ar putea fi luat în considerare? Vreun prieten?

Pe întuneric nu puteam să-i văd fața. Părea că glumește, dar poate că era pe jumătate serios. La urma urmei, Bakul avea aproape douăzeci și trei de ani și la vârsta ei majoritatea fetelor erau măritate. Dar ea avea altă părere fiindcă s-a răstit la el:

— *Baba!*

— Mda, a făcut Nirmal Babu. Am nevoie de puțin timp, dar cel care a cumpărat casa se grăbește și ni i-a trimis pe golanii ăștia pe cap. Într-o noapte aruncă pietricele, în alta sună de nenumărate ori la sonerie, altă dată găsim gunoi aruncat în fântână. N-am văzut niciodată pe nimeni, dar lucrurile astea se întâmplă de vreo două săptămâni.

Și-a trecut mâna peste ochi și a zis:

— Poate că în seara asta s-au potolit. Cred că n-au mai găsit pietre.

S-a ridicat de pe scaun și s-a întins ca să se dezmoștească.

— Rămâi aici, Mukunda, de ce să te întorci la hotel când casa ta e aici?

M-am ridicat și eu.

— Trebuie să plec, am spus bâlbâindu-mă. Am ceva de lucru, de făcut niște hârtii.

Nu eram în stare să îl privesc în ochi, nici măcare pe întuneric, știind ce secret ascund ochii mei.

— Nu vrea să stea, *baba*, a spus Bakul disprețuitoare. Preferă confortul de la hotel.

— Ba nu, am protestat. Hotelul nu e bun, Bakul, dar...

— Dar casa asta e mult mai rea? a întrebat și dinții i-au sticlit pe întuneric.

— Dă-i pace, Bakul, a zis Nirmal Babu. Ne mai vedem?

— Măine mă întorc, am promis.

Mi-am turnat o porție mare de rom din sticla cumpărată într-o prăvălie de lângă gară. Am amestecat romul cu apă caldă, singura pe care o aveam la îndemână. Era deja târziu, dar am luat o înghițitură bună care m-a ars pe gât. „Ce să fac, ce să fac?” mă întrebam fără să găsesc răspuns. Nu mă puteam duce la Aangti Babu să-i spun: „M-am săturat de mârșăviile pe care mă pui să le fac. Găsește-ți pe altcineva”. Dacă găsea într-adevăr pe altcineva? Nimeni nu ar fi avut probleme de conștiință ca mine.

Aș fi putut să-i scot de acolo cu blândețe și să le găsesc o locuință plăcută. Dar, când mă gândeam la casa aceea, căminul meu, lăsată pe mâna lui Aangti Babu și a complicilor lui, ca să fie invadată, sfărâmată, sfărtecată, îngropată sub o altă construcție, dată uitării... Peste poate!

Nu mă gândisem vreodată că munca pe care o făceam s-ar putea întoarce împotriva mea. Latura ei întunecată fusese întotdeauna ascunsă în spatele vieților celorlalți. Îmi dădeam seama că așa nu mai pot continua, dar, dacă renunțam la slujbă, ce aveam să fac? La ce altă meserie mă pricepeam? Cum aveam să-mi întrețin copilul și soția?

Stăteam întins în pat, cu ochii în tavan și abia atunci am văzut ventilatorul. Axul central era galben de unsoare. Stratul era atât de gros de ziceai că va cădea în orice clipă. Lamelele se învârtteau scârțâind, atât de încet că vedeam murdăria adunată pe margini, ca niște negi negri. Aveam impresia că la fiecare rotație se aduna o picătură de murdărie care avea să-mi pice drept în ochi.

Soția mea. Ce-ar zice dacă ar ști că Bakul și cu mine ne făcuserăm ochi dulci roată seara? Și Tommy. De ce el și Bakul se simțeau atât de bine împreună, de ce erau atât de apropiați? Erau amanți?

Și dacă erau, de ce nu-mi venea la îndemână?

Soarele bătea drept pe fața mea. Era deja miezul zilei. Am rămas nemișcat câteva clipe, scărpinându-mă după ureche, unde

mă pișcase un Țânțar. O vreme am ascultat zgomotele înăbușite ale hotelului. În cele din urmă m-am sculat din pat, am privit cu scârbă sticla de rom pe jumătate goală și paharul de pe noptieră și am luat prosopul. Îmi făceam socoteala că baia de la capătul coridorului e goală la ora aceea și că o baie bună m-ar pune pe picioare.

Când am deschis ușa m-am împiedicat de o grămadă de frunze. Părea a fi un buchet de flori. L-am luat și am intrat înapoi în cameră. Era o singură floare, foarte mare, un fel de crin alb cu stamine lungi, răsucite. Fusese scos din pământ împreună cu frunzele lungi, cărnose. La capătul frunzelor era bulbul, un fel de nap mare, albicios, cu rădăcini ca niște fire de care atârnavă încă bulgărași de noroi.

M-am așezat pe pat și m-am uitat la plantă. Bulbul îmi părea neajutorat, vulnerabil, ca o inimă smulsă din trup și lăsată afară, la vedere. Pe cât era bulbul de primitiv și banal, pe atât de elegantă era floarea, un crin perfect. Am pus planta pe noptieră dar nu mi-am putut dezlipi ochii de la ea. Ba mi se părea enigmatică, ba înduioșătoare, ba malefică. Nu-mi puteam da seama de ce fusese lăsată la ușa mea, nici de către cine. Să fi fost vreo idee năstrușnică de-a lui Harold, menită să bage spaima în mine?

Hotelul a început să-mi pară un loc sinistru, așa că am plecat cât am putut de repede. Nu aveam nici o poftă de bucățile fierbinți de *roti* muiate în *ghee*, nici de porțiile enorme de cartofi cu sos curry pe care le serveau în sala de mese, acum plină de oameni. Chelnerul s-a străduit să-mi intre în voie, dar eu am luat doar câteva înghițituri și am ieșit. M-am îndreptat spre cartierul unde era fosta mea școală. Era tot acolo, întocmai cum o știam: o magazie înconjurată de tufișuri pitice, încălcite, același grup de băieți bătuți de soartă, adunați sub același *banyan*. L-am căutat din priviri pe învățătorul care ne cotonogea în fiecare zi. M-aș fi bucurat să-l văd — pe el sau pe vreun cunoscut, să fi fost chiar și vânzătorul de pește sau de *samosa*¹, care să mă vadă și să strige:

— Hei, Mukunda, tu ești?

¹ Plăcintele prăjite, umplute cu legume, brânză sau carne.

M-am apropiat de o *tonga* oprită lângă toneta unde se vindea ceai – mai mare decât cea de pe vremea mea, cu alt fel de mușterii – și i-am cerut omului să mă ducă pe strada Dulganj.

Am plecat în tropot de copite. Simțeam gustul familiar al aerului fierbinte, al prafului, al soarelui și al verbinei. Aerul era uscat, cu totul diferit de umezeala Calcuttei. Mă simțeam obligat să trec prin locurile unde mergeam adesea pe vremuri, dar nu aveam nici o tragere de inimă. Nu aveam poftă să văd casele noi care se ridicaseră pe câmpurile unde ne jucam în copilărie. Nu doream să găsesc un ghișeu de bilete la intrarea în vechiul fort și nici să văd zidurile scrijelite cu inscripții de genul „Vijay o iubește pe Sunita“.

Am plătit *togawallah*-ul și am intrat în grădina doamnei Barnum printr-o spărtură în zidul din spate. Copacii din jurul iazului cu nuferi crescuseră mult, coroanele lor se înfrățiseră și acopereau aproape tot cerul. În întunericul răcoros aproape că uitai de fierbințeala zilei. Pe apa murdară, plină de frunze, pluteau nuferi purpurii, uriași.

Chiar fusesem odată atât de mici încât puteam înota în iaz? M-am întins pe burtă lângă apă și mi-am sprijinit bărbia în pumni. Mă închipuiam înotând printre ierburi. Bakul înota alături de mine, aici apărând, aici pierzându-se în întuneric. La un moment dat n-am mai văzut-o, am încercat să o strig, dar apa înăbușea sunetul vocii mele. Bakul s-a apropiat înot de mine, am văzut hainele plutind în jurul ei, apoi lipindu-i-se de trup, numai că de data asta nu avea sâni cât piersicile, ci sâni mari, de femeie. Am vrut să îmi feresc privirea, dar ea a venit spre mine și prin apă m-a sărutat pe gură.

— Ai adormit, Mukunda?

Am deschis ochii împăienjeniți de somn și am pus palma streașină ca să mă feresc de lumină. Atunci mi-am dat seama că încep să se întunece și am sărit în sus.

— De unde ai știut că sunt aici? La fel ca ieri!

— M-am gândit eu că nu poți fi în altă parte. Toată ziua m-am gândit la tine și, fiindcă n-ai apărut, am venit aici să te caut.

S-a așezat pe iarbă lângă mine. Era îmbrăcată într-un sari de culoarea norilor la vremea musonului și o bluză verde ca marea. Culoarea ochilor ei părea și mai neobișnuită. A zâmbit și i-am văzut dințele strâmb. Ascundea ceva în sari și tremura de nerăbdare, întocmai cum făcea când era o copilă. Niciodată n-a putut să-mi ascundă ceva multă vreme.

— Ei, ce ascunzi? am întrebat-o și m-am întins la loc în iarbă.

O simțeam atât de apropiată că aș fi putut să-i spun orice, dar în același timp eram copleșit de sfială.

— Nimic, a răspuns, apoi, ca și cum nu o mai răbda inima, a scos obiectul cu un gest teatral: Mai ții minte ăsta?

— Fluierul? Fluierul meu?

— Al tău. Cel pe care l-ai cumpărat când am fost la *mela*, ți-aduci aminte?

Am întins mâna și l-am luat, am pipăit suprafața lucioasă și sfoara pe care o răsucisem la capete ca să-l protejez. Fluierul meu de acum doisprezece ani, de care uitasem cu totul. Bakul îl păstrase! Am simțit cum mi se răsucesce ceva în stomac și i-am dat fluierul înapoi. Nu știu dacă și-a dat seama că-mi tremură mâinile.

— Nu-l mai vrei?

M-am întins din nou pe burtă, am cufundat o mână în iaz și am prefirat apa printre degete, simțind cum mi se împotrivesc.

— Acum e al tău. Cred că am și uitat să cânt.

— Ei, află că eu am învățat să cânt la fluier. Nu mai scot sunetele alea...

— Ca niște vânturi?

A izbucnit în râs, a dus fluierul la gură și a ținut buzele, dar s-a pus iar pe râs. Și-a pierdut răbdarea și m-a luat la rost:

— Uite ce-ai făcut! Nu pot cânta dacă o ții tot așa.

— Hai să ne gândim la ceva trist, i-am sugerat eu.

Mi-am ținut răsuflarea, m-am mușcat de obraz și am privit-o fără să clipesc. Mă gândeam la buzele ei, cum ating fluierul acolo unde îl atingeam eu odată. Un gând stupid, sentimental, care îmi făcea însă plăcere.

— Arăți de parcă... a chicotit ea și m-a umflat și pe mine râsul.

— Acu' ce mai e? Chiar nu poți să fii serioasă măcar un minut? Nu mai suntem ca la zece ani, când nu ne puteam abține să nu râdem.

A lăsat fluierul jos și a spus:

— Nu pot să-mi închipui cum de râdeam atât. Parcă a trecut o veșnicie de atunci. Îți vine să crezi că eram atât de mici încât puteam înota în iaz? Mai ții minte?

M-am întors pe spate, cu capul sprijinit pe brațe și am privit printre frunze la cerul care își schimbase culoarea. Păsările au început să cânte din nou, parcă prinzând viață în așteptarea unei seri răcoroase. Ce mai ținea Bakul minte? Ce mai dorea să țină minte? Sau poate uitase totul și voia doar să facă conversație? O mai atinsese cineva după mine și o făcuse să uite?

Când a socotit că trecuse vremea când aş fi putut da un răspuns, a dus fluierul la buze și am auzit ceea ce știam acum că este cântecul compus de Sibelius, o melodie limpede, sfâșietoare. Notele îi ieșeau puțin tremurate, ca și cum nu se liniștise cu totul, vreo două chiar le-a greșit, dar relua de fiecare dată. Închisese ochii. Ținea buzele ținute, obrații îi erau scobiți sub pomeții înalți. Am remarcat că avea o mică pată cafenie pe obrazul stâng. Șuvițe de păr au început să i se lipească de față, stârnite de briza serii. A scuturat din cap ca să le dea la o parte. Fiindcă nu voiam să se oprească din cântat, am întins mâna și i-am dat părul de pe obraz. Speram să nu bage de seamă.

Era doar un pretext ca să o ating, bineînțeles, și ea s-a oprit.

Dar eu o atinsesem și nu mă mai puteam opri. I-am mângâiat obrazul, mi-am plimbat degetele de-a lungul bărbiei. Am simțit forma sprâncenei ei în vârful degetului și gingășia pleoapei închise. Eram ca un orb care vrea să țină minte fiecare amănunt. Am sucit cercelul de aur pe care îl avea în ureche și am pipăit pielea fină ca o petală de floare.

Nu-mi amintesc cum de fluierul nu s-a rupt sub noi, ori poate că îl pusese Bakul deoparte, și nici cum a căzut sariul de pe ea.

Țin minte însă atingerea buzelor ei, a limbii, respirația cu miros de iarbă abia cosită și felul în care, cu toate că gura mea îi acoperea gura, izbutea să spună iar și iar:

— De ce nu te-ai întors? De ce nu te-ai întors? Te-am așteptat atât...

Când ne-am întins pe iarbă unul lângă celălalt se întunecase. Printre ramurile copacilor vedeam cum pe cerul purpuriu apar stelele, una câte una. În depărtare, un bătrân cu voce plină cânta un cântec foarte popular la vremea aceea:

— Babul Mora... Naihara...

— Muzica cântată pentru tine e plăcută, dar cea cântată pentru alții te încântă, am murmurat, cu gura ascunsă în părul lui Bakul.

— Groaznic, mi-a răspuns tot în șoaptă. Asta ai învățat-o la Calcutta?

— E Afsal Mian, nu-i așa? Tot mai cântă.

S-a lipit de mine și a sprijinit bărbia pe gâtul meu. Știam fără să fie nevoie să-mi spună că se gândea la noaptea când fugisem de la ruine ținându-ne de mână și ne sărutasem pe pajiștea pustie, pe întuneric, fermecați de lumina stelelor și de steaua căzătoare care lăsa o dâră pe cerul negru.

Când am ajuns acasă, l-am găsit pe Nirmal Babu la capătul celălalt al grădinii. Stătea singur, pe întuneric, și n-am fi știut că e acolo dacă n-am fi văzut vârful aprins al țigării.

— Trebuie să plec, i-am spus când a bătut cu palma în bancheta leagănului, invitându-mă să vin lângă el.

— Ce atâta grabă? s-a mirat. Stai și miroase parfumul minunat de gardenie și *raat ki rani*... florile de noapte ale tatălui meu. Nu vrei să stăm la masă înainte să pleci? Bakul, n-am putea...

Nu i-am dat timp să răspundă:

— Trebuie să prind trenul, chiar că n-am de ales. Dar mai vin, când am să pot, iar dacă ai nevoie de ceva din Calcutta... cărți?... discuri?

— Nici n-am apucat să te întreb, a spus Nirmal Babu. Ce te-a adus aici? Doar n-ai venit numai ca să ne vezi pe noi?

— Ba da, am răspuns zâmbind, fără să privesc spre Bakul. Chiar de asta am venit.

În trenul care mă ducea huruind spre Calcutta n-am putut pune geană pe geană. Am stat la fereastră, dar de data asta abia dacă am văzut peisajul. Nu mă puteam gândi decât la cum se agășase Bakul de mine, tremurând. Nu voia să-mi dea drumul, să mă lase să plec. În toată vremea cât stătusem departe, nu doar cu tânjiseam să fim iarăși împreună! După ce făcuserăm dragoste ațipisem lângă iazul cu nuferi. Când m-am trezit am văzut că mă privea mânioasă.

— Cum de poți să dormi când avem așa puțin timp de stat împreună? m-a întrebat.

Și-a plimbat degetele pe fața mea, apoi s-a aplecat și m-a sărutat pe pleoapele închise. Parcă m-a atins aripa unei păsări. Pe de o parte mă simțeam vinovat, dar în același timp mi se părea că lucrurile sunt pe făgașul pe care ar fi trebuit să fie.

— Mă gâdili, am spus somnoros.

— La ce te gândești? m-a întrebat atât de încet că abia am auzit-o.

— La nimic, am râs eu. Nu-mi vine nimic în minte.

Nu mi-a răspuns, dar i-am simțit privirea ațintită asupra mea.

— Ce e, Bakul? am întrebat pe jumătate adormit.

— Am făcut ceva rău?

— Așa crezi? Ți pare rău?

— Nu, a spus cu tărie. De ce mi-ar părea? Mă simt ca și cum mi-aș fi promis mie însămi că am să fac ceva și acum, în sfârșit, am împlinit acel lucru.

Un sentiment neașteptat de tihnă a coborât și peste mine. Am răsucit pe deget o şuviță din părul ei și am zis:

— Atunci, de ce mă întrebi pe mine?

— N-o să spunem nimănui, da? Să nu-ți dea prin cap vreo prostie. Ai soție și copil.

— Știu. Am închis ochii și am tras-o mai aproape: Așa este. În curând poate că și tu vei avea soț și copil.

Acum eram întins în cușetă, legănat de tren, și zâmbeam fericit cu ochii la întunericul de afară. Chiar și după atâția ani, eram legați unul de altul așa cum nu cred să mai fi fost cineva vreodată. Nimic altceva nu mai avea importanță, nici măcar faptul că fusesem nevoit să plec de lângă Bakul.

În același timp, mintea îmi fugea și la lucruri mai practice. Aveam să dau ochii cu Aangti Babu. Ce aveam să-i spun? Nu făcusem ceea ce îmi poruncise. Nu numai că nu-l intimidasem pe Nirmal Babu, dar nici măcar nu adusesem vorba de plecarea lor din casă. Nu mă dusesem să mă întâlnesc cu Harold și Bhim sau cu cei care îi hărțuiau pe locatarii fostului meu cămin, nu le dădusem instrucțiuni despre ce să facă mai departe. Cu siguranță că aveau să-i povestească lui Aangti Babu că fusesem neglijent, ba poate aveau să mă acuze și de trădare. Aangti Babu avea să-și închipuie că am încheiat o înțelegere cu cei de la Songarh. Așa era firea lui: nu se încredea în nimeni până la capăt și în orice situație mai avea un as în mânecă.

În timp ce trenul mă purta tot mai aproape de lumea șarlataniilor și a învârtelilor, pe măsură ce mă îndepărtam de Nirmal Babu, Bakul și vechiul meu cămin, îmi era din ce în ce mai limpede că va trebui să găsesc o cale de a da peste cap planurile lui Aangti Babu de a-i izgoni din casă și să pună mâna pe ea. Ei, dar ce?

Cred că m-a furat somnul, pentru că m-am trezit tresărind. Îmi venise o idee care m-a făcut să mă ridic în capul oaselor, cu inima bătând. O idee absurd de simplă.

— N-ai băgat de seamă, s-a bosumflat soția mea ținându-și buzele așa cum știa că-mi place mie. Băiatul stă în picioare. Să fi văzut ce mutriță a făcut când s-a ridicat!

În seara aceea mă întorsesem de la Songarh.

— Uf, am zis. Două zile am lipsit, și tocmai atunci s-a întâmplat.

L-am ridicat și l-am pus pe genunchi, prefăcându-mă că sunt atent la sporovăiala soției mele, care îmi istorisea tot ce se petrecuse cât lipsisem eu. Mama lăptarului, o femeie grasă, de vreo șaiszeci de ani, își luase obiceiul să ne aducă ea însăși laptele și îl îndoia cu și mai multă apă decât fiul ei. Copacul de mango din grădină înflorise în cele din urmă – de cât timp era acolo? Din totdeauna, nu? A, da, o pisică fătase pe veranda din spate. E semn bun sau rău? Mama lui Champa zice că e semn că vor mai veni și alți copii în casa asta, îți vine să crezi?

Credeam că sunt atent la ea, dar probabil că eram cu mintea aiurea, fiindcă soția mea s-a oprit brusc și m-a întrebat:

— Ia spune, ce-am zis adineauri?

— Ai zis: „Ia spune, ce-am zis adineauri“.

S-a încruntat:

— Nu mă supăra. Spune-mi ce-am zis adineauri.

— Spune-mi ce...

A izbucnit în hohote de râs, a luat o pernă și a aruncat-o spre mine.

— Vorbesc serios, să știi. N-ai ascultat o vorbă din ce-am spus.

Într-adevăr, n-o ascultasem. De când făcusem dragoste cu Bakul eram într-o stare de exaltare nestăpânită și nu mă puteam

gândi la nimic altceva. Nu mă simțeam vinovat și nici nu mă condamnăm pentru ceea ce făcusem. Nici nu consideram că îi fusem necredincios soției mele. Î făcusem dragoste cu Bakul – un gest inevitabil, care nu putea fi legat de nimic altceva, un gest natural, de la sine înțeles. Lucrurile nu stăteau așa, desigur, numai că, în seara aceea, în mintea mea nu era loc pentru alte gânduri.

— Mă... eram... am zis pe un ton pocăit, dar gândurile mele mergeau mai departe. Am dat băiatul jos de pe genunchi și am spus: Cât am fost plecat am întors lucrurile pe față și pe dos. Mi-a venit o idee. Spune-mi ce crezi.

S-a așezat cu o privire gravă. Înțelegea că e ceva serios dacă îi cer părerea. Acum, când mă gândesc la ziua aceea, mi se face milă de ea. Era încredințată că tot ce hotăram eu era spre binele ei și al fiului meu, că nu voi face niciodată nimic împotriva lor.

— Casa asta, am zis. După cum știi, nu e a noastră. Au trecut șase ani de când a plecat Suleiman Chacha, iar de scris n-a scris decât în primii doi. Casa e ca și a noastră, dar nu tocmai.

— Da? a făcut ea îngrijorată.

— Poate că el și Chachi au murit. Cine știe dacă nu ne trezim că un moștenitor de care nu avem habar vine și cere casa înapoi? Am văzut multe în meseria asta. Sunt lucruri care se întâmplă foarte des. De azi pe mâine ne putem trezi în stradă. Vreau să încep o afacere pe picioarele mele. Casa asta e prea mare doar pentru noi trei. Mă gândesc să o vindem cât încă mai putem și să ne mutăm în ceva mai mic. Așa suntem în siguranță iar eu am banii pe care să-i bag într-o afacere.

Am tăcut, așteptând să văd ce zice.

— Are vreo legătură cu Songarh? m-a întrebat bănuitoare.

De când eram împreună îi povestisem despre locul copilăriei mele, dar avusesem întotdeauna mare grijă ce spun – sau cel puțin așa credeam.

— Într-un fel, am spus gânditor. Tocmai văzând ce se întâmplă acolo mi-a venit ideea. Unul din frați l-a înșelat pe celălalt și l-a lăsat pe drumuri. În cine să mai ai încredere? Iar noi nici nu suntem rude cu ei, nu avem nici măcar aceeași religie!

— Dar mie îmi place casa asta. Îmi plac veranda și lămâiul. Și cum rămâne cu mama lui Champa, cu vecinii? Unde o să locuim? Înghesuiți într-o casă străină! N-am nevoie de nici un ban.

— Nu e vorba doar de bani. Am putea să pierdem atât banii, cât și casa. Au trecut mulți ani de la Separație. Bengalezilor din Pakistanul de Est nu le merge prea bine, unii dintre ei se întorc. Aș vrea să fiu cu un pas înainte, să nu fim luați pe nepregătite.

Soția mea a gemut, s-a întins pe pat și și-a îngropat fața într-o pernă.

— Nu știu ce te-a apucat, a spus cu voce înăbușită. Ai fost plecat două zile și ai venit cu idei sucite. De ce mă mai întrebi? Mi-ai da ascultare dacă aș zice nu?

Îmi dădeam seama că plânge cu fața afundată în pernă la gândul că va fi nevoită să plece din casa noastră cu grădină, dar începusem să cred și eu ceea ce povesteam. De multe ori, îmi spuneam singur, ca să mă liniștesc, evenimentele te îndrumă pe calea bună. Nu avusesem niciodată un sentiment de siguranță trăind într-o casă care nu era a mea. De ce să-mi irolesc viața – și nu numai a mea, ci și a familiei mele – într-o casă luată cu împrumut? Pe deasupra, eram confruntat și cu o dilemă morală: cum să stau cu brațele încrucișate în timp ce Nirmal Babu, omul care mă crescuse, era aruncat în stradă?

A doua zi m-am dus la lucru emoționat, neștiind dacă Aangi Babu va fi de acord cu planul meu. M-am ridicat de zeci de ori de pe scaun, cum azeam că intră cineva, dar el nu a venit decât după-amiază. L-am așteptat lângă ușă. Când a dat cu ochii de mine m-a privit fără să zâmbească și mi-a ordonat:

— În biroul meu. Peste cinci minute.

De data asta nu m-a poftit să stau jos. Și-a făcut de lucru cu cutia de *paan*, a scos o bucată și a îndesat-o în gură. Avea deja buzele roșii. Apoi mi-a făcut semn să stau și, cu gura plină de suc de *betel*, a mormăit ceva, cred că: „Stai jos, spune-mi ce s-a întâmplat, au părăsit casa?”

Harold și Bhim nu se întorseseră de la Songarh, deci nu avea de unde să aștepte ce puneam eu la cale.

I-am povestit ideea care îmi venise în tren, și anume să îi propun un schimb. Putea lua casa mea din Calcutta, care valora mult mai mult decât o casă veche dintr-un orașel de provincie, dacă îmi dădea casa din Songarh. Cu condiția ca nimeni să nu aibă știre de acest schimb. Trebuia să pară o vânzare ca toate celelalte. Diferența de valoare între cele două case mi-o va plăti în bani, cu care voi putea să-mi pornesc propria afacere. Am vorbit cam repede, pe nerăsuflate, dar am explicat clar situația și nu m-am poticnit când mi-am pus ideile în cuvinte.

Aangti Babu își ștergea sudoarea de pe chelie cu aceeași batistă murdară. La început fusese surprins, nu prea știa la ce să se aștepte, dar în scurtă vreme pe față i s-a lățit un zâmbet șiret. Mi-a făcut semn să mă opresc, a luat scui pătoarea de alamă în forma figurii unei femei cu gura deschisă. A ținut bine și a trimis un jet de lichid roșiatic în gura femeii apoi s-a șters pe buze. Am întors privirea, îngreșat, cu toate că îi cunoșteam obiceiurile. Acum avea două dăre de suc de betel în ridurile de la colțurile gurii. S-a scărpinat pe ceafa și mi-a vorbit în timp ce-și cerceta cu atenție unghiile.

— Vasăzică, a spus rar, măsurând cuvintele, te-am înțeles bine?

• A repetat cuvânt cu cuvânt ceea ce-i spuseseam.

Sigur că doream foarte tare să fie de acord cu propunerea mea. Dar fiindcă eram protejatul lui m-am gândit – sau poate că am nutrit speranța vană – că îi va păsa de mine. Chiar în timp ce îi explicam mă așteptam să mă oprească, să-mi spună: „Mukunda, nu fi prost. E un târg păgubos. Te previn pentru că-mi pasă de tine. Dacă ar fi fost vorba de altcineva aș fi tăcut și l-aș fi lăsat să se păcălească singur“.

Numai că el a acceptat fără șovăială, ba chiar se vedea că se străduie să-și ascundă șiretenia.

— O mutare inteligentă, Mukunda. Ești foarte isteț. Pui mâna pe o proprietate mare, cu un teren uriaș, liber de orice construcție, care se va aprecia considerabil în timp. De fapt, mă tot gândesc de o vreme că a venit timpul să fii pe picioarele tale. Te-am învățat tot ce știu. Ai să ajungi departe. Mukunda, ascultă la mine!

Cât despre căsuța asta dintr-o suburbie a Calcuttei pe care mi-o oferi... știi și eu ce să zic... e totul nesigur, nu sunt acte de proprietate, nici un fel de acte de fapt. Merită să risc? Ba poate că merită, ca să te ajut. Cu banii rămași ai putea să-ți pornești propria ta afacere, așa cum îți dorești.

Iuțeala cu care a acceptat m-a făcut să mă simt ușurat, dar m-a și dezgustat. Casa lui Suleiman Chacha se afla într-un cartier de prima mână și el știa foarte bine. A locui într-o casă însemna a fi proprietar în proporție de nouăzeci la sută – era unul dintre principiile pe care mi le vârase în cap el însuși. Și, chiar dacă moștenitorii unui proprietar musulman care lipsea de șase ani și-ar fi făcut apariția acum, ce șanse ar fi avut în fața lui Aangti Babu și a bătașilor lui? În două luni ar fi vândut casa și ar fi încasat banii. Pe când eu mă găseam în situația contrară: deveneam proprietarul unei case în litigiu, aflată într-un orășel de provincie care, foarte posibil, nu avea să vadă viitorul grandios pe care i-l profețeau unii. Aangti Babu nu m-a întrebat ce mă împingea să fac un pas atât de necugetat. Poate că era curios sau poate că avea ideile lui, dar cel mai tare dorea ca vânzarea și schimbul să se facă înainte ca eu să mă lămuresc ce prostie fac. A fost întruparea diplomației, s-a purtat cu mine ca și cum îi propuneam un târg care urma să-mi schimbe viața. Adevărul că așa era, dar nu în felul în care credea el.

Cu toate că se grăbea să încheie târgul, a izbutit să mă facă să scad prețul cerut pentru casa din Calcutta, ceea ce înseamnă că am rămas cu mai puțin decât mă așteptam.

În naivitatea mea îmi făcusem iluzii cum că ar putea fi mânat de vreo pornire părintească față de mine; acum revenisem cu picioarele pe pământ, însă când am ieșit din biroul lui mă simțeam cuprins de un sentiment de ușurare nemaiîncercat până atunci: viitorul lui Nirmal Babu și al lui Bakul era în mâinile mele. În scurtă vreme, actele de proprietate ale casei de la numărul 3 din strada Dulganj vor fi ale mele. Casa copilăriei mele era salvată. Nimeni nu avea să o dărâme și să construiască altceva în locul ei.

Câteva zile mai târziu, când am întocmit toate actele, m-am așezat la masa pe care o aveam pe culoarul din fața biroului lui Aangti Babu și m-am apucat să scriu o scrisoare.

Stimate Nirmal Babu,

Mi-e greu să vă explic, dar întâmplarea face că am descoperit cine a cumpărat casa dumneavoastră de la Kamal Babu. Fiindcă îl cunosc, am reușit să-l conving...

Am rescris textul de șapte ori. N-a fost gata decât la sfârșitul zilei. În scrisoare îi explicam lui Nirmal Babu că nu mai e nevoie să își caute altă casă cel puțin atâta vreme cât va depinde de mine, ceea ce înseamnă pe viață. Va putea trăi netulburat în casa din strada Dulganj. Răspunsul lui a venit cu poșta următoare: o scrisoare în care își exprima uluirea și recunoștința, își cerea scuze și se străduia să rămână demn. Părea să ia de bună explicația mea. De altfel, îmi confirma că derbedeii care le tulburau liniștea dispăruseră și îmi mulțumea, cu sinceră uimire, că Bakul și el își regăsiseră liniștea. Mi se rupea inima pentru el și am pus scrisoarea deoparte fără să răspund.

*

Plecarea din casa lui Suleiman Khan a fost o grea încercare până și pentru mine. Nu voiam să mă despart de cărțile lui Suleiman Chacha, care îmi deveniseră prieteni buni; soția mea era hotărâtă să le vândă unui anticar. Noorie nu-i intrase niciodată în voie soției mele, căreia nu-i plăcea deloc să fie ocărâtă și ciupită. Voia să-l dăm cuiva sau să-l lăsăm în libertate, dar am țipat la ea atât de tare că a renunțat. Pe de altă parte, voia să luăm cu noi niște mobile masive care îi fuseseră date ca zestre; eu însă știam că noua noastră casă va fi prea mică pentru paturi cu baldachin și dulapuri sculptate. Ne-am certat o seară întreagă. Am cedat și am încuviințat să luăm cu noi un dulap, în schimb am șantajat-o cu masa de lucru a lui Chacha. M-am dus la culcare în tăcere,

clocotind de nervi și m-am trezit ursuz de mânia pe care o ținam în mine.

Și cu toate astea eram îmbătat de fericire gândindu-mă că am salvat-o pe Bakul, că datorită mie poate sta liniștită în casa ei și că, deși eram departe, vegheam asupra ei. Cele câteva ore petrecute cu ea la Songarh mă schimbaseră pe veci și eram conștient că viața mea nu va mai putea fi cea de până acum. Simțeam că se modifică ceva în mine, că nu mai sunt același om. Mă mângâiam cu ideea că oamenii sunt făcuți ca să iubească multe alte ființe. Era un gând pe care nu-l împărtășeam nimănui. Mă agățam de el ca de un soi de revelație, de iluminare divină care mă alesese pe mine pentru a se manifesta. La urma urmei, nu ne iubeam părinții, frații, prietenii, soții și copii în același timp, dar în moduri diferite? Dacă soția mea m-ar fi anunțat în clipa aceea că, în afară de mine, mai iubea și alt bărbat, aș fi fost fericit, fiindcă eram convins că pot să le iubesc pe ea și pe Bakul în feluri diferite. Eram încredințat că aș putea și mi se părea că așa mi-a fost scris. Astfel căutam să-mi fac curaj văzând câtă durere îi pricinuiam soției mele și fiului meu, cu toate că acesta era încă prea mic ca să-și dea seama. Nu aveam să-mi părăsesc niciodată soția și copilul, de asta eram sigur. E adevărat că nu puteam să-mi închipui lumea fără Bakul, dar și viața fără fiul meu mi se părea o pustietate la care nici nu mă puteam gândi.

N-am vrut să cumpăr o casă nouă chiar de la început. Bani pe care îi aveam voiam să-i investesc într-o afacere cu construcții. Oricum, cea mai mare parte a banilor erau blocați în casa din Songarh, așa că nu-mi rămânea prea mult de cheltuit. Eram îngrijorat, fiindcă nu știam de câți bani voi dispune când voi începe să lucrez singur. Nu mă gândeam decât la cum să economisesc, așa că eram în căutarea unei locuințe mici, într-un cartier pe care ni-l puteam permite. În cele din urmă am închiriat două camere într-o casă din Shyambazaar. Înăuntru abia aveai loc să te învârești, iar cartierul era unul de oameni săraci. Canalele de scurgere erau la vedere, baia o împărțeam cu alții și era murdară. În fiecare dimineață stăteam la coadă la toaletă. După aceea bărbații și copiii se spălau în curte, la un robinet, în timp ce femeile așteptau

să le vină rândul la baie. Vreo unsprezece familii de chiriași locuiau acolo. În jurul casei erau străzi înșesate de prăvălii. Chiar în fața dormitorului nostru era o tarabă unde se vindea *pakora* până noaptea. Dacă deschideam fereastra – singura pe care o aveam – , fumul prăjelii intra și îmbâcsea totul. La venirea serii o mulțime de bețivi se înghesuiau în fața tarabei. De la măcelăria de alături, unde vindeau pui și carne de miel, răzbăteau toată ziua țipetele înspăimântate ale păsărilor când erau tăiate. Apoi ne venea mirosul cărnii prăjite.

Într-o dimineață, soția mea s-a dus la toaletă și a călcat într-o grămadă de fecale de culoarea muștarului, lăsate pe jos de copilul care fusese acolo înaintea ei.

— Pe jos, a țipat ea. Cum îi cresc părinții de se ușurează pe jos?

— Oho, a strigat mama copilului. Măi, măi, ce noroc pe noi s-o avem pe regina Victoria aici! E învățată cu casele boierești!

— Ai grijă cum vorbești, Nakuler, a strigat soția mea cu voce atât de puternică și mânioasă, încât am auzit de la primul etaj și n-am recunoscut-o.

— Și ce-o să-mi faci? Ne dai afară? Bărbatul tău e mare moșier, nu? Are ditamai afacerea. Ce ne facem cu ăștia care trăiesc pe picior mare?

Chiar atunci s-a băgat în vorbă altă femeie.

— Hai, hai, ce iese din copil nu e spurcat. Nu știi? Papiul de copil e adevărat Ganjaal. Și tu ești mamă, de ce te superi?

Ne-am mutat din casa aceea două săptămâni mai târziu, de cum am găsit altă locuință, de astă dată în cartierul Kidderpore. Stăteam pe o stradă aglomerată, întretăiată în mai multe locuri de linii de tramvai. Cât era ziua de lungă, ba chiar și seara, auzeam țilingăitul clopoșeilor de tramvai și al claxoanelor autobuzelor. Noaptea târziu, când se lăsa liniștea și totul era cufundat în întuneric, mă trezeau strigătele deznădăjduite ale unui băiețel care îl căuta pe taică-său, un bețiv învederat. „*Baba, baba?* Unde ești?” striga copilul cu voce ascuțită. Îl auzeam din diferite direcții, după cum umbla pe străzi în căutarea tatălui. După o vreme înceta; poate că îl găsisse pe taică-său zăcând amețit pe undeva și îl târâse până acasă. Abia atunci adormeam și noi,

osteniți. Ne trezeau croncănitul ciorilor și clănțănitul tramvaielor care treceau în sus și în jos.

Aveam doar o cameră și o bucătărie improvizată, dar eram singuri. Pe acoperiș era și o baie, e adevărat, ca vai de ea. Am atârnat colivia lui Noorie pe acoperiș, lângă fereastră. Parcă țipa mai puțin decât în camerele puchinoase din Shyambazaar. Când era umbră puteam să întindem o pătură pe acoperiș și să lăsăm copilul acolo, cu jucăriile. Gângurea din nou, fericit. După ce crezusem că n-o să mai prind ziua când soția mea nu va mai țipa, am văzut acum că e puțin mai liniștită în noua locuință, deși poate era doar din cauza oboselii la care ne supunea noul nostru fel de viață. Cât despre mine, am început să-mi caut de lucru.

Liniștea n-a durat multă vreme. Soția mea avusese de la început îndoieli cu privire la adevăratul motiv al vânzării casei. Socrul meu și-a luat obiceiul să se înființeze la noi acasă o dată la câteva zile, ca să-i scormonească și mai tare nemulțumirea. Fericirea din primii ani ai căsniciei mele a început să mi se scurgă printre degete ca apa.

Barababu își căsătorise fata cu mine pentru că eram băiat de viitor. Cu toate că nu îmi cunoșteam părinții și nu știam de ce castă țin, socrul meu apreciasse casa al cărei proprietar eram – sau, mai bine zis, îi calculase cu precizie valoarea – și evaluase perspectivele pe care le aveam; una peste alta, găsise rezultatul mulțumitor și mi-o dăduse de fiică-sa de soție. Acum nu îi venea deloc la îndemână noul nostru fel de viață – întocmai ca și fetei lui.

— N-om fi noi bogați, mi-a spus în mai multe rânduri, dar am crescut-o pe fiica noastră ca pe o *maharani*. Nu e învățată cu greutățile la care o obligi. Și pentru ce?

Simțeam în el mai multă ostilitate decât mirare. Bănuiam de multă vreme că mă voise ca ginere mai mult pentru casa lui Suleiman Chacha decât pentru calitățile mele.

— Doar pentru o vreme, până prind cheag cu afacerea, îl asiguram.

— Dar de ce sunt banii o problemă? Asta nu înțeleg, mă hărțuia de câte ori avea ocazia. Ai vândut o casă mare, într-un cartier select, ar trebui să fii bogat! Pe când tu te zgârcești la mâncare! Iar contracte nu te văd că primești. Malini zice că nici măcar pește nu mai cumperi în fiecare zi.

— Banii de pe casă sunt prinși în niște investiții, răspundeam scurt și îi întorceam spatele ca să pun capăt discuției.

Ajunsesem să nu mai suport să-l văd cum urcă scara spre camera noastră de pe terasă, suflând greu și gemând. Totul mă scootea din sărite la el: nasul prea mare cu nări păroase, bărbia teșită, urechile cu lobi lungi peste care își trecea cordonul sacru atunci când își spăla mâinile la robinet și, mai presus de toate, felul în care el și fiica lui vorbeau în șoaptă, trăgând cu ochiul la mine. După ce el pleca, soția mea îmi punea aceleași întrebări, de parcă atunci se gândise la ele.

— Nu înțelegi afacerile, stai deoparte și lasă-mă să fac ceea ce cred eu că e bine! ziceam.

— Mereu țiți la mine.

— Nu țiți. Mă strădui să te fac să înțelegi un lucru simplu. Lasă-mă să-mi fac treaba așa cum știu eu. Nu te amesteca, nu mă cicăli. Ți-am spus eu vreodată cum să gătești sau cum să-l crești pe Goutam?

— Nu e vorba doar de acum, îi dădea ea mai departe ca și cum nu mă auzise. Ajunge să vorbesc și te răstești la mine. Dacă te chem la masă începi să strigi: „Nu vezi că am treabă, nu pot să lucrez în liniște?”

A ieșit furioasă din cameră, bombănind:

— Dacă orice spun te scoate din fire, atunci m-am să mai vorbesc. Las' că vezi tu!

Peste casa noastră a coborât liniștea, o liniște apăsătoare, încordată, întreruptă doar de țipetele subțiri ale copilului. Simțeam că mi se urcă sângele la cap, plecam de acasă și mă duceam pe malul fluviului. Priveam luntrașii slăbănogi care mânau bărcile înfigând prăjinile în apă. Până și ei sunt mai fericiți, îmi ziceam. Știau ce au de făcut, își câștigau mâncarea și băutura. Poate că erau dintre norocoșii care nu au soție. Uneori mă uram pentru

fașărnicia mea, pentru chinurile la care îmi supuneam familia, dar pe de altă parte știam că numai așa puteam proceda. Într-o zi stăteam pe malul fluviului și priveam tramvaiele trecând pe o parte și bărcile pe cealaltă. M-a cuprins așa un dor de vremea când nu aveam nici o obligație și nici o grijă, când mă plimbam prin parcul Maidan cu Arif și vorbeam despre cărți și despre fete, că puțin a lipsit să nu mă arunc în apă. Arif era acum în Lahore, în altă țară, la fel ca Suleiman Chacha în Rajshahi. Aparțineau trecutului, ca de altfel toți prietenii mei. Rămăsesem singur. Cum de mă părăsise bucuria? De ce eram copleșit de mâhnire? Merita să trăiesc în lumea asta străină, în care pierdusem o soție și mă alesesem doar cu dorul de ceva atât de greu de atins care aparținea trecutului meu îndepărtat?

Așa s-au scurs șase luni. Soția mea și cu mine vorbeam, dar rareori ne spuneam ceva. Fața ei, altădată zâmbitoare, era acum înțepenită într-o expresie aspră. Își ieșea adesea din fire. Copilul devenise bolnăvicios. A făcut o alergie a pielii căreia doctorii nu i-au dat de rost și nu mi-a fost ușor să adun banii pentru medicamente. Se trezea noaptea, plângea cu sughițuri și se scărpinga pe corp și pe cap până i se înroșea pielea. Mi se rupea inima când îl vedeam cum suferă. Camera noastră de pe acoperiș se încingea vara ca o cutie de tablă, iar să dormim pe terasă însemna să ne luptăm cu o armată de țânțari. Socrul meu avea dreptate: nu ne puteam permite mănecarea cu care eram obișnuiți.

Nu că n-aș fi încercat. Mai primeam când și când de lucru ca supraveghetor, iar în rest așteptam ocazia să pun pe picioare o afacere – fără succes, de altfel. Adesea, Aangti Babu îmi dădea câte ceva de făcut cu un aer sarcastic, mulțumit de sine. Dar acum eram pe picioarele mele, așa că-mi lipsea salariul pe care îl primeam lunar de la el. Trăiam fără siguranța zilei de mâine. În săptămânile când nu aveam de lucru plecam de acasă spunând că mă duc la birou. Mă învârteam prin oraș, dormeam pe o bancă în Maidan și mâncam *jhaal muri* fiindcă altceva nu-mi permiteam.

În jurul meu cai murgi pășteau iarba moale, verde, în timp ce băieții în pantaloni albi alergau de colo-colo cu bățătoare de cricket în mâini, țipând de-ți spărgeau timpanele. Atunci simțeam că mă destind puțin, că simt ceva din plăcerea cu care caii pășteau iarba grasă sau băieții alergau după mingi. Mă întindeam la umbra răcoroasă a unui copac, îmi sprijineam capul pe brațul îndoit, priveam lumea de jos în sus și mă întrebam dacă e și pentru mine loc acolo.

Va răsări soarele și pentru mine, îmi tot spuncam. 'Toată lumea zicea că o afacere nu începe ușor. În scurtă vreme aveam să strâng destui bani ca să pornesc o afacere și să-l ajung din urmă pe Aangti Babu. Uneori visam să construiesc o casuță pentru Nirmal Babu și Bakul în grădina lor și să vând restul proprietății, convins că ei ar înțelege că nu am de ales. Alteori, în zilele proaste, mă bătea gândul să-i vând proprietatea înapoi lui Aangti Babu, la fel cum o cumpărasem, fără multă tevatură. Dacă mai voia. Dar apoi găseam de lucru ca supraveghetor timp de câteva luni și renunțam la idee. Uneori găseam de lucru ca antreprenor afară din Calcutta, în orașelele din jur, și mă simțeam bine să fiu plecat de acasă.

Zi de zi și oră de oră mă gândeam la Bakul. Tânjeam după ea, uneori mai potolit, alteori cu o înfocare cu atât mai greu de suportat, cu cât nu o puteam împărtăși nimănui. Îmi dădeam seama că mi-am pierdut soția, însă mă liniștea gândul că e acasă cu copilul meu. Eram prins fără scăpare într-un păienjeniș de contradicții și poate de aceea nici nu încercam să le scriu lui Nirmal Babu și lui Bakul. Știam că sunt în siguranță și asta îmi era de ajuns. Iar dacă le-aș fi scris, ce le-aș fi spus?

Câteva săptămâni mai târziu, când am izbutit să strâng ceva bani din munca de antreprenor, l-am dus pe Goutam la un specialist în alergii ale pielii. Soția mea era și mai posacă decât de obicei. Am așteptat în tăcere să ne cheme doctorul, știind că ne vom certa dacă vorbim. În camera de așteptare erau reviste lăsate anume pentru pacienți. Am luat și eu una, pe coperta căreia era

o femeie frumoasă. Am răsfoit paginile fără să citesc, fără să mă uit la pozele care arătau o viață de basm. Atenția mi-a fost atrasă de o mică reclamă pentru cremă de față. Am privit mai de aproape, fără să-mi vină să cred. Figura cu tenul roz, perfect, semăna cu Bakul.

Pe stradă, în tramvai sau în autobuz mi se întâmpla adesea să privesc cu speranță spatele sau umărul unei femei care îmi părea a fi Bakul. Când femeia întorcea capul și-mi dădeam seama că nu o cunosc eram aproape disperat. Fotografia din revistă semăna cel mai bine cu ea dintre toate femeile cu care o confundasem. E drept, nu semăna întocmai. Întâi, avea părul prea aranjat, pielea prea roz. Și zâmbetul era cu totul altul. Nu i se vedea nici dintele strâmb, dar poate că era pe cealaltă parte a feței.

— La ce te uiți cu atâta atenție? m-a luat soția mea peste picior. Frumoasă femeie, nu?

— A, la nimic, am răspuns și am dat foaia, prefăcându-mă că nu-mi pasă; nu-mi dădusem seama că mă privea stăruiitor.

— Orice femeie e frumoasă când nu are de măturat, de spălat pe jos și de cărat apă toată ziua. Toți care o văd zic că e o *apsara*.

— Hai, hai, am răspuns abia stăpânindu-mă. Chiar nu pot să mă uit la o revistă, că mă iei la rost? Dacă te-ai auzi...

Tocmai mă întorsesem dintr-o lungă călătorie. Petrecusem două săptămâni pe șantierul unei școli publice, stând cât e ziua de lungă în soarele orbitor, ca să pun lucrurile la punct. La doctor venisem aproape direct de la gară. Nu eram dispus să mă ciondănesc cu nevastă-mea. Ea însă clocotea de furie, fiindcă rămăsese atâta timp singură să aibă grijă de copilașul bolnav. Nu avea de gând să se oprească.

— Hm. La vârsta ta bărbații o iau razna. E lucru știut. Mama lui Binu mi-a povestit că a găsit poze scârboase pe raftul din camera cumnatului ei, ascunse sub haine. Spune și tu, are patruzeci de ani și e tatăl a doi copii. *Hari, Hari!* a exclamat ea. S-a așezat mai bine pe scaun și a sprijinit copilul de celălalt umăr. Cât om mai avea de așteptat la doctorul ăsta? Și la ce bun? Nici unul n-a fost mai breaz ca altul.

— E cel mai bun specialist în boli de piele din Calcutta, i-am spus. Unde altundeva am putea merge?

În agitația care s-a stârnit când doctorul a scos capul pe ușă și ne-a poftit să intrăm am reușit să rup pagina din revistă și să o bag în buzunar. Chiar dacă nu era Bakul, mi se părea că e mai aproape de mine dacă aveam fotografia în buzunar. Puteam să o privesc în voie.

După ce ne-am întors acasă și am culcat copilul, am pus pagina în dulapul meu, sub un teanc de hârtii și facturi unde ea nu umbla niciodată. M-am spălat la robinetul de pe terasă și apoi, dezbrăcat și înviorat, m-am dus să-mi pun haine curate. Cănille de apă rece pe care mi le turnasem pe corp și pe cap mă binedispuseseră.

— Mâncarea e gata? am strigat către soția mea în timp ce traversam terasa în vârful picioarelor. Mi-e foame, n-am mai mâncat de două săptămâni mâncare gătită în casă!

Din puținele haine pe care le aveam, destul de ponosite acum, cele spălate erau puse teanc la picioarele patului. Le-am dat deoparte una câte una, căutând o *kurta* subțire, pentru ziua aceea înăbușitoare.

Soția mea a strigat din bucătărie:

— Unde ești? Hai să mănânci, orezul e gata.

Se vedea că îi pare rău de cum se purtase și voia să-mi între în voie.

Dar acum eu abia dacă mai puteam respira, necum să mai și vorbesc. Măinile îmi tremurau, m-am așezat pe pat ca să mă liniștesc, fără să iau seama la grămada de haine de pe jos.

Am auzit-o spunând:

— Așa faci întotdeauna: mă grăbești să termin mâncarea și pe urmă nu vii la masă. Stau și te aștept cu orezul fierbinte, după ce m-am trezit în zori și n-am dormit jumătate de noapte din cauză că a plâns copilul...

Sub grămada de haine găsisem o scrisoare, pusă acolo de soția mea când eram plecat. Era un bilet scris în grabă de Nirmal Babu.

Te rog să mă scuzi, știu că te iau pe nepregătite, dar sper să poți veni, împreună cu familia ta. Fără tine nu ar fi bucuria întreagă.

Mai sunt două săptămâni. Vorbim când ajungi aici și îți povestesc totul de-a fir a păr.

Scrisoarea era împăturită în jurul unei invitații tipărite cu cerneală roșie, cum cerea tradiția, care avea într-un colț o pată de turmeric, ca să fie cu noroc.

Eram invitat la nunta lui Bakul.

Nunta avusese loc cu o zi înainte, când eu eram în tren.

Nici nu știu cât am stat cu ochii la invitație. Privirea mi se împăienjenise, dar un lucru îmi era limpede: Bakul era acum femeie măritată.

În fața mea era o grămadă de orez aburind, scăldată pe o parte în *daal* galben. Lângă farfurie era un castron cu o bucățică de pește în sos de turmeric roșu și un ardei iute deasupra. Soția mea era așezată lângă mine, cu degetele înfipite în grămada ei de orez, pe jumătate mâncată.

— Ce e? a spus pe un ton aspru, trezindu-mă din gândurile mele. Nu-ți mai place mâncarea gătită în casă? Am găsit până și pește.

Părea mai mult îndurerată decât supărată și asta m-a trezit la realitate. Am desfăcut grămada de orez și m-am apucat să îl amestec cu *daal*. În cinstea venirii mele, gătise și niște legume. De multă vreme nu mai avusesem atâtea feluri de mâncare la o singură masă. Trebuie că economisise din banii de casă cât fusesem eu plecat.

— Sunt obosit, am spus și am luat o înghițitură de mâncare. Nici nu știi cum te prinde. Orele în șir petrecute în soare, agitația călătoriei, tărașul pe care îl fac muncitorii...

Când am băgat mâncarea în gură am simțit un nod în gât. Am fost nevoit să-mi acopăr gura cu palma ca să țin mâncarea și să o înghit. Soția mea era atentă la oasele peștelui. Ținea capul aplecat și, de unde până acum stătuse pe jos cu picioarele încrucișate, acum se aplecase peste farfurie.

— Ce-i mai rău e că trebuie să plec din nou la noapte. N-am o clipă de liniște.

Am pus palma stângă pe pardoscula rece ca să mă sprijin mai bine.

— Cum? a sărit ea. Pleci la noapte? Unde? Până acum n-ai spus nimic!

Cât stătusem pe pat după ce deschiseseam scrisoarea lui Nirmal Babu reținusem că mirele lui Bakul e din Bombay. Deci avea să plece din Songarh la scurtă vreme după căsătorie. Cum aveam să o mai văd atunci? Trebuia să o văd înainte să plece, dacă mai era încă în Songarh.

Mă hotărâsem să plec spre Songarh cu trenul de noapte. N-am stat să cântăresc acea hotărâre, să găsesc un motiv rațional. Nu era loc de argumente. Trebuia să plec, să o mai văd o dată pe Bakul înainte să plece de tot din viața mea.

În seara aceea, când traversam podul Hooghly, prins ca într-o cușcă între pilonii înalți de oțel, înconjurat de o mulțime de străini prea preocupați de treburile lor ca să-mi dea vreo atenție, am simțit că, după luni întregi în care fusesem ținut sub supraveghere, m-am eliberat de toate – de soție, de copil, de papagal și de casă. O vreme aveam să fiu de capul meu. Puteam face orice cu viața mea. Am privit râul și mi-am lăsat gândul să fugă la iazul din grădina doamnei Barnum. Am simțit sarea de pe buzele lui Bakul, mirosul de iarbă cosită al răsuflării ei, oasele tari ale umerilor pe sub bluză, părul care îmi intra în nas și ne făcea să râdem. Mi-am ales cușeta de sus ca să fiu singur cu gândurile mele. De fapt, trenul era neașteptat de gol, având în vedere că eram într-un compartiment de clasa a treia, unde de obicei e înghesuială și miros de transpirație. Astăzi mai era un singur călător în compartimentul de patru paturi: un bărbat corpolent, cu mustață ca de focă, îmbrăcat în *dhoti*. Adusese cu el o măsuță pliantă, o plantă într-un sac de iută, două cufere de tablă și o cușcă cu un iepure cu ochi roșii pe care l-a hrănit cu frunze și felii de morcov de cum a intrat

în compartiment. L-am privit o vreme, apoi, când trenul s-a pus în mișcare cu o smucitură și a plecat de la peron — cu o oră întârziere —, am închis ochii, am uitat de el și m-am pierdut în iazul cu nuferi al doamnei Barnum. Dacă mă străduiam puteam să uit și de invitația la nuntă și să-mi umplu mintea cu imaginea lui Bakul cântând la fluier, apoi sărutându-mă pe pleoape în timp ce eu mă împotriveam. Aproape că simțeam parfumul părului ei, mirosul de săpun și talc pe care le folosisc în seara când a gătit cina pentru mine.

Acum însă un alt miros invadea compartimentul. Mustăciosul și-a apropiat fața de a mea și m-a întrebat:

— Ți-o fi foame, *dada*. Trenul a întârziat. Ce-ai zice de niște *poori* cu *aloo* și *achar*?

Mi-a vorbit în hindi. Mirosul mâncării umpluse compartimentul. Chiar simțeam pe limbă uleiul de muștar al murăturilor.

Am refuzat, încrunțat, și am închis iarăși ochii. Îl auzeam pe om cum mestecă și clefaie încântat. Cred că e trecut de unsprezece, mă gândeam, ce i-o fi venit să mănânce acum, într-un tren de noapte? Pe de altă parte știam că oamenilor le vine pofta de mâncare de cum se urcă în tren.

M-am gândit la el doar câteva clipe, fiindcă am căzut din nou în ghearele descurajării care mă cuprinsese în după-amiaza aceea. Am închis ochii și am văzut zâmbetul ștrengăresc al lui Bakul. La rândul meu, am zâmbit trist pe întuneric. Cum o fi arătat la nuntă, îmbrăcată în roșu și auriu? Oare se gândise la mine? Oare izbutise să-și lege părul așa încât să arate ca o mireasă cuminte, cum cerea obiceiul?

Fața omului a apărut din nou lângă mine:

— *Dada*, patul de jos e gol, de ce nu cobori? Mi-e urât să dorm singur aici când patul de alături e gol și trenul e pustiu.

— Dar suntem în același compartiment, am protestat eu. Te rog, culcă-te, nu te pândește nici o primejdie.

Omul s-a luminat la față:

— Cel puțin ești treaz, asta îmi mai dă curaj. Eu, unul, nu pot adormi în tren chiar de la început. Mai întâi trebuie să stau de vorbă o bucată de vreme. *Dada*, cum te cheamă? Cu ce te ocupi?

M-am uitat la fața lui rugătoare. Stătea sprijinit cu coatele de patul meu și se legăna odată cu vagonul. Fața lui era la două, trei degete de a mea; peste puțină să mă întorc cu spatele și să mă pierd iarăși în visare.

— Bine, am să cobor, am spus. Dacă așa adormi mai ușor.

— Și locuiești în Songarh? m-a întrebat în timp ce mă ajuta să-mi pun așternutul pe bancheta de lemn de dedesubt.

N-a așteptat să-i răspund și a continuat:

— Eu locuiesc acolo de cincisprezece ani. Mai întâi am făcut negoț cu cherestea, acum fac minerit, scot mica. Știi ce e mica? Am dat din cap.

— În timpul războiului mondial – atunci am început săpăturile – mica era la mare căutare. Pe urmă n-a mai fost, fiindcă englezii n-au mai fost interesați. Dar acum, după independență, când ne conducem singuri, deschidem mine peste tot. Englezilor nu le-a păsat. Crezi că le-a păsat vreodată?

— Nu le-a păsat, am repetat după el.

— Lui Pandit¹ îi pasă. E părintele națiunii, ridică temple în India de azi, mine, baraje... tot ce a promis.

A luat lipsa mea de interes drept dezaprobare:

— Știu, voi, bengalezii, sunteți foarte porniți împotriva lui Pandit, ziceți că Nehru e rău și că Gandhi a fost rău. Când Gandhi a fost omorât de un maharastrian nu mi-a venit să cred. Cum adică, nu era bengalez? Vezi, și pe tine te scoate din fire doar să auzi numele celor doi conducători.

— Nu mă scoate din fire, am zis. Nu te supăra, mi-e tare somn. Vreau să mă culc.

— Așa e, ai dreptate, a zis omul și a tras cuvertura peste cap. E târziu, trebuie să dormim.

Aerul care intra pe fereastră se răcorise. Acum, că tovarășul meu adormise, nu se mai auzea decât țâcănitul roților care mă purtau spre proaspăt căsătorita Bakul și spre soțul ei.

Din întineric s-a auzit din nou vocea omului:

¹ Jawaharlal (Pandit) Nehru (1889-1964), om de stat indian, succesor al lui Gandhi.

— Dormi, *dada*? Îmi pare că nu.

Resemnat, m-am ridicat în capul oaselor. S-a ridicat și el și a scos din buzunar niște *supari* dulce cu care m-a îmbiat. Mi-a povestit despre soția lui și de faptul că nu putea suferi să stea în Songarh. Mi-a spus că nu au copii.

— Cu atât mai devotat îi sunt soției mele, *dada*. Pe altcineva nu avem. Dar cine va avea grijă de ea după moartea mea, cine?

— S-ar putea să se prăpădească ea înaintea ta, am spus, mișcat de sentimentele lui, dar dorind din tot sufletul să-l fac să tacă.

— Acum câțiva ani am fost la un pas de moarte, mi-a spus cu voce potolită. Vrei să-ți povestesc ce ciudățenie mi s-a întâmplat? Știi că mica nu se găsește la mare adâncime, nu trebuie să sapi mult după ea. E aproape de suprafață, la câteva picioare. E o piatră lucioasă care parcă te așteaptă să o iei. La vremea aia făcusem tabăra nu departe de Songarh. Era în anul... ia să vedem... nu-mi aduc aminte, dar cam cu paisprezece ani în urmă, prin 1940. Aveam tabăra într-o zonă pustie. Nici nu-i de mirare că soția mea își face griji pentru mine. Toată noaptea aud lătrături de vulpe, țipete de bufniță și tot felul de alte zgomote care nu știu ce sunt. Muncitorii mei, *adivasi*, pe jumătate beți sau amețiți de droguri, stăteau de vorbă sau dormeau în jurul focului. Era târziu, dar nu foarte. Cred că pe la începutul serii, dar noi eram obosiți după o zi de lucru începută în zori. Eu eram în cort, mă odihneam puțin înainte de masa de seară, când, deodată... aud zarvă. Gălăgie!

— Ce era?

— M-am repezit afară. Lucrătorii, rămași fără grai, arătau înspăimântați spre cer. Am ridicat privirea și ce crezi că am văzut, Dada? Ce crezi? O navă spațială.

— O navă spațială?

— O navă. Spațială. Ei, da. Ceva zbura pe cer. Atunci, pe loc, n-am știut ce e. Ne gândeam că poate e o stea căzătoare. Sau poate nu vedem noi bine? Ba nu, era ceva rotund, luminos, care plutea deasupra taberei noastre și se apropia de pământ.

S-a oprit și o vreme a mestecat *supari* în tăcere.

— Lucrătorii se rugau, țipau. Spunea că sunt oameni veniți din cer, care ne vor suge sufletele. Și eu eram speriat. Nava coborâse

foarte jos, o vedeam bine. Avea forma de ou și nu semăna nicicum cu o stea. Dar fiindcă eram șeful, i-am îndemnat pe oameni să nu se piardă cu firea. Pădurea din jurul nostru amuțise. Se vedea totul ca ziua, atât de tare lumina nava. Auzeam un zumzăit, un fel de vibrație. La vremea aia nu știam nici eu mai multe despre navele spațiale decât muncitorii mei, așa că am crezut că e un car coborât din cer ca să ne ia.

Aici s-a oprit din nou și a băut gâlgâind apă dintr-o sticlă pe care o ținea la două palme deasupra gurii deschise.

— Și pe urmă? I-am îndemnat eu nerăbdător.

— Pe urmă? Nimic. Nava a plutit deasupra noastră o vreme, apoi s-a ridicat și a plecat. I-am întrebat pe mulți după aceea dacă au văzut ciudățenia în noaptea cu pricina. Nimeni, nimeni n-a văzut nimic. Oamenii au început să mă creadă puțin... știi tu cum, a spus și s-a bătut cu degetul în tâmplă. Dacă n-aș fi avut muncitorii cu mine și n-ar fi văzut și ei același lucru, aș fi zis și eu că sunt... S-a bătut iar cu degetul în tâmplă.

Când m-am trezit dimineața, trenul era oprit de ceva vreme în gara din Songarh. Grăsanul cu iepurele nu mai era în compartiment. Dacă în aer n-ar fi stăruit un miros de mango marinat în ulei de muștar, m-aș fi îndoit că omul existase cu adevărat, la fel ca nava spațială. Cu mulți ani în urmă, pe câmpul luminat de stele, să fi văzut eu și Bakul ceea ce văzuse tovarășul meu de compartiment? Chiar trecuseră paisprezece ani de atunci? Imaginea acelei seri – lumina de pe cer, Bakul lângă mine, spaima care ne cuprinsese – era vie în mintea mea, de parcă fusese ieri.

Ca întotdeauna, în fața gării era un șir de *tonga*. Birjarii și caii așteptau, înveliți în pături. Cu toate că la Calcutta căldura devenise deja neplăcută, aici, la Songarh, pe platoul înalt înconjurat de păduri, era de-abia sfârșitul unei primăveri friguroase. Când *tonga* în care mă urcasem a prins viteză pe costișa care cobora spre strada Dulganj, am început să tremur de frig. Mă hotărâsem să

nu mai pierd vremea ducându-mă la hotel. Dacă cumva pleca tocmai în acel timp?

Tonga a dat colțul și a intrat pe strada Dulganj. Încă nu se luminase și strada era pustie. La apus noaptea mai stăruia încă, pe când la răsărit cerul era roșu ca sângele. Mi-am amintit cum am stat pe terasă într-o dimineață friguroasă de ianuarie, așteptând ca Bakul și ai ei să iasă din camera de *puja* unde preotul oficia o ceremonie în cinstea lui Saraswati, la care nu aveam voie să fiu prezent.

Am oprit *tonga* ceva mai departe de casă, am plătit birjarului și am așteptat până s-a îndepărtat în zgomot de copite. În afară de mine, pe stradă mai erau doi lucrători; stăteau ghemuiți lângă o ceainărie, înveliți în niște păături murdare. În liniștea adâncă a zorilor aproape că auzeam picăturile de rouă cum cad de pe frunze în iarbă. În apropiere, un cuc își încerca glasul, amuțit o iarnă întreagă. Am văzut că pe marginea drumului se înșirau grămezi lucitoare de mica. Până să-mi vorbească tovarășul meu din tren despre mince de mica, nici măcar nu le observasem. Am luat o așchie lucitoare de mica și am băgat-o în buzunar, gândindu-mă că poate îmi va purta noroc.

M-am îndreptat spre casă, dar picioarele parcă nu voiau să mă poarte. Nu-mi venea în minte ce i-aș fi putut spune lui Bakul când – și dacă – m-aș fi aflat față în față cu ea. Aveam în minte figura omului din tren, care îmi făcea cu ochiul și se bătea cu degetul în tâmplă. Ajuns la poartă, am aruncat o privire înăuntru. Nu am văzut nici un semn cum că ar fi fost o nuntă acolo – nu tu cort, nici scaune pliante îndesate unele peste altele, nici resturi de la festin. Probabil că ceremonia și banchetul avuseseră loc în altă parte.

Am pus mâna pe zăvor, dar chiar în clipa aceea s-a deschis o fereastră la primul etaj, întâi un oblon, apoi celălalt. Am văzut ceva portocaliu atunci când Bakul s-a aplecat afară să deschidă al doilea oblon. Mi s-a părut că am zărit câteva șuvițe de păr și o parte din figura ei. Ceva a strălucit în lumina primelor raze de soare și mi-am dat seama că e aur.

Până să mă vadă, m-am dat înapoi și m-am ascuns după zid. Inima îmi bătea atât de tare că mi se tăia respirația. Când am

fost sigur că nu mai e la fereastră, am plecat. Am străbătut în fugă strada Dulganj, am trecut de casa doamnei Barnum, de casele nou construite, de ccaînăria unde erau muncitorii – acum mai veniseră doi, erau patru –, am dat colțul unde era biroul lui Nirmal Babu. Nu eram în stare să îmi adun gândurile: să plec fără să o văd, fără să-i vorbesc, după ce făcusem atâta drum? Adevărat, venisem să o văd, dar cum să dau ochii cu ea când era nevasta altuia? Nu puteam să duc la bun sfârșit ceea ce îmi propusesem.

*

Nu mă aștepta nimic la Songarh, dar nici nu mă lăsa inima să mă întorc la Calcutta. Am rămas vreo două zile în camera ieftină pe care o închiriasem. Am zăcut în pat, trecând de la un fel de somn buimăcit, plin de vise rele, la lungi stări de trezie. Nu voiam nici să mănânc, nici să mă dau jos din pat. Mi se părea că trupul mi-e greu, ca un bolovan, și că n-aș fi putut să-l mișc, oricât aș fi încercat. N-aveam chef nici să fac baie, nici să mă spăl pe dinți. Nu-mi păsa că, din puținii bani pe care izbuteam să-i pun deoparte, nu-mi puteam permite să plătesc o cameră de hotel. La Songarh era frig, iar eu nu aveam haine de iarnă, așa că toată ziua zăceam tremurând sub cuvertura tocită până la urzeală; nu voiam să deschid fereastra ca să intre soarele.

Mi se părea că, după ce fusesem iubit, eram acum aruncat alături de cei lipsiți de dragoste; de la umbra răcoroasă în căldura putrefacției; de la adăpost, afară în ploaie. În starea de confuzie în care mă afluam îmi dădeam totuși seama că nu-i puteam face nici o vină lui Bakul și totuși mă simțeam părăsit de ea.

*

Nu știu sigur cât am stat la hotel. Mă copleșea o amărăciune fără sfârșit. În cele din urmă plecat acasă, prea obosit și năucit ca să născocesc o explicație pentru soția mea.

Când am urcat scara și am ajuns pe terasa noastră, primul lucru pe care l-am văzut a fost colivia lui Noorie – goală și cu

ușa deschisă. Sub soarele fierbinte terasa era goală, nici urmă de papagal.

Apoi am văzut că la ușa noastră era un lacăt mare de alamă. Când am coborât la vecina căreia îi lăsam de obicei cheia, m-am privit pe sub sprâncene și mi-a dat cheia împreună cu un bilet. Mi-a închis ușa în nas fără un cuvânt, ceca ce nu se mai întâmplase. Glumeam adesea cu soția mea pe seama limbușiei vecinei cu pricina.

„Plec acasă.“ Atât era scris pe bilet. Nici măcar nu se obosisese să pună hârtia într-un plic închis, ca să nu dea prilej de bârfe vecinilor.

Pe Noorie nu avea cum să o fi luat în sat la ea. Trebuie că și-a zis că, dacă lasă ușa coliviei deschisă, pasărea își va purta singură de grijă. Dar cum să găsească de mâncare un papagal învățat să stea în casă? Probabil că a stat ghemuit în colivie, așa cum făcea după ce plecase Suleiman Chacha, prea speriat ca să-și ia zborul, și a așteptat să-i aducă cineva ardei și apă proaspătă.

Am luat colivia și m-am învățat pe terasă, chemându-l pe Noorie așa cum era învățat. M-am ghemuit într-un colț al terasei. Soarele ardea atât de tare, că tălpile îmi frigeau. Îmi dădeam seama că e inutil. Nu voi mai vedea penele verzi, nu o să-i mai simt ghearele înfipite în umărul meu, nici nu mă va mai ciupi de ureche, nu-mi va ciufuli părul, nu va mai cârâi ocări la urechea mea ca să mă consoleze.

Deasupra mea, pe cerul de un albastru murdar al Calcuttei, se învăteau ulii hrăpăreți; ciori cârâitoare țopăiau pe parapetul terasei, imitându-se una pe alta.

În cele din urmă am izbutit să intru în cameră, dar tot nu înțelegeam de ce plecase soția mea fără să aștepte să ne vedem. Era obișnuită cu călătoriile mele, chiar cu cele mult mai lungi. Ce motiv ar fi avut să creadă că acum era un alt fel de călătorie?

În cameră era ordine, se vedea că nu plecase în grabă. Pe masa de lângă fereastră, frumos aranjate, erau cărțile lui Suleiman

Chacha, vechiul nostru radio și caietul ferfenițit în care scria cu conștiinciozitate tot ce cheltuise, până la pachetul de chibrituri și kilogramul de orez.

Când am deschis caietul, am găsit pagina ruptă din revistă în sala de așteptare a doctorului, și invitația la nunta lui Bakul.

După câțeva vreme am aflat de la un angajat al lui Aangti Babu că soția mea fusese la biroul lui cât eram eu plecat la Songarh. La urma urmei, Aangti Babu era rudă îndepărtată a tatălui ei, asta pe lângă faptul că era șeful meu. Nu-l puteam întreba pe Aangti Babu ce se întâmplase, dar îmi închipui că, îngrijorată de plecarea mea neașteptată, soția mea se dusesse să-l întrebe când mă întorc. Ce i-o fi spus de a plecat așa, din senin? Până acum nu mai călătorise niciodată singură. Avea obiceiul să se ducă la părinții ei o dată pe an, de Puja, și atunci o duceam eu până la casa lor din sat.

Îmi închipui că Aangti Babu nu scăpase prilejul să-și arate colții atunci când soția mea se dusesse la el. Parcă îl văd cum învârtea inelele cu pietre albastre și galbene care îi intrau în carne, în timp ce o trăgea de limbă. Văzând că ea nu știe nimic de Songarh, trebuie că și-a dat seama că nu îi spusese de casa pe care o aveam acolo.

„Copila mea“, bănuiesc că a zis, „bărbații sunt îngrozitori, ei chiar cred că femeile nu au nevoie să știe astfel de lucruri. Nu fi supărată pe soțul tău, se străduie din răspuțeri să-și pună afacerea pe picioare. Păcat că duci o viață atât de grea acum. Vor veni și zile mai bune. Casa asta a lui din Songarh a aparținut, după cât mi s-a spus, fostului său mentor și fiicei acestuia. Ei, o casă ca asta nu o vinzi ușor, nu? Sentimentele înseamnă totul! I-am cunoscut, sunt oameni respectabili, și fata, frumoasă ca o floare... i-ai fi îndrăgit pe loc.“

Era doar o bănuială, firește, și orice aș fi crezut nu-mi puteam permite să mă pun rău cu Aangti Babu. Prea multe dintre contractele mele depindeau de el. Eram nevoit să-mi continui munca de supraveghetor ca și cum nimic nu se întâmplase. Nici el nu mi-a spus nimic. Poate că mă înșelesem. Poate că îmi ținuse partea și soția mea trăsesse singură concluziile.

Au trecut două săptămâni și nu s-a întors. Îmi era din ce în ce mai dor de băiat. I-am scris întrebând-o ce intenții are. Dorea să vin ca să-i aduc acasă peste câteva zile ? După aceea aveam să fiu ocupat timp de câteva săptămâni cu un nou contract. N-am primit nici un răspuns.

Cam o lună mai târziu am ieșit la plimbare prin cartier. Arșița se mai domolise. Adia un vânticel care îmi umezea piclca. Era o senzație abia simțită, ca atingerea unei pene, dar îmi părea că sufletul meu se poate destinde, se poate desfășura ca o aripă de pasăre. M-am așezat pe o balustradă de lângă o alee, la umbra unui refugiu de autobuz. Amurgul venise parcă mai devreme decât ar fi trebuit. Cerul era apăsător, acoperit de nori cenușii care păreau prea grei ca să plutească. Cum era de așteptat, în scurtă vreme s-a dezlănțuit furtuna. Am închis ochii, ușurat și recunoscător. Răpăiala ploii a acoperit cântecul de seară al păsărilor. Frunzele copacilor de la marginea drumului s-au făcut verzi și lucioase, crengile s-au încovoiat, îngreunate de apă. Preț de câteva clipe, ascultând ropotul ploii, totul mi s-a părut posibil.

Săptămânile din urmă fuseseră cele mai întunecate din viața mea. În ciuda căldurii ucigătoare, stătusem singur pe acoperiș, încercând să-mi bag în cap faptul că Bakul nu mai era a mea. Era într-un oraș străin, într-o casă nouă pe care nu mi-o puteam închipui. În pat cu un bărbat pe care poate că îl iubea. Era un gând pe care mă străduiam să-l las deoparte, dar atunci mă asalta altul: îmi făceam griji pentru alergia de care suferea Goutam, fiindcă nu credeam că ar putea fi bine îngrijit într-un sat. Îmi era dor de mirosul lui de lapte și de glăsciorul pițigăiat. Când dădeam la o parte și acest gând mă chinuia altul: mi-l închipuiam pe Noorie sleit de puteri din cauza foamei, sfâșiat în bucăți de alte păsări sau de pisici în timp ce mă căuta pe mine sau căuta mâncare.

Nu mă mai puteam gândi la altceva. Camera nu-mi mai plăcea. Nu mai făceam curat, aruncam hainele grămadă pe jos când veneam și le luam la purtare a doua zi, fără să le spăl. Bănuiesc că miroseam urât, dar nu avea cine să se plângă, în afară de lăptarul

care venea zilnic pentru că nu avusesem curaj să-i spun că băiețelul meu nu mai e acasă.

Când s-au făcut două luni de când nu primisem nici un răspuns la scrisorile mele, m-am dus la casa soției mele ca să o conving să se întoarcă. Era un loc frumos, un sat devenit orașel prin construirea a câteva case impozante. Una dintre aceste case relativ mari era în parte proprietatea socrului meu, Barababu. Nu o anunțasem pe soția mea că vin. De fapt, până am pus piciorul în tren nici eu n-am fost sigur. Ca să fiu cinstit, îmi era puțin teamă de mama ei, de mătușile puse pe harță și de tatăl ei.

M-am hotărât să merg pe jos de la gară până la casa ei, cu toate că era o distanță bunicică. Voiam să am timp să-mi adun gândurile. Pe de altă parte îmi plăcea plimbarea pe drumul mărginit de copaci de mango. Din loc în loc, într-un pâlț de arbori bătrâni, se vedea câte un templu străvechi de teracotă. Pe partea cealaltă a drumului, ceva mai încolo, era un *pukur* de mărimea unui heleșteu, plin cu apă verde ca mușchiul în care, dacă stăteai nemișcat, vedeai peștii alunecând ca niște umbre.

Socrul meu locuia într-o hardughie de casă, proprietatea comună a familiei. Camerele, în număr foarte mare, erau legate alandala între ele prin verande, curți interioare și coridoare. La început mă rățăceam adesea în harababura aceea. Când m-am apropiat de ușa verde și zidul galben al clădirii am rostit o rugăciune către zeii din templele pe lângă care trecusem. Ușa dădea în prima curte interioară, mărginită pe toate laturile de verande largi, umbrite, unde familia organiza în fiecare an *Durga puja*. Le văzusem pline de oameni, de zgomot și râsete, de fum de tămâie, dar acum, în mijlocul unei dimineți de vară, erau goale.

Familia soției mele locuia în curtea următoare, unde ajungeai urcând un șir de trepte. În timp ce urcam am dat nas în nas cu o mătușă în vârstă a soției mele. S-a tras înapoi, parcă eram un criminal. Eu am zâmbit și m-am aplecat ca să-i ating picioarele, dar ea a trecut repede pe lângă mine, mormăind pentru sine însăși: „Vai, *ma*, cred că robinetul a rămas deschis și curge. Mă duc repede să văd ce e”.

Când am ajuns la camerele socrilor mei m-am oprit afară și mi-am scos papucii. Prin plasa de țăntări l-am văzut pe socrul

meu citind un ziar, așezat la masa lor rotundă de marmură. Soția și fiul meu nu erau acolo. Am tușit și am bătut la ușă. Socrul meu a ridicat privirea. M-a văzut dar n-a zâmbit. M-a întrebat doar:

— Ai venit?

Am intrat și m-am așezat lângă el.

— Ce faci? am încercat să leg o conversație.

— Chiar îți pasă de sănătatea mea? m-a repezit el.

— Am scris de mai multe ori, întrebând când să vin să-i iau, dar n-am primit nici un răspuns, am zis, lăsând la o parte politețurile.

— Și, mă rog, la ce te așteptai? m-a întrebat el, pornit. Fiica mea află că e nevoită să trăiască în sărăcie din cauză că tu întreții altă familie, găsește poze cu femeii străine în dulapul tău și tu îți închipui că se mai întoarce la tine? Care femeie respectabilă s-ar întoarce?

— Nu întrețin nici o altă familie, am zis, încercând să fiu calm. Nu știu ce ai auzit, dar nu adevărat.

— Nu e adevărat că ai cumpărat o casă mare în alt oraș?

— Ba da, însă...

— I-ai spus soției?

— Nu, însă...

— Și nu e adevărat că acea casă aparține unei familii pe care o cunoști de multă vreme, un tată și o fiică?

— Nu ați înțeles... am dat eu să explic.

— Destul! a zis el cu voce bubuitoare. Am înțeles foarte bine! Ai băgat toți banii în casa aceea! N-ai vândut-o, cine știe de ce? Toată lumea zice că vrei să întreții acea familie. Și cu fiica mea cum rămâne? S-a văzut nevoită să se mute din casa ei, să vândă jumătate din lucrurile primite ca zestre, să trăiască strâmtorată într-o cameră luată cu chirie. Ce mai trebuie să înțeleg?

— Pot să vorbesc cu ea? a strigat și eu la fel de tare.

— Crezi că vrea să stea de vorbă cu tine?

— Să hotărască ea însăși.

— Întoarce-te după ce ai vândut casa, mi-a spus din vârful buzelor. Atâta vrea soția ta. Până atunci nu ai de ce să vorbești cu ea.

— Și fiul meu? Unde e fiul meu?

— Vino să-l iei atunci când meriți să-i fii tată, mi-a răspuns și s-a apucat să citească ziarul, ca și cum n-aș mai fi fost în cameră.

M-am ridicat supărat și m-am dus la ușă. Când m-am aplecat să-mi pun pantofii am zărit-o pe soția mea în cadrul unei uși laterale. Vasăzică ascultase ce vorbisem cu tatăl ei. Am făcut un pas spre ea, dar s-a tras înapoi, înapăimântată parcă. A deschis gura să spună ceva, dar tocmai atunci o siluetă întunecată a trecut prin spatele ei și ea a tresărit. S-a întors și a intrat repede în cealaltă cameră.

Am găsit drumul până în curte. De data asta curtea nu mai era goală. Fiul meu se juca pe verandă, împreună cu alt băiețel. Aveau amândoi aceeași vârstă, cam trei ani. Fiul meu ținea o pietricică în mână. A pus-o cu grijă pe jos, apoi s-a ridicat, s-a dus la marginea verandei, a luat încă o piatră dintr-o grămăjoară și a pus-o alături de prima.

Am rămas cu ochii la el, vrăjit de jocul lui. Am uitat de celălalt băiat și de servitoarea care stătea cu ei. Fiul meu mi-a aruncat o privire și s-a întors la jocul lui. Nu mi-am dat seama dacă era îmbufnat sau nu mă recunoscuse. Când una dintre pietricele a căzut peste marginea verandei m-am aplecat și am ridicat-o. A întins spre mine palma roz, încrețită, palma pe care mi-o puneam pe obraz, în care suflam, pe care o gădila.

— *Golu*, l-am chemat cu un cuvânt de alint. Goutam, ia uite cine-i aici! *Baba* al tău!

I-am zămbit și am întins brațele spre el.

— Îl cheamă Akshay, a zis servitoarea. Spune-i Akshay și o să vină.

I-am pus pietricica în palmă și i-am strâns-o în pumn. A privit pumnul cu fețișoara încruntată și s-a întors la jocul lui.

Am ieșit cât am putut de repede din curte. Simțeam cum un vâlătuc de sârmă ghimpată se încolăcește în jurul inimii mele și o strânge din ce în ce mai tare.

În ziua aceea am stat multă vreme pe marginea lacului din parcul orașului, uitându-mă la curmalii și bananierii care adumbrău malurile, la treptele care dispăreau în apă, la cei doi copii bronzăți, cu pielea lucind de apă, care se zbenguiau ceva mai încolo. Când a venit timpul să merg la gară m-am ridicat, mi-am scuturat hainele de praf și am plecat.

La începuturile căsătoriei ideea despărțirii mă înspăimânta. Odată m-am certat foarte tare cu soția mea – nu-mi mai amintesc din ce pricină, și am plecat furios, strigând: „Nu mă mai întorc”. Când totuși m-am întors, după câteva ore, n-am găsit-o acasă, cu toate că era seara târziu. Țin minte și acum spaima care m-a cuprins, ca și cum o gaură neagră s-ar fi deschis în pieptul meu. Îmi spuneam: „De data asta chiar s-a întors la părinții ei”.

Acum, că ne despărțiserăm cu adevărat, nu mai simțeam nici un fel de spaimă – ceea ce mă uimea într-o oarecare măsură –, iar după primele luni, care n-au fost prea bune, am început chiar să simt un fel de mulțumire vinovată. După serviciu mă întorceam în camera goală de pe acoperiș. Găteam niște *daal* cu orez și, după ce mâncam, stăteam singur pe terasă, simțind orașul cum pulsează dedesubt. Cuibărit în micuța mea oază, priveam stelele și beam rom, bucurându-mă de moleșeala binecunoscută care mă invadea încet, încet, începând cu vârfurile degetelor. Dacă mă duceam la parapetul terasei vedeam tramvaiele mișcându-se ca niște omizi atârinate de sârmele de deasupra, și pătratele luminate ale ferestrelor. Trei etaje mai jos era strada, pe care se mișcau umbrele grăbite ale trecătorilor pitici, alergând după treburi care nu mă interesau.

Singurătatea mea era totală. Ziua vorbeam cu muncitorii, cu antreprenorii și proprietarii imobilelor, dar, în afară de discuții referitoare la meserie, nu aveam de-a face cu nimeni. Vecinii mă ocoleau – eram un om rău, care nu numai că-și gonise nevasta de acasă, ci se mai și apucase de băut. Nu mă sinchiseam de părerea lor. În rarele zile când mă copleșea singurătatea, mă duceam la

un restaurant musulman din Dharmatolla, care era tot timpul plin de mușterii, și mâncam *rezala* cu *roti*, înghițind zarva odată cu mâncarea.

Viața mea era mult mai simplă acum. Aveam timp să cugei și să visez cu ochii deschiși. Am reînceput să cumpăr cărți, după ani de zile, și m-am apucat de citit. Într-o zi, nu știu ce mi-a venit: treceam pe lângă piață și am văzut niște prăvălii cu instrumente muzicale. Am intrat și am cumpărat un fluier de bambus cu un timbru bogat, răsunător. După mai multe încercări am izbutit să cânt din nou melodia lui Sibelius. Terasa mea s-a preschimbat pe loc în grădina doamnei Barnum; simțeam că Bakul mă ascultă, ascunsă într-un colț întunecat.

Când a venit iarna și au dispărut țăntării, am tras patul pe terasă. Stăteam întins acolo și beam, privind cupola neagră a cerului și stelele sclipind. Într-o astfel de noapte am văzut o stea căzătoare și gândul mi-a fugit la dâra de lumină pe care o văzusem împreună cu Bakul cu mulți ani în urmă. Și dacă fusese o navă spațială? Dacă oamenii veniți din spațiu ne vrăjiseră în seara aceea cu razele sau vibrațiile lor? Dacă ne schimbaseră pe veci?

Poate că trebuia să mă duc să o văd pe Bakul în casa soțului ei din Bombay. Dar ce să-i spun? Ce m-aș face dacă ar fi rece și distantă, cum era uneori, și m-ar întreba de ce am venit?

Dacă așa s-ar întâmpla, i-aș spune că am venit la Bombay cu treabă.

Poate că mi-ar spune câteva politețuri și chiar mi-ar oferi ceai. Aveam să vorbim de Bombay, de prețul cartofilor, de slujba soțului ei, după care ne vom lua la revedere. Copilașul – trebuie că are unul – va începe să plângă. Ea îmi va spune că are treabă. Va apărea și soțul ei și o va întreba cine sunt.

Voi merge la Bombay săptămâna viitoare. Voi găsi un pretext, voi spune că am venit cu treabă, iar Bakul, cu ochii jucând, îmi va spune: „Minți! Ai venit să mă vezi pe mine! Fii cinstit!” Am să o prind în brațe și am să mă simt ca și cum nu trecuseră atâția ani și nu fusese nimeni între noi.

Am să mă duc la Bombay și, în timp ce am să stau undeva, pe stradă, storcându-mi creierii ca să ghicesc unde e ea, Bakul o

să vină și o să mă bată pe umăr. Am să încep să-i spun că am venit cu treburi, dar ea îmi va tăia vorba, spunând: „Știam că ai să vii să mă cauți“.

Am zâmbit pe întuneric și am scos așchia de mică pe care o ținam în portvizit, amintire de la Songarh. Am aprins un chibrit, am privit sclipirea micăi la lumina flăcării și mi-am aprins o țigară.

Jos, în stradă, fiul deznădăjduit al unui bețiv striga „Baba? Baba! Unde ești?“ așa cum făcea în fiecare noapte. Vocea se pierdea și revenea, se pierdea și revenea. La un moment dat nu s-a mai auzit.

Așa au trecut doi ani. Acum îmi găseam tot mai des de lucru singur. Trebuie să recunosc: una peste alta, Aangti Babu mă învățase meserie și acum eram un om de afaceri uns cu toate alifiile. Puteam să intimidiez oamenii și să-i fac să-și părăsească locuința. Mituiam funcționarii guvernamentali cu cea mai mare ușurință. Băgam spaima în muncitori ca să accepte să lucreze mai mult decât era scris în contract. Nu le plăteam lucrătorilor, și așa hămesiți de foame, dacă lipseau o zi. Miroseam de departe orice chilipir când era vorba de vânzări sau cumpărări de case și prindeam din zbor orice zvon despre vreun conac vechi de care proprietarii nu se mai puteau ocupa. Câștigam atât de mult, că nu mai știam ce să fac cu banii. În fiecare lună îi trimiteam o sumă generoasă soției mele. Și tot în fiecare lună îi scriam o scurtă scrisoare: îi dădeam vești despre mine, despre cum e vremea. La început am crezut că e o despărțire trecătoare și că se va întoarce la mine, uitând de anul rău care trecuse. Niciodată nu avusesem de gând să o trimit de acasă, nici nu-mi închipuisem că o să-mi pierd fiul și că soția mea va fi atât de înverșunată împotriva mea că îi va schimba numele. N-am primit nici un răspuns la scrisorile mele. Soția mea șovăise întotdeauna, nesigură pe ea, când avusese de scris o scrisoare. Scria apăsător, cu litere rotunjite, ca un copil. M-am gândit și că poate socrul meu, văzând că nu luam în seamă ultimatumul lui, oprea atât scrisorile, cât și banii, așa că soția mea nu știa nimic. Dacă astfel stăteau lucrurile, trădarea mea îi părea prea mârșavă pentru a putea fi iertată.

Nu voiam să lucrez cu Aangti Babu, dar nu aveam de ales, pentru că afacerile noastre se împletiseră tot mai strâns cu trecerea anilor. Cât despre el, nu scăpa nici un prilej să mă ia în zeflemea. Într-o zi, tocmai când ieșeam din biroul lui, m-a oprit zicând:

— Vasăzică n-ai făcut o afacere cu casa din Songarh. A pufnit pe nas, cum avea obiceiul. Când ai de gând să scoți bani din ea, Mukunda? Ești om de afaceri, sau Mahatma Gandhi?

Se puhăvise la față și ochii abia i se mai vedeau. După ce mestecase betel ani la rând, buzele și dinții i se pătasera de nu mai puteau fi curățați. Pe deasupra, în ultima vreme avea o respirație hârâită.

Mi-am zis că e mai bine să nu-i răspund. Trecuseră câțiva ani de când încheiasem târgul cu el și răbdasem de multe ori batjocura lui. I-am spus scurt:

— Mă întorc săptămâna viitoare, plec undeva.

M-am dus în sala de primire – lui Aangti Babu îi merseseră bine afacerile și construiseră o sală de primire – și m-am apucat să strâng ziaarele de pe fostul meu birou, aflat într-un colț. Pe singura canapea din cameră, tapisată cu stofă cafenie, stătea o femeie cu părul cărunț, cu capul ascuns în mâini. Cu vreo oră înainte, când intrasem eu în biroul lui Aangti Babu, nu era acolo. Nu a ridicat privirea când a auzit zgomotul ziarelor și nici când am schimbat câteva cuvinte cu băiatul de serviciu. La un moment dat capul i-a căzut în piept și mi-am dat seama că adormise. Dar chiar și în somn ținea mâna pe un cufăraș purpuriu, scorjit, pictat cu tandafiri și frunze verzi. Mi se părea că îl mai văzusem undeva, dar pe vremea aceea astfel de cufere erau lucru destul de obișnuit. Mă întrebam ce face acolo; în biroul lui Aangti Babu nu intrau niciodată femei. Am avut grijă să nu mai fac zgomot și am ieșit din clădire.

Abia pășisem pe strada plină de oameni transpirați, care își dădeau coate ca să-și croiască drum, că am auzit pe cineva strigându-mă și am simțit cum mă apucă de cot. M-am întors, gata să protestez, și am văzut un bătrân slab, cu ochelari. Era îmbrăcat în haine ponosite și pe umăr avea o simplă traistă de pânză. Chelia

îi strălucea de sudoare. M-am gândit că e activist în vreun partid și i-am spus:

— Dada, mă grăbesc.

Nu voiam să pierd vremea ascultând cum încearcă cineva să mă convingă că e mai avantajos să fii stângist sau congresmen. De obicei asemenea conversații mă amuzau, dar atunci nu aveam chef de așa ceva.

— Nu mă recunoști, Mukunda? m-a întrebat omul zâmbind.

Și atunci mi-am dat seama pe cine am în față. Își dăduse jos barba și arăta cu totul schimbat, dar l-am recunoscut:

— Suleiman Khan!

Chiar în clipa în care rosteam cuvintele aș fi vrut să mă întorc și să fug cât mai departe de el și de bătrânica rămasă în sala de așteptare, lângă cufărul purpuriu.

— N-am putea sta undeva să hem o ceașcă de ceai? a zis Chacha. Chachi e atât de obosită!

Nu voiam să stăm de vorbă în biroul lui Aangti Babu, așa că ne-am croit drum prin mizeria pieții Bowbazar, în căutarea unui loc potrivit. Piața gemea de lume; legume, pește, flori, scaune șubrede, păsări în colivii, jucării și tot felul de fleacuri fără valoare, toate revărsate la picioarele noastre, vânzători care își laudau marfa până răgușeau. O tot pierdeam pe Chachi prin mulțime, dar o regăseam de fiecare dată. Eu izbeam oamenii peste picioare cu geamantanul lor și mă prefăceam că nu aud înjurăturile. În cele din urmă am găsit un restaurant micuț, din acelea care se găsesc pe orice stradă din Calcutta, un restaurant cu banchete de lemn și pahare din sticlă verde cu bule de aer înăuntru. În fața noastră, pe o masă mânjită de grăsime, erau acum trei pahare în care aburea ceaiul. Chacha și Chachi mâncau *dhakai parathas*. Mie îmi era prea greață ca să mănânc. Oare știau ce făcusem? Știau că vândusem casa pe care mi-o lăsaseră în grijă? Că acea casă era demolată chiar acum, în timp ce noi ne beam ceaiul? Nu mă puteam gândi la altceva, dar nici nu găseam tăria să deschid discuția.

Abia dacă auzeam ce-mi povestea Suleiman Chacha despre Pakistanul de Est: cât de greu le fusese acolo la început, ce dor le fusese de Calcutta.

— Îmi veneau în minte tot felul de lucruri ciudate, *arre bhai*, povestea el. Mai ții minte cum șuierau sirenele vapoarelor noaptea în port, parcă erau din altă lume. Ei, cât am fost aici nu le prea luam în seamă, dar acolo... aș fi dat orice să le mai aud. Apoi școala, copiii. Credeam că m-am săturat de prostiile lor și de bătăușii din clasele mai mari. Și ce crezi? Am început să mă gândesc: oare Monohar a trecut până la sfârșit toate examenele? Dar Sudip, o fi învățat să scrie Nizamuddin? Iar Aslam, ce-o fi cu el, a emigrat în Pakistanul de Est, sau a rămas în Calcutta? Dar librarul de pe strada Colegiului, de unde luam cărți, s-o fi vindecat de eczemă? Acolo toate îmi păreau anapoda, cu toate că, dacă stai să te gândești, Rajshahi nu e chiar așa departe... e ca și acasă. Chiar dacă stai într-o colibă, aceea e casa ta și tânjești după ea.

Am mai cerut ceai. Eu mă tot frământam, neștiind dacă vor aduce ei vorba de casă sau va trebui să deschid eu discuția.

În cele din urmă Suleiman Chacha a zis:

— Ne-am dus la casa noastră, firește. A mai luat o înghițitură de *paratha* și a continuat: Ne-am dus acolo direct de la gară. Chachi stătea ca pe ace, măcar că o prevenisem că multe lucruri se schimbă în nouă ani.

Chachi a spus:

— Acum arăți a bărbat în toată firea. Dacă te-aș fi întâlnit pe stradă nu te-aș fi recunoscut.

Eu priveam țință paharul cu ceai. Chachi a întins mâna peste masă și m-a mângâiat pe obraz.

— Ce-ai slăbit, ți s-au scofâlcit obrazii. Și hainele... Nu ești căsătorit? Nu are nimeni grijă de tine? Ne-am gândit de multe ori la tine.

— Nu mi-ați scris nici măcar o dată, le-am reproșat eu. De ce n-ați scris?

E a zâmbit – zâmbetul blând pe care i-l știam.

— *Arre bhai*, Mukunda. Nici nu-ți închipui cum a fost. De multe ori, Chachi și cu mine n-am știut unde vom dormi noaptea sau dacă o să avem ce mânca a doua zi. M-am zbatut să găsesc

ceva de lucru, dar acolo nu aveau nevoie de profesori, și cu atât mai puțin de istorie. A râs: Am ajuns vânzător într-un magazin de ceasuri. Tot cu timpul lucram, înțelegi, eram tot un fel de istoric! a zis și a râs din nou.

— Și familia ta? am întrebat, încercând să ascund neplăcerea cauzată de întoarcerea lor; așa simțeam în acea clipă.

— La ce ne-am fi putut aștepta? a spus el pe un ton resemnat. Toată lumea ne-a sfătuit să ocupăm o casă goală ai cărei stăpâni fugiseră. Mie nu mi s-a părut cinstit. Dacă se întorceau proprietarii, așa cum credeam noi că ne vom întoarce la Calcutta? N-am crezut niciodată că vom rămâne acolo, de aceea am stat cu chirie, când ici, când colo. Casa familiei s-a dovedit a fi prea aglomerată ca să mai avem și noi loc.

— Casa familiei! a pufnit Chachi disprețuitoare și s-a uitat urât la paharul cu ceai, îndreptându-și sariul, așa cum fac uneori femeile ca să întărească cele spuse. Care familie? Care casă? Ne priveau ca și cum veniserăm să le luăm averea. Chiar și când ne duceam în vizită.

— Ne-am dus să ne găsim casa, a reluat Chacha firul discuției, și când am ajuns nu mai erau decât mormane de dărâmături. Locul părea așa de întins... n-aș fi crezut că a fost o casă atât de mare.

Nu îndrăzneam să mă privească în ochi, ca și cum ar fi vrut să-și ceară iertare. Cu toate că eu înfăptuisem nelegiuirea, era ca și cum el era vinovatul și luase asupra lui păcatele mele.

Chachi adăugă:

— La magazinul de alături nu știau unde ești, dar ne-au spus să dăm de Angti Babu. A fost un noroc că ai apărut chiar acum, eram gata să ne dăm bătuți.

— Am așteptat multă vreme, am zis. Dar n-am primit nici un răspuns la scrisori...

— Am tot umblat de colo-colo. La început abia găseam câte ceva de lucru...

— ...mai târziu a venit criza financiară, am spus, căutând disperat un argument convingător. Nu mai puteam găsi bani pentru facturi și impozite și nu era imposibil ca un șnapan să pună mâna pe casă...

— Am pierdut prea mult ca să-mi pese de o casă, a zis Chacha. Fratele meu, unchiul și nepotul meu au fost uciși în încăierările de stradă și eu n-am aflat decât la un an după aceea. Îi căutasem atâta vreme... Am auzit că le-au spintecat burta și...

Chachi l-a privit încruntată:

— La ce bun să ne mai aducem aminte acum?

Arunca priviri furișe în jur, de teamă ca nu cumva să-i audă cineva.

— Eu, unul, nu mă așteptam să mai gălesc casa, dar Chachi mai spera. Îmi tot spunea...

— Nu mă gândeam decât că o să gălesc copiii lui Mukunda jucându-se prin casă, a intervenit ea aruncându-i o privire supărată lui Chachi. La vârsta mea îți dorești să fii bunică! Doar atât am spus, nimic despre casă. Știi că nimănui nu i-a fost ușor.

La fel ca bărbatul ei, parcă voia să găsească scuze pentru păcatele mele.

— Ei, lasă, astea-s fleacuri, a spus Chacha. Au trecut atâția ani, o viață. La ce ne-am fi putut aștepta? Ai și tu o viață, cât să fi așteptat?

— Și acum ce ai de gând? am întrebat. Vrei să rămâneți aici, în Calcutta? Pot să-ți gălesc o slujbă. Ai putea lucra cu mine. Dacă nu vrei să muncești, foarte bine, am eu grijă de voi. Nu am pe nimeni, Suleiman Chacha, crede-mă! Haideți să locuiți în casa mea! E rândul meu acum!

Priveam fețele lor obosite. Aș fi vrut să-i pot convinge în clipa aceea. Nimic nu-mi părea mai important decât să am grijă de ei. Întâi aveam să-i duc în camera mea de pe terasă, aveam să le fac patul și să le gătesc orez fierbinte și *daal*. Dimineață, după ce se vor fi odihnit, voi căuta o casă îndeajuns de mare pentru toți trei, ca pe vremuri. Nu i-aș îngădui lui Chacha să muncească; i-aș cumpăra cărți și discuri, aș vrea grijă să ducă o viață îndeustulată. Lui Chachi îi voi cumpăra sariuri frumoase și un armoniu. Vom trăi împreună, ca înainte. Aveam să-mi plătesc păcatele față de ei.

Chacha mă privea cu un zâmbet amuzat. Își tot trecea mâna peste chelie.

— Știi și eu ce să zic, Mukunda? De-abia am sosit, dă-mi un răgaz. Trebuie să mă văd cu niște oameni, prieteni cu care nu

m-am mai întâlnit de ani de zile... Bashir, îl mai ții minte? Locuiește în Tollygunj. L-am anunțat că venim.

Am lăsat privirea în jos, amărât.

— De ce spui că n-ai pe nimeni? m-a întrebat Chacha îngrijorat. Nu te-ai însurat? N-ai copii?

M-am frecat la ochi și le-am spus o minciună: că erau nevoiți să locuiască la țară din cauză că eu eram plecat multă vreme și clima din Calcutta nu era bună pentru alergii de piele. Chachi mă privea atât de pătrunzător, că am întors capul.

— După ce ne așezăm undeva, a spus ea, am să-ți prepar niște ulei de *neem* ca să-l masezi pe copil. Nu se poate ca o familie să trăiască așa, împărțită în două. Iar tu arăți așa de rău!

Chelnerul ne privea exasperat. Din când în când venea și ștergea masa din fața noastră ca să ne facă să plecăm. Chacha a oftat și s-a îndreptat de spate.

— E cam târziu, a zis privind-o pe Chachi cu sprâncenele ridicate. Ar trebui să mergem, nu sunt sigur că o să găsesc ușor casa lui Bashir după atâta vreme.

Când s-au ridicat să plece, am luat cufărul cu trandafiri. Mai aveau și câteva boccele pe care Chachi le-a numărat cu atenție. A ridicat privirea și m-a mângâiat iar pe obraz.

— Nu te mai învinui singur. Ce puteai face? Tu măcar ai așteptat atâția ani. Alții au vândut casele când încă nu se răciseră așternuturile în care dormiseră proprietarii.

Am mers împreună la stația de autobuz. Pe stradă era și mai mare înghesuială. Aerul era gros, galben din cauza felinarelor. Am privit în sus și în jos, căutând un taxi.

— Vă găsesc un taxi, i-am spus lui Suleiman Chacha. Doar n-o să mergeți cu autobuzul.

— *Arre bhai*, Mukunda, mă știi tu că umblu cu taxiul? a râs Chacha. Nici n-aș ști unde să-i spun să meargă. Nu m-aș descurca, orașul s-a schimbat atât! Ce autobuz iau? E tot... ?

Autobuzul lor venea în spatele altor două, clătinându-se peste pietrele pavajului.

— Vine. Vă duce direct la Tollygunj.

Atunci Chacha m-a întrebat sfios:

— Ar fi ceva... mă gândeam... la Noorie... ?

Chachi i-a tăiat vorba:

— I lăida de, cât crezi că trăiește un papagal?

— A fost fericit, am răspuns. A fost fericit și sănătos, dar tot întreba de voi, așa cum făcea când erați aici.

— Și pe urmă? m-a întrebat Chacha emoționat.

Am dat să-i mărturisesc:

— Chacha... eu am...

S-a pus verde și autobuzul a țâșnit spre noi.

— Nu-i nimic, a strigat el îndreptându-se spre autobuz. A fost fericit cu tine! E de ajuns.

— Chacha! am strigat după el, pierdut în îmbulzeală. Unde stă Bashir? Cum dau de voi? Nici voi nu știți adresa mea!

Chacha pusese piciorul pe scara autobuzului. Cineva l-a împins, el s-a clătinat tare, a dat din mână în care ținea boccelele și Chachi, speriată, s-a agățat de el.

— Adresa, Chacha! Adresa!

Suleiman Chacha a scos capul peste umărul celui de lângă el și a încercat să strige ceva, dar omul s-a răstit la el:

— *Arre dada*, dacă vrei să stai de vorbă dă-te jos din autobuz și lasă-mă pe mine să urc!

Am ridicat cufărul ca să-l poată lua și nu le-am mai văzut fețele prin mulțimea de oameni care se căzneau să găsească un loc unde să pună piciorul sau de care să se țină cu mâna. Autobuzul s-a pus în mișcare într-un nor de fum. Am luat-o la fugă după el. De când stăteam la oraș mă urcasem de nenumărate ori din mers. La ușa din spate era un ciorchine de oameni. Am reușit să mă agăț de bara de metal de lângă ușă și așa, agățat, încercam să pun mâncă un deget de la picior pe scară. Lângă mine mai erau patru bărbați, care se luptau și ei să ajungă la scară. Autobuzul a accelerat, am simțit cum îmi alunecă mâna pe bară, am alergat pe lângă autobuz și m-am oprit, cu brațele atârânănd neputincioase.

Lumina parcă scăzuse. În jurul meu se învârtteau umbrele oamenilor care se izbeau de mine ca niște fluturi de noapte orbi. Am rămas în mijlocul străzii și oamenii forfoteau în jurul meu, mulțimi de oameni necunoscuți care aveau prieteni, familie, un cămin. Dincolo de strada asta erau altele și altele, un păienjeniș de străzi viermuind de necunoscuți, sute, mii și mii de necunoscuți

într-un oraș în care eu nu mai aveam nici un prieten, unde nimeni nu mă aștepta să mă duc acasă.

În seara aceea m-am plimbat multă vreme prin oraș. M-am oprit la podul Kalighat și m-am uitat la fluviul negru ca un hi-vol. Luminițele de pe maluri se străduiau să sclipească pe stratul gros de murdărie de la suprafață. Nu mai era un curs de apă, ci o scursoare unsuroasă, împutită, în descompunere. Habar nu am de ce mersesem atât de departe, de la Bowbazar la Kalighat. Picioarele mă dureau. Dintr-odată mi-am amintit cum am înălțat un zmeu împreună cu soția mea în parcul Maidan. Era într-o duminică după-amiază, cu câteva luni înainte să ia sfârșit căsătoria noastră. Ne certaserăm toată seara dinainte și mă trezisem hotărât să-mi răscumpăr greșeala. M-am gândit să-i scot pe soția și fiul meu la o plimbare în parc. Nu ieșeau niciodată nicăieri. M-am dus la o prăvălie ceva mai încolo pe stradă și am cumpărat câteva zmeie mari și cele trebuincioase ca să le înalți. Când m-am întors acasă am strigat entuziasmat:

— Hai, mai e doar un pic până la Sankranti¹! Trebuie să înălțăm zmeie! Hai, sus!

Soția mea m-a privit uimită. Cearta de cu o seară înainte fusese doar una dintre multele pe care le aveam în fiecare săptămână.

— Sunt obosită, a zis ea. Am stat în picioare toată dimineața. Și apoi, unde ai mai văzut o femeie jucându-se cu zmeul?

— Hai, hai, am îndemnat-o. Vreau să ne simțim bine. Mergem la plimbare, luăm tramvaiul.

Am ajuns în parc. Vântul abia dacă adia. Fiul meu țopăia de colo/colo încântat, gângurind, bățând vesel din palme, cu ochii după zmeiele înălțate de alții. Aștepta să înălțăm și noi unul. I-am spus soției mele să ia zmeul și să-l țină sus, ca să pot trage de ață și să îl înalț. Nu s-a descurcat, cu toate că era destul de simplu. Îi dădea drumul ba prea jos, ba prea devreme sau pur și simplu cum se nimerea. Își tot aranja sariul bombănind:

1 Una din sărbătorile recoltei în India; în această zi se înalță zmeie.

— Of! () fi asta treabă de femeie?

Una, două se uita în jur și se văita:

— Toată lumea râde de mine. Mai vezi vreo femeie să facă așa ceva în văzul tuturor? E îngrozitor.

Zmeul nu se înălța. Rămânea în aer câteva secunde apoi cădea ca o piatră. Poate că și eu uitasem cum se procedează, dar eram din ce în ce mai enervat și o dojeneam pe soția mea la fiecare greșeală. Fiul meu s-a plictisit și s-a așezat pe iarbă; se distra rupând firicele. După multe încercări eșuate, timp în care soția mea și-a agățat sariul de zmeu și l-a sfâșiat, mi-am pierdut răbdarea și am țipat:

— Nu ești bună de nimic. În afară de gospodărie ai mai făcut ceva în viața ta? Alte femei se urcă în copaci și înoată!

De îndată ce am rostit acele cuvinte m-au cuprins remușcările. Am lăsat jos zmeul și m-am dus la ea. Se trântise pe iarbă și plângea.

— Sunt obosită, a spus printre sughituri. Am muncit toată ziua, mă dor picioarele, nu mai pot alerga, sunt obosită.

În seara aceea am rămas treaz până târziu. Am făcut curățenie, cuprins de un fel de furie. În dulap nu mai făcusem ordine de ani de zile. Am adunat într-o boccea hainele vechi, atât de rupte și murdare că nici un cerșetor nu le-ar fi primit. Tot acolo am pus și câteva sariuri lăsate de soția mea când plecase. M-am oprit câteva clipe când am găsit hainele de bebeluș ale fiului meu. Trebuie că avea șase ani acum. Nu-l mai văzusem de când avea trei. Am pus și hăinuțele lui în boccea și m-am dus în bucătărie. Aici se înghesuiau pe rafturi cutii prăfuite, mucegăite, pline cu mirodenii decolorate, teancuri de *papad* acum umede, lipite una de alta, tot felul de prafuri în pachețele de hârtie colcăind de gărgărițe. Le-am aruncat pe toate. Gândacii de bucătărie au început să iasă speriați din ascunzătorile unde trăiseră netulburați atâta vreme. Am adunat toate ustensilele de bucătărie într-un colț și m-am uitat la ele pe rând. Am găsit un *kashi* de alamă cumpărat împreună cu soția mea de la *mela*. Piatra de măcinat pe care cerusem meșterului să cioplească un pește zâmbitor, anume pentru ea. Am pus deoparte lingurița de argint *jhinuk*, cumpărată după ce se năs-

cuse fiul meu, ca să-i dăm lapte cu ea. Aproape că nu o folosisem. După ce nu mai supsesse la sân băuse aproape imediat din cană.

M-am dus în cealaltă cameră și am scos cărțile de pe rafturi ca să le aleg. Cea mai mare parte erau ale lui Suleiman Chacha. Din multe îmi citise cu glas tare. Paginile erau adnotate cu scrisul lui elegant. Din vreo două au căzut niște scrisori, din alta o frunză uscată. Printre cărți am găsit și chitanțe ale lui Aangti Babu. Pe una scrisesem chiar eu: „Trebuie să-i spunem, îl putem da pe bătrân afară din Dharmatolla plătind mai puțin. Cecul pentru Sushanta s-ar putea să urce“. Pe una din cărți scrisesem în engleză: „Dragă Suleiman Chacha, cele mai bune urări de ziua ta, la mulți ani, Mukunda“.

Între cărți am dat și de un plic cafeniu – certificatul meu de examen la liceu. Era și o scrisoare de la Nirmal Babu, ultima înainte să rup orice legătură cu el.

Dragul meu Mukunda,

Imi pare nespus de bine că ai trecut examenele. Când i-am povestit lui Bakul a râs și n-a vrut să mă creadă până nu i-am arătat scrisoarea ta. Ce ai de gând să faci în viitor? Sper că vei merge mai departe, vei obține o diplomă universitară și vei studia în continuare. Nimic nu e mai plăcut în viață decât educația. Scuză-mă, nu vreau să-ți țin o prelegere, dar am o vârstă. Te cunosc de când erai mic. Erai un copil isteț, dornic să învețe. Acum ești pe cale să devii un bărbat inteligent, cultivat. Sunt mișcat până la lacrimi când mă gândesc că ai ajuns la un moment de răscruce din viața ta. Mi-ar fi plăcut să îl sărbătorim împreună, dar în ultima vreme nu mai călătoresc aproape deloc. Poate că vii tu la Songarh să ne vezi și să ne aducem aminte de vremurile bune. Până atunci trimite-mi adresa ta când te hotărăști să stai undeva anume, ca să-ți pot face o vizită dacă ajung în Calcutta.

Te binecuvântează cu dragoste,

Nirmal Babu

P.S. Iți trimit un mic cec. Te rog să-ți cumperi ceva frumos. De ce-mi tot spui să nu-ți mai trimit bani? E un mod de a-ți arăta că țin la tine.

Nu mai țin minte când am izburit să adorm, în mijlocul dezordinii din cameră. Mă durea capul, mă dureau ochii, aș fi vrut să nu mă mai trezesc niciodată. Somnul mi-a fost curmat ca de obicei de croncănitul ciorilor. Am deschis puțin ochii și m-am ridicat în capul oaselor, treaz de-a binelea.

Aveam să renunț la munca pe care o făceam acum. Încă nu era prea târziu, stricăciunea nu pătrunsese cu totul în mine. Mai era timp, doar nici nu împlinisem treizeci de ani. Aveam să învăț să-mi câștig altfel traiul, să trăiesc altfel, chiar dacă îmi va fi greu în primii ani. Chiar în acea zi aveam să mă duc la Aangti Babu să închei socotelile cu el. Și cu asta, basta. Nu mai voiam să devin eu însumi un Aangti Babu.

A doua zi dimineată, când m-am trezit ca să deschid lăptaru-lui, mi-a dat o scrisoare împreună cu sticla de lapte.

— Cred că a venit ieri, Babu, mi-a spus. Era lăsată în prag.

După ce a plecat lăptarul am deschis plicul mare de carton pe care am recunoscut scrisul lui Nirmal Babu. Cu doar o seară înainte recitisem o scrisoare mai veche de-a lui. Nu ne mai scriseserăm de când îmi trimisese invitația la nunta lui Bakul care îmi schimbase viața pentru totdeauna. Mă întrebam ce bombă mai ascunde și acest plic.

Mai întâi a alunecat afară o fotografie. În ea se vedea o casă mare, un fel de conac. În mijloc avea o verandă spațioasă și camere pe ambele părți și era încadrată de palmieri. Niște pilaștri înalți, așa cum fuseseră la modă demult, se înălțau până la primul etaj. Îmi aminteau de primăria din Calcutta. Deasupra era un acoperiș extravagant. În prim-plan se vedea apa, valuri și vârtejuri care ajungeau până la pilaștri.

Am tresărit, dându-mi seama că era casa unde fusesem împreună cu Aangti Babu cu șase ani în urmă, casa pe care încercase să o cumpere cu acte false. Casa din... Manoharpur. Da, chiar

așa. Aveam în fața ochilor numele, scris cu litere negre pe un pânou galben, deasupra unui peron lung. A fost singura dată când l-am văzut pe Aangti Babu pierzându-și banii, dar și prestigiul.

Îți trimit o fotografie a casei unde a crescut mama lui Bakul – scria Nirmal Babu după obișnuita introducere politicoasă. Casa se află pe malul unui râu care și-a schimbat cursul de-a lungul vremii și a inundat casa în anul când s-a născut Bakul. Socrul meu a încercat în fel și chip să prevină o astfel de situație, dar fără folos. Într-o perioadă a vieții mele am citit foarte mult despre râuri și am găsit următorul paragraf: „Într-o regiune de deltă inundațiile sunt inevitabile; ele sunt modul prin care Natura creează pământuri noi; este lipsit de sens să ne împotrivim lucrării ei... Soluția este să îndepărtăm toate obstacolele care îi stau în cale”. Întocmai așa a fost cu casa din Manoharpur.

Probabil că știi: Bakul s-a născut cu o lună înainte de vreme și nu a putut primi ajutor medical din cauză că toată zona, inclusiv casa, au fost inundate. Mama lui Bakul a murit la naștere. După ce a murit Shanti, tatăl ei (socrul meu) s-a purtat cam ciudat: a refuzat să plece din casă cu toate că, la fiecare muson, parterul era inundat și el era izolat la etaj săptămâni în șir. Mi s-a spus că veneau oamenii cu barca și îi aduceau mâncare; arunca funii ca să ridice coșurile dar se încăpățâna să rămână în casă. Oamenii au uneori idei fixe pe care alții nu le înțeleg. Lor li se par a fi absolut justificate, deși alții le găsesc iraționale.

Era o scrisoare lungă. Am sărit la pagina a treia. Pe cât se părea, Nirmal Babu își scria biografia. Poate că avea nevoie să se destăinuiească cuiva care îl cunoștea și simțea că mie mi se poate adresa ca unui fiu. După ce mă pedepsisem singur cu o seară înainte, scrisoarea lui Nirmal Babu îmi părea un balsam pentru răni. Mă puneă în legătură, chiar și printr-un lucru atât de fragil cum e o scrisoare, cu o lume în care o parte din mine încă trăia, neatinsă de schimbările prin care trecusem.

Acum câțiva ani – continua Nirmal Babu – guvernul a hotărât să construiască un dig în susul râului. Digul a fost terminat și, uimitor, după ce făcuse prăpăd atâția ani, râul a fost împlânzit. Probabil că altă zonă e inundată acum din cauza digului, dar,

pentru moment, casa e în siguranță și așa a fost de vreo doi ani. (Cred că în grădină poți găsi fosile interesante.)

Dar să revenim la lucruri serioase. Acum câteva zile am primit o veste rea, și ca urmare ți-am scris această scrisoare. Socrul meu a murit, cu vreo zece zile în urmă — nu sunt sigur —, a murit singur, departe de familie. Asta a fost dorința lui, iar eu n-aș putea spune acum că țineam în mod deosebit la el. Întotdeauna l-am învinuit, pe drept sau nu, de moartea soției mele. În orice caz, el e bunicul lui Bakul, iar ea este legată afectiv și de el, și de casa unde a copilărit mama ei. Am auzit însă că au venit unii și au emis pretenții asupra casei. Pământul și casele parcă stârnesc lăcomia. Există un servitor bătrân care pretinde că, din punct de vedere moral, casa este a lui, mai e un vecin care o cere ca plată pentru banii pe care i-ar fi împrumutat socrului meu ani de zile și un agent imobiliar din Calcutta care și-a trimis oamenii acolo fiindcă se pare că a plătit niște bani făcând un târg fraudulos cu câțiva ani în urmă. Toți aleargă după actul de proprietate al casei, pe care se pare că socrul meu l-a ascuns pe undeva. Fără această hârtie, nimeni nu poate emite pretenții asupra casei.

Inima a început să-mi bată mai tare. Nu mai aveam răbdare, voiam să ajungă la subiect. Mi se părea cea mai lungă scrisoare pe care o citisem în viața mea.

Casa este a lui Bakul de drept și ea este singura persoană care știe unde se află actul de proprietate. Cum ți-am spus, bunicul ei era un om ciudat — locuia singur, nu avea încredere în nimeni, nici măcar în bănci. Bakul ține minte că a ascuns actele casei, ca într-un fel de joc cu ea, atunci când l-a vizitat cu câțiva ani în urmă. Eu habar n-am avut, pentru că a pus-o să jure că nu spune nimănui și Bakul respecta — și respectă! — foarte mult asemenea lucruri. Săptămâna viitoare se duce la Manoharpur ca să recupereze actele și, dacă le găsește, să se hotărască ce va face cu moștenirea.

Dacă ar fi după mine, eu aș vinde casa. Nu m-am simțit niciodată legat de ea, ba chiar dimpotrivă, am considerat-o întotdeauna mormântul soției mele. După moartea ei au trecut ani buni până am găsit tăria să mă întorc acolo. Bakul e supărată pe mine din pri-

cina asta, știi, dar n-am ce face. În caz că se hotărăște să vândă casa, ți-ar fi recunoscător dacă ai ajuta-o. De îndată ce primim banii am putea începe să-ți plătim ceea ce ți datorăm – generozitatea cu care ne-ai lăsat casa din Songarh e o povară pentru mine și n-am să-mi găsesc liniștea până nu-ți vom fi dat banii înapoi, măcar că tot n-ar fi îndeajuns ca să-ți mulțumesc fiindcă mi-ai salvat căminul.

Bakul s-ar înfuria dacă ar afla că ți-am cerut ajutorul. Cum știi foarte bine, refuză ajutorul oricui, chiar și al tatălui ei. Dar tu ești ca și fiul meu și pe cine aș putea ruga, dacă nu pe tine? Scriu această scrisoare noaptea și o voi pune la poștă mâine, când îmi fac plimbarrea de dimineață, așa ca Bakul să nu afle. Ți-aș fi recunoscător dacă te-ai duce la Manoharpur ca din întâmplare și ai ajuta-o să se descurce.

Eu trebuie să stau la Songarh. Pe de o parte din cauza câinelui. Știi că doar oamenii care sunt la fel de atașați de câinele lor nu vor crede că am luat-o razna, dar, crede-mă, nu ar supraviețui fără mine. Pe de altă parte, așa cum desigur ți-ai dat seama, nu sunt prea priceput când e vorba de pământ și de bani. Mă îngrijorează totuși ideea că Bakul vrea să rezolve totul singură. Așadar sper ca această scrisoare să ajungă la timp ca să fii alături de ea.

Erau multe lucruri în scrisoare care mă puneau pe gânduri, dar întrebările care mă preocupau în așa grad că uitasem de orice altceva erau: Ce caută Bakul la casa ruinată a bunicului ei din Manoharpur? Unde e bărbatul ei și de ce nu o însoțește?

Construiam deja tot felul de răspunsuri. Poate că soțul ei se dovedise a fi un neisprăvit în care nimeni nu avea încredere? Sau poate că Bakul se certase cu el și se întorsese acasă la tatăl ei? Ori-cum ar fi stat lucrurile, Nirmal Babu se gândise la mine și la nimeni altul în acest ceas de cumpănă pentru Bakul. Mă agățam de acest gând: Nirmal Babu mă considera singura persoană în stare să o ajute pe Bakul. În sfârșit, aveam să o întâlnesc și va fi singură, așa cum visasem.

Avea să vină acolo singură. Ideea mă și înspăimânta, când mă gândeam la locul acela izolat, într-un fel de pustietate, și la derbedei care dădeau târcoale. Mi-am amintit cât de departe era casa de prăvălii și de gară, cât de întinse erau câmpiile care o înconjurau, ținând alți oameni la distanță. Dacă ar fi strigat n-ar fi auzit-o

nimeni. Încercam să nu stărui asupra acestui gând, dar știam mai bine decât tatăl ei ce primejdii o pândeau, primejdii pentru care nu era pregătită. Intermediarul din Calcutta care încerca din nou să pună mâna pe casă nu putea fi decât Aangti Babu, dar asta nu înseamnă că era singurul.

Mi-am pus la repezeală cămașa, am luat niște bani din dulap și am rupt-o la fugă după un taxi care să mă ducă la gară. Scrisoarea era datată cu patru zile în urmă. Bakul poate că și ajunsese la Manoharpur. Pierdusem o seară întreagă în timp ce scrisoarea mă aștepta pe prag. Nu mai aveam nici o clipă de pierdut.

În timp ce trenul ieșea pufaind din gară, sub soarele deja puternic al dimineții, în mintea mea se învăteau fără rost câteva versuri: „Ridică privirea spre stele, ridică privirea spre stele, uită-te la licurici...” Mă căzneau să-mi amintesc cum îl cheamă pe poet, dar singurul nume care îmi venea în cap era Harold.

Când în cele din urmă am ajuns la Manoharpur, am sărit din tren înainte să oprească. Cele șase ore ale călătoriei îmi păruseră a fi opt sau chiar zece, fiindcă trenul oprea la fiecare haltă ca să ia pasageri, pachete de ceai, vânzători de legume și cine mai știe ce. Locomotiva trecea șuierând, oftând și pufaind printre iazuri, păduri și câmpii înverzite – un peisaj care altădată mi s-ar fi părut încântător. De această dată am stat aplecat afară pe ușa compartimentului. Simțeam vântul cum îmi răvășește părul și mă plesnește peste față, dar țineam ochii ațintiți în zare, ca și cum aș fi putut aduce Manoharpur mai aproape.

Panoul din gară era nou, tot cu litere negre pe fond galben, numai că mai groase, mai vizibile. În locul peronului de pământ bătătorit era acum unul de beton iar grilajul de bambus fusese înlocuit de unul din metal. În gară era mult mai multă lume decât îmi amintesc să fi văzut înainte și am găsit o ricșă chiar la ieșire. Când i-am spus unde vreau să merg, omul a exclamat:

— A, la Pagla Dadu? și a râs de uimirea mea. Așa îi spuneam noi lui Bikash Babu și el nu se sinchisea. Știa că-l credem cu mintea dusă.

Am început să pedalez și mi-a mai spus:

— Casa a fost scoasă la vânzare, pe cât am auzit. Am văzut atâția oameni ducându-se acolo în ultima vreme!

— Pe cine? l-am întrebat. Ți mai aduci aminte?

— Chiar azi-dimineață am dus pe cineva acolo, un bărbat înalt, subțire. Dar cred că s-au mai dus și alții, Babu. Ce lacomi sunt unii! De m-ar feri Cel de Sus de asemenea lăcomie!

Pedala cu forță. Avea un *lungi* în pătrățele care se ridicase până la genunchi, dezvelindu-i picioarele subțiri, musculoase.

— Atâta timp cât am ceva de mâncare și o pânză să-mi acopăr trupul sunt mulțumit, a zis. Le câștig cu sudoarea frunții, Babu, nu de pe urma morții altora, mă înțelegeți, Babu?

S-a oprit, s-a așezat pe șa și s-a șters pe față cu mâneca cămășii. Apoi s-a întors spre mine.

— Bătrânul a murit singur-singurel, înțelegeți, Babu. Iar acum rubedeniile cărora nici nu le-a păsat de el cât era în viață vor să-i vândă pământul și casa și să își ia tălpășița cu banii.

— Mă cam grăbesc, am încercat eu să-i pun frâu.

M-aș fi dat jos și aș fi mers singur până la casă dacă mi-aș fi amintit unde este. Omul a ofrat și s-a apucat să pedalez.

— Oamenii sunt niște vulturi, Babu, ascultă-mă pe mine, spune-a gâfâind. Ginerile lui... zice lumea că e un om cumsecade, dar spuneți-mi și mie: poți să prăjești un om cumsecade și să-l mănânci la masă? Credeți că s-a îngrijit în vreun fel de tatăl soției lui când bietul bătrân era pe moarte?

— N-a avut grijă de el? am spus, șocat de imaginea lui Nirmal Babu în chip de nemernic fără inimă.

— Nu, deloc, înțelegeți, câtuși de puțin! Sărmanul Pagla Dadu a fost incinerat de fiul fostului servitor, nu de cineva din familie. Păi e drept? Chiar dacă omul e puțin dus cu mintea.

M-am apucat cu mâinile de mâner fiindcă ricșa ajunsese la o porțiune de drum cu hârtoape.

— Dar ce poți să zici, n-a avut decât o fată care a murit, biata de ea. Chiar dacă ar fi în viață, ce ar fi putut face? Ar fi aprins ea rugul? Ce e omul, dacă n-are un fiu? Ascultați-mă pe mine, Babu. Sunt om sărac, n-am pământuri ca Pagla Dadu, dar Cel de Sus m-a binecuvântat cu doi băieți zdraveni. O să-mi arunce un pumn

de orez atunci când n-am să mai pot împinge la ricșă. O să pună o torță pe rugul meu.

Ne apropiam de alea cunoscută, acum și mai neîngrijită. Ricșa m-a lăsat în fața aceleiași verande largi unde stătusem cu Aangti Babu. Aceleași scaune împletite erau pe verandă și aş fi putut jura că pata cafenie de pe zid era cea făcută de suc de betel scuipat de Aangti Babu. Omul cu ricșa a luat banii și a plecat.

Un singur lucru era diferit: pe unul din scaune stătea Harold.

Era îmbrăcat ca de obicei, într-un costum vechi, lustruit de atâta purtare, o cravată subțire, albastră cu dungi galbene, pantaloni cu o palmă prea scurți, de sub care se vedeau șosetele negre și gleznele slăbănoage. Cu toate acestea arăta destul de respectabil, mai degrabă a învățător bătrân decât a bătăuș. A ridicat capul și a zâmbit larg când m-a văzut:

— Phii, Mukunda, băiete, al naibii de bine-mi pare să te văd! Habar n-am avut că șefu' trimite întăriri.

A coborât glasul și a continuat:

— Ascultă la mine: treaba asta mi-a pus capac. Șefu' mi-a zis să pun laba pe acte. Boșorogu' care a dat colțu' le-a pitit pe undeva prin hărăbaia asta afurisită de casă. Ei, ș-acu' io tre' să mă dau drept cumpărător și să cotrobăi p-aci până le găsesc. Da' știi ce? De astă dată șefu' a zis nu face urât, e o fată acolo, de la ea tre' să le scoți. Dibuieste unde sunt blestematele de acte. Șefu' a plătit ceva unui tip, avans pentru casă și acuma are nevoie de hârtii fuga-fuga și fără tămbălău. Da' spune-mi și mie, nene, cum? Mie să-mi dai o treabă curată de făcut, și o fac. Îl burdușesc pe unu' de-i ies creierii pe nas și scoate hârtia aia nenorocită de unde știe, da' cu cocoane... Io n-am fost învățat cum să cotonogesc sexu' slab, nene!

Chiar atunci a ieșit Bakul pe verandă. Nu știu dacă îl auzise pe Harold, dar n-a dat vreun semn că m-ar cunoaște. Mi-a aruncat o privire iute, rece, și s-a adresat lui Harold:

— Dacă și colegul e gata... ?

Ne-a întors spatele și a intrat fără să ne aștepte. Harold s-a strâmbat în urma ei, maimușărind expresia ei încruntată, și mi-a făcut semn să vin.

— Parterul e în paragină, din păcate, a spus Bakul și glasul ei răsună în camera aproape goală. Râul a inundat-o în fiecare an și nu s-au făcut reparații, nici lucrări de întreținere. Bunicul meu a locuit la etaj până la moartea lui.

Vorbea cu o politețe măsurată, un calm impersonal care mă nedumerea. Chiar își închipuia că venisem să o păcălesc? Sau ticluise un plan mai complicat?

Am trecut dintr-o cameră în alta. Bakul ne dădea explicații și își cerea scuze că totul e acoperit de praf. Vorbea fără patimă, parcă recita, și nu ne lăsa să răspundem. La parter am recunoscut portretele mucegăite pe care le văzusem când venisem prima oară, împreună cu Aangti Babu, și candelabrul pe care pusese el ochii, atât de îmbâcsit de praf și pânze de păianjen că nu ar mai fi avut cum să dea lumină. Am trecut printr-o cameră de biliard enormă, cu lambriuri de lemn; pe masă erau înghesuite, unele peste altele, scaune fără picioare, cutii sfărmate și tablouri înrămate. Mă întrebam cine o fi folosit camera pe vremuri; acum cu siguranță că nu mai era utilizabilă.

Harold sărea de colo-colo ca o insectă cu picioare lungi, băgându-și nasul peste tot. Când a observat că Bakul îl privește ironic, s-a grăbit să explice:

— Termitele, don'șoară, e bine să fim atenți. N-am chef să cumpăr o proprietate mâncată de cari. Iertăciune... a zis și a ciocănit cu degetul îndoit în lemn ca și cum voia să se asigure că nu e putred.

Am urcat la primul etaj pe scara care scârțâia la fiecare pas. Nu fusesem niciodată aici. Tot etajul era mobilat în stil victorian și camerele arătau ca și cum proprietarii chiar atunci ieșiseră să facă o mică plimbare. Pe un secretar cu capac-rulou, acoperit de un strat gros de murdărie, era o mașină de scris cu o foaie înăuntru. Pe o măsuță erau lăsate o ceașcă goală și o farfurioară, înnegrite de praf. Am trecut pe lângă o oglindă uriașă, acoperită de un strat atât de gros de praf că nu mă vedeam în ea decât ca o formă încețoșată – era ca și cum aș fi privit prin ochii unui om pe jumătate

orb. Am străbătut nori de praf și pânze de păianjen, am trecut pe lângă mese și scaune fantomatice, paturi cu palanchin și bufete, tablouri în care nu se vedea decât mucegaiul negru și praful. Dintr-un perete în altul și din tavane atârnav, parcă pregătite pentru o petrecere a strigoilor, uriașe pânze de păianjen.

În colțul uneia dintre camere era un dulap sculptat, cu uși de sticlă. Harold s-a aplecat să se uite înăuntru și mi-a făcut semn să mă apropiu.

— Ei drăcie, ia uite colea, mă, nu crezi că i-ar plăcea șefului?

În dulap erau cinci rafturi de sticlă, pline cu figurine delicate reprezentând bărbați, femei, zei, copii și animale, toate sculptate în fildeș. Până și lemnul dulapului era încrustat cu fildeș. Unele figurine erau în picioare, altele căzuseră în praful care acoperea rafturile.

— Sunt minunat de frumoase, nu-i așa? m-a trezit din visare vocea lui Bakul. Neprețuite. Reprezintă cele cinci zile din *Durga puja* și cele ce se întâmplă în fiecare zi. Numai că s-a pierdut cheia dulapului, așa că figurinele care cad nu mai pot fi așezate la loc. După cum vedeți, a continuat intrând în camera următoare, etajul e într-o stare mult mai bună din punct de vedere al construcției. Aveam de gând să curăț peste tot înainte să veniți, ca să arate casa mai bine. Ei, nu-i nimic, ați venit mai repede decât mă așteptam. Pagubele de la parter nu sunt atât de mari cât s-ar fi crezut, ținând seama că la fiecare muson apa din casă trecea de genunchi. Cumpărătorii ar afla oricum de la localnici — îi spun „casa înecată” —, așa că n-are nici un rost să vă ascund adevărul. Bineînțeles, s-a întors ea spre mine și Harold ridicând dintr-o sprânceană, clienții voștri, sau voi înșivă, poate că nu vreți să păstrați casa. (A dat din umeri.) Poate că vreți să o dărâmați. Dacă asta aveți în minte, nu vă va fi ușor. Casa e foarte solidă. Va trebui să vă luptați cu ea.

Ajunsesem acum la colțul verandei largi care se întindea pe toată lungimea casei. În față nu se vedeau decât copaci — nimic altceva decât *bakul*. În curând aveau să înflorească și să parfumeze aerul cu mireasma lor. Această parte a verandei era curată, proaspăt măturată. Părea că aici locuiește cineva.

— Acesta este unul dintre dormitoarele de la etaj, a spus Bakul aproape în șoaptă. Mai sunt încă patru.

Camera era curată și acrisită, ca și cum cineva o folosea. Înăuntru era un pat îngust, cu tăblie simplă, acoperit cu o cuvertură verde, un dulap de lemn, simplu, și o noptieră cu oglindă înaltă. Dacă deschideai fereastra, ramurile copacului din față năvăleau în cameră. Era tot un *bakul*. Pe zid era un portret al mamei lui Bakul, Shanti. În jurul tabloului era o coroniță de flori uscate, iar pe măsuta din față, într-o farfurioară, era cenușă de tămâie. Shanti arăta întocmai ca Bakul în după-amiaza aceea, când făcusem dragoste la Songarh. Văzând cum refuză să mă recunoască acum, după-amiaza aceea îmi părea atât de îndepărtată, că nu mai eram sigur dacă o trăisem cu adevărat.

O clipă Bakul și cu mine am rămas nemișcați, fără să vorbim, uitând cu totul de Harold. Mi-am amintit cum, copil fiind, ducea dorul mamei, dar se străduia să se ascundă de noi. Mă simțeam îngrozitor, dar nu puteam face nimic. Nu mă puteam întoarce spre ea să-i spun: „Sunt eu, poți să-mi spui ce vrei“.

Clipa aceea a trecut. Bakul și-a recăpătat vocea.

— Din păcate, celelalte dormitoare nu sunt la fel de curate, dar, desigur, trebuie să le vedeți. În cel în care dormea bunicul sunt niște dulapuri sculptate superbe și un pat cu baldachin, o piesă deosebită. Dar cu mobila cum rămâne? S-a întors ea spre noi. Intră în preț?

— Asta hotărâți dumneavoastră și tăticu', don'șoară. Pentru noi e totuna.

Apoi s-a întors spre mine și a zis:

— Da' lu' șefu' poate că i-ar plăcea unele, este? Îi place lemnul bine sculptat, da, da. Dulapul ăla de fildeș... Dumneavoastră luați ceva de aici?

Am luat-o repede înainte, vrând să pun o distanță între mine și lăcomia lui Harold. Am ieșit pe verandă și am respirat adânc, dorindu-mi, sperând ca Bakul să joace un rol, să aibă un plan. În scurtă vreme Harold avea să întoarcă foaia, să-și arate colții, să ceară actele și chiar să se apuce să le caute el însuși. Cum putea Bakul să-l oprească? Până la urmă avea să le găsească fiindcă, așa leneș și prostănac cum părea, știam că nu dă niciodată greș.

De pe verandă vedeam râul. Acum rămăsese doar un pârau care curgea alene la o distanță destul de mare de casă. Se retrăsese destul de departe de albia lui inițială.

— S-a construit un baraj în susul râului, am auzit brusc vocea lui Bakul lângă mine. Casa asta are din nou un viitor. Pe vremuri avea doi acri de grădină, care au fost acoperiți de apă ani în șir. Acum au ieșit din nou la suprafață. Și mai sunt și mulți acri de câmp.

Am ajuns în capul scării, după ce făcusem turul etajului. Harold a rămas în urmă și i-a spus lui Bakul:

— Dacă nu-i cu supărare, don'șoară, aș vrea să mai arunc o privire p-aici, pe îndelete. O investiție de asemenea mărime... mă înțelegeți. E nevoie să mă uit mai stăruitor.

Până să zică ea ceva, i-a întors spatele și s-a năpustit într-una dintre camere.

Am coborât împreună cu Bakul și ne-am îndreptat spre veranda din față. Mergea în fața mea, parcă nici nu m-ar fi văzut. Acum, că scăpasem de Harold pentru câteva minute, voiam să o întreb de ce se purta așa. Chiar credea că venisem să-i iau casa? Voiam să o asigur că sunt de partea ei, nu a lui Harold. Cum putea crede altfel? Pe deasupra trebuia să o avertizez că Harold nu e un cumpărător inofensiv, că nu putea avea încredere în el, fiindcă venise ca să pună mâna pe actele de proprietate, că e riscant să-l lase singur în casă. Da, Nirmal Babu ghicise: Bakul avea nevoie de mine și, indiferent ce ar fi crezut ea despre mine, trebuia să o previn.

— Bakul, am spus când am ajuns pe verandă, trebuie neapărat să vorbim...

Doar că veranda nu mai era goală. Așezat pe unul din scaune, sigur pe el și în largul lui de parcă ar fi fost proprietarul nu doar al scaunului, ci și al casei, era un bărbat cam de vârsta lui Nirmal Babu. Privindu-l îți dădeai seama că îi merge bine: fața îi lucea de grăsime și de sudoare. Era îmbrăcat într-un *dhoti* alb, apretat, și o *kurta* frumos plisată, cu nasturi sclipitori. Lângă el se afla un

servitor schilav, cu o figură întristată, care flutura o frunză de palmier deasupra capului chel al stăpânului său.

Am înlemnit. Când ne-a văzut s-a ridicat în picioare și a spus cu voce bubuitoare:

— *Namaskar*, domnule! Și dumitale, Bakul. Nu mă cunoști, dar eu te știu.

Bakul îl privea cu gura căscată.

— Bunicul dumitale și tatăl meu erau buni prieteni, cei mai buni. Desigur că ai auzit. Ashwin Mullick, așa îl chema pe tatăl meu! Iar pe mine, cu voia dumitale, mă cheamă Rathin Mullick.

— N-am auzit, a făcut Bakul.

— Te rog, ia loc, a zis omul, invitând-o pe Bakul pe verandă ca și cum era proprietatea lui.

Ea s-a supus, nedumerită.

— Ei, da, e normal, de unde să mă știi? Sărmana de tine, n-ai venit deloc pe aici! E ciudat, a spus și a deschis o cutie de argint plină cu *paan*, cu care ne-a îmbiat. Nu? Nu vreți? Ei, cum spuneam, e ciudat. Tu nu știi mai nimic despre casa asta, iar eu îi cunosc fiecare cotlon, ba îi știu și pe toate rudele și prietenii bunicului tău. Când eram copil mă jucam aici, aruncam bărcuțe de hârtie în râu și în camerele de la parter, când începuseră să se inunde. Ce amintiri dragi mie! Și ce *dalna* delicioasă pregătea bucătarul bunicului tău! Până și mama ta... Shanti și cu mine ne-am jucat împreună câțiva ani buni chiar aici, pe verandă! Era o fată timidă. De câte ori ne jucam și pierdea, izbucnea în lacrimi, potop de lacrimi! Uf, Rathin Mullick, oprește-te, nu ai voie să spui cuvântul „potoș” în casa asta, e un cuvânt rău, aducător de nenorocire! După câte s-au întâmplat aici!

Rămăsesem și eu cu gura căscată. Părea un personaj dintr-un film prost sau din *jatra*, cineva ridicol, dar și oarecum amenințător.

Bakul începuse să-și piardă răbdarea. Răspunse pe un ton înțepat, pe care i-l știam bine:

— Cu ce vă putem fi de folos, Rathin Babu? Domnul acesta – aici întoarse privirea spre mine – a venit cu treburi, așa că vă rog să mă scuzați, dar...

— Ah, tinerii, spuse el cu regret în voce. Totdeauna se grăbesc. Știi de ce a venit acest domn, copilă, și de ce a venit și celălalt domn care e cu el. Copilă scumpă, tatăl meu i-a spus ani și ani de zile bunicului tău: „Bikash Babu, vinde casa asta monstruoasă, o să te înghită într-o zi. Vinde-o și, dacă vrei, o cumpăr eu!“ Tatăl meu i-a dat chiar și bani, ani de zile, ca avans, și Bikash Babu, dragul tău bunic, i-a luat, altminteri cum îți închipui că a trăit?

Dintr-odată păru dur, agresiv, dar se stăpâni și continuă pe un ton potolit:

— Bietul meu tată, odihnească-se în pace, a avut grijă de bunicul tău, i-a trimis mâncare când râul își ieșea din matcă... Iar acum... mă simt rănit, încrederea mea în oameni s-a dus, copilă! Am auzit – de la alții – că această casă urmează a fi vândută... pe ascuns de mine! Pe ascuns de mine, când familia mea a plătit *lakhs* de rupii pentru ea! Se poate să fie așa, m-am întrebat și am venit să văd cu ochii mei.

S-a auzit orăcăitul unei broaște, apoi clopoțeii unei ricșe. Servitorul cel slăbănog, încă în picioare în spatele stăpânului său, cu toate că era pe jumătate adormit, tot mai fâlfâia din frunze de palmier. Bakul părea cuprinsă de un tremur. S-a întors spre mine și a spus:

— Zi ceva, Mukunda!

Vorbele ei au avut darul de a-mi limpezi ideile, ca și cum o pală de vânt rece mi-ar fi răcorit fruntea.

— Sunt sigur că tatăl lui Bakul nu are nici cea mai vagă intenție de a păcăli pe cineva, domnule, am zis. Noi nu știm nimic despre vreo înțelegere pe care ați fi avut-o cu bunicul lui Bakul. Firește, e nevoie să vedem niște documente, un contract între dumneavoastră și proprietar va fi necesar din motive juridice...

— Documente! *Moshai!* a izbucnit bărbatul, împrôscând salivă de enervat ce era. Când un vechi prieten te ajută ani și ani de zile – și întregul Manoharpur știe – trimițându-ți mâncare, bani, doctorii, chiar și un servitor, în baza unei înțelegeri între prieteni, mai e nevoie de acte?

— Cu toate acestea, am intervenit, cu siguranța de sine pe care mi-o dădea experiența în domeniu; știam că fără acte e o gâză pe care o pot da la o parte cu o fluturare de mână. Eu sunt doar un

intermediar al vânzătorului, cum aş putea întreprinde ceva fără să am actele doveditoare?

Simţeam ochii lui Bakul îndreptaţi asupra mea; nu mai era crispată, ci doar surprinsă. Rathin Mullick venise în casa familiei lui Bakul cu aceleaşi intenţii prădalnice ca Harold, dar apariţia lui neaşteptată mă salvase, fiindcă Bakul şi cu mine eram acum în aceeaşi tabără. A încercat să ne convingă, aici ameninţându-ne, aici făcând apel la sentimente, iar eu l-am lăsat să spună tot ce avea de spus. Cu cât se avânta mai tare, cu atât îi param mai bine atacurile şi mă bucuram că, în acelaşi timp, pot să o impresionez pe Bakul. N-am putut rezista şi chiar am făcut pe grozavul, aşa ca să înţeleagă o dată pentru totdeauna că sunt de partea ei şi a lui Nirmal Babu, că venisem ca să o ajut şi să salvez casa.

Ne-am certat îndelung, dar până la urmă Rathin Mullick a plecat, jurându-se că o să mai auzim de el. Îmi închipuiam că aşa va fi, dar pentru moment primejdia trecuse. În orice caz, mie îmi făcuse un serviciu, fiindcă acum puteam sta de vorbă cu Bakul până când apărea Harold şi puteam să-i explic totul.

— Bakul, am început, am visat de mii de ori că ne vom reîntâlni, dar niciodată n-am crezut că în acest fel. Ascultă-mă, trebuie să stăm de vorbă. Nu e timp de...

— Mda, viaţa te ia pe nepregătite, nu? Nimic nu se întâmplă ca în vise sau aşa cum ne aşteptăm, a zis ea cu o expresie preocupată. Discuţia noastră va mai trebui să aştepte. Trebuie să mergem înăuntru şi să vedem ce face omul ăla... cum zicea că-l cheamă? Harold. Oare ce face singur de atâta vreme? Nu cred un cuvânt din ce spune şi mi se pare cea mai înspăimântătoare persoană pe care am întâlnit-o vreodată. Mukunda, cum poţi lucra cu astfel de oameni?

Parcă auzindu-şi numele, Harold a apărut pe verandă. Era roşu la faţă şi înfuriat. Nu mai contenea să-şi scuture părul şi hainele de praf. I se ordonase să găsească testamentul sau să-l smulgă locatarilor promiţându-le orice vor şi apoi să-şi ia tălpăşiţa. Să-l găsească nu era lucru uşor, având în vedere dimensiunile casei. Se vedea cât de colo că rămăsese cu buza umflată. I-a aruncat lui Bakul o privire duşmănoasă şi a zis:

— Casa e într-o stare jalnică, don'șoară. Nu prea cred că poate fi cumpărată sau vândută așa cum este. Și hârtiile, vă rog. Înainte să vă spun ce-am hotărât vreau să văd hârtiile.

Mi-a aruncat o privire, cerând să-i întăresc spusele:

— Zi și tu, Mukunda, nu se poate merge mai departe fără hârtii, corect?

Chiar în clipa aceea, când Harold aștepta din partea mea sprijin și încuviințare, mi-a venit o idee, una din acelea despre care te minunezi că nu ți-au venit mai devreme. O idee genială în simplitatea ei! Harold se bizuia pe mine, doar fusesem de multe ori în misiuni asemănătoare, prea multe ca să merite numărate! Avea încredere în mine și presupunea că și Aangti Babu are la fel. Dacă izbuteam să-l conving că eu eram omul potrivit ca să obțin actele de la Bakul, că, în ciuda amenințărilor și a lingușirilor lui, avea mai puțini sorți de izbândă decât mine, care cunoșteam atât casa, cât și proprietarii, că îi voi înmâna hârtiile lui Aangti Babu în numele lui – poate că ar fi de ajuns pentru moment și am fi scăpat de el.

— Actele nu sunt aici. Îmi pare rău, dar nu le-am găsit, a spus Bakul.

— Poate că le găsim noi, don'șoară, eu și prietenul meu, s-a oferit Harold privind spre mine.

— E nevoie să arăți actul de proprietate ca să poți vinde casa, i-am spus lui Bakul, apoi m-am adresat lui Harold. Eu cunosc familia acestei doamne. Aangti Babu m-a trimis aici pentru că am mai inspectat o dată proprietatea, acum câțiva ani... știi foarte bine. La vremea aceea nu am putut încheia târgul...

Am privit-o pe Bakul, întorcându-mă cu spatele la Harold, așa ca să nu vadă că îi fac din ochi un semn știut doar de noi, din copilărie: „Nu scoate o vorbă, ai încredere în mine“.

— Lăsați-mă câteva clipe să discut câteva lucruri cu prietenul meu, am spus cu voce tare. După aceea poate ne înțelegem cum să facem mai departe.

— Bine, a zis Bakul. Vă aștept în casă, pe dumneavoastră și pe prietenul dumneavoastră.

L-am tras pe Harold deoparte.

— Fie că n-are actele, fie că nu vrea să le dea, i-am spus. Oricum ar fi, nu o putem forța. E o femeie îndârjită. Dar eu știu cum să o iau. Trebuie să fim cu băgare de seamă. Îi cunosc familia și o pot convinge că suntem cumpărători corecți, dar asta ia timp și ca trebuie să aibă încredere ca să scoată actele de unde le ține ascunse. N-are rost să stăm amândoi aici, o să fie și mai speriată și nehotărâtă. Tu te duci acasă și îi dai raportul lui Aangti Babu. În cel mult două zile eu pun mâna pe acte, de la ea sau de la rudele ei, sunt absolut sigur.

La început părea îndoit, dar ceea ce îi propuneam eu avea o logică. Pe lângă asta a cântărit și faptul că eram preferatul lui Aangti Babu. Era iute la minte și n-a șovăit multă vreme.

— Bine, mă. Noroc! mi-a urat și m-a bătut pe umăr. Mă duc să-i spun lu' șefu', da' tu să ai grijă, nene. Mai ai mult de lucrat.

Mi-a făcut cu mâna în chip de rămas-bun și a plecat. M-am luat după el să mă asigur că într-adevăr așa este.

Mai procedasem astfel și în alte împrejurări, doar că atunci nu aveam nici un interes personal. Atunci când mi-am luat la revedere de la Harold în poartă eram deja istovit de atâtea explicații și păcăleli. Simțeam o durere în ceafă, iar fundul ochiului drept zvâcnea dureros. Aproape că uitasem de Bakul.

Nu-i plăcuse niciodată să aștepte. Când a văzut că mă întorc a ieșit din casă.

— Ai izbutit să te descotorosești de el? De unde ai învățat să fii așa convingător? Ai trimis doi oameni la plimbare în mai puțin de o oră! Ce-ar fi să-l chem și pe următorul cumpărător, ca să-l duci și pe el de nas?

— Nu poți să taci nici măcar două minute la rând? am luat-o la rost.

A întors privirea, jignită. Dar eu eram prea înfuriat ca să tac.

— Cum de te-ai încumetat să vii aici singură? Știu, tu poți orice, nu ți-e teamă de nimic, așa ai fost întotdeauna. Dar ce te costa să-l aduci pe soțul tău cu tine? Măcar să ai pe cineva de partea ta, chiar dacă nu aveai neapărat nevoie de el? Nu-ți dai seama în ce situație primejdioasă te afli? Proprietățile în litigiu atrag afa-ceriști și mardeiași. Și Nirmal Babu, de ce n-a putut veni? Vânzarea

casei în care a crescut soția lui nu e un lucru îndeajuns de important? A rămas din cauza unui câine! Dacă îți făcea Harold ceva?

Până la urmă ajunsesem să perorez. Bakul mi-a tăiat vorba:

— Afaceriști și mardeiași ca tine? a spus zâmbind din colțul gurii.

— Degcaba mă iei în răs, Bakul. Habar n-ai la ce te-ai expus!

— *Baba!* a exclamat. Firește! Ai venit fiindcă ți-a spus tata. Crede că singură nu mă descurc. Trebuia să-mi închipui. În clipa când te-am văzut m-am gândit că așa s-a întâmplat, dar erai împreună cu individul ăla și îmi părea că vrei să cumperi casa! N-am fost sigură decât când am văzut cum te-ai descotorosit de Rathin Mullick.

— Rathin Mullick e un mielușel în comparație cu Harold. Dacă ai ști de ce e Harold în stare... Din partea lui Nirmal Babu nu mă mir, el n-a trăit niciodată cu picioarele pe pământ. Dar soțul tău... am izbucnit. Sigur, n-ar trebui să-l vorbesc de rău, dar cum de te-a lăsat singură?

— Ce tot vorbești de soț, Mukunda? Nu știi... adică nu ți-a spus *baba*?

— Să-mi spună? Ce să-mi spună?

M-a privit în ochi, a dat capul pe spate și a izbucnit în răs.

— Chiar ai crezut... ? a spus printre hohote de răs. Arăți de parcă...

Știam că arăt nedumerit și mânios, simțeam că rostisem vorbe nelalocul lor. Îmi venea să întind mâna și să o plesnesc peste față ca să tacă odată. În cele din urmă s-a oprit din răs.

— Nu am soț, niciodată n-am avut, a zis. Nu ți-a scris *baba* că n-a mai avut loc căsătoria? Credeam că ți-a scris în mod regulat. Credeam că știi.

— N-a mai avut loc? a zis eu în șoaptă.

— Nu, a zis zâmbind cu ghidușie. Au aflat... că nu sunt fecioară, că m-am culcat cu un bărbat însurat. Au fugit mâncând pământul! Cel mai tare a fugit mirele. A fost de ajuns să-i mărturisesc unei verișoare – după ce am pus-o să jure că nu spune nimănui – că am avut o aventură cu un bărbat însurat. A fost de ajuns! Mai erau doar șapte zile până la căsătorie și au anulat-o! Eu am sărit în sus de bucurie. *Baba* a fost tare supărat. Săptămâni în

șir după aceea a bombănit că familia mirelui are idei învechite și ce noroc am avut că am scăpat. Se învinuia singur pentru că mirele era un profesor de istorie despre care crezuse că va fi un soț perfect pentru mine. Nici măcar nu știu de ce am fost de acord la început... Să stai în Songarh... în singurătatea aia, ce plictiseală! N-aveam nici o nădejde să scap, uneori îmi ziceam că orice e mai bine, chiar și să mă mărit cu un străin. Arăta destul de bine și locuia în Bombay, dar, pe măsură ce se apropia ziua nunții, îmi dădeam tot mai bine seama că nu pot, nu pot. N-am găsit altă cale de scăpare decât să împrăști zvonul și să trag nădejde că ajunge la urechile lui.

— De ce nu mi-ai spus? De ce nu mi-ai spus? Am fost acolo la vremea aceea! Am mers la Songarh! Am stat acolo, într-o cameră mizerabilă de hotel, dându-mă cu capul de pereți când mă gândeam că ești cu alt bărbat!

Bakul zâmbea. Eu eram furios: cum de putuse lua în ușor un lucru care aproape că ne distrusese viețile? Și eu, cum de bătușem atâta drum până la Songarh și renunșasem să o mai văd, gândindu-mă că e măritată? Ce simplu ar fi fost dacă n-aș fi fugit în dimineața aceea! Iar ea, cum de fusese atât de nesocotită și nu-mi spusese nimic? Atâția ani iroșiți, din primăvara aceea când i-am pierdut pe ea, pe soția mea și pe copilul meu în același timp. Dacă nu ne-am mai fi întâlnit niciodată?

O vreme ne-am plimbat în tăcere pe terenul din jurul casei. Din cauză că stătuse atâta timp acoperit de ape, pământul arăta ciudat, avea o culoare albicioasă, parcă era bătrân. De jur împrejur erau tot felul de resturi – bucăți de lemn, pești morți, un castrol cu smălțul sărit... Erau împrăștiate peste tot, rămase parcă după ce se retrăsese apa.

Bakul s-a așezat pe scara verandei din spate, acum lăsată în voia soarelui și a vântului, după ce stătuse atâta vreme sub apă. Cerul era acoperit de nori albi și cenușii care îmblânzeau lumina; deși era după-amiază, ai fi zis că venise deja seara. Ceva mai încolo, peste o porțiune de noroi întărit, unde trebuie că se afla înaintea grădina, am văzut un luciu de apă.

— Așa a făcut tata întotdeauna, spunea Bakul. Nu mai ții minte cum ne-a promis că ne aduce aici în vacanță și apoi, tam-nisam, te-a trimis pe tine la Calcutta? Ani de zile s-a împotrivit să merg la bunicul meu și nu m-a adus aici decât de două ori, întâi la vreo doi ani după ce ai plecat tu — și atunci bunicul a ascuns actul de proprietate împreună cu mine —, și apoi când bunicul era așa de bătrân, că aproape nu m-a mai recunoscut. Când am fost aici *baba* s-a purtat atât de urât cu bunicul... De fiecare dată n-am stat decât două zile, după ce făcusem atâta drum...

Mă străduiam să fiu atent la ce îmi povestea despre Nirmal Babu, dar nu mă puteam gândi decât la un singur lucru: nu era măritată, nu avea nici un sot. Bakul nu are sot. Nu avusese nicio dată. După ce gelozia mă chinuise ani de zile, acum nu mai aveam pe cine să fiu gelos. Dacă mă mai voia (cum altfel?), atunci am putea... Dar dacă nu mă mai voia? Pe cât îmi dădeam eu seama, se gândea la orice, numai la noi nu.

— Omul acela îngrozitor, Rathin Mullick, avea dreptate, spunea Bakul. Eu nu știu casa decât din povești și fotografii. Când bunicul era bolnav n-am avut cum să aflu mai multe. Apoi, când a murit, n-am aflat decât după zece zile! Iar acum am venit aici și găsesc oameni străini scotocind peste tot, măsurând, evaluând, încheind afaceri. Venind încoace mă tot gândeam la ce o să fac. Îmi ziceam că poate am să o vând. Așa ar face un om cu scaun la cap. Ce să fac eu cu un conac dărăpănat, departe de lume? Ei, dar... a râs ea, trebuie că am moștenit ceva de la bunicul. Cred că n-aș fi putut să o vând nici dacă ar fi fost inundată și goală ca o cochilie, curățată de termite. Da, sigur că i-am arătat-o lui Harold, nici n-aveam cum altfel, de vreme ce mă înțelesesem cu el să vină aici, dar numai când mă gândesc că el sau oricine altcineva de teapa lui ar putea pune mâna pe casă... Mi se face pielea de găină.

A tăcut o vreme și când a vorbit din nou ochii îi scânteiau.

— Fiecare cameră din casa asta mă duce cu gândul la mama. E tot ce mi-a rămas de la ea. Tata nu mă poate obliga să o vând, cu nici un chip!

— Îl știi pe Nirmal Babu cum e... cufundat în studiul fosilelor, al hârburilor și monumentelor, am spus eu. Cred că nici nu și-a dat seama că tu ții la casa asta. Probabil că, o dată în viață,

încearcă să dea dovadă de simț practic. Ar vrea să ai bani din care să trăiești. Am râs, ca să îi descrețesc fruntea: Și uite ce boacăna a făcut!

— Râzi tu, râzi, a spus Bakul, abia stăpânindu-și tremurul vocii. Îl iubesc atât de mult, așa distrat cum e, pierdut în lumea lui de continente și regi. În mintea lui n-a fost niciodată prea mult loc pentru mine. Întotdeauna mi-a purtat de grijă, dar s-o fi gândit vreodată cum m-aș simți dacă... S-a oprit, a respirat adânc și a zis: Eu tot vorbesc de mine. Ia spune-mi și tu despre tine. Ce mai face fiul tău? De ce ți-ai lăsat slujba?

— Ce-ai făcut cu actul de proprietate? am întrebat-o. L-ai pus bine?

— L-am pus la poștă, Mukunda, asta am făcut în clipa când am înțeles că nu voi putea vinde casa. Am avut încredere în poșta indiană. I-am încredințat averea și viața mea și am trimis actul lui *baba!* Acum trei nopți m-am dus la locul unde era ascuns, l-am luat, l-am împachetat bine și l-am trimis la Songarh ca scrisoare recomandată. Nu e nevoie să-ți bați capul cum să mă scapi de Aangti Babu. Casa e a mea acum.

Am fost atât de ușurat că nu m-am mai putut opri din vorbă. Așezat pe trepte, i-am povestit lui Bakul despre soția și fiul meu, cum nu îi mai văzusem decât în treacăt atunci când mă dusesem în satul soției la câteva luni după ce ea plecase. I-am povestit cât de dor îmi e de fiul meu, că îl visam așa cum îl văzusem ultima oară, un bebeluș care învățase să meargă, dar că socrul meu e de neclintit și soția mea nu-mi răspundea la scrisori, așa că fiul meu nu va ști despre mine decât când va fi prea târziu.

I-am spus cum, de-a lungul timpului, m-am dus de multe ori în satul soției mele, nădăjduind de fiecare dată că îmi vor da drumul în casă, dar de fiecare dată mă întorseseră de la ușă. Aveam un copil și totuși nu aveam copil. Câtă dreptate avusese bătrânul astrolog senil!

I-am povestit despre întoarcerea lui Sulciman Chacha și a lui Chachi din Pakistanul de Est. Și despre bărbatul din tren care era convins că a văzut o navă spațială.

După o vreme am simțit că mi s-a uscat gâtul. Trăisem atât de mult timp singur, că îmi auzeam vocea sunând în urechi. M-am oprit.

Am mers prin noroi până la apa care curgea pașnic. Nu mai era râul lat pe care îl văzusem atunci când venisem la Manoharpur cu Aangti Babu. Era un râu liniștit, blajin. Cum de putuse inunda casa și cauza moartea mamei lui Bakul? Abia dacă tulbura nămolul fin, mătăsos, aproape negru.

Bakul și-a scos papucii și a intrat în nămolul ud. Am urmat-o, simțind cum îmi intră noroiul printre degetele picioarelor. Bakul s-a chircit la marginea apei, udându-și marginile sariului.

Domnea tăcerea. Doar în depărtare se auzea țipătul monoton al unei păsări. Bakul sprijinise bărbia de genunchi, cu fața ascunsă în păr. Părea cufundată în gânduri. O insectă cu picioare lungi, desenată doar din linii și unghiuri, s-a pus pe apă. Am atins-o cu degetul și a țâșnit cât colo. Oare la ce se gândea Bakul? Era prea târziu? Sentimentele ei se schimbaseră? Îi povestisem prea mult despre soția și copilul meu? De ce părea că e departe, plimbând mâna prin apă și privind spre malul opus, de parcă uitase că sunt lângă ea?

La un moment dat o floare roșie a venit spre noi plutind pe apă. Am îndreptat-o spre Bakul, sperând că va băga de seamă. A ridicat fruntea, s-a întors spre mine și, pentru prima oară în după-amiaza aceea, mi-a zâmbit ca pe vremuri. A întins mâna după mâna mea, degetele noastre s-au găsit sub apă și s-au înlănțuit.

Floarea, casa ruinită din spate, cei doi copii ciufuliți care ne priveau de pe malul celălalt, totul mi s-a șters din minte. Cu mâna ei în mâna mea nu mai puteam să văd nici să aud nimic. I-am mângâiat degetele unul câte unul până când mi-au alunecat din palmă. Am auzit plescăitul apei pe care Bakul o prefira cu mâna cealaltă. O barcă țărănească, dintre cele cu fundul plat, a apărut în depărtare.

În cele din urmă, Bakul a spus:

— Mukunda?

Nu i-am răspuns.

— De unde era să știu? Erai căsătorit, a zis trăgându-mă de mânecă. Ce credeai? Că am să-ți scriu cerându-ți să-ți lași soția și copilul? Vino și stai cu mine, nu mai pot trăi așa, nimic nu are rost, fiecare zi îmi pare trăită doar pe jumătate fiindcă nu ești alături... Asta așteptai?

De foarte departe s-a auzit sirena unui vapor. Poate că râul adevărat, cel lat, se întâlnea cu marea într-un loc pe care nu-l puteam vedea, dar de la care zgomotul ajungea până la noi.

Pacea a coborât peste noi. Trestiile nu mai foșneau, vântul nu mai sufla prin părul nostru, pârâul își oprise curgerea, ghemurile de nori nu mai alunecau deasupra noastră, pasărea nu mai dădea glas și cei doi copii rămăseseră cu mâinile în aer.

Sirena a şuierat din nou, ceva mai aproape – un sunet grav, melancolic.

Băgam de seamă lucruri neînsemnate: că sariul ei era verde crud, ca o frunză tânără de banană, că tivul era stropit cu galben, că Bakul avea în urechi niște cercei de aur micuți, în formă de pește, că același lăntișor de aur îi atârna la gât și se pierdea în decolteul bluzei. Am urmărit linia lăntișorului cu degetul.

Hainele ni se îmbibaseră de apă, picioarele ni se afundau în mâl, părul lui Bakul se desfăcuse, unul din cercei îi căzuse din ureche, copiii de pe malul celălalt, acum în număr de șapte, țopăiau cât puteau, arătau cu mâna și strigau lucruri pe care nu le auzeam. Eu însă nu-mi dădeam seama de nimic din toate astea.

Nu simțeam decât că, în cele din urmă, viața venise plutind pe râu și mă găsisese.

FINIS

Glosar

- aanchal* – un capăt al sariului folosit pentru a acoperi umerii și uneori capul
- achaar* – murătură, legumă marinată
- adivasis* – populație tribală
- almirah* – dulap
- aloo* – cartof
- apsara* – frumusețe divină
- arre baap* – lit. „Vai, tată!”, exclamație arătând alarma
- arre bhai* – lit. „Vai, frate!”, expresie afectuoasă
- baba* – tată
- babu* – particulă adăugată numelor bărbățești, care denotă respect
- bael* – *Aegle marmelos*; gutuie de Bengal, fruct cu coajă tare
- bahu* – noră
- bathua* – spanac sălbatic
- beedi* – ȕigaretă de tutun ieftin
- ber* – fructe de pădure
- bhoot* – fantomă
- bhuttawala* – vânzător de porumb
- bibi* – termen de alint pentru o femeie măritată
- biryani* – orez aromat, gătit împreună cu carnea
- bonti* – lamă curbată, montată pe un suport de lemn
- boudi* – soția fratelui mai mare
- bouma* – noră
- brinjal* – vânăță
- bulbul* – pasăre cântătoare cu glas plăcut
- chacha/chachi* – unchi/mătușă
- chappal* – șlapi
- charpoy* – pat din funii împletite

dal – curry de linte
dudu – frate mai mare
dalna – curry nu foarte picant
dekchi – vas mare pentru gătit
deodar – *Cedrus deodara*, cedrul gigant de Himalaya
dhakai paratha – paratha cu ou și carne
dhoti – piesă de vestimentație fără cusături, înfășurată în jurul taliei și al picioarelor, purtată de bărbați
didi – soră mai mare
doob – iarbă moale
duree – covor
Durga puja – sărbătoare anuală în cinstea zeiței Durga, cea care triumfa asupra răului
Durvasa Muni – (personaj mitologic) înțelept renumit pentru accesele lui de furie
gaandu – termen injurios
Ganga – Gangele, unul dintre cele mai mari fluvii din India, considerat sacru
Gangajal – apă sfințită din Gange
garh – fortăreață
ghat – trepte care duc la râu sau la un loc de scădat
ghee – unt topit
goondas – bătauși
gotra – subcastă
grihaprastha – cap de familie, una dintre cele patru etape tradiționale din viața unui hindus
gulli – străduță
gulmohar – *Delonix regia*, copac acoperit de flori de un portocaliu viu în timpul verii
hakim – practicant al medicinei islamice tradiționale
haraami – nemernicule; termen injurios
Hari, Hari – exclamație asemănătoare cu „Doamne sfinte!”
havaladar – polițist de rang mărunț
huzoor – Înălțimea Voastră
jamun – prună de Java
jatra – teatru popular
jhaal muri – orez fiert, picant
jhinuk – linguriță specială pentru hrănirea bebelușilor
jhola – traistă de pânză

joota – pantof
juldi karo – „Grăbește-te!”
jungle – sălbatic; termen de dojana amicală
kachnar – *Bauhinia variegata*, copac decorativ, cu flori purpurii sau roz
kajal – kohl, creion dermatograf folosit în Orient
kanthas – plăpumi subțiri, cusute în casă
kashi – barcă cu fundul plat
khadi – țesătură aspră de bumbac recomandată de Mahatma Gandhi
khansama – bucătar și majordom
khurpi – hârleț
kukri – pumnal cu lama curbată
kurta – cămașă lungă
kutch – drum de pământ bătătorit
lakh – o sută de mii
lungi – piesă de vestimentație asemănătoare unei fuste, purtată de bărbați
mal/mataji – mamă
machan – adăpost în copac, făcut din bambus
madhabilata – *Quisqualis indica*, iederă cu flori roșii
maulvi – cleric musulman
mela – sărbătoare, carnaval
memsahib – inițial, femeie albă; femeie din înalta societate
mishti – desert; orice fel de mâncare dulce
mofussil – orașel
moong – linte verde
moshai – domnule; formă de adresare respectuoasă, care poate fi folosită și în mod sarcastic
mulmul – bumbac subțire, moale
muri – orez umflat prin fierbere la abur
namaskar – salut tradițional indian, cu palmele lipite și capul aplecat
neem – *Azadirachta indica*, copac cu virtuți medicinale, folosit, între altele, pentru curățirea dinților
nullah – canal de scurgere îngust
paan – amestec de frunze de betel, felii de nucă de areca, tutun și alte condimente, folosit după masă pentru înprospătarea respirației; dependență
pagli/pagla – nebun/nebună
pakora – gustare sărată
papad – un fel de clătită crocantă
paratha – scovergă

Parsi – zoroastrian
payesh – budincă de orez după rețeta bengaleză
peepal – *Ficus religiosa*, smochinul sacru
peon – băiat de serviciu
phirni – budincă de orez preparată după rețeta mongolă
poori – pâine prăjită
puja – rugăciune ceremonială
pukur – bazin de apă în aer liber, folosit adesea pentru îmbăiat
purohitmoshai – preot
raat ki rani – *Cestrum nocturnum*, regina-nopții
rezala – carne gătită în sos curry
riyaaz – exerciții de canto
rossogullas – gogoasă însiropată
roti – lipie
rui – un fel de crap
sarangi – instrument muzical cu coarde
Saraswati puja – sărbătoare anuală în cinstea zeiței învățaturii
semul – *Bombac ceiba*, bumbac de mătase; copac înalt, care își pierde aproape toate frunzele atunci când apar florile de un roșu-aprins
shehnai – instrument de suflat folosit de obicei la nunți
shingara – trigoane de foietaj umplute cu amestec de legume condimentate sau cu carne tocată
sindoor – punct roșu desenat pe cărarea din părul unei femei hinduse măritate
stupa – monument budist
supari – nucă de areca
swadeshi – etapă a mișcării naționaliste indiene; oamenii erau îndemnați să evite mărfurile străine, în favoarea celor locale; hainele făcute din țesături de import erau aruncate în focuri aprinse în piața publică, în semn de protest
tanpura – instrument muzical cu coarde
thak'ma – prescurtare de la *thakuma*, bunică
theek hai – „e în ordine“
tonga – căruță trasă de cai, care se poate închiria
tussar – țesătură tradițională de mătase, foarte scumpă
vaid – practicant al medicinei tradiționale hinduse
zamindar – moșier

Mulțumiri

Lui Christopher MacLehose – cititor desăvârșit, redactor de excepție care mi-a arătat tot ce poate face un editor. Observațiile lui, scrise cu cerneală invizibilă, sunt prezente pe fiecare pagină.

Lui Ravi Dayal, care a pus în joc remarcabila lui putere de convingere pentru a mă face să-i arăt o ciornă atunci când, prea nesigură de mine, nu mă înduram să mă despart de manuscris. Comentariile lui acerbe pe marginea textului au devenit ultima mea discuție cu el.

Mulțumesc lui Shruti Debi pentru răbdarea ei și pentru descrierile de case dărăpănate, dintre care unele și-au găsit locul în poveste; Laurei Palmer pentru amestecul reconfortant de amicitie și eficiență; lui Nayanjot Lahiri, fiindcă m-a salvat de gafe arheologice; Katharinei Bielenberg, pentru că la sfârșit a trecut totul prin sita fină a minții ei; lui Rohan D'Souza, din ale cărui scrieri am învățat despre inundații, și lui Rajdeep Mukherjee pentru scenele palpitate. Cântecele tribal este o adaptare a unui cântec din cartea lui Verrier Elwin *Leaves from the Jungle*.

Prietenilor (mai ales B.M.C. și Ladeez Sangeet) și membrilor familiei mele, care m-au ajutat să scriu această carte prin simpla lor prezență. Dintre ei, Myriam Bellehigue, Kristine Witt-Hansen, Uday Roy, Manishita Das, Arundhati Ray, Sharmi Roy, Kavita Sivaramakrishnan și Angela Smith au acceptat să-mi dea dovezile de afecțiune cerute în momentele cele mai nepotrivite – între aceste dovezi fiind și citirea ciornelor. Mukul Kesavan, Ivan Hutnik, Sikha Ghosh, Thomas Abraham, Prateek Jalan și Ram Guha m-au încurajat și mi-au împărtășit secretele meseriei, iar Uday Kumar mi-a oferit un loc unde să lucrez și rechizitele necesare.

Mulțumesc mamei, tatei și librăriei lor fiindcă mi-au făcut loc în viața și pe rafturile lor, Chandrei Dorai și Sukantei Chaudhuri pentru că mi-au dat cuvintele și lui Biscoot pentru că m-a făcut să înțeleg că vorbele nu sunt nici pe departe atât de expresive ca ochii, coada și lăbuțele.

Mamei mele fiindcă a tratat poveștile creionate de mine în caietele de școală cu aceeași seriozitate ca manuscrisul acestui roman și fiindcă m-a convins că îl voi termina pur și simplu repetându-mi că așa va fi.

Și în sfârșit lui R – și nu doar pentru tăcerile binevenite.

Cuprins

Prolog	7
Partea întâi	
Casa înecată	9
Partea a doua	
Fortul năruit	103
Partea a treia	
La malul apei	191
Glosar	330
Mulțumiri	334

La prețul de vânzare se adaugă 2%,
reprezentând valoarea
timbrului literar ce se virează
Uniunii Scriitorilor din România,
cont nr. RO44 RNCB 5101 0000 0171 0001,
B.C.R. Unirea, București.

Tehnoredactor
MANUELA MĂXINEANU

Corectori
IULIANA POP
ELENA DORNESCU

DTP
MIHAELA BISCĂREAN

Apărut 2011
BUCUREȘTI – ROMÂNIA

Lucrare executată la Proeditură și Tipografie

După studiile făcute la Calcutta și Cambridge, scriitoarea indiană Anuradha Roy își împarte viața între New Delhi, unde lucrează ca editor și designer la editura academică Permanent Black, și Ranikhet, un oraș în Himalaya. În anul 2006, s-a numărat printre finaliștii premiului International Young Publisher of the Year, acordat de British Council. Romanul ei de debut, *Un atlas al dorințelor zadarnice* (*An Atlas of Impossible Longing*), a fost publicat simultan în anul 2008 în India și Marea Britanie, fiind până în prezent tradus în șaisprezece limbi, și a fost finalist la Crossword Prize. În 2011 vede lumina tiparului cel de-al doilea roman al autoarei, *The Folded Earth*, care se bucură de același mare succes de critică și de public.

O delicată poveste de iubire trăită de doi tineri care se regăsesc atunci când lumea lor se prăbușește iar toți cei dragi îi părăsesc, romanul *Un atlas al dorințelor zadarnice* a fost publicat până în prezent în șaisprezece țări.

În 1907, Amulya Babu a înființat o mică fabrică în Songarh, un târg liniștit așezat aproape de locul unei cetăți străvechi de mult înghițite de junglă. Nu știa că în acea clipă i se hotăra destinul: sub acoperișul casei visurilor lui se vor împleti sau despărți destinele a trei generații, în grădina luxuriantă se vor înfiripa iubiri și se vor frânge inimi, iar zidurile groase se vor dovedi neputincioase în fața Istoriei.

„O scrisoare de dragoste adresată unei Indii acum dispărute, o țară a inocenței și a nopților de vară îmbalsamate de mirosul iasomiei.”

Financial Times

„O poveste emoționantă scrisă cu mult talent.”

Sunday Express

„Dincolo de cronica familiei lui Amulya Babu, *Un atlas al dorințelor zadarnice* este o saga despre compromisurile și sacrificiile făcute din dragoste.”

Daily Mail

„Scrisă cu un lirism perfect stăpânit și în același timp copleșitor, cartea Anuradhei Roy are acea calitate atât de rar întâlnită în romanele contemporane: grația.”

Time Magazine